

T.C.KOCAELİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
FELSEFE ANABİLİM DALI
FELSEFE BİLİM DALI

DEONTOLOJİK ETİK YAKLAŞIM TEMELİNDE
PORNOGRAFİ TARTIŞMALARINA ELEŞTİREL BİR BAKIŞ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Serap KIRAL

KOCAELİ 2019

**T.C.KOCAELİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
FELSEFE ANABİLİM DALI
FELSEFE BİLİM DALI**

**DEONTOLOJİK ETİK YAKLAŞIM TEMELİNDE
PORNOGRAFİ TARTIŞMALARINA ELEŞTİREL BİR BAKIŞ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Serap KIRAL

Danışman Prof. Dr. Aysel DOĞAN

KOCAELİ 2019

T.C.KOCAELİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
FELSEFE ANABİLİM DALI
FELSEFE BİLİM DALI

DEONTOLOJİK ETİK YAKLAŞIM TEMELİNDE
PORNOGRAFI TARTIŞMALARINA ELEŞTİREL BİR BAKIŞ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

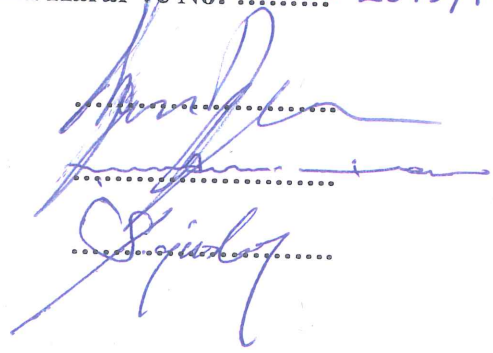
Tezi Hazırlayan: Serap KIRAL

Tezin Kabul Edildiği Enstitü Yönetim Kurulu Karar ve No: 19.06.2019/17

Jüri Başkanı: Prof. Dr. Aysel DOĞAN

Jüri Üyesi: Prof. Dr. Yıldırım TORUN

Jüri Üyesi: Doç. Dr. Sercan GÜRLER

KOCAELİ 2019

ÖNSÖZ

Çalışmalarında bana her zaman destek olan, her çalışmamı titizlikle inceleyip bana yol gösteren, kendisinden çok şey öğrendiğim tez danışmanım Prof. Dr. Aysel Doğan'a çok teşekkür ederim. Prof. Dr. Yıldırım Torun'a ve Doç. Dr. Sercan Gürler'e katkılarından dolayı teşekkürlerimi sunarım.

Maddi ve manevi olarak her zaman yanımda olan sevgili anneme, babama, abime ve hem çevirilerimde hem de teknik konulardaki yardımları için sevgili ablama, bu süreci büyük bir olgunlukla karşılayan ve bana olan inancı sayesinde en zor zamanlarımda gücümü toplamamı sağlayan sevgili oğlum Sarper'e, manevi desteği yanı sıra deneyimleri ile de her zaman bana yardımcı olan sevgili dostum Sevgi Doğan'a, bana gösterdikleri anlayıştan dolayı okulum Şişli Anadolu Lisesi'nin idarecilerine, çalışanlarına ve öğretmen arkadaşlarıma, desteğini sunan tüm dostlarıma teşekkür ederim.

Haziran 2019

Serap Kırıl

İÇİNDEKİLER

İÇİNDEKİLER	i
ÖZET.....	iii
ABSTRACT	iv
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

1. DEONTOLOJİ VE PORNOGRAFI	5
1.1. DEONTOLOJİ İLE DİNSEL YAKLAŞIM İLİŞKİSİ.....	17
1.1.1. Hristiyan Yaklaşım	17
1.1.2. Müslüman Yaklaşım	43
1.1.3. Musevi Yaklaşım	47
1.1.4. Dinsel Yaklaşımın Eleştirisi	51
1.2. DEONTOLOJİ İLE PORNOGRAFI KARŞITI FEMİNİZM İLİŞKİSİ	53
1.2.1. Nesneleştirme ve Araç-Amaç İlişkisi	54
1.2.2. Pornografi ve Şiddet.....	58
1.2.3. Bir Endüstri Olarak Pornografi ve Kültür Endüstrisi.....	60
1.2.4. Seçme Özgürlüğü ile Alt Yapı-Üst Yapı İlişkisi	72
1.2.5. Pornografi Karşıtı Feminizmin Eleştirisi	79

İKİNCİ BÖLÜM

2. FAYDACILIK VE PORNOGRAFI.....	81
2.1. FAYDACILIK İLE LİBERAL FEMİNİZM İLİŞKİSİ	89
2.1.1. İfade-Eylem İlişkisi	92
2.1.2. İfade Özgürlüğü Problemi	106
2.1.3. Liberal Feminizmin Eleştirisi	113
2.2. FAYDACILIK İLE PRO-SEKS FEMİNİZM İLİŞKİSİ	114
2.2.1. Feminist Pornografinin Ölçütleri	125
2.2.2. Pro-Seks Feminizmin Eleştirisi	128
DEĞERLENDİRME VE SONUÇ	129
KAYNAKÇA.....	132

ÖZET

Bu çalışmada, iki büyük etik kuram olan deontoloji ve faydacılığın, pornografi söz konusu olduğunda nasıl bir tavır takınacağını öngörmeye çalıştım. Pornografide karşımıza çıkan nesneleştirme, şiddete olan eğilim, insanın araçsallaşması gibi kavramlardan dolayı, Immanuel Kant'ın *Ahlak Metafiziğinin Temellendirilmesi* ve *Etik Üzerine Dersler*'i göz önünde bulundurduğunda, deontolojinin pornografiyi ahlaki bulmayacağı sonucuna ulaştım. Düşünce ve tartışma özgürlüğü, haz-acı, fayda-zarar kavramlarından dolayı, John Stuart Mill'in *Özgürlük Üstüne* ve *Faydacılık* eserleri, Jeremy Bentham'ın *Ahlak ve Yasama İlkelerine Giriş*'i temel alındığında faydacılığın -tamamen olmasa da- pornografiyi ahlaki bulacağı sonucuna ulaştım. Faydacılığın pornografinin genelde yanında olmakla birlikte, karşısında da olabileceğini düşünmemin nedeni, özellikle John Stuart Mill'in *Kadınların Köleleştirilişi* adlı eserini göz önünde bulundurduğumuzda, pornografiyi kadınların özgürlüklerini tehdit eden bir olgu olarak görmemizin mümkün olmasıdır. Çalışmaya dahil ettiğim dinsel yaklaşımın, pornografiyi değerlendirirken dile getirmiş olduğu günah temellendirmesine katılmıyorum; dinsel yaklaşımın evlilik içine hapsettiği ve üreme temelli cinsellik anlayışını paylaşmadığım için pornografi değerlendirmesini bu anlamda eleştirdim. Pornografi karşıtı feministlerin ataerkilliğe, sömürüye, cinsiyetçiliğe karşı duruşlarını paylaşmakla birlikte pornografinin sansürlenmesi önerisine katılmıyorum. Sansürün, problemin özüne inemeyeceğini; hatta sorunları daha da derinleştireceğini düşünüyorum. Liberal feministlerin ise pornografi tartışmalarını daha çok ifade özgürlüğü bağlamında ele almalarını, pornografinin ortaya çıkarmış olduğu birçok dezavantajlı durumun görmezden gelinmesine neden olacağını düşünerek eleştiriyorum. Liberal feminizm ile paralellik gösterdiğini düşündüğüm faydacılığa bu yönüyle katılmayarak pornografi tartışmalarında deontolojiyi tercih ediyorum. Bütün bu tartışmalar ışığında, günümüz siyasi koşullarında reformdan geçirilmiş ve ayrımcılık unsurlarından arındırılmış bir pornografi olsa dahi, pornografinin tam olarak ahlaki olamayacağını savunuyorum. Günümüz kapitalist üretim koşullarında pornografi, insan hakları gözetilmeksizin yine kâr amacıyla eşitsizliklere kapı açacaktır. Ancak tam bir pornografi karşıtlığını da savunmuyorum. Çünkü eşitlikçi bir sosyal ve siyasal düzen kurulabilirse, pornografi, kimsenin aşağılanmadığı ve zarar görmediği bir haz aracına dönüşebilir.

Anahtar kelimeler: Pornografi, Deontolojik ve Faydacı etik, Dinsel yaklaşım, Feminist yaklaşım.

ABSTRACT

In this study, I tried to envisage how the two main ethical theories, namely deontology and utilitarianism, would approach pornography. Taking into account Immanuel Kant's *Groundwork of the Metaphysics of Morals* and *Lectures on Ethics*, my conclusion is that deontology would not view pornography as ethical due to objectification, propensity for violence and instrumentalization of humans in pornography. Based on John Stuart Mill's works *On Liberty* and *Utilitarianism* together with Jeremy Bentham's *An Introduction to the Principles of Morals and Legislation*, I drew the conclusion that utilitarianism would regard pornography – although not entirely- as ethical because of concepts such as liberty of thought and discussion, pleasure-pain, benefit-harm. The reason I think that utilitarianism, while generally supporting pornography, could also oppose pornography is because it might be regarded as a fact that threatens the liberty of women, especially considering John Stuart Mill's work "*The Subjection of Women*". I disagree with the religious approach that I've included in this study, which bases its interpretation of pornography on "sin"; I criticize this assessment of pornography because I do not share the religious approach to sexuality that is confined to marriage and based on reproduction. Although I share the anti-pornography feminist stance against patriarchy, exploitation and sexism, I don't agree with their demand to censor pornography. I believe that censorship won't get to the core of the problem; in fact, it might even deepen the issue. I also criticize liberal feminists who discuss pornography mainly within the context of freedom of expression since this might result in ignoring many disadvantageous situations caused by pornography. I disagree with this aspect of utilitarianism, which I think shows parallelism with liberal feminism and prefer deontology in pornography debates. In the light of these discussions, my argument is that pornography can't be entirely ethical in today's political conditions even if it is reformed and cleansed from discriminatory elements. Pornography would open doors to inequality in present day's capitalist conditions of production for the sake of profit while disregarding human rights. On the other hand, I don't support a strict anti-pornography approach. This is because pornography can transform into a means of pleasure without humiliating or harming anybody if we can establish an egalitarian social and political system.

Keywords: Pornography, Deontological and Utilitarian Ethics, Religious Approach, Feminist Approach.

GİRİŞ

Deontolojik ve faydacı etik kuramlarının, pornografi söz konusu olduğunda nasıl bir tavır sergileyeceğini öngörebilmek için öncelikle pornografinin kelime anlamından yola çıkmayı gerekli gördüm. Daha sonra ise pornografinin doğuşundan, gelişim seyirinden bahsederek, pornografi kavramını netleştirmeye çalıştım. Buradan pornografi tartışmalarına geçerek, tartışmalarda dile getirilen görüşlerin kendimce haklı ve haksız yanlarını ortaya koyarak pornografinin ahlaki olup olmadığı sorusunu yanıtlamaya çalıştım. Pornografiyi ahlaki bulmayan dinsel yaklaşımı, cinselliği üreme işlevine indirgemesine ve evlilik içinde yaşanmadığı takdirde bir kötülük olarak değerlendirmesine karşı çıkararak eleştirdim. Örneğin, ister Hristiyan ister Müslüman ya da ister Musevi olsun, dinsel yaklaşıma göre pornografi ahlaki değildir. Çünkü bu yaklaşım, dini merkeze alarak dünyayı yorumlar. Dinde varolan günah ve sevap kavramları, olayları yorumlamada belirleyici kavramlardır. Dinsel yaklaşıma göre, mahrem olan cinselliğin teşhir edilmesi anlamına gelen pornografi, bir günahdır; dolayısıyla ahlaki değildir. Pornografiyi ahlaki bulmayan bir kişi olarak ben yine de dinsel yaklaşımın bu görüşünü paylaşmıyorum. Çünkü günah-sevap kavramsal çerçevesiyle olayların bilimsel bir şekilde yorumlanamayacağını düşünüyorum. Feministlerin görüşlerini incelediğimizde ise pornografi karşıtı feministlerin, şiddet eğilimini arttırması, kadını aşağılaması, porno endüstrisinin çalışma koşullarının kötülüğü, ataerkil tahakkümün devamlılığını sağlaması gibi birçok nedenden dolayı pornografiyi ahlaki saymadığını görüyoruz. Tüm bu yaklaşımlarıyla radikal feministlerin görüşlerinin, insanlık onuru, insanın bir araç değil amaç olması gerektiği düşüncesini dile getiren deontoloji ile paralellik gösterdiğini düşünüyorum ve ben de bu düşüncelere yakınlık duyuyorum. Pornografi tartışması yürüten bir başka görüş olan Liberal feminizm ise pornografiyi ifade özgürlüğü kapsamında ele alır. Pornografiyi bir ifade türü olarak görür. İfade özgürlüğü odaklı yaklaşım, ilk başta yerinde bir tavırmış gibi gözükse de konuya sadece bu açıdan yaklaşırsa, pornografinin neden olduğu birçok olumsuz sonuç görmezden gelinebilir. Bu nedenle liberal feminizme getirdiğim eleştirileri, faydacılık ile liberal feminizm başlığı altında dile getirmeye çalıştım.

Pornografi tartışmalarını aydınlatması açısından ilk önce pornografi kavramına bakmak gerekmektedir. Türk Dil Kurumu Sözlüğü'ne göre, "amacı cinsel dürtülere yönelik olan, ahlaki değerlere aykırı düşen yayın, resim vb.", 'pornografi' olarak tanımlanır. Porno sıfat haliyle ise şöyle tanımlanır: "Amacı cinsel dürtülere yönelik olan, ahlaki değerlere ters düşen."² Görüldüğü üzere Türk Dil Kurumu, pornografi konusunda ahlaki bir değer yargısında bulunarak, pornografinin ahlaka aykırı olduğunu iddia ediyor. Pornografinin ahlaki olup olmaması durumu, bu çalışmanın ana konusudur.

Pornografi tartışmalarını aydınlatması açısından, pornografinin tarihçesine göz atmak önemlidir. Pornografik filmlerin, hareketli resimlerle çekilen filmlerin icadıyla birlikte ortaya çıktığını görmekteyiz.³ O halde, pornografik filmlerin tarihiyle sinema tarihinin aynı zamanda başladığını söyleyebiliriz. Çekilen ilk pornografik filmin tarihi 1896'ya dayanmaktadır. "Gelin İçin Uyku Vakti" isimli Fransız yapımı bu film, yedi dakikalık kısa bir film olmasına rağmen büyük bir ilgi görmüştür. Amerika'da bu filmin gösterimine 1903 yılında izin verilmiştir. Sektör hızla gelişmiş ve 1906-1911 yılları arasında Avusturya'da 52 adet film "erkekler için özel sinema geceleri" adıyla seyirciye sunulmuştur. 1920'li yıllarda dünya üzerinde pornografik filmlerin etkisi artmıştır. 1960'lı yıllarla beraber, çekilmeye başlanan hardcore* filmler oldukça tartışma konusu olmuştur. 1980'li yıllar hem sesli hem de renkli filmlerin çekilmesi bakımından büyük bir önem arz eder. Güçlenen feminizm hareketiyle birlikte pornografi tartışmalarının özellikle 1980'li yıllara denk geldiğini görürüz. 1990'lı yıllar ise artık internet çağıdır ve pornografi çok daha yaygın bir şekilde kişilere ulaşmaktadır. Günümüze baktığımızda, internette 25 milyonu aşkın porno sitesi olduğunu görürüz. Bu rakam, tüm web sitelerinin %12'sidir. Örneğin, Xporn adlı web sitesi ayda 4.4 milyar tık almaktadır.⁴

Pornografinin kayıtsız kalınamayacak büyüklükte bir sektör olarak gelişim göstermesi, tartışmaları beraberinde getirmiştir. Pornografi tartışmalarında ilk önce

¹ http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts&guid=TDK.GTS.57330c2d81a090.62206748 /erişim tarihi: 11.05.2016.

² http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts&guid=TDK.GTS.57330c2d81a090.62206748 /erişim tarihi: 11.05.2016.

³ <http://www.gazetebilkent.com/2013/10/31/porno-filmlerin-tarihcesi/> erişim tarihi: 12.05.2016.

* Hardcore pornografi, genel olarak vajinal, anal ve/veya oral ilişkileri gösteren; Softcore ise hardcore pornografiye oranla daha az cinsellik sunan pornografidir.

⁴ <http://www.gazetebilkent.com/2013/10/31/porno-filmlerin-tarihcesi/> erişim tarihi: 12.05.2016.

feminist yaklaşımın pornografi karşıtı tezler ileri sürdüğünü görmekteyiz. Pornografi karşıtı feministler, pornografide kadının aşağılanmasını yanlış bulurlar ve erkek egemen anlayışın bir ürünü olarak gördükleri pornografi ile mücadele ederler. Liberal feministler ise ifade özgürlüğünün bir parçası olarak gördükleri pornografinin sansürlenmesi konusunu kendilerine öncelik olarak alırlar ve sansürün zararları üzerine odaklanırlar; pornografinin zararları olsa bile bu zararlarla mücadele etmek için sansürün iyi bir yöntem olmadığını ve ifade özgürlüğünü zedeleyeceğini savunurlar. Buna karşılık Pro-seks feministler, pornografi karşıtlığı ile mücadele ederken, pornografinin zararlı olmadığını aksine yararlı olduğunu söyleyerek pornografiden yana tutum takınırlar. Pro-seks feministler, pornografiye karşı çıkmazlar; pornografinin cinsel özgürlük anlamında özellikle kadınlara fayda sağlayabileceğine inanırlar ve pornografi karşıtı feministlerin iddialarının aslında feminizme zarar verdiğini belirtirler. Onlar, pornografinin üreticisi, dağıtıcısı ve oyuncularını olarak kadınların aktif rol almasının, kadın özgürlüğü açısından önemli bir rol oynadığını dile getirirler.⁵

Yukarıda bahsi geçen üç feminist yaklaşımın da katıldığım ve katılmadığım yönleri bulunmaktadır. Pornografi karşıtı feministlerin, kadının aşağılanmasına karşı çıkmalarını haklı buluyorum ancak talep ettikleri sansürün baskıcı bir yöntem olduğunu ve yarardan çok zarar getireceğini düşünüyorum. Feminist yaklaşım başlığı altındaki ikinci görüş olan Liberal feminizmin sansür eleştirilerine katılıyorum ancak liberal bir dünya görüşünün sadece özgürlüklere odaklanarak eşitsizliklere gözünü kapadığını düşünüyorum. Liberal dünya görüşünün eşitlik temelinden yoksun özgürlük anlayışının, özgürlüklerin önünde bir engel yarattığı kanaatindeyim. Pro-seks feminizmin, cinselliğin bir tabu olmaktan çıkartılması için öne sürdükleri düşünceleri ilk bakışta savunulacak düşüncelermiş gibi görünseler de, bu düşüncelerin pornografi sektörünü elinde tutan kişilerin işlerine geleceğini ve bu sektörde daha birçok kişinin sömürülmesine neden olacağını düşünüyorum. Görüldüğü üzere pornografi tartışmalarında yer alan feminist düşüncelerden herhangi birine tam bir yakınlık duymamaktayım.

⁵ Eda Aslı Şeran, Feminist Tartışmalar Işığında Pornografi ve Sansüre “Ayıplar Cenneti” Türkiye’den Bakmak, Türkiye’ye Bakmak, s.15. <http://www.academia.edu/222479/FEM%C4> erişim tarihi:01.07.2018.

Pornografi karşıtı olan bir başka tutum ise sorunu dini çerçevede ele alan yaklaşımdır. Feministlerin bazıları ve dinsel yaklaşıma sahip olanlar sonuçta pornografiye karşıt bir tutum sergilese de bu tutumlarının dayanakları temelde oldukça farklıdır. Feministler, dinsel yaklaşıma sahip olanlar gibi, cinselliği kötü ve günah olarak değerlendirmezler; cinselliğin olabildiğince sağlıklı ve zgr bir Şekilde yaşanmasını isterler.

Pornografinin ahlaki olup olmadığının tartişılacağı bu tezde referans olarak deontolojik ve faydacı etik yaklaşımlar ele alınacaktır. Felsefe tarihine baktığımızda ahlaksal sorunların ele alınışında temelde iki yaklaşımın baskın olduğunu görmekteyiz. Biri Immanuel Kant ile özdeşleşen deontoloji, diğeri ise Jeremy Bentham ve John Stuart Mill ile özdeşleşen faydacılıktır. Deontoloji, dev etiği olarak, bir davranışın ahlakilik ltn, ödevde duyulan saygıya ve davranışın sonucundan ziyade niyetine bağlayan yaklaşımdır. Faydacılık ise kişinin duyduğu mutluluğu temel olarak, en çok sayıda kişiyeye en fazla mutluluğu sağlayan eylemi, dolayısıyla eylemlerin sonucunu önceleyen faydacı bir yaklaşım sergiler. Pornografi tartişmalarını bu iki etik kuram çerçevesinde değerlendirmeye çalışacağım.

Erkeklerin cinsel hazları için pornografide birer araç haline getirilen kadınların, deontolojide vurgusu yapılan nesneleştirmeye maruz kaldıklarını düşünüyorum. Amaç olarak davranılması gereken insanların birer araca dönüştürülmesi durumu da pornografide belirgin bir Şekilde göze çarpmaktadır. Bu nedenle pornografinin eleştirisinde kendimi daha çok deontolojiye yakın görüyorum. Her ne kadar deontolojiye faydacılıktan daha yakın dursam da, faydacılığın farklı okumalarını yapan kimi düşünürler gibi ben de Mill'in kadın haklarını gözetten liberal anlayışını gözden kaçırmamak gerektiğini düşünüyorum.

BİRİNCİ BÖLÜM

1. DEONTOLOJİ VE PORNOGRAFI

Ahlak alanındaki tartışmalara damgasını vurmuş olan deontolojik yaklaşımın pornografi ile olan bağıını ortaya koyabilmek için Immanuel Kant'ın düşüncelerini irdelememiz gerekir. Onun felsefesinde ödev (duty- Pflicht) ve iyi istenç (good will- gute Wille) kavramları temel noktalardır. Kant'a göre iyi istenç kendi başına, doğrudan doğruya iyi olan, başka değerli niteliklerin ve iyilerin kötüye de kullanılabilmesine karşılık, saltık değeri olan biricik şeydir. Nitekim *Ahlak Metafiziğinin Temellendirilmesi*'nde Kant şöyle der: "Dünyada, dünyanın dışında bile iyi bir istemeden başka kayıtsız şartsız iyi sayılabilecek hiçbir şey düşünülemez."⁶

Kant'ın iyi isteme kavramını temellendirirken söyledikleri, deontolojinin faydacılıktan önemli bir farkını da ortaya koymaktadır. Deontolojide önemli olan niyettir; sonuç değildir: "İyi isteme, etkilerinden ve başardıklarından değil, konan herhangi bir amaca ulaşmaya uygunluğundan da değil, yalnızca isteme olarak, yani kendi başına iyidir; ona kendi başına ele alındığında, onun herhangi bir eğilimin, hatta isterseniz bütün eğilimlerin topunun birden, lehine gerçekleştirebileceği her şeyden, karşılaştırılmayacak kadar daha yüksek değer verilmelidir."⁷

Kant'ın yukarıda söylemiş olduklarında çok can alıcı noktalar vardır; kendi başına biricik iyi olan iyi isteme, etkilerinden ve başardıklarından dolayı değerli olmamaktadır; kendi başına iyidir ve değerlidir. Bu görüş, faydacılıkta öne sürülen, eylemlerin etkilerinin, başarılarının yani sonuçlarının hesaba katılması gerektiğini savunan görüşün tam aksini iddia etmektedir.

Deontoloji'de kilit kavramlardan biri de ödevdir. Kant, iyi istenç kavramını aydınlatmak ve geliştirmek için ödev kavramına başvurur ve bir eylemin ahlaksal değerini doğrudan doğruya ödev bilincinin kendisine dayandırır. Bir eylemi ödev olduğu için yapıyorsak, eylemimizi belirleyen neden ödevse, bizi bu eylemi yapmaya sürükleyen herhangi bir eğilim değil de ödevse, bu eylemin ahlakça bir değeri var demektir. Eğilimin de eylemlerimizde bir etkisi vardır elbette ama ahlak eylemini

⁶ Immanuel Kant, *Ahlak Metafiziğinin Temellendirilmesi*, Çev. İoanna Kuçuradi, Ankara, Hacettepe Üniversitesi Yayınları, 1981, s.8.

⁷ A.g.e, s.9.

belirleyen neden bu eğilim olamaz. Bir eylemi kendi başına iyi yapan, o eylemin bir eğilimden değil, ödevden gelmesidir. Ödev, bir eylemin, zorunlu olarak, yasa karşısındaki saygıdan doğmasıdır. Ancak burada zorunluluk, doğa zorunluluğu değil, doğrudan doğruya akla dayanarak bir eylemin gerekli olmasıdır.⁸ Bu konuda Kant, "Ödev, yasaya saygıdan dolayı yapılan eylemin zorunluluğudur" demektedir.⁹

Deontoloji hakkında verilen bu genel bilgilerden sonra, pornografiye dair Kant'ta hangi düşünceleri bulabileceğimize bakabiliriz. Kant'ın özellikle cinsellikle ilgili yazmış oldukları bize bu konuda bir fikir verecektir. Kant, *Etik Üzerine Dersler* adlı eserinin "Cinsel eğilim açısından bedene karşı ödevler" adlı bölümünde şunları söyler: "İnsan başkalarını hizmetinde bir araç olarak kullanabilir, onların el ve ayaklarını, hatta tüm güçlerini hizmetinde kullanabilir. Demek ki ben bir başkasını kendi amaçlarım doğrultusunda kullanabilirim, ama onun özgür iradesi dahilinde. Ancak cinsel eğilim nedeniyle olanı dışında insan bir başkasının zevkinin nesnesi haline gelmez."¹⁰ "Bir başkasının zevkinin nesnesi olmak" ifadesi tam da pornografiye uyarlanabilecek bir ifadedir. Çünkü pornografide cinsel hazzı sağlamak adına özellikle kadınlar birer nesneye indirgenmektedir. Yukarıda kullanmış olduğu ifadeye dayanarak Kant'ın pornografinin karşısında duracağı çıkarımına ulaşabiliriz.

Pornografinin özellikle kadınlara uyguladığını iddia edebileceğimiz nesneleştirme kavramının izlerini Kant'ın başka ifadelerinde de bulabilmekteyiz. Yine *Etik Üzerine Dersler* adlı eserinin "Cinsel eğilim açısından bedene karşı ödevler" adlı bölümünde Kant, cinsel eğilimle nesneleştirme arasındaki bağı daha somut ortaya koyar: "Cinsel eğilimlerinden dolayı sevdikleri zaman, o kişiyi iştahlarının nesnesi haline getirirler; sahip olup da iştahlarını giderir gidermez tıpkı sıkılmış limon gibi bir yana atarlar. Bu eğilim insanın bu şekilde aşağılanmasını içinde barındırmaktadır. Zira insan başkasının iştahının nesnesi olduğu zaman ahlaksal ilişkilerin tüm itici güçleri ortadan kalkar; çünkü o böyle bir nesne olarak bir şey haline gelir, böylece başkasının iştahını giderir ve herkes tarafından böyle bir şey olarak kullanılabilir."¹¹

⁸ Bedia Akarsu, Immanuel Kant'ın Ahlak Felsefesi, İstanbul, İnkılap Kitabevi Yayınları, 1999, s.89.

⁹ Immanuel Kant, Ahlak Metafiziğinin Temellendirilmesi, s.15.

¹⁰ Immanuel Kant, Etik Üzerine Dersler, Çev. Oğuz Özügül, İstanbul, Pencere Yayınları, 2007, s.190.

¹¹ A.g.e, s.191.

Yukarıda bahsi geçen eserinde yine Kant şöyle der: "Kadına bir insan değil sırf kadın olduğu için eğilim duyulur, buna göre bir erkek için kadındaki insanlık önemsizdir ve eğilimlerin nesnesi sadece cinsiyettir. Demek ki burada insanlık arka sıraya atılmaktadır. Böyle olduğu zaman insanlık cinsiyete feda edilir. Buna göre insanlık istek ve eğilimleri tatmin etmeye yarayan bir araç olur."¹² Tüm bu ifadelerin pornografiye rahatlıkla uyarlanabileceği görülmektedir.

Kant, yine *Etik Üzerine Dersler* adlı eserinde, insanın kendi bedeni üzerinde tasarrufta bulunamayacağını, çünkü bir şey olmadığını, kendine ait bir mülk olmadığını söyler. Bir dişini ya da bir organını satma hakkına sahip olmadığını belirtir. Kant'a göre bir kimse çıkar gözeterek kendini başkasının cinsel eğilimini tatmin etmek için bir şey olarak kullanırsa, başkalarının arzularının nesnesi durumuna getirirse, o zaman bir şey olarak kendi üzerine tasarrufta bulunur ve böylece bir şey haline gelerek başkasının iştahını dindirir. Bu durumda başkasının eğilimi insanlığı değil cinsiyeti hedef aldığı için, kişinin insanlığını kısmen feda ettiği ve böylece ahlaksal amaçlar bakımından tehlikeye girdiği açıktır. Demek ki insan çıkar gözeterek cinsel eğilimin tatmini için kendini bir şey olarak başkasına teslim etme hakkına sahip değildir, aksi takdirde kişiliği, insanlığı herkes tarafından bir şey olarak, başkasının eğilimini tatmin aracı olarak kullanılma tehlikesiyle karşı karşıya kalır. Cinsel eğilimin bu şekilde tatminine vaga libido (değişken arzu) denir, burada çıkardan dolayı başkasının eğilimi tatmin edilir ve bu durum her iki cinsiyet için de söz konusudur. Kendini para karşılığında, eğilimini tatmin etsin diye başkasına teslim etmek ve kişiliğini kiralamak en utanç verici şeydir. Demek ki ahlaksal neden, insanın kendi mülkü olmaması ve bedeniyle istediğini yapamamasıdır. Zira beden kendine ait olduğu için o bedeniyle birlikte bir kişilik oluşturur. Kişiliğini vaga libido (değişken arzu) da olduğu gibi bir şey haline getiremez. Bu yüzden cinsel eğilimin bu şekilde tatmini ahlaklılığa göre caiz değildir.¹³ Tüm bu ifadelerinden yola çıkarak Kant'ın aslında fahişeliği kastettiğini düşünüyorum. Tabii ki fahişelik ile pornografi aynı şey demek değildir ancak Kant'ın ifadelerine dayanarak cinsel eğilimin tatmin edilmesinin bir aracı olduğu için, onun pornografinin de karşısında olacağını düşünebiliriz.

¹² A.g.e, s.191-192.

¹³ A.g.e, s.193.

Kant'ın *Etik Üzerine Dersler* adlı eserinin ilerleyen bölümlerinde de pornografi tartışmalarına koşut olarak dayanak noktası alabileceğimiz argümanlar bulabilmekteyiz. Örneğin: "...kendini başka bir kişiye sırf eğilimini tatmin için teslim eden bir kimse kişiliğinin her zaman bir şey olarak kullanılmasına göz yumar. Eğilim, insanlığı değil, sadece cinsiyeti hedef alır. Açık olan şudur ki, insan kendinden bir bölümü başkasına terkettiği zaman kendini bütünüyle terk eder, çünkü o bir bütündür, bir birliktir. Bir bölümünü başkasına vakfettiği zaman kendini bütünüyle vakfeder. Bir kimsenin bütünü üzerinde tasarrufta bulunma hakkına sahip olmadan bir bölümü üzerinde tasarrufta bulunmak mümkün değildir, çünkü bu bir bölüm insanın bütününe aittir."¹⁴

Kant'ın insanın bir amaç olması düşüncesi, günümüz insan haklarının da temelini oluşturur. Örneğin "Bugün sahip olduğumuz insan haklarının Kantçı temelleri olduğunu söyleyebilir miyiz?" diye soran Efe Çakmak'a, Kuçuradi şöyle cevap verir: "Etik ilkeler olarak insan haklarının -yani yalnızca muamele görme ilkeleri olarak değil, muamele etme ilkeleri olarak da insan haklarının- temelindeki ana düşüncelerden biri, kendimizi ve karşımızdakini her şeyden önce insan olarak görmektir. İnsan haklarının temelinde, diğer özelliklerimiz, kimliklerimiz, koşullarımız ne olursa olsun, önce insan olduğumuzun farkında olmak var. Bununla, Kant'ın "kendimizi ve başkasını yalnızca araç olarak değil, aynı zamanda amaç olarak görmek" düşüncesi arasında çok rahat bağlantı kurulabilir" diyerek cevap verir.¹⁵

Kant, ahlaklılığı istemeyele ilgili görür. Ahlaklılık "iyi"yi istemektir. Kant "neyi istemek iyidir?" sorusuna cevap vermek için önce istemeyi nelerin belirleyebildiğini araştırır. İstememizi, genellikle mutluluk adı altında topladığı öznel, içerikli ilkeler belirler ve istediklerimizin gerçekleşmesi için eylemde bulunuruz. Başka bir deyişle istememizi "doğal nedensellik" dediği eğilimlerimiz, tutkularımız, çıkarlarımız belirler. Ama yalnızca bu belirlenme olanağı varsayılırsa, bazı kişilerin bazı eylemleri açıklanamaz. Bunların açıklanabilmesi için, doğal nedenselliğin belirleyici olmayabildiğini -"negatif özgürlük" dediği de budur.- ve doğal nedenselliğin dışında

¹⁴ A.g.e, s.194.

¹⁵ E.Efe Çakmak, "Kant, Etik ve Ahlak Üzerine- İoanna Kuçuradi İle Söyleşi", Cogito, Sayı:41-42, (Kış 2005), s.237.

bir belirlenme olanağının olduğunu varsaymamız gerekir; çünkü isteme belirlenmeden eylemde bulunulamaz. O zaman istemeyi ne belirlerse, neyi isteyerek eylemde bulunursak, ahlaklı eylemde bulunmuş oluruz? Pornografi tartışmalarını ahlak felsefesi bağlamında ele aldığımızda Kant'ın düşüncelerinin bizlere ne kadar verimli bir alan açtığı görülecektir. Kant'ın eleştirel düşüncesi başka birçok alanda olduğu gibi feminizm ve cinsiyet farklılığı üzerine araştırmalarda da etkili olmuştur. Kimileri kadın özgürlüğü için zemini Kant'ın insan özgürlüğü anlayışında bulmuş, kimileri Kant'ın kadınlarla ilgili bazı aşağılayıcı görüşlerine ve tutumuna vurgu yapmış, kimileri 'rasyonalite'nin özellikle kadınlara yönelik olumsuz etkilerinin müsebbibi olarak Kant'ı görmüştür. Bu görüşlerin temelini Kant'ın kadınlarla olan yazışmalarında bulabiliriz. Örneğin, Maria von Herbert ile Kant'ın yazışmalarında Kant'ın kadınlara karşı bakış açısını bulabileceğimize dair görüşler mevcuttur.¹⁶

Maria'nın Kant'a ilk mektubu, Kant'tan 'inançlı bir kişinin Tanrı'dan yardım istemesi gibi yardım istediği' mektuptur. Maria önceden bir sevgilisi olduğunu yeni sevgilisinden bir süre gizlemiş, sonra Kant ahlakına bağlı olarak, dürüstlük gereği eski sevgilisini yeni sevgilisine açıklamıştır. Yeni sevgilisi ona hala arkadaşça davranmakla birlikte artık aşk bitmiştir. Maria, Kant ahlakına uygun davranmakla sadece sevgilisini kaybetmekle kalmamış, aklı da karışmıştır. Kategorik emir artık işe yaramamakta, hayatına son vermek istemekte, fakat Kant'tan öğrendiği ahlak yasasına bağlı olarak henüz son vermemekte, Kant'tan hayatını anlamlı kılmak için yardım istemektedir.¹⁷

"Şimdi kendinizi benim yerime koyun, beni ya lanetleyin ya da teselli edin. Ahlak metafiziğini ve kategorik emri okudum, hiçbir yardımı olmadı. Aklım tam ona ihtiyaç duyduğum zaman beni terk etti. Size yalvarıyorum, bana cevap verin. Böyle yapmazsanız, kendi emrinize aykırı davranıyor olacaksınız."¹⁸

Kant, mektubu cevaplamadan önce arkadaşı Ludwig Ernst Borowski'ye danışır. Borowski kadının "kendini kaptırdığı şeyden kurtarması için" elinden geleni

¹⁶ Aliye Kovanlıkaya, "Kant'ta Cinsiyet Farklılığı", Cinsiyetli Olmak-Sosyal Bilimlere Feminist Bakışlar içinde, Derleyen: Zeynep Direk, Yapı Kredi Yayınları, (Şubat 2012), s.9.

¹⁷ A.g.m, s.10.

¹⁸ Kovanlıkaya, a.g.m, s.11.

yapmasını söyler. Kant 1792 baharında Maria'ya yazdığı mektupta elinden geldiğince teselli edici şeyler söyler. Ayrıca, söz konusu açıklamayı ahlaklı olmak için yaptırıya üzülecek bir şey olmadığını, insanların bu dünyada mutluluğu değil, ahlaklı olmayı hedeflemeleri gerektiğini didaktik bir şekilde belirtir. Kant Maria'dan bir süre cevap alamaz. Ortak bir tanıdıklarına, mektubunun Maria üzerindeki etkisini sorar. Maria Ocak 1793'te Kant'a ikinci kez yazar. Maria aşk bunalımından çıkmış, eski sevgilisiyle arkadaşlıkları düzelmiş, ama geriye bir boşluk kalmıştır. Bu mektupta Maria kategorik emri doğrudan sorgular. Kategorik emir hayatına anlam vermemektedir: "Hiçbir şey beni cezbetmiyor. Kendini beğenmişlik olarak görmeyin, ahlaki emirlere itaat etmek benim için o kadar kolay ki." Hayata karşı bir istek, bir tutku duymayınca kategorik emrin yerine getirilmesi o kadar kolaylaşmıştır ki, emrin bir manası kalmamıştır. Buna tek bir istisna, Maria'nın da arzu ettiği tek şey kalmıştır: Ölmek. İntiharın kategorik emre aykırı olmasını sorgular. Kategorik emrin ancak denetim altına alınması gereken eğilimler olması durumunda anlamlı olacağını düşünür. Maria'nın bir isteği daha vardır. Kant'ı Königsberg'te ziyaret etmek; kategorik emre uygun yaşadığını farzettığı Kant'ın hayatını yakından görmek. Kant, Maria'nın bu mektubuna cevap yazmaz. Maria'nın mektuplarını başka bir kadına, Maria'dan küçük hayalperest diye bahsederek kadınların fantezilerinin ne tür olumsuz sonuçlara yol açtığını göstermek amacıyla gönderir.¹⁹ Maria'nın okuyarak etkilendiği yazıların bir yorumcu olmadan anlaşılmasının zor olduğunu ifade eder. Maria 1803'te intihar eder. Kant Maria'nın ilk mektubunu bunalımdaki bir kişiye yardım etmenin ahlaki bir görev olduğuna inanarak cevaplamış; daha serinkanlı yazılmış, doğrudan ahlak ilkesini sorgulayan ikinci mektubu ise zihinsel olarak hasta bir kadının saçmalıkları olarak görüp hiç dikkate almamıştır. Bir kadının felsefeyle ilgilenmesini, hele (muhtemelen erkek) bir yorumcu-rehber olmadan bunu yapmasını, sonu hiç de hayırlı olmayacak bir iş olarak görmüştür.²⁰

Kant'ın bu tutumunun sadece Maria'ya yönelik olup olmadığını ve Kant'ın kadın-erkek farklılığını hangi zemine dayandığını anlayabilmek için onun *Anthropologie in Pragmatischer Hinsicht* (1798) adlı eserine bakılması faydalı olacaktır. Cinsiyet farklılıklarını ele alan "Cinsiyetlerin Karakteri" bölümü, kitabın

¹⁹ A.g.m, s.12.

²⁰ Kovanlıkaya, a.g.m, s.12.

ikinci kısmını oluşturan "Antropolojik Karakterizasyon" başlığı altında yer alır. Cinsiyet farklılıklarını açıklamaya iki temel tespitle başlar. İlki kadının daha zayıf olması, ikincisi kadının da erkek gibi akıllı varlık, akıllı hayvan olmasıdır. Kadın ile erkek arasındaki güç farklılığının zemini Kant'a göre fiziksel birleşmenin de en temel amacı olan türün korunmasıdır. Her ikisinin de akıllı varlık olması ise türün korunmasının vasıtası olan fiziksel birleşmeyi sosyal bir düzeyde gerçekleştirmelerini sağlar. Doğa, türün korunmasını gözeterek kadını erkekten daha zayıf yaratmıştır. Fakat daha az kuvvetle iş yapacak makinenin daha iyi tasarlanması gibi doğa da kadını tasarlarken hünerini göstermiştir. Kant'a göre ahenkli ve çözülmeyen bir birlik her bakımdan eşit olanlar arasında mümkün olmayacağından, kadın ile erkeğin farklı bakımlardan üstün olması gerekir ki, biri diğerine o bakımdan tahakküm etsin, o bakımdan yönetsin. Bu ifadelerden, kadının bazı bakımlardan erkekten üstün olması gerektiği sonucunu çıkarabiliriz. Ancak, kadının erkeğe karşı sahip olabileceği her üstünlüğün zemini hep zayıflığı olacaktır. Yani kadının üstünlüğü zayıflığındadır. Buradaki zayıflık sadece fiziksel kuvvetteki zayıflık değildir. Fiziki kuvvet zayıflığı, başka zayıflıklara yol açacak, fakat bu zayıflıklar türün bekası ve medeniyete katkısı bakımından üstünlük olarak tezahür edecektir. Mesela erkek fiziki kuvvet açısından üstün olduğu için cesaret bakımından üstündür. Kadın zayıf ve korkaktır. Erkeğin ona yönelik arzularına karşı koymaya ne kuvveti yeter ne de buna cesaret edebilir. Fakat doğa, bu güçsüz ve korkak kadına erkeğin kadına yönelik arzularını 'idare etme' becerisini bir 'doğa vergisi' olarak vermiştir.²¹

Kant'ın kadın hakkında yukarıda bahsedilen görüşlerine katılmıyorum. Kant, kadınların zayıf ve korkak olduğunu düşünmektedir. Zayıflık ve korkaklığın cinsiyete bağlı özellikler olduğunu düşünmüyorum. Zayıflık ve korkaklığın, kültürle, aileyle, toplumsal yaşantıda sonradan öğrenmelerle şekillenen özellikler olduğunu ve Kant'ın bu konuda muhafazakâr bir bakış açısına sahip olduğunu düşünüyorum. Ayrıca kadın, erkeğin kendisine yönelik arzularına neden karşı koyamamış? Doğası gereği kadının zayıf olduğunu söyleyen Kant, belki doğada hayvanların yaşamlarından yola çıkarak ve toplumsal yaşamda insanların davranışlarına bakarak bu düşünceleri dile getirmiş olabilir. Kant'ın bu düşünceleri dile getirmesinin muhtemel nedenlerine karşı iki itiraz sunacağım. İlk itirazımın nedeni, doğada

²¹ Kovanlıkaya, a.g.m, s.14.

varolan yaşam tarzını sürdürme zorunluluğumuz olmadığıdır. Çok çok uzun yıllardır doğal yaşamda var olduğumuz şekliyle yaşamak ve bunu kabul etmek zorunda değiliz. Yani doğayı gözlediğimiz zaman elde ettiğimiz verilerin şimdiki yaşam şeklimizi belirlemesine izin vermek zorunda değiliz. İkinci itirazım, toplumsal yaşamda gözlemlediğimiz varolan koşulları sorgulamadan kabul etme davranışına karşı bir itirazdır. Kant'ta da varolan toplumsal yapıyı olduğu gibi kabul etme tavrını görmek şaşırtıcı.

Kant, kadının zayıflığından kaynaklanan üstünlüklerinin ortaya çıkabilmesinin medeniyetin gelişmesine bağlı olduğunu belirtir. Medeniyet dışıl karakteristikleri tesis etmez, sadece onların ortaya çıkmalarına izin verir. Antropolojik çalışmalar yapmak isteyen düşünürlere, eril özelliklerden çok dışıl özelliklerin doğasını araştırmayı tavsiye eder. Dolayısıyla medeniyet kadınsı özelliklerin üstün tutulup yaygınlaşmasıyla ölçülebilir. Fakat burada Kant'ın medeniyetin gelişmesinde kadınsılığa verdiği olumlu rolü, kadınların medeniyete doğrudan katkısı olarak anlamamak gerekir. Kadın kendi doğasına uygun şekilde erkeği ehlileştirecek, medeniyet de ehlileşmiş erkeklerin ürünü olacaktır. Kant, kadının erkeğe üstünlüklerinin kaynağının medeniyet değil, doğası olduğuna dair örnekler verir. Kadının evcil hayvan konumunda olduğu ilkel toplumlarda, poligaminin meşru olduğu barbar toplumlarda bile erkeğin gözdesi olan kadının onu denetim altına almayı bilen, yani kadınsı üstünlüklerini kullanabilen kadın olduğunu söyler. Benzer şekilde, medeni toplumlarda erkeklerin kıskançlığıyla alay edilip kadınların çapkınlığının moda haline gelmesinin nedeni, çapkınlığın kadının doğasında olmaması değil, gelişmemiş toplumlarda eşini başka bir rakiple tehdit edecek kadının eşinden korkmasıdır. Çok erkeği beğenme, 'erkek cinsinin tümünü fethetme' isteği kadının doğasında vardır. Belirli bir refah derecesine erişildiğinde bu kadınsı özellik kendini gösterir. Bu özelliğin kaynağı yine türün bekasıdır Kant'a göre. Genç evli bir kadın her zaman dul kalma tehlikesiyle karşı karşıyadır. Dul kalırsa sevgilisiz de kalmasın diye başka erkekleri de cezbetmeye çalışır. Böylece kadın cinsiyetini karakterize ederken gözetilecek iki ilke vardır:

Türün bekası: Doğa, kadının rahmine en değerli şey olan türü, embriyo şeklinde emanet etmiştir. Doğanın burada gözettiği, türün muhafazası ve sürekliliğidir. Kadına zayıflığın ve korkaklığın verilmesinin nedeni de tehlikelerden

uzak kalarak embrioyu koruyabilmesini sağlamaktır. Tabiatı gereği korkak olan kadın güçlü ve cesur erkeğin korumasını talep eder.

Toplumun gelişmesi ve kadınların inceltilmesi, zarifleştirilmesi: Doğa, sosyallik ve edep gibi kültüre bağlı daha ince duyguların da zerk edilmesini uygun gördüğünden, kadına kendini yumuşak ve belagatli bir şekilde ifade edebilme yeteneğini vermiştir. Kadın erkeği bu sayede idare edebilir. Doğa kadının erkek olgunlaşmasını, erkekten nezaket beklemesini öngörmüştür. Böylece erkeğin ahlak aşamasına olmasa dahi, ona hazırlık teşkil eden ahlaki davranış aşamasına ulaşmasını istemiştir.²²

Doğa kadının peşinden koşulan olmasını istediğinden, kadının isteksiz ve soğuk, erkeğin ısrarlı (imiş gibi) davranması gerekir. Kadının erkeği beğenmesi için, onun fiziksel açıdan kuvvetli ve kendisini koruyabilecek kapasitede olduğunu görmesi yeterlidir. Evli erkek sadece karısının teveccühünü kazanmaya çalışır; kadın ise bütün erkeklerin. Bu nedenle kadın hemcinslerinin gözünde güzel ve şık olmaya çalışır; erkek ise buna giyinmek denilirse, sadece karısını utandırmayacak şekilde giyinmeye çalışır. Okullu, eğitilmiş kadınlar kitaplarını, saatlerini kullandıkları gibi kullanırlar. Saatlerini de sadece saatleri olduğu bilinsin diye takarlar ki, saatleri genellikle ya çalışmaz ya da doğru zamanı göstermez. Erkeğin işi kazanmak, kadının işi biriktirmektir.²³

Kant'ın bütün bu tespitlerden hareketle vardığı 'pragmatik' sonuç, kadının kendini, erkeğin yatkın olmadığı pratik meseleler alanında geliştirmesi ve disipline etmesidir. Kadının pratik meselelere yatkın olduğu tespitinden teorik meselelere yatkın olmadığı çıkarımını yapmak mantık açısından geçersiz olmakla birlikte, erkek-kadın farklılığı bakımından değerlendirildiğinde bu ifade ile kadının teorik meselelere yatkın olmadığı zımnen belirtilmiş olduğu sonucuna ulaşmak mümkündür. Kısacası, kadının kendi doğasına uygun olarak yapması gereken, erkeğin açığını kapatmak, arkasını toplamaktır.²⁴

²² Kovanlıkaya, a.g.m, ss.14-15.

²³ A.g.m, ss.15-16.

²⁴ Kovanlıkaya, a.g.m, s.16.

Kadın ve erkek arasındaki farklılıkları ve aralarındaki ilişkileri sadece bir organizma olarak insan türünün bekasını temel alan doğal amaçlılık ideası gözetilerek açıklamak mümkün olmayacaktır. Kant, kadının da erkek gibi akıllı bir varlık olduğunu teslim ettiğine göre kadın da tarihsel bir varlık haline gelecek, diğer organizmalardan farkını teşkil edecek şekilde genel olarak insana atfedilen tarihsellikten ve Kant'ın insana ilişkin Aydınlanmada ifadesini bulan bütün umutlarından payına düşeni alabilecektir. Kant, *Beantwortung der Frage: Was ist Aufklärung?* (1784) başlıklı metinde aydınlanmayı insanın kendi kendini maruz bıraktığı vesayetten kurtulması olarak tanımladıktan sonra, insanların korkaklık ve tembellik yüzünden söz konusu vesayetin rehabetine kapıldıklarını, neredeyse ikinci bir doğalarıymış gibi buna bağlandıklarını ifade eder. Hem vesayet altında olmanın verdiği rahatlık hem de insanları denetleme ve yönetme görevlerini lütfen üzerlerine alan vasilerin, vesayetten kurtulmaya çalışmayı ademoğullarının çoğuna ve bu arada "bütün latif cinse" tehlikeli bir şeymiş gibi göstermeleri vesayet halini tekrar tekrar üreten sebeplerdir. Kant, 'latif cins' olarak gördüğü kadınları, vesayetin rehabeti bakımından erkeklerin çoğunluğuyla aynı kefeye koyduğuna göre, bu durumdan kurtulmak için önerdikleri, kadınlar için de geçerli olmalıdır. "...aydınlanma için özgürlükten başka bir şey gerekmez." En gerekli olan özgürlük ise düşünme, aklını her bakımdan kullanma özgürlüğüdür. Fakat bir insanın tek başına vesayetten kurtulması çok zordur. 'Latif cinsin' tamamı boyunduruk altında olduğundan, bir kadının tek başına aydınlanması ise daha da zor, belki de neredeyse fiilen imkansızdır. Dolayısıyla aydınlanma ve özgürleşme genel olarak insanlar için olduğu gibi özel olarak kadınlar için de imkanını birey olarak değil, toplum olarak insanda bulacaktır. Bu görüş Kant'ın insanın aklını kullanabilmesine yönelik doğal yeteneklerinin bireyde değil de türde gelişebileceği ve tür olarak insanın tüm yeteneklerinin ancak toplumda, özellikle de en çok özgürlüğün olduğu toplumlarda gelişebileceği iddialarıyla uyum içindedir. Bu düşünceler ışığında, bir kez daha kadının da erkek gibi akıllı bir varlık olduğu teslim edildikten sonra aydınlanma ve özgürleşme bakımından cinsiyetler arasındaki fark, Kant'ın kadınlara yönelik bütün aşağılayıcı ifadelerine rağmen zorluk açısından derece farkına indirgenebilecektir.²⁵

²⁵ Kovanlıkaya, a.g.m, ss.21-22.

Kant'ın kadınların felsefeyle ilgilenmelerine yönelik tutumu Maria von Herbert örneğinde gördüğümüz gibi pek olumlu değildir. Ayrıca, genel olarak kadınlara yönelik görüşleri de, kadınları ikincil konuma iten, kadına erkeğin arkasını toplama vazifesini uygun gören görüşlerdir. Bunları bir yana bırakıp kadının da erkek gibi akıllı olduğunu dile getirmesini zemin aldığımızda, kadın Kant'ın genel olarak insana (veya erkeğe) atfettiği imkanlara sahip hale gelir. Bu noktada sorgulanması gereken de bu imkanlar olacaktır. Eğer felsefeyi Kant'ın insan aklına uygun gördüğü sınırlamalara bağlı kalarak düşünce üretme, düşünceleri ifade etme, ifade edilmiş düşünceleri karşılaştırma ve bunlardan sonuçlar çıkarma olarak anlayacak olursak, giderek artan sayıda kadının bu işi en az başka cinsiyetten olanlar kadar iyi yapabildiğini gösteren çok sayıda örneğin var olduğundan kimsenin bir şüphesi olmamalıdır.²⁶

Kant'a göre, cinsel eğilim, bedenlere yönelmiştir ve böylece insanlar, eğlencelerin nesnesi haline gelirler. Bir insana karşı duyulan cinsel arzudan dolayı o kişi istenebilir, arzu edilir ve dolayısıyla kaçınılmaz olarak sahip olunabilir bir şey haline gelir. Herman, alternatif bir yorum önermektedir. O, cinsel ilişkilerin kadını nesneye dönüştürdüğü, şeyleştirdiği düşüncesinin Kant ve feministler arasında ortak bir düşünce olduğuna dikkat çeker. Bu yorumda, Kant, cinsel arzuda bir kişinin bir şey, bir beden, bir araç olarak arzu edilirliğini görür. Kant, *Etik Üzerine Dersler*'de şöyle der:

"Cinsel eğilim, bir kimsenin insan olarak başkasına değil, karşı cinse eğilimidir, bu eğilim insanlığı alçaltan bir ilkedir, bir cinsiyeti diğerine yeğ tutmanın ve eğilimi tatmin etmekten dolayı o cinsiyete leke getirmenin kaynağıdır. Kadına, bir insan değil, sırf kadın olduğu için ilgi duyulur, buna göre bir erkek için kadındaki insan önemsizdir ve eğilimlerinin nesnesi sadece cinsiyettir. Demek ki burada insanlık arka sıraya atılmaktadır. Buradan şu sonuç çıkar: Her erkek ve her kadın insanlığa değil, cinsiyetine bir çekicilik kazandırmaya, tüm davranışlarını ve isteklerini sadece cinsiyete yöneltmeye çalışacaktır. Böyle olduğu zaman insanlık, cinsiyete feda edilir.²⁷

²⁶ Kovanlıkaya, a.g.m, s:24.

²⁷ Kant, *Etik Üzerine Dersler*, s.191.

Korsgaard'ın yorumuna göre cinsel arzu, saldırgan olabilir. Sevilen kişiyi, bir şey olarak değil de bütünlüğünde bir kişi olarak görebilir ancak bu kişi saldırılan ve sahiplenilen bir kişi olabilir. Her iki tanım da, cinsel ilişkinin karakterinin kaçınılmaz ve esaslı bir tanımı olarak akla yatkındır; hatta Kant'a göre de bu böyledir. Kant, cinsel ilişkinin güçlü bir arkadaşlık olduğunu, tekbenciliğin cehenneminden kaçışı sağlayan bir gücü, etik ve epistemik bir gücü beslediğini de söyler. Ancak her iki yorum da cinsel sevginin farklı patolojilerinin tanımları olarak akla yatkındır. Belki cinsel arzu gerçekten saldırgan olabilir Korsgaard'ın deyimiyile. Belki cinsel arzu gerçekten indirgeyici olabilir Herman'ın deyimiyile. Bu olasılığı düşünmek, insana şey gibi davranmanın, insanı bir nesne haline getirmenin tekbenciliğinin detaylarına daha da yakın olmayı düşündürmektedir.²⁸

Nesne kavramı genel olarak Kant'a kadar dayanır. Nesnelerin hareketleri bilim insanlarınınca açıklanır ve öngörülür. Onlar bizim duyu organlarımıza konu olurlar, renkleri, kokuları ve sesleriyle. Onlar, bize araçlar sağlarlar. Biz onları düzenleyebiliriz, amaçlarımız için daha uygun hale getirebiliriz, onları nasıl istiyorsak öyle kullanabiliriz. Onlar karşılık vermezler; tartışmazlar; iletişim kurmazlar. Marketlerde alınıp satılırlar. Kullanılışlıklarına göre bir ücretleri vardır. Eskidiği zaman kıyafetlerini atabilirsin, bir şeyi kaybetse başka bir şeyi yerine koyabilirsin. Buna rağmen yaratıklar içerisindeki insanlara tavrımız farklıdır. Onlar, yaptıklarından sorumlu tutulur. Bizi kasten incittiklerinde onlara güceniriz, bize yardımcı olduklarında onlara minnettarlık duyarız. İnsanların hareketleri fizikçiler tarafından değil, insanı motive eden kararları, nedenleri, inançları anlayan kişilerce açıklanabilir. İnsanlar, karşılık verirler; tartışır; iletişim kurarlar. İnsanlar, diğer duyusal varlıklar gibi duyularımıza hitap ederler ancak bir gökkuşağından daha çekici ve büyüleyici olabilirler.²⁹

O halde bir nesne olmak, özgür olmayan, hareketleri bilim tarafından açıklanıp öngörülebilir, akıllı ve seçimle hareket etmeyen doğal bir fenomen olmaktır. Anlama, iletişim, sevgi ve saygı eylemlerinden aciz olmaktır. Sadece duyusal bir görünüş

²⁸ Rae Langton, *Sexual Solipsism Philosophical Essays on Pornography and Objectification*, Oxford University Press, New York, 2009, s. 327.

²⁹ Langton, a.g.e, s. 328.

olmak, algılayana nasıl görüldüğün, koktuğun, ses ve tat verdiğinle ölçüldüğün bir şey olmaktır. Uzayda yer kaplayan katı bir cisim, bir beden ve bir araç olmaktır.³⁰

1.1. DEONTOLOJİ İLE DİNSEL YAKLAŞIM İLİŞKİSİ

Pornografi konusunda ortak tutumları olması nedeniyle deontoloji ile dinsel yaklaşım arasındaki bağlantıyı irdelememiz gerekmektedir. Bu bağı ortaya koyabilmek için dinsel yaklaşımın genel savları verilmeye çalışılacaktır. Dinsel yaklaşım, pornografiye karşı tutumunda dini referansları ele alır. Bu yaklaşım, cinselliğin özel alanlarda mahremiyet içerisinde yaşanması gerektiğini savunarak, ticaret için bir araç haline getirilmiş cinsellik kavramının karşısında yer alır. Dinsel yaklaşımı daha iyi anlayabilmek adına, Hristiyan, Müslüman ve Musevi düşünürlerin pornografi hakkındaki düşünceleri sırasıyla aşağıda belirtilecektir.

1.1.1. Hristiyan Yaklaşım

Hristiyan yaklaşımı anlayabilmek için Hristiyanlığı Savunma ve Araştırma Vakfı kurucusu ve başkanı olan Matt Slick'in görüşlerine bakmak bize önemli dayanak noktaları sunacaktır. Matt Slick, İncil'den örnekler vererek, pornografinin bir günah olduğunu dile getirir.³¹

Slick'e göre, İncil pornografiye ilişkin olarak herhangi bir şey söylememiş olsa da pornografi hâlâ yanlıştır. Pornografi, izleyicide cinsel ihtirası harekete geçirebilmek için tasarlanmış fotoğrafçılık ve/veya tablolar ve/veya filmlerdir. İncil'in yazıldığı zamanlarda, açık cinsel tasvirlerin çeşitli türleri olduğu muhtemeldir. Fakat bu fenomen İncil'de net bir şekilde yer almamaktadır. Yine de Slick'e göre, pornografi konusunda başvurabileceğimiz sonuçları İncil'den çıkarabiliriz. Örneğin Matta 5:27-28'de " 'Zina etmeyeceksin.' denildiğini işittiniz. Fakat ben size derim: Bir kadına şehvetle bakan her adam, zaten yüreğinde onunla zina etmiştir." Ya da Koloseliler 3:5'te "Bedenin dünyasal eğilimlerini – fuhşu, pisliği, şehveti, kötü arzuları ve putperestlikle eş olan açgözlülüğü öldürün." diye geçer. Örneklerden de görüleceği üzere İncil insanlara cinsel anlamda saf olmayı öğütler. Pornografi seyrederken çıplaklık ve cinselliğin teşhir edilmesiyle, kalpte ve

³⁰ A.g.e, s. 329.

³¹ Matt Slick, "What Does The Bible Say About Pornography? Is It Wrong?" <http://carm.org/bible-pornography>, Erişim tarihi: 26.02.2017.

zihinde şehvani düşünceler ve arzular tetiklenir. Bu aşikâr bir şekilde, dinsel yaklaşım taraftarlarına göre, pornografinin bir günah olduğunu gösterir. Bir de buna, pornografinin sıklıkla, evli olmayan ya da homoseksüel çiftler arasındaki cinsel ilişkileri içerdiğini eklersek onun dinsel yaklaşıma sahip olanlara göre günah olduğunu daha açık bir şekilde görmüş oluruz. Pornografi, iki kişi arasındaki cinsel ilişkiyi göstermese dahi, karı ve koca için özel bir şekilde saklı tutulan çıplaklığı içermesiyle bile günahdır.³²

Slick, sanatın çoğu zaman çıplak erkek ve kadınları tasvir etmesine yönelik olarak, sanatla pornografi arasında bir fark olduğunu, bu farkın da güzellikle şehvet arasındaki farktan kaynaklandığını söyler. Sanattaki çıplaklık, güzelliği ve hayranlığı sergilerken; pornografi bu tarz bir şey yapmaz. Pornografinin niyeti kişinin şehvetini canlandırarak onu baştan çıkartmaktır. Bir kişi çıkıp pornografiyi bir sanat eseri olarak izlediğini ve onun güzel olduğunu söyleyebilir ama bu, günahı haklı çıkarma girişiminden başka bir şey değildir.³³

Slick'in sanat ve pornografi arasında yapmış olduğu ayrıma katılıyorum. Sanattaki asıl amacın şehveti canlandırmak olduğunu düşünmüyorum. Sanattaki amacın, sanatçının kendi içindeki estetik duygularını dışa vurmak, kendi potansiyelini ortaya koymak ve sanat eserine yönelen kişilere de estetik bir haz vermek olduğu kanaatindeyim. Sanatta, bedenin güzelliği, doğallığı cinsel bir tahrik uyandırmak amacıyla sunulmaz. Oysa pornografi, tümüyle cinsel tahrike odaklanmış, kâr amaçlı, cinsel ilişkinin satılabilir yönünü içeren, geçmiş ve günümüz koşullarına bakıldığında da özellikle erkeklere seslenen bir üründür.

Dinsel yaklaşımın izlerini felsefi eserlerde bulabiliriz. Dinsel düşüncede karşımıza çıkan, zevklere sırtını dönme ve aklın kontrolündeki bir yaşamı izleme düşüncesini, Platon'un *Gorgias* adlı diyalogunda da görmekteyiz. Bu eserde Sokrates ve Kallikles arasında geçen konuşmada, Kallikles, hiçbir şey istemeyenin mutlu olacağını söylemenin büyük bir hata olduğunu dile getirir.³⁴ Kallikles'e göre eğer böyle düşünülürse taşlar ve ölümlerden başka mutlu bir şey olamaz. Buna karşın Sokrates, her günün getirip verdiği şeyden memnun olan ve düzenli bir hayatı tercih

³² Slick, a.g.m.

³³ Slick, a.g.m.

³⁴ Platon, *Gorgias*, Çev. Furkan Akderin, İstanbul, Say Yayınları, 2011, s. 116.

eden insanın, doymayan ve yaşamını hiçbir şeyi umursamadan geçiren bir insandan daha mutlu olduğunu savunur. Ölçülü ve ölçsüz iki yaşamdan her birini çok sayıda fıçası olan bir kişiye benzeten Sokrates'e göre, fıçıları dolduran kişi, içine koyacak başka bir şeyi olmadığından korkusuz ve rahattır. Diğer kişi ise fıçıları çatlak ve delik olduğundan, büyük bir yorgunlukla gece gündüz fıçılarını doldurmaya çalışır. Bu benzetmesiyle Sokrates, ölçülü yaşamın ölçsüz yaşamdan daha mutlu olduğunu iddia eder. Kallikles, Sokrates'in bu düşüncesine katılmayarak, fıçıları dolu bir kişinin hiçbir zevki olmadığını; ne zevki ne de derdi olduğundan onun yaşamının taş gibi olduğunu söyler. Kallikles'e göre yaşama zevk veren şey, fıçıyı mümkün olduğunca doldurmaktır. Ona göre, tüm isteklere sahip olunmalı ve istekler yerine getirilmeli, mutlu yaşamak için zevk olmalıdır.³⁵ Tartışmanın ilerleyen bölümlerinde Sokrates, mutlu olmak isteyen bir insanın ölçülülüğe bağlanıp alışması ve ölçsüzlükten, taşkınlıktan ve cezalandırılacak duruma düşmekten tüm gücüyle kaçınması gerektiğini söyler. Sokrates'e göre, mutlu olunmak isteniyorsa, kişinin ve devletin tüm amacı adalet ve ölçülülük olmalıdır. Her şey buna göre düzenlenmeli, kişi kendisini arzularına kaptırıp bir hırsız gibi yaşamaktan uzak tutmalıdır. Sokrates, zaten böylesi bir insanın diğer insanlar ve tanrı tarafından da sevilmediğini söyler.³⁶

Sokrates ile Kallikles arasındaki tartışmalarda, Kallikles'in düşüncelerini gerçeğe daha yakın buluyorum. Musevi yaklaşım başlıklı bölümde tekrardan ele alacağım üzere, ölçülü olmak adına zevkleri yok saymanın insanın mutluluğu karşısında bir engel teşkil edeceği kanaatindeyim. Ölçülü olmayı, zevkler ve aklın biraradalığı olarak ele alırsak, ölçülü olma düşüncesine katılabilirim. Örneğin zevk aldığım şey, bana ve/veya benim dışındaki kişilere zarar veriyorsa, bu zevklerin peşinden gitmem doğru olmaz. Ama her zevk de böylesi zarar verici değildir. Mutlu bir yaşam için zevklerimi mümkün olduğunca yaşayabilmem gerekir.

Ölçülü olmak konusunda Aristoteles'in orta olma erdemine bakmak yerinde olacaktır. Aristoteles, *Nikomakhos'a Etik* adlı eserinde erdemi şöyle tanımlar: Akıl tarafından belirlenen, orta olanda bulunma huyudur. Bu, biri aşırılık, öteki eksiklik olan iki kötülüğün ortasıdır. Kötülük, etkilenimlerde ve eylemlerde gerekenden aşırısı ya da eksikliğidir. Erdem ise ortayı bulma ve tercih etmedir. Bunun için varlığı

³⁵ A.g.e, s.118.

³⁶ Platon, a.g.e, ss. 139-140.

bakımından ve ne olduğunu dile getiren söz bakımından erdem orta değildir; en iyi ile iyi bakımından ise uçta değildir. Ama her eylem ile her etkilenimin orta olması söz konusu değildir. Aristoteles, eylemlerden zina, hırsızlık ve adam öldürmeyi örnek göstererek, bu eylemlerin aşırılıklarının, eksikliklerinin değil, kendilerinin kötü olduğunu söyler. Aristoteles'e göre, bu tür eylemlerde isabetli olmak mümkün değildir. Bu tür eylemlerde hep yanlışla düşmek söz konusudur. Örneğin, zina eyleminde, kimle, ne zaman yapmak gerektiği söz konusu değildir; bunlardan birini yalnızca yapmak yanlış yapmak olur. Aristoteles, haz peşinde koşmak konusunda da orta olma, aşırılık eksiklik olduğunu ileri sürmenin söz konusu olmadığını söyler. Bu tür eylemler nasıl yapılırsa yapılsın yanlıştır.³⁷

Aristoteles'in bu düşüncelerine dayanarak, pornografinin bir orta yolu olmadığını, nasıl yapılırsa yapılsın yanlış olduğunu düşüneceğini varsayabiliriz. Çünkü Aristoteles, verdiği örnekler uyarınca pornografinin aşırılığının ya da eksikliğinin değil, kendisinin kötü olduğunu savunacaktır. Bu düşüncenin, hem dinsel yaklaşıma sahip düşünürler hem de pornografi karşıtı feministlerce paylaşılacağı kanaatindeyim. Çünkü hem dinsel yaklaşıma sahip olanlar hem de pornografi karşıtı feministler, pornografinin sert ya da yumuşak olup olmadığına bakmazlar; pornografinin verdiği mesajın yanlış olduğunu belirtirler. Pornografinin zararsız bir ifade türü olarak değil; zararlı mesajlar içeren ve bu zararlı mesajları eyleme geçirmeye teşvik eden bir ifade türü olarak görülmesini isterler. Dinsel yaklaşıma sahip olanlar ve feministlerin ayrılan yönü, cinsel ilişkilerin ayıp ve günah olarak sayılıp sayılmama konusundadır. Pornografi karşıtı feministler, cinsel eylemleri özünde ayıp ya da günah olarak değerlendirmezler. Pornografîyi, cinsel ilişkileri eşitsiz bir yaklaşımla, özellikle kadını aşağı gösteren bir bakış açısıyla ele almasını, erkek egemen bir anlayışı yansıtmaması nedeniyle eleştirirler. Bu anlamda dinsel yaklaşımın, Aristoteles'e daha yakın olduğunu düşünüyorum. Çünkü Aristoteles'in dili – örneğin zina eylemi demesi gibi- cinsel ilişki konusunda kadından yana bir tutum takındığını değil; toplumun ahlak ölçütlerine göre bir düşünce belirttiğini göstermektedir.

Aristoteles, orta olma konusundaki düşüncelerini belirtirken, hazlar ile acılar konusunda orta olmanın mümkün olduğunu ve bu duruma ölçülülük adı verildiğini

³⁷ Aristoteles, Nikomakhos'a Etik, Çev. Saffet Babür, Ankara, BilgeSu Yayıncılık, 2011, s.38.

söyler.³⁸ Hazlar ile acılar konusundaki aşırılığa kendini tutamamazlık, eksikliğine ise duygusuzluk diyen Aristoteles'in bu düşüncelerine dayanarak, pornografiden veya cinsel ilişkiden haz alan bir kişinin aslında orta olduğu durumlarda, yani aşırılık ve eksikliğe kaçmadığında ölçülü olduğunu düşüneceğini varsayabiliriz. Ancak, Aristoteles'in orta olma anlayışının, pornografinin kendisini ahlaki bulmayacağını varsayarsak, kendisi ahlaki olmayan bir durumdan haz almanın da ahlaki bulunmayacağını iddia edebiliriz. Sonuç olarak ölçülülük erdeminin pornografiye uygulanamayacağı kanaatindeyim. Ancak daha sonra ele alacağım Stoacıların hazlar konusundaki katı tutumuna nazaran Aristoteles'in daha ılımlı olduğunu düşünmekteyim. En azından Aristoteles tüm hazlara karşı değildir. Belli türden hazların aşırılığı ya da eksikliğinden bahseder. Ölçülülüğün bedensel hazlarla ilgili olduğunu ama bunların hepsiyle de ilgili olmadığını belirtir. Örneğin görme duyusuyla ilgili şeylerden -renklerden, şekillerden, resimlerden- hoşlanana ne haz düşkünü ne de ölçülü dendiğini belirtir.³⁹ Aynı şekilde işitme duyusuyla ilgili olanlardan müzik ya da oyuncularını dinlemekten fazla hoşlanana da haz düşkünü denmeyeceğini, gerektiği gibi hoşlanana da ölçülü denmeyeceğini belirtir. Koku alma duyusuyla ilgili olarak da elma, gül ya da tütsü kokularından hoşlanana değil yemek kokularından hoşlanana haz düşkünü denir. Aristoteles'e göre haz düşkünü olanlar yemeden, içmeden ve cinsellikten haz alanlardır. Dolayısıyla dokunma duyusu, insan olarak değil, hayvan olarak bizde bulunduğu için haklı olarak ayıplanacak bir şeydir. O halde böyle şeylerden haz almak ve en çok bunlardan hoşlanmak hayvanca bir şeydir.⁴⁰

Aristoteles'e göre hazları duymada geri kalanlar ya da hazlardan gerekenden az hoşlananlar pek yoktur. Çünkü bu tür duyarsızlık insanca değildir; nitekim öteki hayvanlar bile yiyeceklerinde ayırım yapar. Hiçbir şeyi hoş bulmayan ve şeyler arasında ayırım yapmayan kimse varsa, o, insan olmaktan uzak olsa gerek.⁴¹ Bir etkinlik halinde bir arzu, aynı türden arzuları artırır ve bu arzular büyük ve şiddetli olunca, insanın aklını başından alır. Bunun için bunların ölçülü ve az olmaları ve akla hiç ters düşmemeleri gerekir.⁴² Aristoteles, insan olmanın aynı zamanda bir şeyleri

³⁸ Aristoteles, a.g.e, s.38.

³⁹ A.g.e, s.64.

⁴⁰ A.g.e, s.65.

⁴¹ A.g.e, s.66.

⁴² A.g.e, s.68.

hoş bulmaktan geçtiğini söylemiştir. Yani o, hazları tümüyle reddetmemektedir. Zevkleri tümüyle reddeden Stoacılar'a göre, Aristoteles'in çok daha gerçekçi bir yaklaşıma sahip olduğunu düşünüyorum.

Hristiyanlık'ta yukarıda sözü edilen düşüncelerin kökenlerini Stoacılık'ta da görmek mümkündür. Özellikle Cicero, Seneca, Epiktetos ve Marcus Aurelius gibi Stoacılar'ın eserlerinde, Hristiyanlık'ta sözü edilen "tutkulara karşı uyanık olma" ve "onların esaretinden kurtulma" öğüdüne sıkça rastlamaktayız. Örneğin Cicero, yaşamda cazibe noktası olan herşeye bir sınır ve ölçü belirleyerek ahlaki doğruluğu ve dürüstlüğü korumuş olacağımızdan bahseder.⁴³ Şehvetin bir tür zihin bozukluğu olduğunu söyleyen Cicero'ya göre ruh dinginliğine ve selametine kavuşabilmek için şehvetten kaçınmak gerekmektedir.⁴⁴ Ona göre adil olan herşey uygundur, adil olmayan yani ahlaken yanlış olan uygun olmayandır. Cicero'nun bu düşüncesine dayanarak da pornografinin adil olmayan yönlerinden -kadını aşağılayan temsiller içermesinden dolayı adil olmadığını iddia ediyorum.- dolayı ahlaken yanlış olduğunun düşünülebileceğini de iddia edebiliriz.⁴⁵ Cicero'ya göre, bedenimize gösterdiğimiz özen ve çabayı, hazza göre değil, sağlık ve kuvvet ihtiyaçlarımıza göre ayarlamalıyız. Buradan da anlaşılacağı üzere, Cicero'nun hazza dayalı olan bir pornografiden yana olacağını düşünmek pek olası görünmemektedir.⁴⁶ Cicero, eserinin diğer bölümlerinde de -özellikle gençlere- kendilerini şehvete karşı korumalarını salık verir.⁴⁷ Pornografiye karşı kullanılacak bir diğer sav ise Cicero'nun ihtiyaçları gizli bir şekilde gidermeye yönelik öğüdüdür. Doğanın gizlediği şeyleri, gizli yapıldığı ölçüde yerine getirmek yanlış değildir ama onlardan bahsetmek edepsizliktir; hele ki bu eylemi açıkça yapmak ve bunu edepsizce dile getirmek bir ahlaksızlık örneğidir.⁴⁸ Nasıl ki tüm yaşamımızda sıkıntılardan yani ruhun akla itaat etmeyen aşırı hareketlerinden kaçınabilmek için en doğru tavsiyeleri alıyorsak, aynı şekilde öfke oluşmasın, şehvet, uyuşukluk bunlar gibi durumlar görülmesin diye konuşma da benzer tavırlardan uzak olmalıdır.⁴⁹ Cicero'nun,

⁴³ Cicero, *Yükümlülükler Üzerine*, Çev. C.Cengiz Çevik, İstanbul, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2011, s.12.

⁴⁴ Cicero, a.g.e, s.32.

⁴⁵ A.g.e, s.43.

⁴⁶ A.g.e, s.47.

⁴⁷ A.g.e, s.54.

⁴⁸ A.g.e, s.56.

⁴⁹ A.g.e, s.59.

ihtiyaçların gizli bir şekilde değil de açıkça yapılmasını ahlaki bulmuyor oluşu, toplumların geneli tarafından da kabul gören bir düşüncedir. Örneğin, insanlar çıplak gezmezler; kapalı kapılar ardında genellikle sessizce sevişirler. Bu durumun toplumsal bir tabu olduğunu düşünüyorum. İhtiyaçların açıkça giderilmesinde herhangi bir sakınca olduğunu düşünmüyorum. Bu tarz davranışların açık alanda yapılması hakkındaki tek çekincem, -çocukların zihinsel gelişimi üzerinde nasıl bir etkide bulunacağından emin olamayışımından dolayı- yetişkin olmayanların olumsuz yönde etkilenmesidir. Yoksa yetişkinler açısından nasıl bir sakınca yaratabileceğine dair herhangi bir gerekçe göremiyorum.

Stoacılar da ortak olarak görülen bir diğer nokta, güdünün akla boyun eğmesidir.⁵⁰ Cicero'ya göre en az saygıyı hak edenler hazza hizmet edenlerdir.⁵¹ Ona göre, en okşayıcı olan hazlar, insanı erdem yolundan çevirir.⁵² Ruhsal uğraşlar, bedensel uğraşlardan önemlidir.⁵³ En yüce iyiyi hazza yerleştiren biri ölçülülüğü nasıl övebilir? Zira ölçülülük şehvetin düşmanıdır, şehvetli arzular hazzın can yoldaşdır. Her haz, ahlaki doğrulukla çelişir.⁵⁴

Başka bir Stoacı düşünür olan Seneca'nın eserlerinde de benzer vurguları görmekteyiz. Seneca özellikle mektupları sebebiyle, ilk Hristiyan yazarlar tarafından çok beğenilmiş ve tek tanrı inancına eğiliminden dolayı da Ortaçağ'da Hristiyan sayılmıştı.⁵⁵ Seneca'ya göre şehvet gerekli olduğu yerde akmalı, nefse hakim olunmalıdır.⁵⁶ O, bedeninin ruhun sırtına vurulmuş bir yük, bir ceza olduğunu söylemektedir. Bu yüzden insan beden zevklerine dalmamalıdır. Bu zevkler sadece hayvanlar için bir iyiliktir. Beden zevklerini hor görmek kesin bir özgürlüktür.⁵⁷ Erdem zevk değildir, çünkü zevkler -insanların duyguları- aldatıcıdır, akla karşıdır ve

⁵⁰ Cicero, a.g.e, s.61.

⁵¹ A.g.e, s.65.

⁵² A.g.e, s.85.

⁵³ A.g.e, s.89.

⁵⁴ A.g.e, s.161.

⁵⁵ Lucius Annaeus Seneca, Ruh Dinginliği Üzerine, Çev. Bedia Demiriş, İstanbul, YKY, 1999, s.13.

⁵⁶ Seneca, a.g.e, s.35.

⁵⁷ Lucius Annaeus Seneca, Ahlaki Mektuplar, Çev. Türkan Uzel, Ankara, Türk Tarih Kurumu Basımevi, 1992, s.13.

doğaya karşı olduklarından birer hastalıktır.⁵⁸ Her türlü sanat, insanların gözünü çeken güzellikler, onları mutsuz etmekten başka bir işe yaramaz.⁵⁹

Platon'un öğretisi, Posidonius'un Stoa'ya eklediği, ölümsüz ruhların tanrılarla ilintisi ve öteki dünyada evrenin seyri anlayışlarıyla, Roma düşüncesine yerleşmiştir ama, bu ara zamanda insan düşüncesi daha realist bir düzeye erişmiştir. Daha ilk çağlardan öteye Yunan felsefesinin yalnız faydacı görüşleriyle ilgilenen Romalılar da Platon'un metafizik düşüncesiyle hiçbir zaman yakınlık kurmamışlardır. Üstelik zaman Platon'un Akademia okulunda bile yeni fikirlere yol açmışken, Romalılar Platon'un fikirlerinden daha da uzaklaşmışlardır. Bu nedenle Seneca, düşünce olarak kendini Platon'dan çok Aristoteles'e yakın hissetmektedir.⁶⁰

Seneca'ya göre, tutkuların sona ermesi, korkular için bile bir deva sağlar.⁶¹ Eğer ruh, okşayıcı, sefahate sürükleyici etkilere doğru yol almaz, onlara kapılıp gitmezse, sağlam, güçlü olduğunu saptayan en iyi delili elde eder.⁶² Kendine hakim olmak gerektiğini düşünen Seneca'ya göre arzuları gemlemek gerekir.⁶³ Ona göre, yapmamız gereken şey, ruhumuzu zevklerin okşayışından, kışkırtısından uzaklara çekmektir; özellikle zevklere karşı insan çarpışmalıdır. Ruhumuzun gevşemesine izin vermemek gerekir, zevke boyun eğersek acıya da boyun eğmemiz gerekir.⁶⁴ Bizlere seslenen Seneca, zevkleri içimizden kovmamızı, onları en büyük düşman saymamızı öğütler. Çünkü ona göre zevkler boğmak için sarılırlar bize.⁶⁵

Seneca zevki bir kusur sayar; onun yüz kızartıcı olduğunu dile getirir.⁶⁶ Her yerde zevki ararsak sevinçten olduğu kadar bilgelikten de yoksun olacağımızı düşünür. Neşe ve zevk verecek diye elde etmek istediğimiz iyilikler, aslında acıların nedenleridir.⁶⁷ Ona göre bedenini hor görmek kesin bir özgürlüktür.⁶⁸ Her ihtirasta bir kusur vardır; hiç ardına bakmaz. Hem oynak olan yalnız ihtiras değildir; her türlü

⁵⁸ A.g.e, s.14.

⁵⁹ A.g.e, s.15.

⁶⁰ Seneca, Ahlaki Mektuplar, s.18.

⁶¹ A.g.e, s.34.

⁶² A.g.e, s.60.

⁶³ A.g.e, s.64.

⁶⁴ A.g.e, s.117.

⁶⁵ A.g.e, s.118.

⁶⁶ A.g.e, s.135.

⁶⁷ A.g.e, s.137.

⁶⁸ A.g.e, s.147.

aşırı istek de oynaktır, çünkü bittiği yerden yine yola çıkar. Şehveti, bırakılması gereken bir hata olarak görür.⁶⁹ Ona göre zevkler bizi yozlaştırır.⁷⁰ O "Beden ve ruh zevklerini bırak," der; çünkü bunlar insanı gevşetir ve güçsüzleştirir. Çektiğimiz bunca çile zevkimiz yüzündendir.⁷¹ Mutlu yaşam, zevklere uyararak yaşamakta değil, doğaya uygun yaşamaktadır.⁷²

Seneca'nın şu sözlerinin pornografiye uyarlanabileceği kanaatindeyim: "Zinayı yaptırmak, yapmaktan beter bir şeydir."⁷³ Zinayı pornografiyle eş tutmak ilk bakışta uygun görünmeyebilir ama bu sözlerden, pornografinin üretilmesinin, pornografide yer almaktan daha kötü olduğu sonucunu çıkarabiliriz diye düşünmekteyim. Pornografi zina yaptırmak olmasa da, onu teşvik etmektedir, düşüncesinin bazı araştırma sonuçlarıyla desteklendiğini görmekteyiz. Örneğin, Ulusal Aile Araştırma ve Eğitim Vakfı araştırmacılarının vardığı sonuçlara göre pornografik görüntüler, bunları izleyenleri sapık cinsel eğilimler geliştirme tehlikesine sokuyor. Rapora göre "tecavüz masalı" (kadınların tecavüze kendilerinin neden olup bundan hoşlandığı ve tecavüz edenlerin normal davrandığı inancı) pornografik görüntüler izleme alışkanlığı olan erkeklerde çok yaygındır. Seks bağımlılığı tedavisinde uzman olan Doktor Victor Cline, pornografi alışkanlığının, her seferinde aynı seyri gösterdiğini fark etti. Pornografik görüntülere şöyle bir bakmakla başlayan kişi, eğer bu durum kontrol altına alınmazsa, zamanla anormal ilişkilerin sergilendiği hard-porno görüntüleri ister hale gelebilir. Doktor Cline'a göre, bu da sapık cinsel davranışlara yol açabilir. İstatistiklere göre pornografik görüntüleri en çok 12 ile 17 yaşındaki erkek çocuklar izlemektedir. Birçoğunun başlıca cinsel eğitim kaynağı pornografidir ve bunun sonuçları son derece korkutucudur. Bir raporda belirtildiği gibi, "Pornografide, ergenlik çağındaki hamileliklerden ve cinsel yolla bulaşan hastalıklardan hiç söz edilmemesi, sergilenen davranışların hiçbir olumsuz yönünün olmadığı şeklinde yanlış bir fikrin uyanmasına yol açmaktadır."⁷⁴

Pornografi izlemenin insanları eyleme yönelttiğine dair bir başka iddia da çocuk tacizcilerinin ve tecavüzcülerin genellikle suç işlemeden önce pornografik

⁶⁹ A.g.e, s.173.

⁷⁰ A.g.e, s.177.

⁷¹ A.g.e, s.228.

⁷² A.g.e, s.240.

⁷³ Seneca, Ahlaki Mektuplar, s.264.

⁷⁴ <http://wol.jw.org/tr/wol/d/r22/lp-tk/102003523> erişim tarihi:12.12.2018.

görüntü izlediklerini söylemesidir. İnternette pedofiller ve cinsel olarak sapkın eğilim taşıyanlar çocuk pornografisini rahatlıkla yayabilmekte; çocuklarla açık bir biçimde cinsel içerikli iletişime geçebilmektedir. Bu kişiler, çocuğa yönelik cinsel taciz ve tecavüz içerikli görüntüler görerek bu gibi davranışlarda bulunabileceklerine ikna olmakta ve bu konuda cesaretlenmektedir.⁷⁵ Tüm bu örneklere baktığımız zaman, pornografinin sadece bir ifade biçimi olmayıp davranışa yönlendiren bir gücünün olduğu sonucuna varabiliriz.

Zevkleri içimizden çıkarıp atmamızı öğütleyen Seneca'ya göre, bunlar bir erkeğin gücünü keser ve onu kadınlaştırır.⁷⁶ Seneca'nın eserinin birçok yerinde bu "kadınsılaştırma" teması göze çarpıyor. Kadınsılaştırma, olumsuzlanan bir özellik olarak görünüyor. Buradan çıkarttığım sonuç ise, bilgeliğin, felsefenin, ahlakın kadına değil de erkeğe uygun olduğu inancının, erkek merkezli bir bakış açısından kaynaklandığıdır. Dinsel yaklaşımı genel olarak eleştirmemin nedeni de budur. Dini inancın, kadını ikinci plana atması, onu zayıf görmesi, olumlanan niteliklerin hep erkeğe yüklenmesi eşitlik anlayışını temelden sarsmaktadır. Dinlerin erkek merkezli olduğunu iddia ediyorum ve bu nedenle dini açıdan pornografiye karşı çıkmamanın eşitlik temelinden yoksun olduğunu savunuyorum.

Düşünce tarihine baktığımızda kadın sayısının erkeklere oranla çok daha az olduğunu görmekteyiz. Ders kitaplarında okutulan bilim insanları, filozoflar, siyasetçiler neredeyse hep erkektir. Toplumsal cinsiyet kalıpları, kadınların ve erkeklerin neyi yapıp neyi yapamayacağı konusunda insanları şekillendirir. Bu şekillendirmede en önemli görevlerden birini din kurumu üstlenir. Fatmagül Berktaş'a göre, kadının ikincilliğinin doğal kabul edilerek bunun onun bedeninin denetlenmesinin meşru gerekçesi sayılması, her üç tektanrılı dinin ortak özelliğidir.⁷⁷ Tüm tektanrılı dinlerin kutsal metinleri ele alınınca şu ortak fikirler belirlemektedir: Erkekler rasyonel zihinsel yetenekleriyle dünyayı düzene sokarken, kadınlar türün yeniden üretilmesi işlevini üstlenirler. Her iki işlev de önemli olmakla beraber, erkeklerin işlerinin daha üstün olduğu varsayılır. Hristiyanlık'ta tanrının Havva'yı Adem'in kaburgasından yarattığı anlatılır. Eski Ahit'te kadın "noksan" bir yaratık

⁷⁵ <http://m.bianet.org/cocuk/99027-pornografik-goruntu-eyleme-tesvik-ediyor>
erişim tarihi:12.12.2018.

⁷⁶ Seneca, Ahlaki Mektuplar, s.279.

⁷⁷ Fatmagül Berktaş, Tek Tanrılı Dinler Karşısında Kadın, İstanbul, Metis Yayınları, 1995, s.11.

olarak betimlenir. Kuran'da Havva'nın yaratılmasına ilişkin bir anlatının bulunmamasına karşın, kadının eğri bir kaburgadan yaratıldığı, dolayısıyla da başıboş bırakılmamasını isteyen peygamberin hadisi genel bir kabul görür. Üç tanrılı dine dayanan hukuki düzenlemeler ve bu düzenlemelerde kadına karşı uygulanan ölçeklere bakılınca, bütün tektanrılı sistemlerin, aslında kadının gücünün gaspedilmesi, kanalize edilmesi ve denetlenmesi çabası olduğu sonucuna varılabilir.⁷⁸ Bu nedenlerle, dinlerin kadın hakları açısından dünyayı yorumlamadığını, erkekler açısından bir dünya yorumlaması olduğunu düşünüyorum ve dinsel bir pornografi karşıtlığını temel haklar açısından eksik buluyorum.

Bir başka Stoacı filozof olan Epiktetos'un zevkler konusundaki yaklaşımlarında, Hristiyan inancının pornografiye ilişkin karşı duruşunun temellerini görebiliriz. Epiktetos, güzel bir çocuk ya da güzel bir kız görüldüğünde bunlara karşı kendimizde perhiz denilen gücü bulacağımızı söyler. Böylece onları yenmek için bize doğanın verdiği iyi huylarla karşı koymak âdetini kazanırsak boş korkularımız da bizi sürükleyip götürmeyecektir.⁷⁹ Epiktetos, bütün zevklere veda etmemizi ister.⁸⁰ Evlenmeden önce seks zevklerine karşı perhizkâr olmayı, eğer bu zevklere yanaşılırsa hiç olmazsa sapık olunmamasını öğütler.⁸¹ Epiktetos eserinde 'sapıklık'tan ne kastettiğini açıklamamıştır. Ancak Epiktetos'un genel yaklaşımına dayanarak, 'sapıklık'tan kastının, toplumun genelince kabul gören geleneksel cinsel ilişki biçimleri -vajinal, sadece cinsel isteğin bastırılmasını ve tatminini içeren, oral-anal-biseksüel ve eşcinsel olmayan- dışındaki cinsel davranışlar olduğunu çıkarıyorum. Edebe aykırı lakırdılara kendini bırakıp koyvermenin çok tehlikeli olduğunu söyleyen Epiktetos'a göre bu tarz konuşmalara tanık olunursa, fırsat bulduğumuzda, konuşanı azarlamaktan çekinmememizi öğütler.⁸² Epiktetos'un bu öğütlerinden anlaşılacağı üzere, pornografi de zevke dayandığı ve cinselliği içerdiği için edebe aykırı bulunacaktır. Bu nedenle Epiktetos'un düşüncelerinde de pornografi karşıtı bir yaklaşım buluyorum.

⁷⁸ <http://www.metiskitap.com/catalog/text/57145> erişim tarihi:12.12.2018

⁷⁹ Epiktetos, Düşünceler ve Sohbetler, Çev. Burhan Toprak, İstanbul, İnkılap Kitabevi, 1994, s.20.

⁸⁰ A.g.e, s.30.

⁸¹ A.g.e, s.35.

⁸² A.g.e, s.37.

Epiktetos'ta diğeri Stoacılar'da olduğu gibi, ihtiraslara gem vurma,⁸³ şehvete karşı uyanık olma uyarısı vardır. Hayalimiz gözlerimizin önünde herhangi bir şehveti canlandırırrsa, sürüklenmemek için uyanık olmak gerekir. Epiktetos, zevk anıyla arkasından gelecek pişmanlık anını ve kendimizden edeceğimiz şikayetleri ve bu şehvetten duyacağımız hazla ona dayandığımız vakit duyacağımız övünmeyi karşılaştırmamızı ister. O, zevklerin tuzaklarına karşı tedbir almamızı ve bu zevkleri yenmenin aslında daha büyük bir zevk olduğunu söyler.⁸⁴

Epiktetos için, zevkli bir şey karşımıza çıkarsa artık savaş gününün geldiğini anlamak gerekir.⁸⁵ Demek ki zevklerle mücadele edilmelidir. O, şehveti, tembellik, şaraba düşkünlük gibi kötü bir alışkanlık olarak görüyor.⁸⁶ Diğeri Stoacılar'da olduğu gibi Epiktetos'ta da bedeninin horgörüldüğüne tanık olmaktayız. Ona göre, biz birbirinden çok ayrıntılı iki özden kuruluyuzdur. Hayvanlarla ortaklaşa sahip olduğumuz bir gövde ve Tanrılarla ortaklaşa sahip olduğumuz bir ruh. Birincisi yani gövde, kötü ve geçicidir.⁸⁷

Stoacılar'da görülen, bedeninin bir yük, bir ceza, bir kötülük olarak ele alınışını olumsuz bir bakış açısı olarak değerlendiriyorum. Bedenimizi bir kötülük olarak görmek yerine onu güzel bulmak, onunla barışık olmak bizi çok daha mutlu edecektir. Aksi takdirde bir hapishaneye kapatılmış, ceza gününün dolmasını bekleyen bir mahkumdan farksız oluruz. Rasyonel varlıklar olarak insanlar sadece tutkularının peşinden sürüklenmemelidir ancak tutkularımızı görmezden gelmenin bizi baskı altında tutacağını ve bu baskının da insanları huzursuz edeceğini düşünüyorum. İnzivaya çekilmiş, bir keşiş hayatı yaşamayı seçmiş, her türlü ihtiyacı reddetmiş bir kişinin hiçbir şekilde iç huzura erişemeyeceğini iddia etmiyorum. Bu şekilde huzurlu yaşamların da tercih edilebileceğini kabul ediyorum ancak genel olarak dinlerin yaklaşımı ve Stoacıların görüşleri, tüm insanlara bunu dikte etmektedir. Zevkleri reddetmeyen neredeyse asla tam olarak insan olamayacaklarını söylemektedirler. Bu toptancı yaklaşımlarını gerçeklikten uzak buluyorum.

⁸³ A.g.e, s.75.

⁸⁴ Epiktetos, a.g.e, s.37.

⁸⁵ A.g.e, s.44.

⁸⁶ A.g.e, s.107.

⁸⁷ A.g.e, s.52.

Epiktetos'ta da kadına bakış açısında eşitsiz bir yaklaşım görüyorum. Kadınların orta malı olduğunu söyleyenlere karşı çıkarken, daha sonra Epiktetos'un verdiği örnek ve eserindeki genel yaklaşımı bu düşünceyi olumsuzlamaktadır. Örneğe göre, sofraya konan etlerin de, tiyatronun da vatandaşlar için ortak olduğunu ama etler tabaklara dağıtıldıktan ve tiyatrodaki yerler tutulduktan sonra ne komşunun tabağına düşen etten almaya kalkmanın, ne de tiyatrodaki başka birini yerinden kaldırmanın doğru olmayacağını söyler. Kadınların durumunu da bu örneğe göre açıklayan Epiktetos, kanunu yapanın kadınları dağıttığını, her birinin bir kocaya gittiğini ve sonra da başka birinin karısını almaya kalkmanın yanlış olduğunu belirtiyor.⁸⁸

Bir başka Stoacı filozof olan Marcus Aurelius'ta da diğer Stoacılar'da olduğu gibi sadelik, doğruluk, kendini bilmek, doğaya uygun yaşamak, Tanrı'nın amacına uygun hareket etmek, ölçülülük kavramları göze çarpıyor. İhtiraslar, bizleri aklın hükmünden çevirmektedir ve bu nedenle onlardan uzak durmak gerekir.⁸⁹ Ona göre, bir kukla gibi arzuları tarafından çekilmiş olmak, marifet değildir.⁹⁰ Halkın servet, zevk ve hoşlanmaları kadar insanın aslına zıt bir şey yoktur. Bütün bunları az bir süreyle bile olsa yaşarsak bizi derhal esir ederler ve imandan uzaklaştırırlar.⁹¹ Ona göre haz ne faydalı bir şeydir ne de bir hayırdır.⁹² İnsanı kanaatkâr ve perhizkâr yapan şeyin haricinde bir hayır yoktur ve bu erdemlerin aksini ortaya çıkaran başka bir kötülük de yoktur.⁹³ Marcus Aurelius'un ihtiraslar hakkındaki düşüncelerinin çok katı olduğunu görmekteyiz. Örneğin bir kez cinsel ilişkide bulunan bir kişi hemen seks düşkününü olur iması taşıyan bu ifadeler, gerçekliğe aykırı iddialardır.

Marcus Aurelius'un ve genel olarak Stoacıların, zevk ve hoşlanmaların insanın aslına aykırı olduğu düşüncesinin, birçok filozof açısından da abartılı olduğu görülecektir. Örneğin Aristoteles'e göre, ruhun bir yanı akıldan yoksunken bir yanı akıl sahibidir.⁹⁴ Akıldan yoksun yanının bir kısmı bitkilerle ortak görünür. Ruhun akıl sahibi olmayan ama bir şekilde de akıldan pay alan bir başka doğal yanı vardır.

⁸⁸ Epiktetos, a.g.e, s.77.

⁸⁹ Marcus Aurelius, Kendime, Çev. Semiha Cemal, İstanbul, Devlet Matbaası, 1932, s.65.

⁹⁰ Aurelius, a.g.e, s.28.

⁹¹ A.g.e, s.31.

⁹² A.g.e, s.35.

⁹³ A.g.e, s.41.

⁹⁴ Aristoteles, a.g.e, s.27.

Kendine egemen olan ve egemen olmayan kişinin aklını, ruhun akıl sahibi yanını överiz. Ruhun kısımları arasında bir de doğal olarak akla aykırı olan, akılla çatışan ve akla karşı çıkan bir başka yan da var görünmektedir. Kendine egemen olmayan kişilerin itilimleri onları ters yöne doğru yöneltir. Aristoteles'e göre ruhta akla aykırı olan bir şeyin, akla karşı çıkan ve ona ters yönde giden bir şeyin olduğunu düşünmek gerekir. Böylece akıldan yoksun yan ikili görünüyor: Bitkisel olan, akıldan hiçbir şekilde pay almaz; arzulayan ya da genel olarak iştah duyan yan ise, aklın sözünü dinlediği ve ona boyun eğdiği zaman, akla bir şekilde katılır.⁹⁵

Marcus Aurelius'ta da kadını aşağılayan ifadeler göze çarpmaktadır. Siyah huylar olarak sınıflandırdığı özellikler şunlardır: Kadına benzeyen, katı, vahşi, çocuksu karakterlerle, alçaklık, hile, zulüm gibi sıfatlar.⁹⁶ Ona göre, hazların hatasına düşen bir kimse hazların esiridir ve uçarı ve daha kadınlaşmış gibidir.⁹⁷ Yine karşımıza erkeğe seslenen ve kadını zayıf ve kötü olarak gösteren bir yaklaşım çıkmaktadır. Köleliğe karşı çıkmaları, bunu doğaya aykırı bulmaları, herkesi dünya vatandaşı olarak görmeleri, yaşadıkları dönemi düşündüğümüzde ilerici bir yaklaşım olsa da kadını bu haklardan yoksun olarak görmeleri kabul edilebilir değildir.

Marcus Aurelius'a göre zevkleri hakiki hayır olarak görüp takip eden ve elemelerden fenalıklmış gibi kaçan kimse kafirdir.⁹⁸ Zevki hayır olarak görmek bir hatadır.⁹⁹ Bizi heyecanlandıracak durumlar olduğu zaman hemen nefsimize dönmeliyiz ve manevi hayatımızın uyumundan uzaklaşmamalıyız.¹⁰⁰ Felsefenin istediği bizim doğamızdan başka bir şey değildir. Ama biz doğamıza uygun olmayan bir şey isteyerek zevklere kapılırsak, bu hazlar bizi sapkınlığa sevkeder.¹⁰¹ Bu yüzden nefsimizi ruhumuza hapsedmeliyiz.¹⁰² Marcus Aurelius'a göre ruh, zevke mağlup olursa şeref ve haysiyetini kaybetmiş olur.¹⁰³

⁹⁵ Aristoteles, a.g.e, s.27.

⁹⁶ Aurelius, a.g.e, s.49.

⁹⁷ A.g.e, s.121.

⁹⁸ A.g.e, s.89.

⁹⁹ A.g.e, s.96.

¹⁰⁰ A.g.e, s.103.

¹⁰¹ A.g.e, s.105.

¹⁰² A.g.e, s.106.

¹⁰³ A.g.e, s.120.

Marcus Aurelius'un zevklere kapılmamızı insan doğasına aykırı olarak görmesi düşüncesine katılmıyorum. Hatta tam tersine insanın doğasının zevklerin peşinden koşmaya eğilimli olduğunu düşünüyorum. Belki de insanın evrimsel gelişiminin, doğal yanını toplumsal yaşamla uzlaştırabilmek adına akıl yürütme yoluyla kontrol altına almayı öğrendiğini iddia edebilirim. Beynimiz geliştikçe, soyut düşünme becerilerimiz de gelişmiştir ve hayvanlara oranla daha karmaşık düzeyde düşünebilmemiz, doğal yanımızın sesine ne kadar kulak verip vermeyeceğimizi belirler olmuştur.

Şeref ve haysiyetin insanın doğal özellikleri olduğunu düşünmüyorum. Doğal değil, kurgusal olan bu özelliklerin önemsiz olduğunu iddia etmiyorum. Ancak, insanlığın tarihsel süreç içerisinde, toplumsal yaşamda kazandığı bu özelliklerin, küçük çocuklarda da doğal olarak varolmadığını, toplumsal yaşantının içindeki kurgusal ahlaki örüntülerle kazanıldığını ya da kazanılmadığını gözlemleyebiliriz. Her varolanın değerli olduğunu düşünmekle birlikte, şeref ve haysiyet düşüncesini karmaşık düzeyde düşünebilen bir varlık olan insanın, toplumsal ilişkiler zemininde yapay olarak kendisinin kurduğunu düşünüyorum.

Hristiyan inancının pornografiye ilişkin yaklaşımını ele alırken Stoacı filozoflara bakmanın en önemli avantajı, Hristiyanlık'ta Stoacı kökleri görebiliyor olmamızdır. Ayrıca, Hristiyanlık'ın Platoncu ve Aristotelesçi kökleri olduğunu da belirtmek gerekir. Patristik felsefenin altın çağında yaşayan Origenes, Hristiyanlık'ın kutsal üçleme, İsa'nın insanları kurtarmak üzere kendini feda etmesi, Tanrı'nın inayeti ve cisimleşme gibi dogmalarını, felsefi bir görüşle ve hem akıl ve hem de imanın ışığı altında sistemli bir şekilde açıklamanın zorunluluğuna ve önemine işaret ederken, Hristiyanlık ile klasik felsefenin sentezine giden yolda ciddi adımlar atmıştır. Baba, oğul ve Kutsal Ruh üçlemesini, Platoncu ve Yeni-Platoncu düşüncenin etkisi altında, türümcü öğretisi (tüm gerçekliğin bir ezeli-ebedi olan yetkin ve aşkın bir varlıktan çıktığını, türediğini öne süren metafiziksel öğretisi) ile yorumlamıştır. O, Epiktetos'a büyük bir saygı beslemiştir.¹⁰⁴

Aziz Augustinus'ta da Platoncu etkileri görmek mümkündür. Platon'un diyaloglarını okuyan Augustinus, Yeni-Platonculuk ile birlikte, Platoncu felsefe,

¹⁰⁴ Ahmet Cevizci, Ortaçağ Felsefesi Tarihi, Bursa, Asa Kitabevi, 1999, s.35.

onun maddeciliğin ve duyumsallığın sıkıntılarını aşmasına ve maddi olmayan bir gerçekliğin varoluşunu kabul etmesine katkıda bulunmuştur. Yeni-Platonculuk'tan kazandığı, olumlu bir şey olarak değil de, yoksunluk olarak kötülük anlayışı, Augustinus'a, kötülük probleminin, Maniheizm'in düalizmine¹⁰⁵ yönelmeden de çözümlenebileceğini göstermiştir. Bu tarihten itibaren kendini tümüyle Hristiyanlık'ın emrine veren filozof, Hristiyan bilgeliği ve dinini daha anlaşılır kılmaya, Hristiyan inancını felsefe yoluyla temellendirmeye çalışmıştır.¹⁰⁶

Platoncu bir bakış açısıyla hareket eden Augustinus, değişen varlıklara ilişkin gerçek bir bilgidен söz edilemeyeceğini söyler. Bu düzeyde söz konusu olan bilgi, en iyi durumda muhtemel, şüpheye açık, görelî ve kendisinde zorunlu hiçbir öge içermeyen olumsal bilgi, bir kanaat ya da sanıdır.¹⁰⁷ Köklerinin yine Platon'da ve Plotinos'ta olduğu, varlıkları asli ve temel değerlerine göre dereceleyip düzenleyen hiyerarşik bir varlık görüşü benimsemiştir. Augustinus'un Platoncu bakış açısına göre, değişen, oluş içinde bulunan tümüyle gerçek olamaz. Şu halde, Tanrı'nın altında bulunan tüm varlıklar, ancak kısmen gerçekler ve yalnızca Tanrı, bütünüyle gerçektir. Buna göre, değişimin yaratıkların bir özelliği olduğu yerde, değişmeme Yaratıcı'nın temel sıfatlarındanıdır.¹⁰⁸

Antik Yunan felsefesinin Hristiyan düşünürler üzerindeki etkisini Sahte Dionisos'ta da görmek mümkündür. Ona göre, bilinemez olanın karanlığı, Tanrı'nın varlığın ötesinde olmasının bir sonucu olmak durumundadır. Antik Yunan'da Parmenides'le başlayıp Platon, Aristoteles ve Plotinos aracılığıyla, Ortaçağ felsefesine ulaşan, varlıkla akledilebilirlik/anlaşılabilirlik eşitliğinden çıkan mantıksal sonuç, Tanrı'nın anlaşılabilir ve bilinemez olduğudur. Tanrı, varolan her şeyin nedeni olarak başı, nihai ve en yüksek amacı olarak da sonudur. Yaradılış söz konusu olduğunda ise o, Patristik felsefenin, Aziz Augustinus'ta doruk noktasına çıkan Platoncu ve Yeni-Platoncu geleneğine uygun olarak türüm (aşağı olanın daha yukarı

¹⁰⁵ Maniheizm, Zerdüşt düalizmi, Babilonya folkloru, Budist ahlak ilkeleri ve Hristiyan unsurların karışımından oluşmaktadır. Bu bileşimde önde gelen anlayış iki ezeli ilkenin, iyi ve kötünün çatışmasıdır. Bu bakımdan din tarihi araştırmaları, Maniheizm'i bir tür dinsel Düalizm olarak sınıflandırmışlardır. (www.lugatsozluk.com/maniheizm)

¹⁰⁶ Cevizci, a.g.e, s.40.

¹⁰⁷ A.g.e, s.43.

¹⁰⁸ A.g.e, s.49.

olandan çıkması; çok olanın bir olandan çıkması) ya da Tanrı'nın evrene südürmesinden söz eder.¹⁰⁹

Başka bir Hristiyan filozof olan Abelardus'un etik anlayışı, Augustinus'un aşk etiği ve Aquinaslı Thomas'ın ebedi saadet etiğiyle birlikte, Hristiyan Ortaçağ felsefesinin üç büyük ve önemli etik görüşünden birisidir. Abelardus'un etik anlayışı da, din temelli bir etik görüşüdür. Bununla birlikte, modern etik terimleriyle sınıflandığında, Augustinus ve Aquinaslı Thomas'ın etiklerinin sonuççu ya da teleolojik oldukları yerde, Abelardus'un etiği deontolojik bir etik veya bir niyet etiğidir. O, ahlaklılığın eylem ve eylemlerin sonuçlarından ziyade, kişinin içsel yaşantısıyla, tinsel saflığıyla veya niyetleriyle ilgili olduğunu düşünür. Abelardus'un etik görüşünde niyet herşeydir. Niyet ona göre, en kötü eylemleri bile bağışlatabilirken, gerçekte en masum, en kolay eylemleri ahlaki bir kötülük, hatta bir günah haline getirebilir. Abelardus şöyle der: "Dikkate almamız gereken husus, hangi şeylerin yapılmış olduğundan çok, onların hangi ruh haliyle yapıldığıdır; çünkü önemli olan, eylem değil, fakat niyettir."¹¹⁰

Abelardus'un "İyi niyet" görüşünü pornografi bağlamında değerlendirebilmek için evrensel/nesnel iyilerin ne olduğu hakkında görüş dile getirmenin gerekli olduğunu düşünüyorum. İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi'nin maddelerine bakıldığında, bu evrensel iyilerin ne olduğunun netleşeceği kanaatindeyim. Örneğin beyannamenin birinci maddesinde, bütün insanların hür, haysiyet ve haklar bakımından eşit doğdukları belirtilir.¹¹¹ Bu maddede belirtilen, özgürlükte, onurda ve hakta eşitliğin, evrensel iyiler olduğunu düşünüyorum. Bu evrensel iyilerin, pornografi ile bağdaşmadığını iddia ediyorum. Çünkü pornografi, özellikle kadınları eşitsiz cinsel ilişkiler içerisinde sunar. Kadınları, insanlık onurundan aciz, erkeğin cinsel hazları için birer nesne olarak sergiler. Pornografide kadınlar, erkeğe boyun eğdirilmiş yani özgürlükten yoksun olarak betimlenir. Beyanname'nin ikinci maddesinde herkesin ırk, renk, cinsiyet, dil, din, siyasi veya diğer herhangi bir akide, milli veya içtimai menşe, servet, doğuş veya herhangi bir fark gözetilmeksizin Beyanname'de geçen temel hak ve özgürlüklerden yararlanacağı belirtilir. Oysa

¹⁰⁹ A.g.e, ss. 62-63.

¹¹⁰ Cevizci, a.g.e, ss.207-208.

¹¹¹ https://www.unicef.org/turkey/udhr/_gi17.html erişim tarihi:16.12.2018.

pornografide cinsiyet ayrımı yapılır; kadınlar aşağı cins olarak gösterilir. Pornografide beyaz ırktan olmayanlar, ayrımcı ifadelerle ele alınırlar; yani ırk ayrımcılığı da yapılır. Beyanname'nin üçüncü maddesinde ise yaşamak, özgürlük ve kişi emniyetinin her bireyin hakkı olduğu belirtilir. Belirtilen bu hakların da evrensel iyiler olduğunu düşünüyorum. Ancak bu evrensel iyilerin de pornografi ile bağdaşmadığını düşünüyorum. Çünkü, çoğu pornografi oyuncusu, geçimini sağlayacak başka bir iş bulmadığı için porno filmlerde oynadığını belirtmiştir. Oyuncular, pornografik filmlerde hijyenik olmayan ortamlarda çalışmak ve çok sayıda cinsel ilişkide bulunmak zorunda kalırlar. Snuff adı verilen porno film türünde ise kadın oyuncuların gerçekten öldürüldüğü bilinmektedir. Yapılan araştırmalar, porno film izleyen erkeklerin, filmlerde sergilenen şiddet içerikli davranışları kendi hayatlarında da uygulamaya eğilimli olduğunu göstermektedir. Beyanname'nin beşinci maddesinde belirtilen hiç kimsenin işkenceye, zalimane, gayriinsani, haysiyet kırıcı cezalara veya muamelelere tâbi tutulamayacağı belirtilmiştir.

Abelardus'a göre, müminlere her ne kadar onların şehvi duygulara yenik düşmemeleri emredilmiş olmakla birlikte, bu duygulara sahip olmakta herhangi bir mahzur ya da kötülük yoktur. Ona göre, arzular ve ete duyulan şehvi istek, ahlaklılık mücadelesinin temel dayanağını veya malzemesini meydana getirir. Kişi kendisini bu istek ve arzuların insafına mı bırakmalı, yoksa onları mutlak denetimi altına mı almalıdır? Bir insanın bu soruya vereceği cevap, onun ahlaklı olup olmadığını, günah işleyip işlemediğini belirleyen en önemli ölçüttür. Günah sadece kişi kendisini cinsel arzuya bıraktığı, ona rıza gösterdiği, onu bütünüyle olumladığı zaman ortaya çıkar. Abelardus: "Günah bir kadın için şehvi arzular beslemek değil, fakat şehvi arzuya rıza göstermektir; lanetli olan ilişki arzusu değil, fakat iradenin rızasıdır."¹¹² Abelardus, şehvi duyguların, cinsel arzuların son derece doğal olduklarını düşünür; onlar her zaman bizim insani zayıflığımızın bir parçasıdır. Bununla birlikte şehvi duygunun, cinsel arzunun sadece veya bizzat kendisi bizi günaha mahkum etmez. Ahlaklılık dediğimiz şey, bu arzulara karşı verdiğimiz mücadeledir. Şehvi arzular üzerinde kazanılacak mutlak hakimiyet, ona göre, insanların kazanabilecekleri en büyük zaferdir.

¹¹² Cevizci, a.g.e, s.210.

Bir diğer Hristiyan filozof olan Aquinalı Thomas, metafiziğinde olduğu gibi, insan ve etik anlayışında da Aristotelesçi felsefeyle Hristiyan inancının bir sentezini yapmıştır.¹¹³ Akıllı bir varlık olarak insanın nihai amacının Tanrı'yı bilmek olduğunu savunur. Aristoteles gibi her varlığın kendisi için iyi olan ve gerçekleştiğinde onu mutlu kılacak bir amacı olduğunu söyler.¹¹⁴ Aklın, iştah üzerinde egemenlik tesis ederken, onu denetleyip insan eylemlerine rehberlik ederken, bu konuda aşırıya kaçmamak ve ona gerçek iyiliğini ve amacını gösterecek doğru yükümlülükler getirmek için, bir ahlak yasasını temele alma zorunluluğu vardır. Yasaları ebedi yasa, doğa yasası, pozitif hukuk ve tanrısal yasa diye ayırıp bütün yasaların Tanrı'dan çıktığını söyleyen Aziz Thomas'ta, bu ahlak yasası, ebedi yasada temellenen doğa yasasından çıkar.¹¹⁵

Aquinalı Thomas'a göre, insanda, onun hayvanlarla paylaştığı, türünün devamını sağlama gibi doğal bir eğilim vardır; insanın tıpkı diğer hayvanlar gibi bir cinsel hayatı vardır ve yine o, aynen hayvanlar gibi, kendi canından gelen varlıkları besleyip büyötmek ve yetiştirmek ister. Aklın görevi, öyleyse, doğa yasasına uygun olarak, türün devamı için gerekli hayat tarzını, eylem biçimini belirlemektir.¹¹⁶ Asıl amaç türün devamı olduğuna göre ve pornografi da bu amaca hizmet etmediğine göre demek ki Aquinalı Thomas tarafından hoş karşılanmayacaktır.

Aquinalı Thomas'ın akıllı varlık olan insana vurgu yapması ile yakınlık kurmama rağmen ortaklaşamadığım nokta, düşünürün bu bakış açısını dini bir bağlama oturtuyor olmasıdır. Aquinalı Thomas'ın, şu anda hayatta olsaydı, pornografiye türün devamını sağlayan bir etkinlik olmadığından dolayı karşı çıkacağını düşünüyorum. Çünkü ona göre türün devamını sağlamayan eylem akla uygun değildir. Benim pornografiyi akla uygun bulmuyor oluşumun türün devamı ile ilgisi bulunmamaktadır. Benim pornografiye karşı duruşumun temelinde pornografinin cinsiyetler arasındaki eşitliği zedeleyen ticari bir endüstrinin getirdiği haksızlık durumu olması yer alır. Türün devamını sağlamayan ilişki türlerinin

¹¹³ A.g.e, s.233.

¹¹⁴ Cevizci, a.g.e, s.235.

¹¹⁵ A.g.e, s.238.

¹¹⁶ A.g.e, s.238.

eşitsizlik getirmediği sürece tarafımca uygun olmayan bir yönü yoktur. Hatta türün devamı olgusunun abartıldığını, çok da önemsenmesi gereken bir durum olmadığını düşünüyorum.

Aquinalı Thomas'a bakmaya devam ettiğimizde dört ayrı ahlaki erdemden söz ettiğini görürüz: Basiret, adalet, ölçülülük ve cesaret. Bunlardan ölçülülük ve cesaret, aklın iştahı -arzu, istek ve tutkuları- basiret ise kendi kendisini kontrol etmesinin, adalet de tutkuların dışında kalan eylemleri yönlendirmesinin sonucudur.¹¹⁷

Felsefe tarihine genel olarak baktıktan sonra şimdi dinsel düşüncenin günümüzdeki izlerine bakmaya devam edebiliriz. Bir hukukçu olan Patrick Devlin, cinsel bir kötülük ve çürümüşlük olarak tanımladığı pornografiyi üretmek ve tüketmenin toplumun ahlaklılığına karşı yapılmış bir haksızlık olduğunu düşünmektedir.¹¹⁸ Devlin, ceza hukukunun, toplumun ahlaklılığını kuvvetlendirmek için kullanılması gerektiğini savunmuştur.¹¹⁹

Devlin'in yaklaşımının totaliter bir tutum olduğunu ve kişilerin özgürlüklerini tehdit ettiğini, bu nedenle de savunulamayacağını düşünüyorum. Toplumun iyiliğini, refahını düşünmek ilk etapta iyi niyetli gibi görünse de toplum mühendisliğine soyunan kişilerin ellerindeki bu yetkiyi bir baskı aracı olarak kullanmaları önünde hiçbir engel kalmamaktadır. Elleriindeki yetkiyi bir baskı aracı olarak kullanmaları önünde bir engel, bir denetim sistemi kurulabilse bile, bunun bir sonu gelmeyecektir. Denetleyenlerin de denetlenmesi derken kişilerin birbirlerine olan güveni de sarsılacak ve herkes birbirinden korkar hale gelecektir.

Devlin'in düşüncesini totaliter buluyor olmam, birtakım yaptırımlara tamamen karşı olduğum anlamına gelmiyor. Sadece Devlin'in ceza hukukunun, toplumun ahlaklılığını kuvvetlendirmek için kullanılması gerektiğini savunmasının yol açabileceği tehlikelerden dolayı ona karşı çıkma gereği duyuyorum. Cezaya tâbi tutulması gereken konuların olduğunu kabul ediyorum. Benim kaygım, net bir suç ve

¹¹⁷ Cevizci, a.g.e, s.239.

¹¹⁸ Danny Frederick, "Pornography and Freedom", *Kritike: An Online Journal of Philosophy*, volume 5 number 2 (December 2011), s.87.

¹¹⁹ Patrick Devlin, *The Enforcement of Morals*, United States of America, Oxford University Press, 1975, s.25.

ceza kavramı ortaya konmazsa, düşünce özgürlüğü önünde büyük bir engel yaşanabilmesi ve baskıcı toplumlara dönüşebilmemiz ihtimalidir. Çocukların zihinsel gelişimlerini iyi bilen uzmanlarca hazırlanan sağlıklı bir cinsel eğitimin verildiği, aynı şekilde bilimsel bakış açısıyla ailelerin eğitildiği bir toplum düşünüyorum. Sansüre gerek olmayacak bir yaşamı savunuyorum ancak günümüz gerçeğine baktığımızda talep ettiğim koşullara sahip olmadığımızdan dolayı, her şeyin kişilerin ahlaki tercihlerine bırakılamayacağı açıktır.

Örneğin, Serhat Koç ve Selva Kaynak'ın bildirisine göre¹²⁰ çocuk pornografisi, ülkemizde yeni bir kavram olmasına karşın başta Amerika, Almanya, İspanya gibi ülkelerin üzerinde önemle durduğu ve tahkikatların İnterpol dairelerince yapıldığı önemli bir suç olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu sitelerin %60'ı ABD'de yapılmaktadır. Bununla birlikte; ülkemizde bu anlamda üretim olmadığı ve sadece izlenme ile yetinildiği konusundaki bilgilendirmeler sağlıklı değildir. Genelde bu sitelerden yalnızca meraktan birkaç resim indirene işlem yapılmamaktadır ancak çocuk pornografisi ile ilgili koleksiyon yapan bağımlıların tespiti ile yakalanması yoluna gidilmektedir. Koç ve Kaynak'a göre, TCK'da bu suçların cezaları yeterli olmakla birlikte bunun bağımlılık yaptığı düşünülerek bu konuda periyodik kontroller ve terapilerle suçluların denetimine ilişkin mekanizmalar kurulmalıdır. Ülkemizin 'child porn' cümleciğini aratma konusunda dünyada 4. sırada, Diyarbakır ilimizin de dünyadaki şehirler arasında ilk sırada olduğu unutulmamalıdır.¹²¹

Devlin'in yukarıda bahsedilen düşüncelerini eleştiren H.L.A. Hart'ın hukuk ile ahlak arasında yapmış olduğu ayrımı bakmanın faydalı olacağı kanaatindeyim. Hart, Devlin'in yaklaşımını hukuki ahlakçılık olarak isimlendirmektedir.¹²² Hukuki ahlakçılar, ceza hukukunun şekillenmesinde, yani suç oluşturan eylemlerin belirlenmesinde toplumun genel olarak sahip olduğu ahlaki yargıların belirleyici olması gerektiğini savunmaktadırlar. Hart ise, Mill'in düşüncelerine de dayanarak,

¹²⁰ Serhat Koç-Selva Kaynak, Bilişim Suçları Bağlamında Yeni Medya Olarak İnternet ve Kişisel Güvenlik, Akademik Bilişim'10 – XII. Akademik Bilişim Konferansı Bildirileri, 10-12 Şubat 2010 Muğla Üniversitesi

¹²¹ Koç-Kaynak, a.g.m.

¹²² Ertuğrul Uzun, "Ahlaksızlığın Cezalandırılması: Devlin - Hart Tartışması", H.L.A. Hart ve Hukuk - Ahlak Ayrımı içinde, Editör Sercan Gürler, 2. Baskı, İstanbul, Tekin Yayınevi, 2017, s.66.

devletin/hukukun, özellikle de ceza hukukunun karışamayacağı özel bir ahlak alanının kabul edilmesi gerektiğini savunur.¹²³ Hart'a göre, bireysel özgürlüğü bir değer olarak tanıyan hiç kimse, başkalarının yanlış olduğu düşünülen şekilde hareket ettiğinin bilinmesinden kaynaklanan üzüntüye karşı korunacak herhangi bir hakkı tanıyamaz. Ona göre, bireysel özgürlüğü bir değer olarak kabul eden hiçbir toplumsal düzen, bu şekilde neden olunan üzüntüden korunacak bir hakkı tanıyamaz.¹²⁴ Hart'ın bu düşüncelerinin, Devlin'in argümanlarından çok daha güçlü olduğunu düşünüyorum.

John Stuart Mill'in *Özgürlük Üstüne* adlı eserinde dile getirdiklerini, Patrick Devlin'in düşüncelerini değerlendirmek bağlamında ele alabiliriz. Mill'e göre ne kadar ahlak dışı kabul edilirse edilsin herhangi bir öğretiyi ileri sürmek ve tartışmak konusunda, ahlaki bir inanç sorunu olarak, tam bir özgürlüğün var olması gerekir.¹²⁵ Mill'e göre bir düşüncenin susturulmasındaki asıl kötülük, onun insan soyuna, yaşayan nesle olduğu gibi gelecek nesillere karşı da bir haydutluk olması, o düşünceye taraftar olanlardan daha da fazla, o düşünceye katılmayanlara karşı bir soygunculuk olmasıdır. Çünkü, düşünce doğruysa insanlar yanlış olanı doğru olanla değiştirmek olanağından yoksun bırakılırlar; eğer yanlışsa onlar hemen hemen aynı derecede büyük bir yararı, yani gerçeğin haksızlıkla çarpışması sonucunda onun daha da açık olarak anlaşılmasını ve daha canlı bir etki yaratmasını elden kaçırmış olurlar.¹²⁶

Mill, gerçeğe ulaşabilmek adına sansüre karşı çıkmaktayken, Devlin toplumun ahlaklılığı için sansür önermektedir. Ben, Devlin'in bakış açısının baskıcı, işinin ehli olmayan, bilimsel bakış açısından uzak kimselerin eline yetki geçmesi durumunda tehlikeli olabileceğini düşünüyorum. Mill'in düşüncesi ise günümüz toplum koşullarına göre ütöpik kalıyor, çünkü insanların birbirleriyle eşit koşullar altında tartışıp gerçeğe ulaşabilme imkânlarının olmadığını düşünüyorum. Bu nedenle tamamen sansüre karşı çıkmak yerine, kişilere maddi ve manevi zararlar veren

¹²³ Uzun, a.g.m, s.87.

¹²⁴ A.g.m, s.94.

¹²⁵ John Stuart Mill, *Özgürlük Üstüne ve Seçme Yazılar*, Çeviren: Alime Ertan, İstanbul, Belge Yayınları, 2014, s.32.

¹²⁶ Mill, a.g.e, s.33.

durumlarda, ceza hukukunda net bir şekilde sınırları çizilmiş yasalarla hareket edilebilir.

Diyelim ki oturduğunuz apartmanda eşcinsel bir çift yaşıyor. Bu durumun, toplumun ahlak yapısına ters bir durum olduğunu düşünüyorsunuz. Toplumda ahlaki olmadığını düşündüğünüz durumlarla ilgili şikâyetleri alan bir birimin olduğunu düşünün ve siz de eşcinsel komşularınızı bu birimi arayarak şikâyet ediyorsunuz. Başka birileri yolda öpüşen kişilerin ceza almasını isteyecek, diğer başka kişiler evlilik dışı birliktelikleri, evlilik dışı çocuk sahip olanları şikâyet edecek, bunlar cezaya tâbi tutulacak derken toplum büyük bir hapis haneye dönüşecektir. İnsanlar, her an ceza alabileceklerini düşünecek, huzursuz olacaktır. Birbirlerinden farklı düşünen insanlar, birbirlerine tahammül etmeyi öğrenmek yerine birbirlerinden kurtulmaya çalışacaktır. İlk örneğe geri dönecek olursak, Patrick Devlin'in önerdiği gibi, ahlaklılık için ceza hukuku uygulanırsa, eşcinsel birliktelik ceza almayı gerektirecektir. Peki bu duruma hangi dayanakla ceza verilir? Ceza, bir suç gerektirir. Peki verilen örnekte işlenen suç nedir? Eşcinsel birlikteliğin bazı insanlarca, toplumun ahlakına uymayan bir durum olarak kabul edildiği doğrudur ancak onların böyle düşünüyor olmaları, bu durumun bir suç teşkil ettiğini gösterir mi? Neyin suç olduğunu daha somut kriterlerle belirtmemiz gerekir; aksi takdirde aynı durum bir kişi için ahlak dışı sayılırken, diğer başka bir kişi için, yaşanması gereken olağan bir durumdur. Örneğin yukarıda verdiğim eşcinsel birliktelik, hem örnekteki bu çift için, hem diğer eşcinsel birliktelikler için, hem de heteroseksüel bir çok kişi için ahlak dışı değildir, olağan bir durumdur. Benim önerim, ahlak gibi öznel kavrayışlara açık olan bir alan için somut zararlara yol açmıyorsa ceza hukukunun uygulanmasının talep edilmemesi; suç teşkil eden durumların, fiziksel ve psikolojik olarak başkalarına verdiği zararın hesaba katarak belirlenmesidir.

Yukarıda tartıştığım konunun felsefi temellerine bakacak olursak, John Stuart Mill'in zarar ilkesi (harm principle) ile Joel Feinberg'in kusur ilkesi (offense principle) karşımıza çıkmaktadır. Mill, *Özgürlük Üstüne* adlı eserinde, uygar bir topluluğun herhangi bir üyesi üzerinde, onun arzusuna rağmen kuvvetin haklı olarak kullanılabilmesi tek amacın, başkalarına gelecek zararı önlemek olduğunu söyler.¹²⁷ Mill, yine aynı eserinde iki kuraldan bahseder: İlki, bireyin kendisinden başka hiç

¹²⁷ Mill, a.g.e, s. 22.

kimsenin çıkarlarını ilgilendirmediği sürece, kendi eylemlerinden dolayı topluma karşı sorumlu olmamasıdır. İkinci kural ise, bireyin başkalarının çıkarlarına zararlı olan eylemlerinden dolayı sorumlu olması ve eğer toplum kendi korunması için ceza verilmesi gerektiğini düşünürse bireyin gerek toplumsal gerek yasal cezaya tâbi tutulabilmesidir.¹²⁸ Feinberg ise, Mill'in zarar ilkesine karşı olarak kusur ilkesinden söz etmektedir. Zarar ilkesi, kişilerde bir aksiliğe neden olurken, kusur ilkesi ise sadece zihinsel ya da ruhsal bir rahatsızlığa neden olmaktadır. Feinberg, kusur ilkesini şu şekilde formüle eder:

O (kusur ilkesi), büyük olasılıkla (hasar ya da zarara karşıt olarak) eylemi yapan kişiden çok, diğer insanlara yapılan ciddi kusurları önlemekte etkili olabilecek önerilmiş cezai yasaklamayı desteklemek için her zaman için iyi bir nedendir ve büyük bir ihtimalle bu amaca ulaşmak için zorunlu olacaktır. (Büyük bir ihtimalle diğer değerlerden daha büyük etkili olacak bir anlamı yoktur.)¹²⁹

Feinberg, şöyle bir örnek vermektedir: Eğer A kişisi B kişinin gözüne asit dökerse onu kör edecektir. Sonuç olarak ona zarar vermiş olacaktır çünkü onun kendisiyle ilgili olan bir şeye ya da görme arzusuna zarar vermiş olacaktır. Fakat eğer A, kamusal alanda yani herkesin önünde B ile cinsel ilişkiye girmişse kimseye zarar vermemiş ama onlarda zihinsel ya da ruhsal bir rahatsızlığa neden olmuştur. Feinberg'in kusur ilkesine göre buna benzer davranışlar yani utanç veren, tiksintiye neden olan davranışlar, tutumlar zararlı olmayabilirler ama kusurludurlar (offensive). Feinberg'e göre kusur ilkesi diğer insanları başkalarına karşı yanlış bir şekilde zorlayıcı yasaların bir nedeni olarak kusurlu davranışta bulunmamayı sağlamaya çabalar. Böylece Feinberg özgürlükleri kısıtlayan tek ilke olarak zarar ilkesinin temelini çürütür. Onun savunduğu şey şudur: Eğer birinin özgürlüğüne müdahale zarar ögesiyle sınırlandırılabilirse, o halde elbette bu tarz kusurlu durumların büyümesine müdahale de söz konusu olacaktır. O halde birinin özgürlüğüne müdahalenin ölçütü olarak zararı yerleştirmek haksızlık olacaktır.¹³⁰

¹²⁸ A.g.e, ss. 143-144.

¹²⁹ Frederick Schauer-Walter Sinnott-Armstrong, *The Philosophy of Law-Classic and Contemporary Readings with Commentary*, Harcourt Brace College Publishers, s.320.

¹³⁰ <https://iindabaezothusayo.wordpress.com/2014.11.12/feinbergs-offense-principle-and-the-harm-principle>, erişim tarihi: 16.07.2017.

Feinberg'in, Mill'i eleştirmiş olmasının, ceza hukukunun, toplumun ahlaklılığını kuvvetlendirmek için kullanılması gerektiğini düşünen Devlin'i haklı bulacağı anlamına gelmediğini düşünüyorum. Çünkü Feinberg, yazısının ilerleyen bölümlerinde hukukun, kusurlara genel anlamda zararlar kadar ciddilermiş gibi yaklaşmaması gerektiğini söyler. Hukukun, düzenlemenin diğer türleri etkili ve idareli bir şekilde işe yaradığı yerde kusurdan kaynaklanan saldırganlığı ceza hukukunca kontrol etmeye teşebbüs etmemesi gerektiğini belirtir.¹³¹ Ayrıca cezanın, neredeyse her zaman orantısız olarak kusurlu kişiye, onun kurbanlarının zihinsel incinmişliğine göre daha büyük bir kötülük getirdiğini ifade eder.¹³²

Aynı şekilde, bir kişi evinde porno film seyrediyor olabilir; porno film üretiyor olabilir ya da bu filmlerde oynuyor olabilir. Bazı kişiler, bu durumları toplumun ahlakına yapılmış bir haksızlık olarak değerlendirebilirler ama hangi noktada bu ahlaki değildir; suç teşkil eden bir durum söz konusudur ve cezayı hak eder? Suç, en genel anlamıyla zarar veren ve yaptırıma tabii olan davranıştır. Zarar ise olumsuz ve kötü sonuçlardır. Ancak burada "zarar" kavramında bir görecelilik olabileceğini kabul ederek dikkatli davranmak gerektiğini düşünüyorum. Şöyle ki; bir kişiye göre yere tükürmek kimseye zarar vermez ama başka bir kişinin bu görüntüden dolayı midesi bulanabilir. Tüküren kişiye göre, diğer kişinin midesinin bulanması o kişiye verilen bir zarar gibi algılanmayabilir. Bu anlamda "zarar" kavramı, bazı durumlarda muğlaklaşabiliyor. Buna rağmen "zarar"ın somut olduğu durumlar mevcuttur. Bir kişiye fiziksel olarak yapılan müdahaleler, hangi amaçla yapılıyor olursa olsun, zarar verici davranışlardır. Örneğin birine yumruk atarsanız, ona fiziksel olarak zarar vermiş olursunuz. Birine hakaret ederseniz, onu aşağılarsanız, onu değersiz hissettirecek, kişiliğini zedeleyecek davranışlarda bulunursanız yine zarar vermiş olursunuz.

Peki, pornografi zarar verir mi? Fiziksel zarar ile pornografinin doğrudan bir bağlantısının ilk bakışta görünmediği iddia edilse de kadınların pornografik filmlerde korunmadan erkeklerle ilişkiye girmelerinden ve çok fazla ilişkiye girmelerinden kaynaklı olarak fiziksel sağlıklarını tehdit eden pek çok olumsuz durumla

¹³¹ Frederick Schauer – Walter Sinnott-Armstrong, *The Philosophy of Law-Classic and Contemporary Readings with Commentary*, Harcourt Brace College Publishers, s.321.

¹³² Schauer – Sinnott-Armstrong, a.g.e. s.321.

karşılaşmaları, onların fiziksel anlamda zarar gördüklerini göstermektedir. Pornografik filmlerde oynayan oyuncuların fiziksel zorla, tehditle veya başka çareleri kalmadığından, bu filmlerde istemeyerek oynuyor olmaları aslında kişilerin zarar görmeleri anlamına gelir ve bu anlamda suç işlendiğini düşünmekteyim.

Pornografi'nin bazı türlerinin özellikle psikolojik zararlara yol açtığı kanısındayım; kadının aşağılandığı, tecavüze uğradığı, köle gibi gösterildiği, erkekler için cinsel hizmete araç olarak sunulduğu pornografik görüntülerin hem kadınlara hakaret olmasından dolayı, hem de bu görüntüleri seyredenlerin etkilenip kendi hayatlarında da bu haksız bakış açısını sürdürme ihtimalinin yüksek olduğunu düşünmemden dolayı pornografinin ahlaki olmadığını ve suç teşkil etmesinden dolayı yaptırıma tâbi tutulması gerektiğini düşünüyorum. Pornografinin ahlaki olmadığını düşünüyorum çünkü hem Kant'ın insanın bir araç olarak değil, amaç olarak muamele görmesi ilkesi uyarınca, hem de Mill'in kadın hakkındaki faydacı yaklaşımı bağlamında pornografi, özellikle kadını, erkeklerin hazzı için acıdan, şiddetten hoşlanan bir varlık olarak göstererek aşağılamaktadır. Bu aşağılama, insanlık onuru açısından bakıldığında, hangi bakış açısına sahip olursa olsun hiç kimse tarafından ahlaki olarak bulunmayacaktır. Pornografi sadece izlenen ekranla sınırlı kalan bir alan olsaydı zarara yol açtığı da düşünülmebilirdi. Ancak pornografi hem oyuncular, hem film seti, yani üretim aşaması, hem izleyenler yani tüketim aşamasındakilerin etkilenmesi gibi çok geniş bir alanı kapsamaktadır. Ahlaki bulmadığım pornografinin suç teşkil ettiğini düşünmemi ise hem zarar ilkesinden bahseden Mill'e, hem de kusur ilkesinden bahseden Feinberg'e dayandırmam mümkün. Gerek zarar gerekse kusur ilkesi olsun, pornografinin her iki unsuru da kapsadığını düşünüyorum.

Şimdi, çelişki gibi görünen ancak dikkatle irdelendiğinde çelişki olmadığını ortaya sermeye çalışacağım durumu, yukarıdaki örnekler uyarınca anlatmaya çalışacağım. Patrick Devlin, ceza hukukunu toplumun ahlaklılığını sağlamak için kullanmak isterken ona karşı çıkmıştım ancak pornografinin ahlaki olmadığını belirtip suç teşkil ettiğini düşündüğüm için yaptırıma tâbi tutulması gerektiğini eklemiştim. Aslında ben de bir nevi, ahlaki bulmadığıma ceza vermek istiyor gibi görünüyorum; peki Devlin'den ayrılan yönüm nedir? Devlin, muhafazakâr bakış açısıyla, pornografiyi kötü ve ahlak dışı buluyor, cinsel bir kötülük olarak

pornografiyi tanımlıyor; ben ise pornografiyi kadınları aşağılayan temsilleri içerdiği, toplumda kadınlara karşı egemen olan bakış açısını yansıttığı ve pekiştirdiği için, kadınlara karşı yapılmış hakareten dolayı ahlaki bulmuyorum. Son yıllarda kadın yönetmenlerin pornografik filmlerde kadınların eşitsiz bir bakış açısıyla verilmesine karşı duruşlarının görülmesine ve bu hassasiyetin önemli bir adım olmasına rağmen yine de pornografi hâlâ cinsiyet temelinde bir eşitsizliği sunmaya devam etmektedir. Tüm pornografik eserlerin kadını aşağıladığını söylemek, bir anlamda Erika Lust ve Candide Royalle gibi kadın haklarına duyarlı porno film yönetmenleri ve oyuncularını hiçe saymak anlamına gelebilir. Onların pornoda yansıtılan eşitsiz cinsellik ve aşağılanan kadın imajıyla mücadele ederek yeni bir bakış açısı getirmesi muhakkak ki önemlidir ama bu çabalar bireysel çabalar olarak kalmakta; toplumsal bir anlayışa dönüşmemektedir.

1.1.2. Müslüman Yaklaşım

Müslüman yaklaşımın pornografi konusundaki görüşünü anlayabilmek için İslam Felsefesi Profesörü Yaşar Nuri Öztürk'ün ve Abdul Malik Mujahid'in düşüncelerini ele alabiliriz. Yaşar Nuri Öztürk'e göre porno izlemek, ruh dengesizliğinin bir belirtisidir. Diğer bir deyişle, ona göre porno bir film seyretmek bir ruh dengesizliği, bir yetersizlik göstergesidir. Yani bir tür hastalıktır. İslam ölçüleriyle baktığımızda, bu davranış İslam'ın edep ve nezaket anlayışıyla bağdaşmaz.¹³³

Pornografi hakkında olumsuz bir bakış açısına sahip bir diğer müslüman düşünür Abdul Malik Mujahid'tir. Ona göre pornografi ve pornografi kültürü Tanrı'nın Kuran'da yasakladığı üç unsura sahiptir. Fuhuş, iğrençlik ve suç işleme. Fuhuş, Kuran'da ve hadislerde genel olarak İslami olmayan cinsel davranış olarak kullanılır.¹³⁴ İslami olmayan cinsel davranıştan kasıt, evlilik dışı cinsel ilişkidir.¹³⁵ Kuran uzmanları, doğal olarak yüksek derecede kınanması gereken karakteriyle zinayı, çıplaklığı, bedeni teşhir eden giyinme şeklini bu kategoriye dahil ederler.

¹³³ Yaşar Nuri Öztürk, Cevap Veriyorum, İstanbul, Yeni Boyut Yayınevi, 2003, s.292.

¹³⁴ Abdul Malik Mujahid, "Islam on Pornography: A Definite No No", <http://www.soundvision.com/article/> erişim Tarihi: 27.02.2017.

¹³⁵ Abdessamad Dialmy, "Sexuality and Islam", The European Journal of Contraception & Reproductive Health Care, Volume 15, 2010- Issue 3 <http://www.tandfonline.com/doi/abs/10.3109/erişim tarihi:04.03.2018.>

Bence kınanması gereken durumlar olarak sunulan fuhuş, zina, çıplaklık ve bedeni teşhir eden giyinme şekli gibi davranışların hepsini aynı kategoride değerlendiremeyiz. Dini referans aldığımızda bu tür davranışlar, hoş karşılanmazlar. Ama sayılan tüm bu durumların aynı kategoride değerlendirilmesinin, kavram kargaşasına neden olacağı kanaatindeyim. Örneğin çıplaklık çok farklı kategorilerde karşımıza çıkabilir. Ameliyat edilmesi gereken bir çıplak, doktor olacak öğrencilerin eğitimi için gösterilen bir çıplak, çıplaklar kampındaki bir çıplak, yeni doğmuş bebek bir çıplak... Tüm bu durumlarda, kimi, hangi açıdan kınamalıyız? Kınamaktan öte bu çıplaklıkların doğal sayılması gereken durumlar olduğunu düşünüyorum. Müslüman bakış açısındaki pornografi yaklaşımına geri dönecek olursak, Mujahid, tüm uzmanların pornografinin fuhuş terimini içerdiği konusunda hemfikir olduklarını söyler. "Münkir" ise Kuran'da merkezi bir kavramdır; ahlaksız ve kötü olarak bilinen durumlar için kullanılır. Mujahid'e göre tüm insanlar pornografinin tiksindirici olduğunu düşünür. Amerikan toplumu normlarında bile ana akım gazete ve televizyonlarda pornografinin yayılmasına izin verilmez; pornografi karanlıkta saklanmaya zorlanır. Pornografiye bağımlı olan kişiler çoğunlukla onu gizlice izlemeye çalışırlar. Bu durum da pornografinin, Kuran'ın "münkir" olarak adlandırdığı sıfatı taşıdığını göstermektedir.

Burada bir kez daha muhafazakâr bir dünya görüşünün kendi içinde taşıdığı yasaklayıcı, baskıcı tutumu görebiliyoruz. Ben bu bakış açısını onaylamanın mümkün olmadığını, bu durumun kadın haklarını ihlal ettiğini iddia ediyorum. Yasaklarla desteklenen bir bakış açısı ile özgürlükçü bir bakışın yan yana duramayacağını düşünüyorum ve pornografiye karşı dinsel bir karşı çıkışın metafizik temellerinin güçlü olmadığı kanaatindeyim.

Hristiyan düşünürlerde olduğu gibi Müslüman düşünürlerde de Antik Yunan felsefesinin köklerini bulmak mümkündür. İslam filozofları, Aristoteles'i neredeyse XIII. yüzyıla kadar pek tanımayan Hristiyan felsefesinin aksine, başlangıcından itibaren hem Platonculuk ve Yeni-Platonculuk'la ve hem de Aristotelesçi felsefeyle tanışmış ve söz konusu felsefeleri, onlara mümkün varlık ve zorunlu varlık

örneklerinde olduğu gibi, başkaca yeni kavramlar ekleyerek İslam kültür çevresine dahil etmişlerdir.¹³⁶

İslam felsefesi daha ilk zamanlarından itibaren birbirinden bağımsız iki düşünce çizgisi sergiler. Bunlardan birincisi ilk islam filozofu olarak kabul edilen el-Kindi'yle irtibatlandırılan Yeni-Platoncu çizgidir. İskenderiye'nin Yeni-Aristotelesçiliğinden ziyade, Atina'da gelişen Yeni-Platoncu geleneğe yakın duran bu çizginin İslam dünyasına tanıttığı Plotinos'un görüşleri etkili olmuştur.¹³⁷

Yeni-Platoncu dünya görüşüyle karşı karşıya kaldıklarında müslüman filozofları büyüleyen şey, bu akımın derin dini ve mistik duygulanımları, özellikle Mutlak Varlık'ın kusursuz aşkınlığına ilişkin anlayışı ve daha yüce âlemdeki ruh için saklanmış mutlu son görüşüydü. Bu çizginin alternatifi ise Bağdat Aristotelesçileri okulunun çizgisidir. Aristotelesçiliği dolayimsız olarak Aristoteles felsefesinin İskenderiye'deki şerhçilerine geri giden, hatta onu da aşır İskender Afrodisi ve Themistios'a uzanan bu çizginin önemli temsilcileri Farabi, Sicistani, İbn Bacce, İbn Tufeyl ve İbn Rüşd'tür. Bahsedilen bu iki çizgi İbn Sina'da birleşir.¹³⁸

Bir islam filozofu olan Razi, ahlak görüşünü Sokrates'in etik anlayışına ve Platon'un psikolojisine dayandırır. Ruhun yaradılışla ilişkisi dikkate alındığında, bu onda, metafiziğin yine tıpkı Platon'da olduğu gibi, etiğe tâbi olduğu anlamına gelir. O da Platon'un yaptığına benzer bir tarzda, radikal bir düalizm içinde, insanın ruh ve beden gibi, iki bileşenden meydana geldiğini söyler. Erdem, ruhun akli parçasının akıldışı parçayı denetim altında tutmasından, onu tahakkümü altına almasından meydana gelir. Bu erdem anlayışı, Grek felsefesindeki her nesnenin, her parçanın kendi doğasına, özüne uygun düşen gerçek görevini veya işlevini tam ve eksiksizce yerine getirme anlamında erdem telakkisine uygundur. İnsandaki tanrısal öz olan akıl, insana ruhunu maddeye olan bağımlılığından, maddeye meftunluğunun yol açtığı uyuşukluk halinden kurtulması için, Yaratıcı tarafından verilmiş olan ilahi

¹³⁶ Cevizci, a.g.e, s.80.

¹³⁷ A.g.e, s.80.

¹³⁸ A.g.e, s.81.

varlık ya da güçtür. Aklın görevi, yaradılışı, yaratıcısını ve evren düzenini bilmektir.¹³⁹

Razi'ye göre felsefe yapmak, Sokrates'in Platon'un Phaidon adlı diyalogunda öğrencisinin ağzından söylediği üzere, ölmeye hazırlanmaktır, çünkü ruh felsefe yoluyla maddeye olan bağımlılığından kurtulup, mutlak bir özgürlük haline erişir; felsefi tefekkür yoluyla doğum ve ölüm çarkının dışına çıkıp mutlak ölümsüzlüğe erişir. Aksi durumda, yani ruhun akıllı parçasının akıldışı parçayı denetim alması yerine, akıldışı parçanın baskın çıkması durumunda, Razi'ye göre, bundan her türlü kötülük ve erdemsizlik çıkar. Ruhu temelde mekan, madde ve zamandan oluşan bu dünyaya ait bir unsur haline getirip, bu dünyaya mahkum eden, bu kötülük ya da şeytani eğilimlerin başında hırs, tamah, cinsel dürtü gelmektedir. Razi'ye göre zevkle birleştirilebilen en güçlü arzunun bir kere ruhu ele geçirip, onu arayan bir hayvan derecesine indirgeyen şey, fiziki veya şehvani aşktır. Hayvan cinsel arzusunu bir dereceye kadar tatmin etmeye gönüllü iken, insanlar, itaat ve bağlılıklarını hem arzusuyla ve hem de onun objesiyle birleştirerek, arzularını sevgili dışında herhangi bir kaynaktan tatmin etmeyi reddederler. Buna ek olarak, insan-âşıklar arzuları tatmin edilmediği sürece, kimi zaman çılgınlığa veya vesveseye iten endişe, hastalık ve tümünden zaafiyet de dahil olmak üzere, her türlü zorluğa katlanacaklardır. İnsanlar, başlangıçtan itibaren şehvani tutkularını kontrol altına almalarının kendileri için daha iyi olacağını farketmezler, anlamazlar.¹⁴⁰

Farabi'nin etik anlayışında da benzer vurgulara rastlamaktayız. Farabi'ye göre ruh, Platon'da olduğu gibi birtakım parçalardan ziyade, Aristoteles'in belirttiği üzere, birtakım kuvvetler ve yetilerle karakterize olur. Bunlardan birincisi akıl kuvvetidir. İkinci temel kuvvet şehvet kuvvetidir. Erdemli şehrin karşıtı olan cahil şehirde şehvi zevkler, insanın kendi arzularının peşinden koşma serbestliği asıl gayeler olarak görülür. Oysa bu toplum böylece bozuk bir toplum olmaktadır.¹⁴¹

İbn Sina ise, kendisinden önceki birçok Yunan ve İslam düşünürü gibi, insan varlığı söz konusu olduğunda, düalist bir görüşü benimser. Buna göre, insan bileşik bir varlık olup, bir ruh ve bir bedenden meydana gelmiştir. Etik alanında bütünüyle

¹³⁹ A.g.e, s.98.

¹⁴⁰ A.g.e, s.99.

¹⁴¹ A.g.e, s.110.

entellektüel bir tavır sergileyen İbn Sina'ya göre, pratik akıl, ruhun daha aşağı iki parçasını yönetip yönlendirdiği sürece, sonuç güzel huylar, ahlaken iyi ve doğru eylem olur. Ruhun daha aşağı parçaları pratik akla tahakküm ederse, ruhların düzeni bozulur ve bundan da kötü huylar, ahlaksızlık ve her tür kötülük çıkar. Nefsin bütün kötülüklerden arınabilmesi gerekir. İnsana düşen, bitkisel ve hayvani ruhları, bireysel ruhların bütünsel düzenine uygun olarak yönetmektir; söz konusu parçalardan her birine, onların doğal eğilimlerine, istek ve arzularına, mutlak bir ölçülülük içinde hakkını vermektir. Bu gerçekleştiği zaman insan erdemli olur.¹⁴²

İslam filozoflarının yukarıda bahsedilen düşüncelerinde yine gerek Stoacılar'da gerek Hristiyan filozoflarda olduğu gibi nefse hakim olma, tutkularından uzaklaşma vurguları göze çarpmaktadır. Tüm bu düşüncelere dayanarak diyebiliriz ki, hangi dine mensup olursa olsun muhafazakâr görüş pornografiyi, zevkleri ön plana çıkarmasından dolayı ahlaki bulmayacaktır. Benim pornografiyi ahlaki bulmuyor oluşumun temeli ise zevklerin ön plana çıkarılmasına değil, erkek egemen bir bakış açısıyla özellikle kadınların cinsel bir nesne olarak sunulmasına dayanmaktadır.

1.1.3. Musevi Yaklaşım

Pornografinin ahlaki olmadığını düşünen bir diğer muhafazakâr da Musevi düşünür Tzvi Freeman'dır. Ona göre gerçek bir erkek kendini kontrol edebilen bir kişidir. Hayvanlar bunu yapamaz, onlar sadece içgüdüleriyle karşılık verirler. İnsanlar neyin yapılmasının doğru ve uygun olduğuna karar verebilmeleri anlamında özgürdürler. Fakat bir kişi pornografiye baktığı zaman içindeki gizli gücün altını kazır ve bu durum onu bir hayvan olmaya yöneltir. Hormonlar tetiklenir ve zihin, biyolojik zorbalığın denizinde sürüklenir.¹⁴³

Freeman için pornografi seyreden kişi, yetişkin bir insan olmaktan çıkıp bedeninin küçük bir organının kölesi olur. Kadınlarla olan ilişkisinde onlara duyduğu tutkunun kölesi haline gelir. Eğer yaşamınızı yükseltmek ve sağlıklı bir insan olmak istiyorsanız zihninizin kontrolünü sağlamak zorundasınızdır. Zihni kontrol etmenin

¹⁴² A. g. e., s.129.

¹⁴³ Tzvi Freeman, "What's Wrong With Pornography?", <http://www.chabad.org/library/article/erişim>, erişim tarihi: 27.02.2017.

ilk adımı gözleri kontrol etmekten geçer. Freeman'a göre bize ait olmayana bakmaktan kendimizi almalıyız.¹⁴⁴

Freeman'ın yukarıda sözü edilen düşüncelerinin izlerini, Platon'un *Gorgias* diyalogunda Sokrates ve Kallikles arasında geçen bir tartışmada bulabiliriz. Sokrates ve Kallikles, en güçlü ve en iyilerin kimler olduğu konusunda bir tartışma yürütürken, konu insanın kendini yönetmesi kavramına gelir. Sokrates'e göre kendini yönetmek, ölçülü olmak, kendine hakim olmak, zevklerde ve arzulara kendini tutabilmektir. Kallikles bu düşünceye karşı çıkararak, ölçülü denilenlerin aptal olduklarını, doğa bakımından güzelin ve adaletin iyi yaşamak adına arzuları dizginlemek yerine, onların mümkün olduğunca gelişmesini sağlamak, iyice geliştikleri zaman korkmadan ve ustaca ortaya çıkan istekleri yerine getirmek olduğunu söyler.¹⁴⁵

Buraya kadar Kallikles'in düşüncelerini kendime daha yakın buluyorum, çünkü arzuları dizginlemek, onları bastırmaya çalışmaktır. Bu baskının ise sağlıklı olmadığını düşünüyorum. İnsanın doğal olan arzu ve isteklerini gemlemek yerine onları gerçekleştirmeye çalışmasının daha sağlıklı olduğunu düşünüyorum. Dinsel yaklaşıma olan uzaklığımın nedeni de budur. İsteklerimiz baskı altında kaldığında değil, aklın kullanımıyla beraber gerçekleştiğinde ve onları kabul ettiğimizde mutlu olabileceğimizi savunuyorum. Oysaki dinsel yaklaşım, istek ve arzuları kontrol etmekten bahsederken aslında onları baskı altında tutmaktan bahseder gibi görünüyor. Bu baskının ise kişi üzerinde gerginlik yaratacağı kanaatindeyim. Tabii ki burada, arzularımızın kölesi olmaktan bahsetmiyorum. Eğer bir isteğimizi gerçekleştirmemiz ortam ve zaman açısından uygun değilse ya da gerçekleştiği takdirde kendimiz de dahil bazı kişiler zarar görecekseler o vakit isteklerimizi erteleyebiliriz; isteklerimizi aklın kullanımıyla beraber gerçekleştirmekten kastım budur.

Gorgias diyalogundaki tartışmayı izlemeye devam edersek, Kallikles, kendi arzularını serbest bırakmayanların, utanç ve beceriksizliklerini saklayabilmek adına, arzulu olanları kötülediklerini söyler. Bu kişiler, ölçsüzlüğün kötü bir şey olduğunu

¹⁴⁴ Freeman, a.g.m.

¹⁴⁵ Platon, *Gorgias*, s. 114.

söyleyerek, doğanın daha zengin yarattığı insanları dizginlemeye çalışırlar. Kendi arzularını besleyemeyen bu kişiler, adalet ve ölçülülüğü överler. Örneğin bir kralın oğlu olarak doğmuş ya da kraldan yöneticilik ya da zorbalık bilgisi öğrenebilen bir insan için ölçülü olmak Kallikles'e göre aslında bir ayıptır.¹⁴⁶

Kallikles'in yukarıda sözü edilen düşüncelerine bu noktada daha önceden duymuş olduğum yakınlığı bulamamaktayım. İnsanın arzularını mümkün olduğunca geliştirmesi ve yaşaması yönündeki düşünceleri kabul edilebilirken artık Kallikles'in düşüncesinin çok farklı bir yöne doğru gittiğini düşünmekteyim. Bir kişi çoğunluğu yönetebilecek güce sahip diye bunu zorbalıkla gerçekleştirme arzusu, eşitlik ilkesini sarsmaktadır. İnsanın her türden arzusunu yerine getirmeye çalışması toplumsal yaşamda bir çok adaletsizliğe yol açacaktır. Benim elimde bir güç varsa ve bu gücü uygulamak arzusundaysam, diğer kişilerin benim eylemlerimden nasıl etkileneceğini hesaba katmak zorundayım. Kallikles ise sadece eyleyen kişiyi merkeze alarak, diğer insanları hiçe sayar gibi görünüyor.

Kallikles ile tartışmasına devam eden Sokrates'e göre, her günün getirip verdiği şeyden memnun olan ve düzenli bir hayatı tercih eden insan, doymayan ve yaşamını hiçbir şeyi umursamadan geçiren bir insandan daha mutludur. Ölçülü ve ölçüsüz iki yaşamdan her birini çok sayıda fiçısı olan bir adama benzeten Sokrates için fiçısı dolu ve sağlam olan kişi korkusuz ve rahattır. Oysa diğer kişinin fiçıları deliktir ve büyük bir yorgunlukla o fiçıları gece gündüz doldurması gerekir.¹⁴⁷ Böylece Sokrates, Kallikles'e ölçülü insanın ölçüsüz olandan daha mutlu olduğunu göstermeye çalışmaktadır. Kallikles ise Sokrates'in bu benzetmesine yanıt olarak, fiçıları dolu kişinin hiçbir zevki olmadığı yönünde yanıt verir. Ona göre, fiçılar dolduktan sonra ne zevki ne de derdi olduğundan onun yaşamı taş gibidir. Yaşama zevk veren şey, fiçıyı mümkün olduğunca çok doldurmaktır.¹⁴⁸

Bu tartışmada hem Sokrates'i hem de Kallikles'i haklı bulduğum yönler bulunmaktadır. Sokrates, dingin bir yaşamı vurgulamakta, bitip tükenmek bilmeyen zevklerin peşinde koşmanın insan için yorucu olmasından dolayı hiçbir şey istememenin insanı daha mutlu kılacağını söylemektedir. Bu noktada Sokrates'in

¹⁴⁶ A.g.e, s.115.

¹⁴⁷ A.g.e, s.117.

¹⁴⁸ A.g.e, s.117.

haklı olduğunu düşünüyorum; çünkü bir isteğine ulaşmak için çabalayan insan, bu amacına ulaştığında bu sefer başka bir istek tarafından yönlendirilmektedir ve hırslarımız bizi dingin bir yaşamdan alıkoyabilmektedir. Kallikles'in hiçbir zevkin bulunmadığı bir yaşamı taşa benzetmesinde de bir haklılık payı vardır; çünkü insanı geliştiren ve ilerleten de aslında eksikliklerimiz ve isteklerimiz değil midir? Her şeyden memnunsak, yaşamın bize her getirdiğini kabul ediyorsak, kadercı bir yaklaşıma boyun eğerek hayatımızdaki adaletsizlikleri kabul etmiş de olmaz mıyız? Bunları değiştirmek için herhangi bir çaba harcar mıyız? Başımıza her geleni kabul edersek, "doğaya uygun olan ve Tanrı'nın isteği budur," dersek, tarihsel süreç içerisinde herhangi bir gelişmeyi ve ilerlemeyi nasıl açıklarız? Sokrates ve Kallikles arasındaki bu karşıtlığı bir sentezde eritebileceğimizi düşünüyorum. İsteklerimizin doğal olduğunu kabul edersek ve bunları her zaman bir akıl süzgecinden geçirerek gerçekleştirebilirsek, hem Kallikles'in hem de Sokrates'in düşüncesini birleştirebiliriz kanaatindeyim.

Tzvi Freeman'a geri dönersek, asıl etken olarak 'bir insanın kendini kontrol edebilmesi' ve 'insan olma' kavramları göze çarpmaktadır ama pornografinin kadınları birer nesneye indirgediğine dair bir düşünce de dile getirilmiştir. Tzvi Freeman, pornografinin kadınları gerçek insanlar olmaktan ziyade arzunun nesnelere çevirdiğini söylemiştir. O, insanla insan arasındaki ilişkileri istediğini, insanla nesne arasındaki ilişkiyi istemediğini belirtmiştir. Ancak bunları söyledikten sonra "Fakat pornografide bundan daha derin bir mevzu var." diyerek, Freeman kadınların nesneleştirilmesi konusunun çok da önemli bir konu olarak görünmediğine dikkati çekiyor.¹⁴⁹ Çünkü Freeman'ın derin mevzu olarak gördüğü, gerçek bir erkeğin kendini kontrol edip edememesidir. Hayvanların bunu yapamadığını, onların sadece kendi içgüdülerini izlediğini söyleyen Freeman'a göre insanlar, neyin yapılmasının doğru ya da uygun olduğuna karar vermekte özgürdürler. Ancak ne zaman bir kişi pornografiye baksa, o kişi içindeki gücün sarsmasıyla bir hayvan olmaya doğru yol alır. İnsanın akli, bedenine tâbi olur. Freeman'a göre aklımızı kontrol edebilmenin ilk adımı, gözlerimizi kontrol etmekten geçer. O, gözlerimizi bize ait olmayana bakmaktan sakınmamızı öğütler.¹⁵⁰

¹⁴⁹ Tzvi Freeman, a.g.m.

¹⁵⁰ Tzvi Freeman, A.g.e.

Freeman'ın yukarıda sözü edilen düşüncelerine baktığımızda, aslında insan yerine çoğu zaman erkeği kastettiğini görürüz. Yazısında da bir kişiden bahsederken İngilizce'de erkek için kullanılan he-his-him gibi özne ve zamirleri kullanmıştır. Dini referans alan bir düşüncenin, erkek egemen olduğunu, aslında erkeklere seslenildiğini, kadın haklarıyla ilgili çok az veri bulabilmemizin bu eşitsiz bakış açısından kaynaklandığını Freeman'ın düşüncelerinde de görebiliyoruz.

1.1.4. Dinsel Yaklaşımın Eleştirisi

Ahlaki zemin için dini referans almanın yetersiz bir bakış açısı olduğunu iddia ediyorum. Bu iddiamın temelini ise dinlerde varolan cennet-cehennem, ödül-ceza, günah-sevap kavramlarının, kişiye çıkara dayalı bir bakış açısı vermesine dayandırıyorum. Dine göre cinsellik özel alanlarda yaşanması gereken, türün çoğalmasına yönelik bir eylemdir. Haz almak, evlilik dışı cinsel ilişkiler, heteroseksüel cinsel ilişki dışındaki cinsel eylemler, mastürbasyon, farklı pozisyonlardaki cinsel ilişkiler dini kurallar tarafından hoş görülmediği gibi cezalandırılmayı gerektirir. Bu bakış açısını sağlıklı buluyorum. Erkek egemen bir toplumda, erkeğin hazlarına göre hareket etmek zorunda kalan kadın, dinle desteklenen yasaklar nedeniyle korkutulmaktadır. Bu durumda ne kadın, ne de erkek, cinselliğini özgürce yaşayamamaktadır. Dinsel yaklaşımın pornografiye karşı çıkışı, kadınların kötü muamele görüp haksızlığa uğramaları ve haklarını almaları için mücadelede kadınlarla beraber hareket etme niyetinde olmalarından dolayı değildir. Dinsel yaklaşıma sahip olanların, dini kurallar gereği "Çıplaklık, cinsellik, teşhir kötüdür, günahdır." düşüncesiyle pornografiye karşı çıktıklarını, bunun özünde de samimi bir düşünce olmadığını düşünmekteyim. Cehennem korkusu ile çekinilen veya cennet umuduyla yapılan bir davranışın görünüşte ahlaki olsa bile özünde ahlaki olmadığını, çünkü çıkara dayandığını düşünüyorum. Sorun, cehennemin cezalarından korkmak ya da cennetteki güzellikleri yaşamak istemek değildir. Ahlaki bulmadığım nokta, bir davranışın sırf doğru olduğu için yapılması ve yanlış olduğu için sakınılmasındansa, korkuya dayandığından ya da bir ödüle ulaşma niyetinden yapılması durumudur.

Dinsel yaklaşımın temel dayanağı din ve bu dini temellendirdikleri bir Tanrı anlayışıdır. Metafizik öğelerle desteklenen bu düşüncenin zeminini, hayatımızı

şekillendirmesi açısından yetersiz buluyorum. Metafizik öğeler, akıl yoluyla kanıtlanamazlar; kanıt olmayınca da ortaya konulan savlar tarafımca geçersiz savlardır. Dinsel yaklaşımın yetersizliğini temellendirebilmek için David Hume'un *Doğal Din Üzerine Diyaloglar* adlı kitabında Tanrı'nın varlığı hakkındaki kanıtlara ilişkin getirmiş olduğu eleştirileri dikkate almak yerinde olacaktır. Hume, eserinde Cleanthes'in ağzından, bir olgu sorununu tanıtlama ya da onu herhangi bir apriori argüman ile kanıtlama girişiminde açık bir saçmalık olduğunu ileri sürer.¹⁵¹ Cleanthes, karşıtı bir çelişki içermedikçe, hiçbir şeyin tanıtlanamayacağını iddia eder. Bu sava göre, seçikle kavranmış hiçbir şey çelişki içermez. Varoluyor olarak kavradığımız herhangi bir şeyi varolmayan bir şey olarak da kavrayabiliriz. Yani varolmayışı bir çelişki içeren hiçbir varlık yoktur.¹⁵² Apriori bir sav, metafiziksel olmasından dolayı varoluşa ilişkin bir şey söylememektedir.¹⁵³ Dolayısıyla Tanrı'nın varlığı bu iddiaya göre kanıtlanamaz, kanıtlanamadığı için de Tanrı ve din anlayışına dayalı bir sistemle herhangi bir olguyu değerlendirmenin yetersiz olacağı kanaatindeyim. Joseph K. Campbell de varoluşu zorunlu olan bir varlığa ihtiyaç olmadığını söyler.¹⁵⁴ Campbell'e göre, varoluşu zorunlu bir varlığın varolduğu kabul edildiğinde, sonsuz nedensellik zincirine düşeriz. Ayrıca Hume'un eserinde Philo'nun ağzından söyledikleri de bir Tanrı'nın varolup olmadığı konusunda çok güçlü savlar içermektedir. Örneğin, varoluşu zorunlu bir ilk nedene ve zeki bir tasarımcıya gerek duyulmadan da evrenin işleyişinin açıklanabileceği savı güçlü bir savdır. Philo, evrenin kendi kendisinin nedeni olabileceğini ve görünüşteki bu düzenliliğin evrenin kendinden kaynaklanıyor olabileceğini ama kendi yetersizliklerimiz yüzünden bunu görmüyor olabileceğimizi ifade eder.¹⁵⁵ Hume'un eserindeki Demea karakteri, apriori olduğu için mutlaklığından şüphe etmediği kozmolojik argümanı, bir Tanrı'nın varlığını ve zorunlu olarak varolduğunu kanıtlamıyor.¹⁵⁶

David Dyzenhaus'un dinsel yaklaşıma sahip olanlar hakkında getirdiği eleştirilere bakmak yerinde olacaktır. Ona göre, muhafazakârlar ahlaki uygulamak

¹⁵¹ David Hume, *Dialogues Concerning Natural Religion*, <http://www.pdfbooksworld.com/> erişim tarihi:22.06.2018.

¹⁵² Soner Soysal, "David Hume'un Kozmolojik Argüman Eleştirisi", *Ethos: Felsefe ve Toplumsal Bilimlerde Diyaloglar*, Ocak 2016, s.83.

¹⁵³ A.g.e, s.85.

¹⁵⁴ A.g.e, s.90.

¹⁵⁵ A.g.e, s.92.

¹⁵⁶ A.g.e, s.93.

için devlet baskısını ve pornografiyi yok etmek için yasaları kullanmaya feministlerle beraber katıldılar. Muhafazakârların bu tutumu, feministlerin yanlış sebeplere sahip olduğu şeklinde yorumlandı. Muhafazakârlar, yasal bir statükonun öz değeri olarak ele aldıkları herhangi bir şeye tehdit olduğu zaman devlet baskısının kullanılmasının haklı olduğunu düşünürler. Böylece pornografiyi sansürlemek isterler çünkü pornografi, halkın edep ölçülerinde rol oynayan normlara bir saldırdır. Fakat benzer bir şekilde statükonun ataerkil karakterini korumak isterler. Bu yüzden, kadınların eşitliği mücadelesinde temel bir adım olarak pornografiyi yok etmek isteyen kişiler olan feministler için, statükonun herhangi bir apriori bağlantısına sahip olmayan liberaller daha iyi bir müttefik gibi duruyor.¹⁵⁷

1.2. DEONTOLOJİ İLE PORNOGRAFI KARŞITI FEMİNİZM İLİŞKİSİ

Feminizm kendi içerisinde birçok farklı dala ayrılan bir harekettir. Bu ayrımları oluşturan noktalardan biri de pornografi konusundaki bakış açılarıdır. Radikal feministler olarak adlandırabileceğimiz feministlerin çoğu, pornografiye, kadın haklarını ihlal ettiği iddiasıyla karşı çıkmışlardır. Birçok pornografi karşıtı gösteri düzenlemişler ve özellikle Catharine MacKinnon ve Andrea Dworkin gibi hukukçu feministlerin de etkisiyle yasa değişiklikleri gerçekleştirmişlerdir. Ancak pornografi karşıtlığı bazı feministlerce çok katı bir tutum olması nedeniyle eleştirilmiştir. Liberal feministler, pornografi mücadelesinde sansür talep etmenin düşünce özgürlüğüne ket vurabileceği endişesini dile getirmişlerdir. Pro-seks feministlere göre ise, pornografi karşıtlığı ve sansür talebi, özgürlükleri kısıtlayıcı isteklerdir ve aslında feminizme zarar verir. Onlara göre, pornografi zararlı olmasından öte aslında kadınlara faydalıdır. Böylece pornografi konusunda üç belirgin kutup olduğunu görmekteyiz. Pornografi karşıtı feminizm, Liberal feminizm ve Pro-seks feminizm.

Pornografi karşıtı feminizmin savlarını anlayabilmemiz için 1970'lerin sonlarında yaşanan gelişmelere yakından bakmamız gerekir. Amerika Birleşik Devletleri'nde 1970'lerle beraber, afişlerde, dergilerde, sinema filmlerinde, albüm kapaklarında o güne dek görülmemiş çoklukta pornografik imaja yer verilmeye başlanmıştır. Bu pornografik görseller, kadını aşağılar şekilde resmedilmekte ve

¹⁵⁷ David Dyzenhaus, "John Stuart Mill And Harm of Pornography", Ethics, Volume 102, Issue 3, (April 1992), s.551.

şiddet içermektedir. Laura Lederer, *Take Back The Night* adlı derleme eserinde 1976'dan başlayan bir kronolojiden bahseder: 1976'da "Ben Rolling Stones'tan siyah ve maviyim ve bunu seviyorum." başlıklı bir manşete sahip, bacaklarında ve yüzünde çürüklerle beraber zincirli bir kadın reklamı bilbordlarla yer almıştır. Bu reklam nedeniyle Güney Kaliforniya'daki feministler tarafından bir gösteri düzenlenmiştir ve Warner Bross'a bu reklamı kaldırması için baskı yapılmıştır.¹⁵⁸

1977'de *Snuff* adlı, pornografik bir filmin tanıtımı yapılmıştır. Bu filmdeki kadının, cinsel tahrik adına gerçekten işkenceyle öldürüldüğü sanılmaktadır. Bir gösteri düzenlenmiş ve filmin gösterileceği sinemanın camları kırılmıştır. 1970'lerin sonunda ve 1980'lerin başında Pornografi Karşıtı Kadınlar (Women Against Pornography) pornografi ve seks endüstrisinin neden olduğu zararlar hakkında bilinçliliği arttırmak adına eğitsel kampanyalar üzerine odaklanmışlardır. Onların aktivizmi çok çeşitli olmuştur; slaytlar hazırlayıp sunmak, Times Meydanı'nda seks endüstrisi turları düzenlemek, konferanslar ve halka açık gösteriler gibi.¹⁵⁹

1.2.1. Nesneleştirme ve Araç-Amaç İlişkisi

Başka bir pornografi karşıtı feminist Rae Langton'dur. Rae Langton, *Cinsel Tekbencilik (Sexual Solipsism)* adlı eserinde pornografiye karşı tutumunu Kant'ın nesneleştirme (objectification) ve bir amaç olan insanın araçsallaştırılması kavramlarına dayandırır. Martha Nussbaum'un "Nesneleştirme" adlı yazısında belirtmiş olduğu yedi ölçüte, Langton, üç ölçüt daha ekler. Bunlar; bedene indirgeme, görünüşe indirgeme ve susturmadır.¹⁶⁰ Kişiler, bahsedilen bu davranışlarda buldukları zaman, karşılarındaki insanları birer araç ve nesne haline getirirler. Bu durumun en belirgin örneklerini de pornografide görebildiğimizi söylemek yersiz olmayacaktır.

Bu ölçütlerden bedene indirgemeyi ele alacak olursak, bir kişi başka bir kişiyi bedeniyle veya bedeninin parçalarıyla tanımlar. Bu durum, Kant'ın cinsel

¹⁵⁸ Laura Lederer, *Take Back The Night*, Women On Pornography, Bantam Books, 1980, s.1.

¹⁵⁹ A.g.e, s.1.

¹⁶⁰ Langton, a.g.e, ss.228-229.

nesneleştirme hakkındaki ilgisini de hatırlatmaktadır. Barbara Herman'ın da yorumladığı gibi, Kant cinsel ilgide, bir kişinin başka bir kişiye bir birey olarak değil de bir beden olarak yaklaşmasında etik bir zorluk görmektedir.¹⁶¹

Diğer bir ölçüt olan görünüşe indirgemedede ise bir kişi karşısındakine öncelikle nasıl görüldüğüyle ilgili olarak yaklaşır. Bu durum hem Kantçı hem de feminist düşüncede büyük bir önem taşımaktadır. Sert olmayan pornografide olsun, Henry James'in tasvirlerinde olsun, bu nesneleştirmeyi bulabiliriz. Son ölçüt, susturmadır. Bir kişi karşısındakinin konuşma kapasitesini yok sayar. İfade, bir kişinin özerkliği ve öznelliği açısından önemli bir yetidir. Bu, sadece Kant için değil, kadının köleleştirilmesinin onun susturulmasıyla ilişkili olduğunu düşünen feministler için de önemli olmuştur ki pornografi, kadını susturmaktadır. Catharine MacKinnon'ın *Dönüştürülmemiş Feminizm* adlı eserini ele alacak olursak, susturulma ölçütü bağlamında şu cümleleri görürüz: "Pornografi, kadının konuşmasını imkânsız hale getirir; konuşmasının mümkün olduğu yerde ise onu değersizleştirir. Pornografi kadını nesneye dönüştürür. Nesnelere ise konuşamaz. Konuştukları zaman ise birer nesne gibi muamele görürler, insan olarak değil."¹⁶²

Langton ise, nesneleştirmenin merkezinde özerklik kavramının yer aldığını vurgulamaktadır. Özerkliğin inkâr edilmesi, kişilere bir nesneymiş gibi davranılmasını doğurur. Bu konuyla ilgili olarak Langton, yine Nussbaum'un "Nesneleştirme" adlı yazısına atıfta bulunur. Nussbaum'un tarifine göre, özerkliğin reddi, bir kişinin kendi kaderini belirleme ve özerklik eksikliği şeklinde yorumlanabilir. Bir kişi, bir dolmakaleme, tabloya, birinin hayvanına veya küçük çocuğuna, özerklikleri yokmuş gibi davrandığında, onların özerkliğini reddetmiş demektir. Ve bir kere bir kişi özerkliği reddedip karşısındakine bir araç gibi davrandığında, tecavüzün ya da şiddetin neden yanlış olduğunu söylemek zorlaşır. Sert sadistik pornografide kullanılan örneklerde kadınlar, özerkliği ve öznelliği olmayan yaratıklar olarak sunulurlar.¹⁶³

¹⁶¹ A.g.e, s.228.

¹⁶² Catharine MacKinnon, *Feminism Unmodified Discourses on Life and Law*, Harvard University Press, 1987, s.182.

¹⁶³ Langton, a.g.e, s.232.

Kadının susturulması, onun bir araç haline getirilmesi bağlamında "Derin Boğaz" adlı filmine bakacak olursak, bu filmin özgürleşmiş kadın imajını verdiğini görürüz. Ancak, başroldeki oyuncu Linda Lovelace ile ilgili kocasının söyledikleri, aslında Linda'nın özgür iradesiyle hareket etmemiş olduğunu gösterir. "Gerçek Linda Lovelace" adlı belgeselde yapılan röportajlar, Linda'ya ne söyleniyorsa onu yapmak zorunda olduğunu anlatmaktadır. Bu durum Linda'nın özgürce karar vermediğini, özerkliğinin reddedildiğini göstermektedir. Linda, tercihte bulunmamıştır fakat tercihte bulunabiliyormuş gibi görünmesi çok daha satılabilir bir durumdur. O, kullanışlı bir nesnedir; özneyken görüldüğünden çok daha kullanışlı. Linda, *Ordeal* adlı eserde robot gibi olduğunu, vahşi bir şekilde dövülmek için ne söylenirse yaptığını ifade eder. Bu durum özerkliğin reddidir ve ayrıca susturmadır. Linda'ya ne söyleyeceğinin söylenmesi, ne söyleyeceğinin inkar edilmesidir. Linda'nın kendi sesi susturulmuştur.¹⁶⁴ Linda'ya uygulanan bu işkencenin üzerinde durulması gerektiğini düşünüyorum. Yasalara bakıldığında, işkence edilmeme hakkının evrensel olduğunu görürüz. Örneğin Türkiye'de, Anayasa Madde 17/3'te belirtilen "Kimseye işkence ve eziyet yapılamaz; kimse insan haysiyetiyle bağdaşmayan bir cezaya veya muameleye tabi tutulamaz." hüküm gereği işkence konusunda bireyler anayasal güvence altına alınmıştır. Türkiye, taraf olduğu milletlerarası sözleşmelerde işkencenin yasak olduğunu kabul ederek, işkencenin önlenmesi ile ilgili gerekli tedbirleri alma konusunda taahhüt altına girmiştir.¹⁶⁵ Hem evrensel sözleşmelere hem de Türkiye'deki yasalara baktığımızda kabul edilen bu hükümlere rağmen insanlara uygulanan kötü muamelelerin devam ettiğini görmekteyiz. Özellikle kadınlara, çocuklara, göçmenlere, hayvanlara işkence uygulanmaya devam etmektedir. Her gün haberlere konu olan bu durumlara gerekli yaptırımların uygulanmaması bir yana, haberlere konu olmayan ve Linda'nın başına gelmiş olduğu gibi susturulan, konuşmaya korkan birçok kişi olduğunu da hesaba katarsak, durumun vehameti bir kez daha karşımıza çıkmaktadır. Yaptırımlara rağmen insanların işkence davranışlarını sürdürmelerinin nedenini, ataerkil davranış biçimlerini destekleyen ve eşitsizlik ortamını yaratan siyasi, toplumsal, ekonomik ve dini kurumlarda görüyorum. Eğer sistem değişikliği önerim ütopyik olarak değerlendirilecekse en azından yakın hedef olarak yasaların işletilmesi ve yaptırımların uygulanmasını

¹⁶⁴ A.g.e, ss.237-238-239.

¹⁶⁵ <http://atashukuk.com/2011/07/iskence>, erişim tarihi: 22/06/2018.

önerebilirim. Örneğin, sanıkların mahkemeye takım elbise ile katılmalarından dolayı iyi hal indirimi almasının önüne geçilebilir. Başka bir öneri olarak, ailelere hem kendilerinin hem de çocuklarının yararlanabilmesi adına bilimsel bakış açısıyla üretilmiş olan şiddetle mücadele, insan hakları gibi eğitimler verilebilir. Bu eğitim her meslek grubuna uygulanabilir. Belediyeler mahallelerde bu eğitimleri verebilir.

Feministlerin bir kısmı ifade özgürlüğü değerinin pornografik ifadeyi de haklı çıkaracağı konusunda şüphelidirler. Eğer pornografi kadının aşağılanmasını içeriyorsa, daha az ücretli işlere yönlendiriyorsa, evde zarar görmesine, sokakta ise şiddete ve tecavüze uğramasına neden oluyorsa, o zaman pornografi, kadının özerkliğini zedeler. Bu konuda pornografi karşıtı ve liberal feministler hemfikirdirler. Pornografi karşıtı feministlere göre pornografi, kadınlar hakkında yalan söyler; örneğin sosyal bilimcilerin kullandıkları ifadeyle "tecavüz mitleri", kadınların ne istedikleri ve neye ihtiyaç duydukları konusunda yalan söyler. Pornografi taraftarları bu anlamda pornografiyi savunmazlar. Pornografinin yalan söylediğine dair feministlerin karşı çıkışına cevap olarak, pornografinin doğruları söylemediği fakat onun hiçbir şey söylemediği savunusu yapılır. Pornografi bir kurgudur, bir fantezidir. Onun gerçekliği resmetmek gibi bir amacı yoktur.¹⁶⁶ Ancak kurgular da gerçek dünyaya dair bir şey söylerler. Pornografi kurgu olsa bile gerçek kadınlar hakkında yalan söyleyebilir.

MacKinnon, *Dönüştürülmemiş Feminizm* adlı eserinde pornografinin sadece bir kurgudan ibaret olmadığını vurgular: "Eğer bir kadın hiyerarşik olarak tanımlanırsa bu yüzden kadına dair erkek fikri, erkek güce sahip olduğunda gerçeğe dönüşür. Bu, bu yüzden gerçektir. Bu bir illüzyon ya da fantezi ya da hata değildir." Bu şekilde düşününce pornografi bazı liberallerin söylediği gibi sadece bir kurgu değildir. MacKinnon, burada sosyal yapının bir sürecinden bahsetmektedir. Bu süreç ise güce sahip erkeklerin ifadesi, algısı ve inançlarına itaat eden kadınların dünyasındaki bir süreçtir. MacKinnon'ın düşünme şekline göre, pornografi aslında bir aynadır. "Bak" der, "Kadınlar şöyledir". Gerçekte pornografi bir ozalit gibi iş

¹⁶⁶ Langton, A.g.e, ss.295-296.

görür. "Bak"der, "Hadi kadınlar şöyle olsun". Çünkü kadınlara söylemiş gibi davranmak kadınları şöyle yapmanın bir yoludur.¹⁶⁷

Pornografi, bir adamın, bir kadının cinsel köle olduğunu düşünmesine neden olabilir; pornografi bir cinsel tacizciye genç bir kızın onun asılmalarından hoşlanacağını düşünmesine yardımcı olabilir. Fakat ya pornografi, kadının doğal olarak bir köle olduğu veya genç bir kızın yetişkin cinsel asılmalarından hoşlandığı konusunda yalan söylüyorsa? Özgürlük Mill için asla mutlak değildir; zarar ilkesiyle her zaman sınırlıdır. Zarar ilkesiyle sınırlanmış özgürlükler arasında ifade özgürlüğü de vardır. Eğer bir kişinin ifadesi başkalarını zarara uğratacaksa bir kişiye güç uygulanabilir. Mill'in zarar ilkesi uyarınca bazı liberaller, pornografinin sınırlanabileceğini düşünüyorlar.¹⁶⁸

1.2.2. Pornografi ve Şiddet

Pornografi karşıtı feministlerin en önemli savlarından biri, pornografinin şiddet ile olan bağlantısıdır. Onlar, pornografik içerik tüketmenin, kişiler üzerinde şiddet eğilimini arttırdığını savunurlar ve bununla ilgili yapılmış olan çeşitli araştırmaları da referans olarak gösterirler. Aşağıda bu çalışmalardan örnekler verilmiştir. Bu çalışmalar pornografi karşıtlığı için güçlü savlar içermektedir; ancak benim savunum, böyle bir bağlantı olmasa dahi pornografinin ahlaki olup olmadığının da tartışmaya eklenmesi gerekliliğidir.

Pornografinin etkilerini sorgulayan çalışmalardan biri, bir kadın dergisi olan Kozmopolitan'ın 4000'den fazla okuyucusu üzerinde İngiltere'de yapılan bir araştırmadır. Bu araştırmaya göre okuyucuların %13'ü, pornografi ile ilişkili olan ebeveyn ve/ veya arkadaşları tarafından tacize uğradıklarını belirtmişlerdir. Bir araştırmaya göre 78 çocuğun 32'sinin yaşadığı taciz; pornografik dergi, video gösterilmesiyle ve bunlarda yer almaya zorlanmasıyla ilgilidir. Polislerin verdiği bilgiye göre, Almanya'da, 130.000 çocuk, aileleri veya çeşitli yakınları tarafından pornografi sektörüne katılması için zorlanmaktadır.¹⁶⁹

¹⁶⁷ A.g.e, s.299.

¹⁶⁸ A.g.e, s.305-306.

¹⁶⁹ University of Minnesota, Research on pornography, <http://www.paparty.co.uk> > viral / erişim tarihi:12.05.2015. s. 9.

Pornografi ve çocuğa karşı yapılan taciz arasındaki ilişkiye dair araştırmalarda, tacizcilerle görüşmeler yapılmıştır. Tecavüzcülerin üçte biri ve çocuk tacizi ile itham edilen kişilerin yarısından çoğu, bu tacizleriyle pornografinin bağlantılı olduğunu söylemişlerdir. Tacizcilerle gerçekleştirilen çalışma şunu göstermiştir ki pornografi her düzeyde kendini göstermektedir.¹⁷⁰ 10-17 yaş arasındaki internet kullanıcısı 1500 genç ile telefonla gerçekleştirilen bu araştırmada, bu kişilerin %42'sinin internetten pornografide teşhir edildiği tespit edilmiştir. Bu kişilerin % 66'sı gönülsüz bu işe katıldıklarını bildirmiştir. Gönülsüz teşhir, ergenlerde daha yüksek bir orandadır.¹⁷¹ 256 cinsel tacizci ile görüşülmüştür. Tecavüzcülerin %56'sı ve çocuk tacizcilerinin %42'si, tacizleriyle pornografinin ilişkili olduğunu belirtmiştir.¹⁷²

Pornografi ile şiddet bağlantısı üzerine kaynak gösterebileceğimiz bir diğer örnek ise, Donnerstein ve Berkowitz'in 1981 yılında yaptıkları çalışmadır.¹⁷³ Bu çalışmanın bize gösterdiği sonuç, cinsel uyarımla birleştirilmiş şiddet içerikli tasvirlerin, erkek izleyicileri kadınlara karşı fiziksel olarak daha fazla saldırgan olmaya yöneltmiş olduğudur. Bu deneyde, erkek üniversite öğrencilerine ya cinsellik ve şiddet içerikli, şiddet içermeyen cinsel içerikli ya da ne şiddeti ne de cinselliği içermeyen bir film seyrettirilmişti. Daha sonra bu erkeklere, daha önce kendilerini kızdıran bir kadından ona elektrik şoku vererek intikam alma şansı verilmiştir. Şiddet içeren seks filmini izleyen erkeklerin, nötr veya şiddet içermeyen seks filmini izleyen diğer kişilere göre kadınları daha yoğun bir şekilde cezalandırdıkları görülmüştür. Deneydeki korelasyon kat sayısı oldukça yüksektir. ($r=.71$)¹⁷⁴

1981 yılında Malamuth ve Check, erkek üniversite öğrencilerinin şiddet içeren seks filmleri seyrettikten sonra kadınlara karşı yapılan fiziksel saldırıları kabul edişlerinde artış gözlemlemiştir.¹⁷⁵

Bu durum, pornografik içeriğe sahip filmlerin insanları nasıl şiddete yöneltme kapasitesine sahip olduğuna dair bir fikir vermektedir. Belki, sürekli saldırgan davranışlar içeren görüntülere maruz kalan bir kişinin kesinlikle saldırgan olacağını

¹⁷⁰ A.g.m, s. 9.

¹⁷¹ A.g.m, s.8.

¹⁷² A.g.m, s.6.

¹⁷³ Edward Donnerstein and Leonard Berkowitz, "The Influence of Media Violence on Youth", Psychological Science in Public Interest, Vol. 4, No.3, (December), 2003, s.20.

¹⁷⁴ A.g.m, s.20.

¹⁷⁵ A.g.m, s.21.

söyleyemeyebiliriz ancak yapılan araştırmalar bize pornografi ile şiddet davranışı arasında bir bağ olduğunu göstermektedir. Dolayısıyla şiddete yol açabileceği tehlikesinden hareketle pornografinin ahlaki olmadığını söyleyebiliriz.

1.2.3. Bir Endüstri Olarak Pornografi ve Kültür Endüstrisi

Pornografi karşıtı tutumlarıyla bilinen çeşitli feminist düşünürlerin, hangi temellere dayandıklarını görmek, pornografi tartışmalarına ışık tutacaktır. Örneğin Karen Boyle; editörlüğünü yaptığı *Gündelik Pornografi (Everyday Pornography)* adlı eseriyle, pornografi karşıtı tutumların, feminizmin sadece 1980'li yıllarına ait eski bir tutum olmayıp günümüzde de var olduğunu göstermek niyetindedir. Boyle'a göre, porno endüstrisinin başarısı, heteroseksüel erkeklerin porno ürünleri gönüllü bir şekilde satın almalarını istemelerine bağlıdır; bu nedenle bu konu cinsel politikayla sıkı bir ilişki içerisinde. Heteroseksüel erkekler, porno tüketicisinin en büyük kesimini oluşturmaktadır ve bu ticari bir endüstridir. Gündelik Pornografi deyiimi de bu ticari endüstriye vurgu yapmak için kullanılmıştır.¹⁷⁶ Pornografi, temelde seksle ilgili değildir; pornografi kültürün cinselleştirilmesiyle de ilgili değildir. Pornografi, yerel yasalarla ve pratiklerle belirlenen ticari bir seks endüstrisidir ve davranış ve kültürel normlarla ilişkili olarak medya, reklam, toplumsal cinsiyet, cinsellik ve cinselleştirmeyle bağlantılıdır. Boyle, kendinin sansürden yana olmadığını, ayrıca seks karşıtı olmadığını da ekler. Kendini pornografi karşıtı bir feminist olarak tanımlamasının ana nedeni, günün koşullarında böyle bir karşı çıkışın imkanını görünür kılmanın önemli olduğunu düşünmesidir. Bu tanımlama, Boyle'un nereden geldiğini de gösterecek ve yazılarıyla onu ilişkili kılacaktır. Politik olarak, ticari seksi satın alan erkeklere meydan okuma fırsatı verecektir. Bu kitapta yer alan yazarlardan Meagan Tyler'ın araştırmalarına göre, pornograficiler şiddeti ve aşağılamayı, filmleri satmayı sağlamalarından dolayı daha çok sunma isteği içerisinde. Seks olarak adlandırdıkları aslında kadınların aşağılanması, küçük düşürülmesi ve incitilmesidir. Paasonen ise online porno üzerine dikkati çekmek istemiştir. 2002'den 2004'e kadar 17 ay boyunca e-mail adresine gelen spam maillere odaklanan Paasonen, pornografide toplumsal cinsiyet eşitlisizliğine dair örnekler bulmuştur.¹⁷⁷

¹⁷⁶ Karen Boyle, *Everyday Pornography*, New York, Routledge, 2010, s.3.

¹⁷⁷ A.g.e, s.20-21.

Linda Williams'ın *Porno Çalışmaları (Porn Studies)* adlı eseri, Kaliforniya Üniversitesi'ndeki Film Çalışmaları Programı'nda pornografi üzerine yapılan seminerlerden ortaya çıkmıştır. Williams'a göre, anti-pornografi tutumu, yeniden gözden geçirilmelidir. Bunun en önemli nedenlerinden biri, porno endüstrisidir. Örneğin, Hollywood yılda yaklaşık olarak 400 film yaparken, porno endüstrisi şu anda 10.000 ile 11.000 arasında film yapmaktadır. Her yıl, 700 milyon porno videosu ve DVD'si kiralanmaktadır. Bu videoların, Hollywood'dan daha da arsız bir şekilde tekrarları çekilmektedir; örneğin *Talk Dirty to Me* 13, *Dirty Little Sex Brats* 14, *Co-ed Cocksuckers* 21 gibi. Pornografinin geliri, dergileri, internet sitelerini, kablolu yayınları, otel odalarındaki filmleri de hesaba katarsak yıllık 10 ile 14 milyar dolar arasındadır. Bu gelir, profesyonel futbol, basketbol ve beyzbol'un gelirlerinin toplamından bile fazladır.¹⁷⁸

Pornografi ile endüstri arasında bir bağ olduğu iddiamıza, Horkheimer ve Adorno'nun düşüncelerinde dayanak bulmak mümkündür. Onların *Aydınlanmanın Diyalektiği* adlı eserinde şu sözleri dikkat çekicidir:

"İnsanın doğal çöküşünü bugün toplumsal ilerlemeden ayrı düşünmek mümkün değildir. Ekonomik üretkenliğin artışı bir yandan adil bir dünya için gereken koşulları yaratırken öte yandan teknik aygıt ve bunu elinde tutan sosyal gruplara halkın geri kalan kısmı üzerinde hadsiz hesapsız bir üstünlük kurmalarını sağlıyor. Ekonomik güçler karşısında birey tamamen hükümsüz bırakılıyor ve bu güçler toplumun doğa üzerindeki egemenliğini akla hayale gelmez bir düzeye çıkarıyor. Birey kullandığı aygıtın önünde görünmez hale gelirken geçimi yine bu aygıt tarafından çok daha iyi bir şekilde sağlanıyor. Kendilerine dağıtılan metaların niceliğiyle birlikte kitlenin acizliği ve güdülme olasılığı adil olmayan bir şekilde artıyor. Alt katmanların yaşam düzeyinin maddi yönden büyük ölçüde, sosyal yöndense hayal kırıklığı yaratacak şekilde yükseltişi, aklın ikiyüzlülüğe yakışan yaygınlaşmasında yansıyor."¹⁷⁹

Adorno, "Kültür Endüstrisini Yeniden Düşünürken" adlı yazısında, kitlelerin tüketimine göre düzenlenen ve büyük ölçüde o tüketimin yapısını belirleyen

¹⁷⁸ Linda Williams, *Porn Studies*, North Carolina, United States, Duke University Press, 2004, s.1-2.

¹⁷⁹ Max Horkheimer – T.W.Adorno, *Aydınlanmanın Diyalektiği*, Çev. Oğuz Özügül, İstanbul, Kabcı Yayınevi, 1995, s.15.

ürünlerin, tüm sektörlerde az çok bir plana göre üretildiğini; tüm sektörlerin yapısal olarak benzer olduğunu ya da en azından birbirinin açıklarını kapatarak, neredeyse tamamen gediksiz bir sistem oluşturduklarını dile getirir. Ona göre bunu olanaklı kılan sadece çağdaş teknik olanaklar değildir; aynı zamanda ekonomik ve yönetsel yoğunlaşmadır. Kültür endüstrisi kasıtlı olarak tüketicileri kendisine uydurur.¹⁸⁰

Adorno, yazısının devamında, kültür endüstrisinin yöneltmiş olduğu milyonların bilincini ve bilinçaltını yönlendiriyor olmasına rağmen, kitlelerin birincil değil, ikincil role düştüklerini ve hesaplanabilir nesnelere, makinenin tali parçaları olduklarını söyler. Bu durumda tüketici, aslında kültür endüstrisinin bizi ikna etmeye çalıştığı gibi hükmedici ya da özne değil, aksine nesne konumundadır. Özellikle kültür endüstrisi için biçimlendirilmiş olan kitle iletişim araçları terimi, vurguyu nispeten zararsız bir alana kaydırmakta çok işe yaramıştır. Gerçekte bunun ne öncelikle kitlelerle, ne de iletişim tekniklerinin gelişimiyle bir ilgisi vardır; aksine, bu onları dolduran ruhla, sahiplerinin sesiyle ilişkilidir.¹⁸¹

Gerçek anlamda kültürün, yalnızca kendisini insanlara uydurmakla kalmadığını, bunu yaparken aynı anda içinde yaşadıkları taşlaşmış ilişkilere bir karşı koyuşla onları onurlandırdığını söyleyen Adorno; bugün ise, kültürün bu taşlaşmış ilişkilerin içinde çözülmüş ve onlarla bütünleşmiş olduğundan, insanlık onurunu bir kez daha yitirdiğini belirtir; kültür endüstrisinin tipik kültürel varlıklarının artık diğer niteliklerinin yanında mal niteliğini taşımadığını, bütünüyle mala dönüştüğünü söyler. Adorno'ya göre bu niceliksel değişim o kadar etkilidir ki yepyeni bir fenomen ortaya çıkarmıştır. Kültür endüstrisinin, kökeninde yatan kâr güdüsü ideolojisini dört bir yana saçmasına bile gerek kalmamıştır. Bizzat kâr güdüsünün onun ideolojisinin nesnesi haline geldiğini ve her koşulda yerine getirilmesi gereken, kültürel malların satılma zorunluluğundan bile bağımsızlaşmış olduğunu belirten Adorno, kültür endüstrisinin birer birer şirketlerden ya da satılabilir nesnelere bağımsız olarak halkla ilişkilere, kendi başına "itibar" üretimine yöneldiğini ve böylelikle ortaya de facto bir uzlaşmanın, tüm dünya

¹⁸⁰ Theodor W. Adorno, Kültür Endüstrisini Yeniden Düşünürken, Çev. Bülent O. Doğan, Cogito Dergi, Yaz 2003, s.76.

¹⁸¹ A.g.m, s.77.

için üretilen reklâmların çıktığını ve kültür endüstrisinin her ürününün kendi kendisinin reklâmı haline geldiğini belirtir.¹⁸²

Adorno, tüketicinin bilincinin, kültür endüstrisi tarafından satılan eğlence reçeteleriyle, kültür endüstrisinin faydaları konusunda pek de saklı gizli olmayan bir şüphe arasında ikiye bölünmüş durumda olduğunu; insanların sadece deyişteki gibi tongaya basmakla kalmayıp en küçük bir mutluluk vaadinde dahi, altında yatan görebilecekleri bir aldanmayı arzuladıklarını söyler. Adeta kendilerinden nefret ederek, göz kapaklarını kapanmaya, seslerini onaylamaya zorladıklarını, ne için üretildiğinin eksiksiz bir bilgisiyle, haksızca önlerine konanı aldıklarını söyleyen Adorno'ya göre, kabul etmeseler bile, hiçbir değer taşımayan tatmin edici mallardan uzak kaldıklarında hayatlarının iyice çekilmez olacağını hissettiklerini belirtir.¹⁸³

Kültür endüstrisinin uydurmalarının ne mutlu bir hayatın, ne de ahlaki sorumluluğa götüren yeni bir sanatın rehberi olabileceğini belirten Adorno, onların ancak, büyük çıkar çevreleri tarafından çizilen çizgiden çıkmamaları için insanlara öğüt vermeye yarayabileceğini söyler.¹⁸⁴

Adorno'ya göre, kültür endüstrisinin verdiği mesajlar iddia edildiği kadar zararsız olsa bile –ki pek çok durumda onlar zararlıdır; örneğin aydınları tipik karakterlerle temsil ederek onlara yönelik antipropagandaya katkı sağlayan filmlerde olduğu gibi– bu mesajlarla öne çıkardığı görüşler oldukça zararlıdır. Örneğin, bir astrolog herhangi bir günde okuyucularına dikkatli araba kullanmalarını tavsiye ederse, bunun gerçekten de kimseye zararı olmaz, fakat Adorno, bunun altında yatan, her gün geçerli olan ve tam da bu yüzden belli bir günde özellikle tekrarlanması aptalca görünen bir tavsiyenin doğrulanması için yıldızlara bakmak gerektiği gibi sersemletici bir fikrin, alabildiğine zararlı olduğunu söyler.¹⁸⁵

Kültür endüstrisinin asıl etkisi aydınlanma karşıtlığında kendini göstermektedir ve doğaüstündeki gittikçe artan teknik egemenlik olarak aydınlanma, Horkheimer'la Adorno'nun daha önce de yazdıkları gibi, kitleleri aldatma haline gelmekte, bilinci zincire vurma yöntemine dönüşmektedir. Kendi başlarına bilinçli olarak yargılayan

¹⁸² Adorno, a.g.m, s.78.

¹⁸³ A.g.m, s.80.

¹⁸⁴ A.g.m, s.82.

¹⁸⁵ Adorno, a.g.m, s.83.

ve karar veren özerk, bağımsız bireylerin gelişimi önünde bir engel olarak durmaktadır. Böyle bireyler, güçlenmek ve gelişmek için olgun insanlara ihtiyaç duyan demokratik toplumun olmazsa olmaz ön koşuludur. Eğer kitleler sırf kitlelere dönüştükleri için hakir görülüyorsa, şunu akıldan çıkarmamak gerekir ki, onları kitlelere dönüştürüp küçük düşürme, devrin üretim güçleri ne kadarına izin veriyorsa o kadar olgunlaşmalarını sağlamak için, özgürleşmelerini engelleme konusunda kültür endüstrisinin rolü çok büyüktür.¹⁸⁶

Kültür endüstrisi kavramını daha detaylı incelemek için Eleştirel Teori'yi biraz daha yakından tanımaya çalışmakta fayda olacağı kanaatindeyim. Eleştirel Teori, temel olarak doğaya üstünlük atfeden, insanları efsane ve mitlerden kurtaran ve neticede bireyi, insani olmayan belirlenmiş ilişkiler yasasına mahkum eden Aydınlanma geleneğine yönelttikleri totaliterlik iddiaları ile düşünce dünyasında yerlerini almışlardır. Onlara göre dünyanın büyüünün bozulması ve efsanelerden kurtarılmasının bedeli, yeni efsanelerin yaratılması ve insani olmayan güçlere yeni bir tür teslimiyetle ödenmiştir. Araçsal akıl aracılığıyla devreye sokulan bu yeni yabancılaşma, bilim alanına da sirayet ederek her şeyi teknik yararlılık ve kişisel çıkara indirgemıştır.¹⁸⁷

Eleştirel teorinin en etkili olduğu alan onların geliştirmiş oldukları kültür kuramıdır. Okul, bu alandaki kavramsallaştırmasını daha çok kitle kültürü ve kültür endüstrisi tanımlamaları ile ortaya koymaktadır. Onları bu noktaya yönelten temel etmen, kapitalizmin sadece ekonomi politik ile açıklanamayacak kadar karmaşık bir yapı arz ediyor olmasıdır. Kapitalizmin geç döneminde ortaya çıkan toplumun temel özelliği olan hegemonya ve ikna süreçlerinin kültürel boyutu onları bu konu üzerine yoğunlaşmaya sevk etmiştir. 1930'lu yıllarda başlayan Amerika günlerinde, Fordist kitlesel üretim mekanizmalarının tetiklediği tüketim toplumu olgusu, kitle iletişim araçlarının artan baskı ve etkisi ve özellikle politik amaçlar için kitle iletişim araçlarının kullanılıyor olması, yeni sanat kolu olarak sinemanın geniş kitleler nezdindeki itibarı, eğlencenin âdeta bir endüstri halini almış olması, Amerikan ekonomisinin ve hayat tarzının gelişim süreci onların kültür endüstrisi konusunda

¹⁸⁶ A.g.m, s.83.

¹⁸⁷ Mustafa Kemal Şan- İsmail Hira, "Frankfurt Okulu ve Kültür Endüstrisi Eleştirisi", <http://www.politikadergisi.com> / erişim tarihi: 12.05.2016. s.1

düşüncelerinin berraklaşmasını sağlamıştır.¹⁸⁸ Eleştirel teorisyenlere göre, kapitalist modernlik bireyin sonunu hazırlama tehdidini içeriyordu ve yeni bir tahakküm biçimi olarak kültür endüstrisi tek boyutlu bir toplum yaratıyordu. Bu toplum modeli, Foucault'nun çözümlemesini yaptığı modernlik pratikleriyle paralellik arz etmektedir. Foucault, post-hümanist bir çerçevede, modern dönemde bireyin ölümü metaforuyla, bireyin modern teknolojiler tarafından üretilen bir nesne durumuna indirgenliğini vurgulamaktaydı. Aynı şekilde eleştirel teoriye göre de, bireyin sönükleşmesi, nesneleşmesi, kapitalist sistemin kültür endüstrilerinin, bürokrasilerinin ve toplumsal denetim tarzlarının bir ürünüdür.¹⁸⁹ Eleştirel kuramcılara göre, incelenmesi gereken asıl alanlar araçsal akıl denilen ve özel olarak modern sanayi toplumunun gelişmesi sürecinde gözlemledikleri totaliter tahakküm biçimleri idi. Araçsal akıl, dünyayı ve diğer insanları nasıl sömürebileceğine bakmakta ve değerleri, bilgi ve yaşam açısından önemsiz bir role indirmektedir. Bu düşünce tarzı modern sanayi toplumunun tipik bir özelliğidir ve tahakküm yapılarıyla doğrudan bağlantılıdır. Frankfurt Okulu teorisyenlerinden önce araçsal akılcılık konusunda yazan Max Weber, araçsal akılcılığın modernite çağında insan davranışını düzenleyen başlıca etken olduğunu söylemişti. Araçsal akıl perspektifinden hareketle insana ve dünyaya yönelik değerlendirmeler, onların nasıl sömürülebileceği yönünde odaklanmıştır. Totaliter yönetim ve tahakküm biçiminde somutlaşan bu tavır, modern toplumlara özgü düşünce tarzından kaynaklanmaktadır.¹⁹⁰

Kültür endüstrisi konusunda dile getirilen tüm bu eleştirilerden sonra, porno endüstrisinin vermiş olduğu zararlara da yakından bakmak gerekmektedir. Porno endüstrisi, çalışma koşulları ve oyunculara gösterilen muamele hakkında tartışmalı bir konumda yer almaktadır. Özellikle birkaç ay içinde beş porno oyuncusu genç kadının ölümü, sadece ölüm nedenleri değil, kadınların akıl sağlığı hakkındaki soruları da gündeme getirmiştir. Porno çalışanları, diğer sektör çalışanlarına göre "öteki" olarak görülmektedir. Porno oyuncuları, hasarlı mal, kirli olarak görülmekte ve pornografi gerçek bir iş olarak görülmemektedir. Zarara neden olan şey, endüstri içindeki koşullardan öte, çalışanlara verilen desteğin azlığı ve onlara sürülen lekedir. Bu nedenle, pornoyu diğer sektörler gibi görerek, etrafındaki lekenin azaltılmaya

¹⁸⁸ Şan - Hira, a.g.m, s.2

¹⁸⁹ A.g.m, s.3

¹⁹⁰ A.g.m, s.4

çalışılması gerekmektedir. Pornografi endüstrisinde çalışan kişiler, tüm diğer iş alanlarında yer alanların korumalarına ve işçi haklarına sahip olmalıdır. Ayrıca, porno çalışanlarının endüstri koşulları hakkında söylediklerinin dinlenmesi ve bu koşulları daha iyi hale getirebilmek için çalışmalarının desteklenmesi gerekmektedir.¹⁹¹

Porno endüstrisine yöneltilen eleştirilerin başında, oyuncuların cinsel yolla bulaşan hastalıklara maruz kalmaları gelmektedir. Yapılan bir araştırmaya göre, cinsel yolla bulaşan hastalıklar, yetişkin film endüstrisinde daha yaygın görünmektedir. Çünkü oyuncular oral ya da anal olarak genelde korunmasız bir şekilde cinsel ilişkiye girmektedirler. Örneğin 2004'te 200 film şirketinden sadece ikisi kondom kullanımını talep etmiştir. Yetişkin oyuncular için kondom kullanımı yaklaşık olarak %17 civarındadır.¹⁹² Cinsel yolla bulaşan hastalıklar, genel olarak hastalık belirtisi göstermezler yani asemptomatiklerdir. 2010 yılı Mayıs ve Eylül ayları arasında Kaliforniya'da bir klinikte gerçekleştirilen bir çalışmada 112'si kadın, 56'sı erkek toplam 168 katılımcının 47'sinde Gonore (belsoğukluğu) ve Klamidya'ya rastlanmıştır.¹⁹³ Klamidya, özellikle gelişmiş ülkelerde cinsel yolla bulaşabilen hastalıklar arasında en sık görülenidir. ABD'de her yıl dört milyon yeni Klamidya vakası görülmektedir.¹⁹⁴ Klamidya erkeklerde spermde tahribat yaratabilmektedir. Sadece kadınlarda değil erkeklerde de kısırlığa yol açabildiği saptanmıştır. Tanı konulmamış ve tedavi edilmemiş ya da teşhisi gecikmiş klamidya, erkek ve kadında üreme organlarına zarar verebilmekte, kısırlığa neden olabilmektedir. Ayrıca erkeklerde prostat iltihabına yol açabilmektedir.¹⁹⁵

Porno endüstrisine ait yapılan bir başka çalışmada ise 177 kadın porno oyuncusu ile görüşülmüştür. Bu oyuncuların, ilk cinsel ilişkilerini erken yaşta yaşadıkları (ortalama olarak 15 yaş civarında), fazla cinsel partnere sahip oldukları (yaklaşık olarak 74 partner), cinsel yolla bulaşan hastalıklar konusunda kaygılı oldukları (ortalama %8'i), bağımlılık yapan maddeleri yüksek oranda kullanmış

¹⁹¹ Rosie Hodson, <http://www.indy100.com/article/porn-stars-dead-august-amest-olivia-lua-nova-yuri-luv-shyla-stylez-working-conditions-safety-8222626>, erişim tarihi: 05.03.2018.

¹⁹² <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC1892037/> erişim tarihi:05.03.2018.

¹⁹³ https://journals.lww.com/stdjournal/Fulltext/2012/12000/Sexually_Transmitted_Infection_Testing_of_Adult.17.aspx, erişim tarihi:05.03.2018.

¹⁹⁴ <http://www.mumcu.com/klamidya/&ved=2ahUKEwiEqpKf0oLaAh> erişim tarihi: 23.03.2018.

¹⁹⁵ <http://www.mavilab.com.tr/klamidya-testi.html&ved=2ahUKEwjv-5371> erişim tarihi:23.03.2018

oldukları görülmüştür.¹⁹⁶ Tüm bu araştırma sonuçlarına dayanarak, porno oyuncularının yaptıkları iş dolayısıyla kötü koşullara maruz kaldığını söyleyebiliriz.

Sanayi öncesi ve sanayi dönemi toplumlarını karşılaştıran Frankfurt Okulu düşüncesine göre, sanayi öncesi dönem, özgünlüğü, yaratıcılığı, alt-kültürleri de kapsayıcılığı açısından sanayi dönemine göre daha iyi bir konumda görünmektedir. Ama bu karşılaştırmayı kadının konumu açısından da ele almak gerekmektedir. Örneğin İngiltere'de Sanayi Devrimi öncesinde de yoğun olarak görülen fahişelik, Sanayi devrimiyle giderek yaygınlaşmıştır. Sermaye sahibi girişimcilerin maliyet minimizasyonu amacı doğrultusunda ücretler üzerinde yaptıkları baskılar herkesin olduğu gibi kadınların da alım gücünü düşürmüş ve onları gelir artırıcı yeni işlere yönlendirmiştir. Hatta evli kadınlar bile günlük ihtiyaçlarını karşılamakta zorlandığı için yarı zamanlı fahişelik yapabilmekteydi. Daha sonraları oluşabilecek hastalıkların önlenmesi için fahişelik yasalaştırılsa da bu işi resmiyet içinde yapmayanların da dahil edilmesiyle Londra'da 19. yüzyılın ilk yarısında yaklaşık seksen bin fahişenin çalıştığı tahmin edilmektedir.¹⁹⁷

Tarihsel olarak kadının durumuna bakacak olursak, Neolitik dönemin ilk evrelerinde devam eden cinsler arasındaki görece eşitlikçi yapının, tarımın icadı ile ilk yazılı belgelerin ortaya çıkışı arasındaki bir zamanda kadınların aleyhine bozulduğunu görürüz. Bu dönemde çapa tarımından saban tarımına geçilmesiyle tarım erkek egemenliğine geçti ve kadınların statüsünde önemli bir düşüş oldu. Bu değişimde birçok neden etkili olsa da, en belirleyici etki olarak hayvancılığın ve saban tarımının gelişmesini görmekteyiz. Erkekler tarımda ve yiyecek üretiminde hâkim duruma geçtiler. Antropologlar, saban tarımı ile babasoyluluk ve ataerkil toprak mülkiyeti arasında yakın bir ilişkinin bulunduğunu ortaya koymuşlardır.¹⁹⁸ Anasoyluluktan babasoyluluğa geçişle beraber kadınlar toprak ve çocuklar üzerindeki haklarını yitirmişlerdir. İlk tarım toplumlarında, hasadın emek yoğun bir etkinlik olması nüfusu ve insangücünü artırma zorunluluğu doğurmuştur. Bu

¹⁹⁶ http://blog.clinicalcareconsultants.com/wp-content/uploads/2013/12/porn_stats_2013_covenant_eyes.pdf erişim tarihi: 05.03.2018.

¹⁹⁷ Hüseyin Zengin, "İktisadi Gelişme Farklılıklarının Devlet Ve Birey Düzeyinde Analizi: İngiltere Ve Osmanlı Devleti Örnekleri", Marmara Üniversitesi Öneri Dergisi, Cilt 12, Sayı 47, Ocak 2017, s.37.

¹⁹⁸ Funda Karapehlivan Şenel, "Tarihsel ve Toplumsal Süreçte Kadın", Toplum ve Hekim Dergisi, 2012, Cilt 27, sayı 4, (Temmuz-Ağustos), s.249.

zorunlulukla birlikte kabileler arasında doğan rekabet, kadın cinselliğinin ve doğurganlığının ilk meta haline gelmesine neden olmuş ve kadın değişimi uygulamalarını başlatmıştır. Bu uygulamalar kadının zorla kendi kabilesinden çalınması, tecavüz ve anlaşmalı evlilik gibi çeşitli biçimler almıştır. Tarım devrimiyle birlikte insan emeğinin sömürüsü ve kadının cinsel sömürüsü ayrılmaz biçimde içiçe girmiştir. Mülkiyetin babadan oğula geçmesini güvence altına almak amacıyla, kadınların cinselliğinin denetimini erkeklere bırakan ataerkil ailenin yasalara geçirilip devlet güvencesine alınarak kurumlaşması, kadınların statüsünü doğrudan etkiledi. Kadının ekonomik ve sosyal statüsü düşerken, ataerkil aileyle ilgili yasalar kadınları daha da baskılayıp sınırlandırdı. Örneğin Babil'in Hammurabi Yasası (M.Ö. 1750), aile bağının kutsallığına karşı işlenen suçlara önceki Sümer yasalarına göre daha ağır cezalar öngörüyordu. Daha sonraki Asur Yasası'nda (M.Ö.1200) kadının anne olarak sahip olduğu haklar ortadan kalkmış durumdaydı ve boşadığı karısına tazminat verip vermemek kocanın isteğine bırakılmıştı. Ayrıca Hammurabi Yasası'na göre aile reisi karısını ve çocuklarını borç karşılığı rehin verebilir ve eğer borcunu ödemezse bunlar borç köleleri haline gelirlerdi. Kadınlar, artık hukuken kendi özerkliği olan bağımsız varlıklar değil, babanın ve kocanın sahip oldukları metalara dönüşmüşlerdi. Aynı dönemde örtünme, erkeğin kadın bedeni üzerindeki denetiminin bir başka göstergesi olarak ortaya çıktı. Peçe önceleri yalnızca yüksek sınıftan kadınlar için zorunluyken, daha sonra bütün erkeklerin kullanımına açık olan kadınlarla, yani fahişelerle, yalnızca tek bir erkeğin kullanımına açık ve onun koruması altında olan 'saygın' kadınları birbirinden ayırmak için kullanılmaya başlandı. Mezopotamya, İran, Helen, Hristiyan ve İslam kültürleri bugün de devam eden ataerkil geleneğin biçimlenmesinde rol oynadılar. Kadınların toplumsal konumunun feodal dönemde bir önceki döneme göre gerilediği yaygın olarak kabul edilen bir görüştür. Feodalizm öncesi dönemde kadınlar erkeklerle görece eşit bir toplumsal konumda bulunuyordu. Miras alabilmeleri ve mülkiyet edinebilmeleri yanısıra dinsel ve siyasal iktidara ortak olabiliyorlardı. Feodalizmin yükselişiyle birlikte toprakların bölünmesine engel olmak için feodal aileler soylarını kurucu soylu bir ataya dayandırmaya başladılar. Mülkün parçalanmasını önlemek için veraset ortaklığına son verildi ve 'ilk erkek çocuğun önceliği' (primo-geniture) ilkesi benimsendi. Feodal ataerkiden kapitalist ataerkiye geçişin önemli araçlarından biri cadı avıydı. Kadınların cadılıkla ilişkilendirilmesinin bir nedeni Hristiyanlık'ın

kadınların ahlaken zayıf yaratılışlı olduğu anlayışıdır. Cadı avlarının amaçlarından birinin Katolik papazların ve Engizisyon yetkililerinin güçlerini arttırma ve varlıklarını meşrulaştırma çabası olduğu söylenebilir. Cadı avları, 12. yüzyıldan 17. yüzyıla kadar sürdü ve bu süre içinde çoğunluğu yoksul köylü ya da kentli milyonlarca kadın, akıl almaz işkencelere uğradıktan sonra cadı olarak yakıldı.¹⁹⁹

Kapitalizmde ise ataerkil tahakküm, kapitalist üretim ve tüketim süreçleriyle dolaylanırken, kapitalistler, ataerkil eşitsizliklerin sağladığı elverişli koşullar sayesinde kadın bedenini özgül biçimlerde sömürür. Kadınlar, emek güçlerinin, bedenlerinin veya -şefkatlilik gibi- toplumsal cinsiyet rollerinin metalaşmasıyla sermaye için değer yaratıcı hale gelirler. Aynı zamanda kadınlardan hane içinde karşılıksız bakım hizmeti beklenir. Kadın bedeni, fuhuş sektöründe olduğu gibi dolaysızca veya reklam sektöründeki gibi dolaylı yoldan kadınların emek-gücüsü birlikte meta ilişkilerine çekilmektedir. Kadınların cinselliği binlerce yıldır ataerkil tahakküm altındadır. Tarih boyunca kadınların cinselliğini daha özgürce yaşadığı dönemler olmuştur elbet ancak çoğu durumda kadınların cinsel bağımsızlığı, erkek egemenliğine tehdit olarak görülmüş ve baskılanmaya çalışılmıştır. Ataerkil kapitalist toplumda heteroseksüel tek eşli evli kadınların cinselliği normdur. Anneliğin yüceltilmesi ve kadınlığın iffet, namus kategorileriyle yeniden tarif edilmesiyle devlet, cinselliği, doğurganlığı ve aile hayatını denetleyen eril bir kurum olarak yapılanmıştır. Ortaçağda kadınlar şifalı otlar türünden çeşitli doğum kontrol araçlarına sahipti. Kadınlar, periyodu hızlandırmak, kürtaja neden olmak veya gebeliği önlemek için rahim ağzına yerleştirilen koruyucular (fitiller) kullanıyordu. Kapitalizmin şafağında doğum kontrolünün suç hale getirilmesiyle kadınlar nesilden nesile aktarılan ve onlara doğum konusunda nispeten özerklik sağlayan bu bilgilerden mülksüzleştirilmiştir. Kendi bedenleri üzerindeki denetimi yitiren kadınlar, çeşitli sebeplerden ötürü istenmeyen gebeliklerde ya çocuğu doğurmak durumunda kalmış ya da canlarına kast eden yöntemlerle çocuğu aldirmaya veya düşürmeye çalışmıştır. Kadınların kapitalist anlamda sömürülmesi, bedenleri üzerindeki ataerkil tahakkümle kol kola yürür. Kadının bedeni ve cinselliği fuhuş ve pornoda olduğu gibi dolaysızca, reklamlar, medya ve emek süreçlerinde dolaylı yoldan metalaştırılır. Beden, üreme ve cinsellekle bağlantılı işlevler üzerinden

¹⁹⁹ Şenel, A.g.e, sayı 4.

parçalara ayrılır ve vajinaya, rahme ve memeye indirgenir. Günümüzde kadınların yumurtaları da alınır satılır bir meta halini almıştır. Kadın bedeninin metalaşması, kapitalist sömürünün kapitalist öncesi sömürü ve tahakküm biçimleriyle içiçe geçtiği bir örüntü sergiler. Örneğin fahişelik, üretim, üreme, köleleştirme ve sömürgeleştirmenin birbirine karıştığı süreçler olarak karşımıza çıkar. Kapitalizm, kadınların bedenini emeklerinin yanı sıra değer ve artı-değer yaratımının konusu haline getirmiştir. Kadın bedeni bir yandan emek süreçlerinde çeşitli biçimlerde kapitalist tahakküme maruz kalırken, öbür yandan kozmetik sanayiye ve tıp sektörüne yeni değerlendirme alanları yaratmaktadır.²⁰⁰

Yerleşik dönemden önce kurumsallaşmış genelevlerin işlevini "göçebe fahişeler" karşılamaktaydı. Yerleşik fahişelik ancak 13. yüzyıla tarihlenmektedir. 14. ve 15. yüzyıllarda ise büyük şehirlerde genelevlerin kurulmuş olduğundan bahsedilir. 15. yüzyıla ait yazılı yönetmeliklerden yola çıkarak, bu yüzyılın genelevlerin en fazla kurulduğu dönem olduğunu söyleyebiliriz. Fahişelerin vatandaşlık hakları yoktu. Onursuz oldukları düşünülen bu kadınlar, vatandaş kategorisinde sayılmıyor; öldükten sonra kutsanmış topraklara defnedilemiyordu. Kısa süren yaşamları boyunca fahişeler, bir tür köle olarak çalışıyor; sokağa evi işleten kişinin izniyle çıkabiliyorlardı. İngiltere'de fahişeleri "erdemli" kadınlardan ayırmak için fahişelerin önlük giymeleri yasaklanmıştı. Bu tür ayrımcılık özellikle kriz veya salgın hastalık gibi felaket dönemlerinde en üst seviyeye çıkıyordu; zaten fahişelik bu tür olayların gerçekleşmesinin nedeni olarak görülüyor ve fahişelerin en kısa sürede şehri terk etmeleri isteniyordu. Fahişeliğin ahlaka aykırı olduğu düşüncesi özellikle Reform döneminde daha belirgin hale gelir. Katı uygulamalarla Reform döneminde birçok genelev kapatılır. Ancak her dönemde özel olarak fahişelere genel olarak kadınlara ilişkin erkek algısı değişmeden kalır. Yasa dışı cinsel ilişkiye girip girmemesinden bağımsız olarak, emekçi tüm kadınların fahişelikle itham edilmesi her zaman olanak dahilindeydi. Aquinolu Thomas'a baktığımızda fahişeliği sıradan ve küçük bir kötülük olarak nitelendirdiğini görmekteyiz. Bu konuda teologlar farklı görüşlere sahip olsalar da, Kilise'nin temel işlevlerinden birinin de fahişeleri evlenmeye veya manastırlara katılmaya teşvik ederek onların "namuslu" bir hayat sürmelerini sağlamaktı. Fakat bu konuda çok da başarılı oldukları söylenemez. Kadınların

²⁰⁰ Melda Yaman Öztürk, Ataerkil Kapitalist Toplumda Kadının Bedeni, Toplum ve Hekim Dergisi, Temmuz-Ağustos 2012, Cilt 27, Sayı 4, ss:275-281.

Ortaçağ döneminde zanaatkârlar odasından dışlanmaları, ticaretten uzak tutulmaları, onları zorunlu olarak fahişeliğe yönlendiriyordu. Fahişelerin iyi para kazandıklarını düşünmek yanlış olur. Bu kadınların sadece kendilerine ve çocuklarına bakacak kadar gelir elde edebildikleri bilinmektedir. Öte yandan Ortaçağ toplumunda hırsızların durumunun fahişelerin durumundan daha iyi olduğunu söyleyebiliriz. Nitekim açlıktan dolayı yapılan hırsızlık suçları bağışlanırken, kadınların çaresizlik ve yoksulluk nedeniyle yaptığı fahişelik bağışlanmıyordu. Ivan Bloch araştırmalarında, Ortaçağ şehirlerinde yaklaşık 75 genelev tespit etmiştir. Paris'te 200.000 kişi olduğunu varsayarak bu nüfusun 5.000-6.000 kadarının fahişe olduğunu, Dijon'da ise 10.000 kişiye 100 fahişe düştüğünü saptamıştır.²⁰¹

Fuhşun bugünün kapitalist toplumunda yer alma biçimi, sadece fuhuş sektörünün kapitalistleşmesi ya da bu sektörde yer alanların sınıfsal konumlarının kapitalizm içinde belirlenmesi ile ilgili değildir. Konu daha ziyade fuhuş alanının, toplumu bütünüyle kuşatmış kapitalist üretim ilişkileri tarafından, yani bu ilişkilerin elverdiği şekilde ve ölçüde yeniden yapılandırılıyor olmasıyla ilgilidir. Bir hizmet olarak seks ticaretinin, bugün büyük bir endüstri içinde yer alması temel fark olarak ortada durmaktadır. Bedensel seks hizmeti sağlama sınırlarını çoktan aşan bu sektör, cinsel hizmette çeşitlilik, porno endüstrisi, cinsel oyuncaklar piyasası vs. gibi pek çok yöne doğru yayılmıştır. Seksin kendisi büyük bir endüstri içinde metalaşırken, her türden metanın da, bireylerin seks algısıyla bağlantılandırılması ve bunun bir pazarlama stratejisi haline gelmesi ise, bu dönemin karakteristik özelliklerinden biri olarak göze çarpar. Fuhşun kendisini olağanlaştıran, fuhuş sektöründe yer alma biçimlerini de genelgeçer anlamda işçi-kapitalist ilişkisine indirgeyen algılamının köklerinden birisi de buraya dayanmaktadır. Fuhuş dünyasına bir sürü farklı hikayeye içerilen kadınlar açısından önemli olan, fuhuş alanına girdikten sonra değil, daha önce onların büyük bir çoğunluğunun yedek orduda bekleyen nitelsiz emek oldukları gerçeğini unutmamaktır. Bugünün kapitalizmi içinde fuhuş sektörünü kuran mekanizma, yedek orduda umutsuzca bekleyen nitelsiz emeğin özellikle kadın kısmı ile homoseksüel ve travesti erkeklerini, her sınıftan erkeğin hizmetine koşmanın önündeki her türden engeli kaldırmayı da içermektedir. Dolayısıyla bu sektöre türlü şekilde mahkumiyet, bu sektöre bir şekilde bulaştıktan sonra yaşanan

²⁰¹ Yücel Aksan, "Ortaçağ Avrupa'sında Fahişelik", Dokuz Eylül Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi, Cilt: 4, Sayı:2, 2017, ss:95-109.

kölelik, bir bakıma beyaz ya da mavi yakalı işçi olmaya erişememenin ya da geçim ve güvence sağlayamamanın bir sonucudur.²⁰²

Frankfurt Okulu'nun bizlere sunmuş olduğu kültür endüstrisi kavramını pornografi ile ilişkilendirebiliriz. Çünkü kültür endüstrisi bireyi nesneleştirir, şeyleştirir. Pornografiye baktığımızda da kişilerin ama özellikle de kadınların nesneleştirildiğini, kâr uğruna kullanıldığını görüyoruz. Bir çarkın dişlisi olmaktan öteye gitmeyen pornografi oyuncularının içinde yer aldığı pornografi, özgünlükten uzak, yaratıcılığa kapalı, bireylerin özgürlüğüne değer veriyormuş gibi görünen ama aslında bireyleri erkeklerin cinsel hazzı için bir araç olarak kullanıp, sistemin getirdiği adaletsizlikler yüzünden başka çalışma alanları bulamayarak kişilerin içine sürüklendiği ama kişilerde bu çalışma alanında yer almayı kendi özgür iradeleriyle seçiyorlarmış algısı ve yanılısamaması yaratan, büyük kârlar elde eden bir endüstridir.

1.2.4. Seçme Özgürlüğü ile Alt Yapı-Üst Yapı İlişkisi

Karl Marx'ta karşımıza çıkan alt yapı-üst yapı kavramlarının da pornografi ile kurulacak bir özgürlük-zorunluluk ilişkisi açısından verimli bir zemin sunabileceği düşüncesindeyim. Pornografi ile alt yapı-üst yapı bağlantısını kurabilmek için öncelikle Karl Marx'ın alt yapı-üst yapı kavramlarını nasıl açıkladığına bakmakta fayda var. Karl Marx, *Ekonomi Politğin Eleştirisine Katkı* adlı eserinde, hakim olan üretim ilişkilerinin, insanların yaşam tarzlarını belirlediğini öne sürmüştür. Alt yapıyı teşkil eden burjuva kapitalist iktisadi sistemin üretim ilişkileri, üst yapıyı teşkil eden insanların yaşam tarzları, siyasal ve toplumsal yaşantılarını belirler. Marx'a göre, insanlar aralarında kendi iradelerine bağlı olmayan zorunlu ilişkiler kurarlar. Bunlar üretim ilişkileridir. Bu üretim ilişkileri, hukuki ve politik yaşamın üzerinde yükseldiği zemini yani somut temeli meydana getirir. Marx'a göre: "İnsanların varlığını belirleyen şey, bilinçleri değildir; tam tersine, onların bilincini belirleyen, toplumsal varlıklarıdır."²⁰³

Alt yapı, üst yapıyı belirlemede bu derece etkinse, o halde insanların özgür bir istence sahip olduğunu iddia edebilir miyiz? Üretim ilişkileri bütün düşünsel

²⁰² <http://www.academia.edu/11500473> erişim tarihi:24.03.2018.

²⁰³ Karl Marx, *Ekonomi Politğin Eleştirisine Katkı*, Çev. Sevim Belli, Ankara, Sol Yayınları, 1979, sayfa:25.

yapımızı belirliyorsaydı, bir otomattan ne farkımız kalır? Ancak Marx'ın alt yapı-üst yapı kavramlarına baktığımızda her ne kadar alt yapıya vurgu yapmış olsa da üst yapının tamamen etkisiz olduğunu söylememiştir; örneğin din etkili olabilir, kültür etkili olabilir ancak yine de dini ve kültürü belirleyen ekonomik ilişkilerdir. Marx'ın söylemiş olduklarından, özgür tercihlerde bulunamayacak kadar koşullanmış olduğumuz sonucunu çıkartmıyorum; özgür istence yer verildiğini görüyorum, ama Marx'ı bu yönde eleştiren Frankfurt Okulu'nun da dile getirdiği gibi bu yer sınırlı gibi görünüyor. Ancak Frankfurt Okulu da üst yapıya vurgu yaparken, alt yapının etkisini çok azımsamış gibi duruyor. Bu iki yapının birbirini diyalektik olarak etkiledikleri ve birbirlerine yakın bir oranda etkin olduklarını iddia ediyorum.

Marx, *Ekonomi Politiğin Eleştirisine Katkı* adlı eserinde ayrıca şunları söylemektedir: "Tarihte toplumun ve devletin bütün ilişkilerini, bütün dinî ve hukukî sistemleri, ortaya atılan bütün teorik görüşleri, ancak bunlara tekabül eden çağlardaki maddi hayat koşulları anlaşılırsa ve bu birinciler, maddî koşullardan tümdengelim yoluyla çıkarılırsa, anlamak mümkündür."²⁰⁴

Karl Marx'ın bu düşüncelerine dayanarak diyebiliriz ki pornografi, içinde yaşadığımız ekonomik düzenin bir ürünüdür. Hakim olan üretim ilişkileri, insanların yaşam şekillerini de belirlemiştir. Ancak daha önce de belirtmiş olduğum gibi, eğer Marx'ın sözlerinde sadece buraya vurgu yaparsak o zaman haksızlıklarla mücadele etme motivasyonunu bulamayız. Zaten bizim üretim ilişkilerimiz bizim yaşantımızı belirleyecek, zaten alt yapı, üst yapıyı şekillendirecek, o halde kötü gittiğini düşündüğümüz durumları değiştirmeye çalışmanın ne anlamı var diye sormak durumunda kalabiliriz. Ancak insanın düşünme ve yaşam tarzı her ne kadar alt yapı tarafından belirlense de bu üst yapının alt yapıya etkide bulunamayacağı veya insan iradesinin hiç bir öneminin olmadığı anlamına gelmez. Böyle olsaydı Marksizm, devrimci bir düşünce olamazdı; işçilerin önderliğinde yürütülecek bir mücadele ve sonunda da komünist bir düzen hayali kurulmazdı. Ayrıca, *Alman İdeolojisi* adlı eserde, şu söz dile getirilmezdi: "Filozoflar dünyayı yalnızca değişik biçimlerde yorumladılar, oysa sorun onu değiştirmektir."²⁰⁵

²⁰⁴ Marx, A.g.e, s.32.

²⁰⁵ Karl Marx - Friedrich Engels, *Alman İdeolojisi* (Feuerbach), Çev. Sevim Belli, Ankara, Sol Yayınları, 2010, s.28.

Linda Williams, 1993 yılında Catharine MacKinnon'ın yazmış olduğu bir yazının önemine dikkat çeker. MacKinnon yazısında, Bosna Hersek Savaşı'nda Sırp'ların Müslüman ve Hırvat kadınlarına tecavüzlerinde pornografinin etkili olduğunu iddia etmiştir. Müslüman kadınların söylediğine göre bazı tecavüzler videoya alınmıştır. MacKinnon için bu tecavüzler Sırp tecavüzcülerine ait olarak düşünülmemelidir; aslında pornografiyle ilintili olarak ele alınmalıdır. Williams'a göre MacKinnon, Müslüman ve Hırvat kadınlarının nasıl cinsel suç hedefi haline geldiğine odaklanmak yerine, pornografiyi suçlamayı tercih ediyor. Böylesi bir argümandan bizim, Williams'a göre, tecavüzle değil de pornografiyle mücadele etmemiz gerektiği sonucu çıkıyor.²⁰⁶

Pornografi karşıtlığına damgasını vurmuş olan Catharine MacKinnon, 'Etik Bir Konu Değil' adlı makalesinde, feminist bakış açısına göre pornografinin baskı zoruyla yapılmış bir seks olduğunu ve pornografinin toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin bir kurumu olduğunu söyler. Ona göre pornografi, fahişelik ve tecavüzün de ortak olarak paylaştığı erkek egemenliğinin kurumsallaştırılmasıdır.²⁰⁷ MacKinnon, *Dönüştürülmemiş Feminizm – Yaşam ve Hukuk Üzerine Söylevler (Feminism Unmodified- Discourses on Life and Law)* adlı eserinde pornografiye karşı pek çok argüman sunmuştur. Örneğin, ünlü pornografik bir film olan Derin Boğaz'da oynayan Linda Lovelace'ın durumunu ele alırken önemli sorunlara değinmiştir. Linda'nın film çevirirken özgür olup olmadığı önemli bir sorundur. Ama asıl sorun, özgür iradeyle karar veriliyormuş gibi görünen bir durumun, aslında bir zorlama veya çaresizlik sonucunda ortaya çıkıp çıkmadığının somut bir şekilde belirlenememesidir. Bu nedenle Catharine MacKinnon'ın eserinde bu konuyla ilgili söylediklerine bakmak faydalı olacaktır:

Linda'nın oynadığı Derin Boğaz filmi, büyük bir başarı kazandı. Bu film, pornografinin ülkemizde meşrulaşmasına neden oldu. Bir düzeyde bu kalite, seksi seven ama fahişe olmayan genç tatlı bir porno yıldızını yansıtmaktadır. O, fahişe olarak başarı kazanmamıştır; fakat onun öyle olduğu açıktır. Aynı zamanda Linda, güzel vakit geçirdiğini söylemiştir. Onun görünüşteki keyfi, çok önemli bir noktadır. Söylediğine göre, insanların hatırladığı şey, yüzündeki gülümsemedir. Derin Boğaz'ın sözde dalaveresi, bir kadının boğazındaki klitoristen dolayı oral seksten zevk alan bir kadın üzerine kurgulanmıştır. Kadınlarını bu filme götüren erkekler, kadınlara, “beni seviyorsan bunu

²⁰⁶ Linda Williams, a.g.e, s.11.

²⁰⁷ Catharine A. MacKinnon, “Not a Moral Issue”, Yale Law & Policy Review, Cilt.2, No 2, (1983), s.325.

yapacaksın” demişlerdir. Bu yüzeysel yalan, aslında almadığımız bir şekilde zevk aldığımızın söylenmesi, garip bir fikirdir. Derindeki yalan ise Linda'nın bundan hoşlanmasıdır. Bu, Linda'nın oynamaya mecbur bırakıldığı bir yalandır. O, daha gönüllü olsaydı bile bu bir yalan olacaktı. Bunu para için yapmış olsaydı bile kendi zevki için seks yapmış olması, yine bir yalan olacaktı. Bu, onun oynamak zorunda olduğu bir roldü.²⁰⁸

MacKinnon'un aktarmış olduğu, bir pornografi oyuncusunun kendi iradesiyle değil de baskıyla bir filmde oynatılması durumunun ahlaki olamayacağını Kant'ın düşüncelerine başvurarak inceleyebiliriz. Kant, *Ahlak Metafiziğinin Temellendirilmesi* adlı eserinde akıl sahibi varlığın, kendine bir düşünce varlığı olarak, duyular dünyasına değil, anlama yetisi dünyasına ait bir varlık olarak bakması gerektiğini söyler. Bu varlığın kendine bakabilmesi için ve yetilerinin kullanılmasının, dolayısıyla bütün eylemlerinin yasalarını bilebilmesi için iki açısı olduğunu belirtir:

Duyular dünyasına ait olduğu ölçüde doğa yasaları altında (yaderklik); ikincisi, düşünülür dünyaya ait olarak, doğadan bağımsız olan, deneysel olmayıp sırf akılda temelini bulan yasalar altında. Akıl sahibi, dolayısıyla düşünülür dünyaya ait bir varlık olarak insan, kendi istemesinin nedenselliğini, özgürlük idesi olmadan hiç düşünemez; çünkü duyular dünyasının belirleyici nedenlerinden bağımsız olma (akıl kendisine hep yüklemesi gereken bu bağımsızlık) özgürlüktür. Özgürlük idesine özerklik kavramı, buna da ahlaklılığın genel ilkesi ayrılmazcasına bağlıdır; bu ilke de, doğa yasasının bütün görünüşlerin temelinde bulunması gibi, akıl sahibi varlıkların bütün eylemlerinin idesinin temelinde bulunur.²⁰⁹

Linda'nın, pornografik filmlerde kendi özgür iradesi ile yer almayı konusu ile bağlantılı düşünceleri Kant'ın *Etik Üzerine Dersler* adlı eserinde 'Cinsel Eğilim Açısından Bedene Karşı Ödevler' kısmında bulabiliriz.²¹⁰ Kant'a göre, insan başkalarını hizmetinde bir araç olarak kullanabilir, onların el ve ayaklarını, hatta tüm güçlerini hizmetinde kullanabilir. Demek ki bir kişi bir başkasını kendi amaçları doğrultusunda kullanabilir, ama onun özgür iradesi dahilinde. Kant'a göre, cinsel eğilim nedeniyle olanın dışında insan bir başkasının zevkinin nesnesi haline gelmez.

²⁰⁸ Catharine A. MacKinnon, *Feminism Unmodified: Discourses on Life and Law*, Harvard University Press, 1987, s.129.

²⁰⁹ Immanuel Kant, *Ahlak Metafiziğinin Temellendirilmesi*, Çev. İonna Kuçuradi, Ankara, Hacettepe Üniversitesi Yayınları, 1981, s.71.

²¹⁰ Immanuel Kant, *Etik Üzerine Dersler*, Çev. Oğuz Özügül, İstanbul, Pencere Yayınları, 2007, s.190.

Cinsel eğilim sahibi kişiler, sırf kendi eğilim ve iştahlarını gidermek ya da tatmin etmek için karşılarındaki kişilerin başına en büyük belaları bile açarlar. (Linda ve onun durumunda olan diğer kişilerin de yaşamış olduğu gibi.) Cinsel eğilimlerinden dolayı sevdikleri zaman o kişiyi iştahlarının nesnesi haline getirirler; sahip olup da iştahlarını giderir gidermez tıpkı sıkılmış limon gibi bir yana atarlar. Kant'a göre insan başkasının iştahının nesnesi olduğu zaman ahlaksal ilişkilerin tüm itici güçleri ortadan kalkar. Çünkü o böyle bir nesne olarak bir şey haline gelir. Böylece başkasının iştahını giderir ve herkes tarafından böyle bir şey olarak kullanılabilir. Kant'a göre nedeni cinsel eğilim olanı dışında insanın doğa tarafından bir başkasının zevki için nesne diye belirlendiği başka bir durumla karşılaşılmaz. Cinsel eğilim bir kimsenin insan olarak başkasına değil, karşı cinse eğilimidir. Bu eğilim insanlığı alçaltan bir ilkedir. Bir cinsiyeti diğerine yeğ tutmanın ve eğilimi tatmin etmekten dolayı o cinsiyete leke getirmenin kaynağıdır. Kadına, bir insan değil sırf kadın olduğu için eğilim duyulur. Buna göre bir erkek için kadındaki insanlık önemsizdir ve eğilimlerinin nesnesi sadece cinsiyettir. Böylece burada insanlık arka sıraya atılmaktadır.²¹¹

Yukarıdaki düşüncelerden Kant'a göre şu sonuç çıkar: Her erkek ve her kadın insanlığa değil, cinsiyetine bir çekicilik kazandırmaya, tüm davranışlarını ve isteklerini sadece cinsiyete yöneltmeye çalışacaktır. Böyle olduğu zaman insanlık cinsiyete feda edilir. Demek ki, erkek de kadın da eğilimlerini tatmin etmek istediği zaman diğerinin eğilimini üzerine çeker ve her iki eğilim birbirini bulur, insanlığı değil cinsiyeti hedef alırlar ve biri diğerinin insanlığına leke getirir. Buna göre insanlık, istek ve eğilimleri tatmin etmeye yarayan bir araç olur. Ama bu yüzden insanlık aşağılanır ve hayvanlıkla bir tutulur. Demek ki, cinsel eğilim insanları, hayvanlarla eşit duruma düşürme tehlikesiyle karşı karşıya getirir.²¹²

Peki bir kişi, cinsel yeteneklerinden yararlanmak için kendini satabilir, kiralayabilir ya da herhangi bir antlaşma yapabilir mi? Kant'a göre insan kendi üzerinde tasarrufta bulunamaz, çünkü bir şey değildir, kendine ait bir mülk değildir. Çünkü o bir kişi ise başka şeyler üzerinde mülkiyet sahibi olabilecek bir öznedir. Ama kendine ait bir mülk olsaydı o zaman da üzerinde mülkiyet sahibi olabileceği

²¹¹ Kant, A.g.e, sf.191.

²¹² A.g.e, s.92.

bir şey haline gelirdi. Oysa o mülk değildir, bir kişidir. Buna göre üzerinde mülkiyet sahibi olabileceği bir şey olamaz, zira hem şey hem kişi, hem mülkiyet sahibi hem mülk olmak mümkün değildir. Bu nedenle kişi kendi üzerinde tasarrufta bulunamaz. Bir dişini ya da başka bir organını satma hakkına sahip değildir. Ama bir kimse çıkar gözeterek kendini başkasının cinsel eğilimini tatmin etmek için bir şey olarak kullanırsa, başkasının arzularının nesnesi durumuna getirirse, o zaman bir şey olarak kendi üzerinde tasarrufta bulunur ve böylece bir şey haline gelerek başkasının iştahını dindirir, tıpkı açlığını pirzolaıyla gidermesi gibi. Bu durumda başkasının eğilimi insanlığı değil cinsiyeti hedef aldığı için, kişi insanlığını kısmen feda etmiş ve böylece ahlaksal amaçlar bakımından tehlikeye girmiş olur. İnsan çıkar gözeterek cinsel eğilimin tatmini için kendini bir şey olarak başkasına teslim etme hakkına sahip değildir. Aksi takdirde kişiliği, insanlığı herkes tarafından bir şey olarak, başkasının eğilimini tatmin aracı olarak kullanılma tehlikesiyle karşı karşıya kalır. Çıkardan dolayı başkasının eğilimi tatmin edilir ve bu durum her iki cinsiyet için de söz konusudur. Kendini para karşılığında, eğilimini tatmin etsin diye başkasına teslim etmek ve kişiliğini kiralamak Kant'a göre en utanç verici şeydir. Demek ki ahlaksal neden, insanın kendi mülkü olması ve bedeniyle istediğini yapamamasıdır. Çünkü beden kendine ait olduğu için o bedeniyle birlikte bir kişilik oluşturur. Kişiliğini değişken arzuda olduğu gibi bir şey haline getiremez. Bu yüzden cinsel eğilimin bu şekilde tatmini ahlaklılığa göre caiz değildir.²¹³

Kant'a göre kendini başka bir kişiye sırf eğilimini tatmin için teslim eden bir kimse kişiliğinin her zaman bir şey olarak kullanılmasına göz yumar. Eğilim insanlığı değil, sadece cinsiyeti hedef alır. İnsan kendinden bir bölümü başkasına terk ettiği zaman kendini bütünüyle terk eder. Çünkü o bir bütündür. Bir birliktir. Bir bölümünü başkasına vakfettiği zaman kendini bütünüyle vakfeder. Bir kimsenin bütünü üzerinde tasarrufta bulunma hakkına sahip olmadan bir bölümü üzerinde tasarrufta bulunmak mümkün değildir. Çünkü bu bir bölüm insanın bütününe aittir.²¹⁴

McKinnon, Linda'nın başına silah dayanmış olduğundan ve dolayısıyla filmde zorla oynatılmış olmasından bahseder. Eğer yaşamını sürdürmek istersen ne denirse yapmak zorunda kalırsın. Linda'nın o görünüşteki keyfi, yaşamını sürdürmek

²¹³ A.g.e, s.193.

²¹⁴ A.g.e, s.194.

zorunda olan bir insanın maskaralıdır. Linda filmde, kadın olarak ne anlaşıldığını, erkeklerin kadın cinselliğinden ne anladığını yansıtmıştır.

Linda için gerçekten başka bir seçenek yok muydu? O, böyle bir köleliktense, intihar edemez miydi? *Etik Üzerine Dersler* adlı eserine baktığımızda, Kant'ın Linda'ya (veya herhangi bir başkasına) intiharı salık vermeyeceğini görebiliriz. 'İnsanın Kendine Karşı Ödevleri' başlığı altında yer alan "İntihar Üstüne" adlı bölümde Kant, insanların -bir çıbanı yardırmak veya bir organını aldırarak gibi- bedenleri üzerinde parçalar halinde tasarrufta bulunabileceğini belirterek bedenleri bakımından yararlı ve uygun olan şeyleri yapmakta serbest olduğunu söyler.²¹⁵ O halde bir kişi, kendisi için en yararlı ve uygun şeyin intihar olduğunu gördüğü zaman, pek çok acıyı, felaketi ve utancı geride bırakacağını anlarsa, bir defada tüm belalardan kurtulmak için bunu yapmaya hak ve yetkisi olmasın mı? Her ne kadar böylesi bir görüş çekici gelse bile bu soruya Kant'ın cevabı olumsuzdur. Çünkü Kant'a göre sadece kendimizi koruma koşulunda bedenimiz üzerinde tasarrufta bulunabiliriz. Örneğin bir kimse kendisine engel oluşturuyorsa, ayağını feda edebilir. Kişiliğimizi korumak için bedenimiz üzerinde tasarrufta bulunabiliriz ama kendini yaşamdan yoksun bırakan biri böylelikle kişiliğini korumaz. Kişi böylece durumu üzerinde değil, kişiliği üzerinde tasarrufta bulunmuş olur ve böylece kendini bundan yoksun bırakır. Bu durum insanın kendine karşı en başta gelen ödevine ters düşer. Böylelikle diğer ödevlerin koşulu ortadan kaldırılmış olur. Kant'a göre bu tür bir davranış özgür iradenin kullanım sınırlarını aşar; çünkü özgür iradeyi kullanmak öznenin varolmasıyla mümkündür.²¹⁶ Bu görüşlerden yola çıktığımızda Kant'ın Linda'ya intiharı salık vermeyeceği sonucunu çıkarabiliriz.

Tüm bu düşüncelerin yanı sıra Kant'ın cinsel eğilimden yararlanma özgürlüğünün tek koşulu olarak evliliği işaret etmesini ilginç buluyorum. Bir yandan -özellikle kadın için- hakların tanınması açısından evlilik, Kant'ın yaşadığı dönem açısından ilerici bir anlayış olarak görülebilir ancak günümüzde bu görüşün kabul edilebilir bir yanının kaldığını düşünmüyorum. Kant'ın bu görüşü, evlilik dışı cinselliği ahlaksızlık olarak tanımlamaktadır. Cinselliği evlilik içerisine

²¹⁵ Immanuel Kant, *Etik Üzerine Dersler*, Çev. Oğuz Özgül, İstanbul, Pencere Yayınları, 2007, s.174.

²¹⁶ A.g.e, s.175.

hapsetmektedir ve çiftlerin eşit olma koşulunu evliliğe bağlamaktadır. Evlilik olmadan eşitlik neden sağlanamamış? Ya da gelişmiş toplumlardan tutun gelişmemiş ülkelere kadar baktığımızda evlilik eşitliği sağlayamadığı gibi eşitsizliği meşrulaştırmıştır. Kant bu konuda şunları söylemektedir:

Evlilik iki kişi arasında bir antlaşmadır. Eşler birbirlerine eşit haklar tanır ve her biri kişiliğini bütünüyle diğerine teslim etme koşulunu kabul eder. Böylece her biri diğerinin tüm kişiliği üzerinde eksiksiz hak sahibi olur. Bu durumda insanlığı alçaltmadan ve ahlaklılığı ihlal etmeden bir cinsel ilişkinin nasıl mümkün olduğu akıl yoluyla anlaşılmaktadır. Demek ki cinsel eğilimden yararlanmanın tek koşulu evliliklidir.²¹⁷

Kant aynı eserinin 'Tinsel Suçlar' başlıklı bölümünde cinsel eğilimden evlilik koşulu dışında her çeşit yararlanışın bu eğilimin kötüye kullanılması olduğunu söyler. Nikahsız yaşamın bir uzlaşma olduğunu ama eşitsizlik yarattığını söyler. Çünkü böyle bir durumda haklar karşılıklı değildir. Bu anlaşmaya göre cinsiyet bakımından kişinin bütünüyle erkeğe itaat ettiğini, erkeğin ise cinsiyet bakımından kadına bütünüyle itaat etmediğini söyler.²¹⁸

1.2.5. Pornografi Karşıtı Feminizmin Eleştirisi

Pornografi karşıtı feministleri, sansür talep etmeleri ve muhafazakârlarla birlikte hareket etmeleri nedeniyle eleştiriyorum. Her ne kadar pornografiye karşı çıksam da, sansürün, sorunun kaynağını çözmeyeceğini, kısa vadeli bir çözüm olacağını düşünüyorum. Pornografinin sansürlenmesinden daha üretim aşamasına geçmeden değerlendirilmesinden yanayım. Şöyle ki; pornografik herhangi bir filmin, çoğunluğunu kadınların oluşturduğu, farklı uluslardan kadın hakları konusunda mücadele eden kişilerden oluşan bir jüri tarafından değerlendirilmesinden yanayım. Bu jürinin değerlendirmesinden geçen filmler gösterime girmeli; diğerleri ise revize edilmeleri şartıyla tekrardan değerlendirmeye alınmaya hak kazanmalıdır. Jüriye gelen filmlerde, eşitsizliği sürdüren anlatımlar özellikle ele alınmalı, senaristler, oyuncular, yapımcılar, bilimsel insan hakları seminerlerine alınmalıdır. Önerdiğim bu yöntemin de bir çeşit sansür olduğu eleştirisi yapılabilir ancak senaryosu yazılmış, çekilmiş bir filmi sansürlemektense birtakım kriterlere uyma

²¹⁷ A.g.e, s.195.

²¹⁸ A.g.e, s.197.

koşulunu yerine getiren filmlerin çekilmesine izin vermek, insanlarda eşitlik bilincini yerleştirmek için daha verimli görünüyor.

Pornografi karşıtı feministlere yönelttiğim bir başka eleştiri ise, erkeklerle beraber hareket etmemeleridir. Bu tavrın anlaşılabilir bir yönü olsa da erkekleri tümüyle mücadele alanından dışlamayı doğru bulmuyorum. En dikkat çekici bulduğum ve eleştirdiğim nokta ise, pornografi karşıtı feministlerin muhafazakârlarla beraber hareket etmeleridir. Muhafazakârların pornografiye karşı çıkmaları, kadın-erkek eşitliğini sağlamaya yönelik olmasından çok, dini esaslara aykırı olmasından kaynaklanmaktadır. Feministler böylece muhafazakâr yaklaşımı meşrulaştırmış olmaktadır. Dini düşünce yapısı, kadın üzerindeki egemenliği her fırsatta pekiştirmektedir. Bu nedenle, aynı sonuca varmak isteniyor diye, temelde yan yana gelemeyecek düşüncelerin bir arada olması, çıkarsal bir durumdur ve bu tavrın ahlaki olmadığını düşünmekteyiz.

İKİNCİ BÖLÜM

2. FAYDACILIK VE PORNOGRAFI

Pornografi ile olan bağlantısını kurabilmemiz için ilk önce faydacılığın, temsilcileri olan Jeremy Bentham ve John Stuart Mill üzerinden ele alınması gerekmektedir. Tüm ahlaki eylemlerin temelinde psikolojik bazı etkenlerin ve olguların yattığı savından hareket eden, bir ahlaki eylemin değerini ise, o eylemin yararıyla ölçen Faydacılık, Sokrates ve Aristoteles'e kadar geri götürülebilmesine rağmen, asıl formunu Jeremy Bentham ve John Stuart Mill'de bulmuştur.²¹⁹ Faydacı etik anlayışının en önemli düşünürlerinden biri olan Jeremy Bentham, etik alanında yönteminin gözlem olduğunu ifade etmiş, insanın bir takım arzuları olduğunu ve bu arzuların doyurulması gerektiğini hareket noktası olarak almıştır. Yönteminin gözlem olduğunu söylemesi etik anlayışını deneye indirgemiş, insanın birtakım arzularının var olduğu ve bunların doyurulması gerektiği düşüncesi ise psikolojik bir hazcılığa dönüşmüştür. Bentham, faydacılığı bir ruhbilimsel hazcılık temeline dayandırmış ve her insanın doğası gereği, hazzı elde etmeyi istediğini ve acıdan ise kaçındığını savunmuştur. İyi, hazzı artıran eylemler iken, kötü eleme kapı aralayacak fiillerdir. Tabii ki bu hazzın iyi, acının ise kötü olduğunun ilk olarak dile getirilişi değildir. Antikçağ'dan Bentham'a kadar çeşitli düşünürler tarafından bu dile getirilmiştir. Ancak Bentham, “doğa insanlığı iki üstün efendinin denetimi altına yerleştirdi” “haz ve acı” diyerek, bu iki kavramı her türlü eylem ve yapılanmanın temeline koymuştur. Bentham'a göre, hayat içerisinde her şeyimizi onlar yönetir, tüm söylediklerimizden, tüm düşündüklerimize onlar vardır. Biz her ne kadar sözcüklerle onların egemenliğini reddediyormuş gibi görünsek de gerçekte her zaman onların uyruğu altında kalacağız. Bentham, haz ve acı kavramlarının çeşitli nedenlerle incelenmesi ve metafiziksel tanımlar tarafından sınırlandırılmasının doğru olmadığını, çünkü o, haz ve acı kavramlarından ortak dilde ne anlama geliyorsa onun anlaşılması gerekliliğini ifade etmiştir. Bunlara ilaveten yukarıda da ifade edildiği gibi, haz ve acı sadece insanın ne yapacağını değil ne yapması gerektiğini de gösterir. Doğru ve

²¹⁹ M.Hanifi Macit, “Teleolojik Etik Anlayışın Deontolojik Eleştirisi”, Kaygı, 2013/9, s.84, <http://www.acarindex.com>dosyalar>makale>, erişim tarihi:05.12.2015.

yanlışın mihengi de odur; nedenler ve sonuçlar da onların tahtına bağlanmıştır. Bentham'ın düşüncesinde hazza yönelim ve acıdan kaçış psikolojik bir zorunluluk olarak ortaya çıkar. Bu psikolojik zorunluluk ahlaki yükümlülükle eşitlenir, haz ve acının bize ne yapıp ne yapmamamız gerektiğini gösterdiğini söyler. Düşünürü göre, eğer haz mutluluk, iyi ile eş anlamlı ise acı da mutsuzluk ve kötülükle eş anlamlı olur. Bu da ruhbilimsel bir gerçektir. Doğası gereği insan hazza yönelir ve acıdan kaçır. Doğru eylemler toplam hazzı artırma eğiliminde olanlar iken, yanlış eylemler bunu azaltma eğiliminde olacaklarından dolayı kaçınmak da çok doğaldır. Böylesi bir çıkarımın sonucu olarak da “en büyük mutluluk ilkesi olan yarar ilkesine” ulaşmış oluruz. Şu ana kadar “haz ve acı” birey bağlamında ele alındı ama insan aynı zamanda toplum içerisinde yaşayan bir varlıktır. Peki, haz ve acı gibi bireysel iyiler, toplumsal iyilerle çatışabilir mi? Veya aralarında nasıl bir ilişki kurmak mümkündür? İşte bu sorulara Bentham'ın cevabı kısa ve nettir. İnsan kendi iyiliği için herkesin iyiliğini dikkate almak zorundadır. Ahlaklı kimse aslen kendi mutluluğunu isteyecektir, ama bunu “çok sayıda insanın çok sayıda mutluluğunu” istemeden gerçekleştiremeyeceğini bilecektir. Ulaşılan bu noktada, eğer kişilik olarak bireyi düşünüyorsak gönderme onun en büyük mutluluğudur. Eğer toplumu düşünüyorsak gönderme topluluğun “olanaklı en büyük sayıdaki üyesinin” daha büyük mutluluğudur.

Jeremy Bentham, *Ahlak ve Yasama İlkelerine Giriş*'te şöyle der: "Bir eylem toplumun mutluluğunu artırma eğilimi onu azaltma eğiliminden büyükse fayda ilkesine, ya da kısaca faydaya (büyük ölçekte toplumun tamamı açısından) uygundur denir." ²²⁰

José de Sousa e Brito'nun 'Right, Duty And Utility: From Bentham To Kant And From Mill To Aristotle' adlı yazısında, bahsi geçen ana ahlaki kuramların bir birleşiminin mümkün olup olmadığına dair ufuk açıcı bir sorgulaması vardır. Brito'ya göre, eğer bir kişi, hakları ödeve indirirse -Bentham'ın hak açıklamasıyla kastettiği gibi- ya da eğer haklar bazı anlamlarda temel bir ödevden türetililebiliyorsa -örneğin Kant'ın yaptığı gibi kişilere kendilerinde birer amaç olarak eşit saygı duyma temel

²²⁰ Jeremy Bentham, “Ahlak ve Yasama İlkelerine Giriş”, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 57. Sayı, 2008, Çeviren: Aysel Doğan, s.382.

ödevinden çıkartılması gibi- Kant'ın yaptığı gibi, ödev temelli kuramın mutluluk kuramına karşıt olması mümkün oluyor. Bentham tek yönlü bir açıklamadan daha fazlasını öneriyor ya da "ödev" kelimesiyle oluşturulmuş cümleleri, eylemin kaynağı veya belirli bir tür güdü olarak rol oynayan olası haz ve acılar gibi diğer şeyler hakkındaki cümlelere indirgemeyi öneriyor. Fakat o kısmen, neden böylesi önerilerin başarılı olamadığını gösterdi ve aslında o, fayda ilkesinin bir tür deneyüstü (transcendental) kanıtını savundu, ki bu, Kantçılığı ve faydacılığı aynı gerçekliğin farklı biçimlerine dönüştürür.²²¹

Jeremy Bentham'ın savlarına göre, hak-temelli kuramları görev-temelli kuramlara; görev-temelli kuramları da fayda ya da mutluluk-temelli kuramlara indirgemek mümkündür. Bentham'ı izlersek, hak-temelli bir kuram, görev-temelli bir kurama indirgenebilir çünkü hakların dili ödevlerin diline çevrilebilir. Hak kavramını açıklayan kelimelerden oluşan her bir cümle, görevleri açıklayan kelimelerden oluşan cümlelere çevrilebilir. Bentham'ın bu açıklama kuramı, Russell'ın tanımlamanın analitik kuramını (analytical theories of definition) ya da Carnap'ın yapısal tanımlama (constititional definition) kuramını incelemektedir. Eğer a hakkındaki bir cümle b ve c hakkında cümlelere çevrilebiliyorsa ya da indirgenebiliyorsa o halde a, b ve c'ye indirgenebilir. B ve c'den a'yı oluşturmak, a hakkındaki cümleleri b ve c'ye dönüştürmenin -çevirmek, yorumlamak ve indirgemek anlamında- her zaman mümkün olduğunu anlamına gelir. Carnap burada yapısal kural veya yapısal tanımlamadan bahseder.²²²

Ödevler, buyruklarla, emirlerle ve yasaklarla oluşturulur ve izinlerden mahrum bırakılır. Katkısız ayrıcalıklar, izinlerden ve ödevlerin yokluğundan çıkarlar. Haklar, emir ve yasaklarla oluşturulur. Yasama güçleri, mükemmel olmayan emirlerle oluşturulur. Brito da hakların her zaman ödevlere indirgenebileceğini düşünmektedir. Hatta bu indirgeme, Hart'ın göstermiş olduğu gibi, güçler hakkındaki kuralların anlamını dışarıda bırakmaktadır; bu, Bentham'ın indirgemesinin bedelidir. Fakat bu

²²¹ Jose de Sousa e Brito, "Right, Duty And Utility: From Bentham To Kant And From Mill To Aristotle", *Τε!λοç Revista Iberoamericana de Estudios Utilitaristas*-2010, XVII/2: 91-105 ISSN 1132-0877, sayfa:92.

²²² A.g.e, s.93.

durum aynı zamanda bazı avantajlara sahiptir. Güç hakkındaki kurallara gelirse, onların otonomilerini kabul edebiliriz.²²³

Bentham, bir deneyüstü argüman, bir ideal toplumsal sözleşme argümanı ve bir ideal hakem argümanı da dahil olmak üzere faydacılığın birden fazla kanıtını öne sürmüştür. İlkine bakılacak olursa, Bentham'a göre fayda ilkesi, "yükümlülük", "haklı", "haksız" gibi mutlak etik kelimeler için zorunlu şarttır. Daha Kantçı bir yorumda, bir kişi, böylesi bir ilkenin, eylemin ahlaklılığını düşünme imkanının bir şartı olduğunu söyleyecektir. Bu ilke, ahlaklılık ve onu düşünmenin her ikisinin birden deneyüstü bir şartıdır.²²⁴

Fayda ilkesine uyan bir eylem için ya her zaman yapılması ahlaki açıdan zorunlu bir eylem ya da en azından yapılmaması zorunlu olan bir eylem olmadığı söylenebilir. Ayrıca, bu eylemin yapılması gereken doğru bir eylem; en azından yapılmasının gerekli olduğunun yanlış olmadığı bir eylem olduğu söylenebilir: yani bu eylem doğru; en azından yanlış olmayan bir eylemdir. Bu şekilde yorumlandığında, ahlaki olarak zorunlu, doğru ve yanlış ve benzer diğer sözcüklerin bir anlamı vardır. Başka türlü yorumlandığında ise, bu sözcükler anlamsızdırlar.²²⁵

Jeremy Bentham'ın "Herkes bir sayılır, hiç kimse birden fazla değildir." sözü ile Kant'ın "Aynı zamanda evrensel bir yasa olmasını isteyebileceğin bir maksime göre hareket et" sözü arasında yakın bir ilişki vardır.²²⁶

Jeremy Bentham'ın düşüncelerini irdeledikten sonra, faydacılığın bir diğer temsilcisi olan John Stuart Mill'in de eserlerini incelememiz gerekmektedir. Mill, *Faydacılık* adlı eserinin üçüncü bölümü olan "Fayda İlkesinin En Büyük Yaptırımı" başlıklı bölümünde kamu saadetine vurgu yapar:

"Bu temel ahlakın büyük ilkesi olarak kamunun saadeti kabul edildiği zaman faydacılık ahlakının kuvvetini teşkil eder. Bu sağlam esas insanlığın toplumsal duygularının temelidir, hemcinsimizle birleşmiş halde bulunmak arzusudur."²²⁷

²²³ A.g.e, s.94.

²²⁴ Brito, s.95.

²²⁵ Bentham, A.g.e, s.382.

²²⁶ Brito, s.96.

Mill'e göre, insan soyundan olanların meydana getirdiği bir toplum, bütün menfaatler görüşülüp tartışılmadıkça, kurulamaz. Eşit insanlardan meydana gelen bir topluluk, kamu menfaatinin eşit olduğu anlaşılmadıkça ortaya çıkamaz. Mutlak hükümdarlık usulü çıkarılırsa bütün medeni hükümetlerde her ferдин etrafında kendisine eşit insanlar vardır. Her ferd, herhangi biriyle iyi geçinmeye mecburdur. Her devirde öyle bir devlete doğru ilerlenecek ki orada diğer birisiyle başka şekilde, devamlı olarak yaşamak mümkün olmayacaktır. Böylece milletler diğer milletlerin birbirine zıt menfaatlerini hesaba katmadan yaşayacak bir devleti tasarlayamayacak bir hale geleceklerdir. Başkalarına karşı zararlı hareketlerde bulunmaktan kaçınmayı çaresiz görecekle, yalnız kendi emniyetlerini sağlamak için bile olsa bu fena hareketleri protesto edeceklerdir. Kişi amacına değil, toplum amacına yönelen çalışmalarda iş birliğine alışacaklardır. Bu iş birliği sırasında kendi amaçlarının diğer milletlerin amaçlarının aynı olduğu duygusunun, hiç değilse başkalarının menfaatlerinin kendi öz menfaatlerinin aynı olduğu hakkında geçici bir duygu edineceklerdir. Toplum bağlarının artışı, toplumun bütün tabii gelişmeleri kişiye yalnız genel iyiliği aramak, yoklamak için gittikçe büyüyen kişiliği vermeye kalmayacak, yavaş yavaş onu genel iyilikle kendi duygularını birleştirmeye götürecektir. Bu adeta içgüdüsünün tesiriyle, tabii olarak diğerlerini düşünme yolunu tutacaktır. İnsanların hayrını gözetmek, onun için kendi sağlık şartlarını ve doğrudan doğruya kendi varlığını düşünmek kadar zorunlu olacaktır. Bu şartlar altında bir insanda bu dayanışma duygusunun şiddeti ne olursa olsun en kuvvetli menfaat ve duygudaşlık güdöleri onun bu duyguyu ortaya koymasını ve başkalarını teşvik etmesini zorunlu kılar. Hatta o kişide bu duygu yoksa, menfaati başkasında bu duygunun olmasındadır. Bu duygunun en küçük tohumları kuvvetli dış yaptırımlarıyla örölen sürekli, sık çağrışım dokumasıyla kaplanmış ve kuvvetlenmiş duygudaşlık ve eğitim yolu ile geliştirilmelidir. Böyle, kendimizi toplulukla pek içten, yüreктen ilgili düşünmemiz her gün daha tabii bir şekle gitmek zorundadır. Bütün siyasi düzenlemeler, menfaatlerin çarpışması sebeplerini ortadan kaldırarak, gerek tek tek, gerek bütün bir kısım insanların saadetini ihmal ettirebilen toplum sınıfları arasındaki eşitsizliği yok ederek, buna yardım eder. İnsan zihninin bir ileri halinde, insan, cinstaşlarının faydalanmayacakları bir bahtiyarlık halini asla tasarlamayacak yahut istemeyecektir. Şimdi bu birleşme duygusunun bir din gibi

²²⁷ John Stuart Mill, Faydacılık, Çev. Nazmi Coşkunlar, Ankara, Milli Eğitim Basımevi, 1986, s.48.

öğretildiğini, eğitimin, kurumların, halk oyunun bütün kuvvetlerinin insanı çevirmeye uzandığını, çocuktan başlayarak bu duygunun uygulanım alanına konulduğunu farzedelim. O zaman topluluğun bu kavramını gerçekleştirecek olanlardan bir tanesi bile saadet ahlakının yüksek yaptırımını yeterliksiz bulmayacaktır.²²⁸

Mill, aynı eserinin "Fayda İlkesinin Kanıtları Hangi Neviden Olabilir?" başlıklı IV. Bölümünde Faydacılık'ı şöyle tasvir eder:

Faydacılık nazariyesi şudur: Saadet istenir ve amaç olarak, biricik arzu edilecek şeydir. Diğer şeylerin hiçbirisi arzu edilmeye layık değildir, meğer ki o amaca erişmeye bir araç ola! [...] Fayda mezhebi evvelce elde edilen diğer arzuları, genel saadeti artıracak yerde ona zararlı olacak bir ana gelinceye kadar aldırmaııp hoş gördüğü gibi bir taraftan da emreder ve diler ki kültür, kamu saadeti için olağanüstü önemli olduğundan dolayı fazilet aşkını mümkün olduğu kadar geliştirsın. Eğer fikrim psikoloji bakımından doğru ise, insan tabiatı saadetin bir parçasından veya saadete götüren bir araçtan başka bir şey arzu etmeyecek şekilde yaratılmışsa yalnız saadetin istenir olduğuna inanmak için başka bir kanıtla ne malikiz, ne de böyle bir kanıtı arzu ederiz. Eğer böyle ise saadet insan hareketinin biricik amacı, gayesidir, insanların gidişi hakkında hüküm verebilmek için üzerine dayanılacak tek prensiptir. Bunun sonucu olarak da ahlakın ölçütü, mihengidir.²²⁹

Bir duygu tabiat tarafından bize verilmiştir diye o duygudan doğan bütün heveslerin ister istemez yasalı, haklı (meşru) olacağını söylemek mümkün değildir. Yanlış kanunlar olabilir. Bundan dolayı kanun, adaletin yüce ölçütü, mihengi olamaz. Birisine iyilik, birisine fenalık yapabilir. İyilik ve fenalık ki adaleti mahkum eder. Bir kanuna haksız nazarıyla bakıldığı zaman aynı tarzda bir kanunu bozmak da haksızlık, yani birinin hukukuna tecavüz sayılır. O halde diyebiliriz ki ikinci bir nevi adaletsizlik şekli vardır. O da bir kimsenin ahlakça hakkı olanı onun elinden almaktır. Adaletsizlik bir kimseyi kendisine ait olandan mahrum etmek, ona vadedilmiş şeyde kusur etmek, müstahak olduğundan aşağı muamele etmek, yahut kendisinden fazla hukuku haiz olmayanlardan daha fena muamele etmek... Bütün bu haller iki şey

²²⁸ Mill, Faydacılık, ss.48-49-50.

²²⁹ Mill, A.g.e, ss. 54, 59, 60.

anlatır: Yapılmış bir haksızlık, kendisine haksızlık yapılan belli bir şahıs. Bir kimseye diğerlerinden iyi muamele etmekle de bir haksızlık yapılmış olur. O zaman fenalık diğer belirli kimselerdir.²³⁰

Kendimize ve sevdiklerimize yapılmış veya yapılmaya teşebbüs edilmiş bir fenalıktan kin duymak ve onun karşılığını vermek tabiidir. İnsan yalnız çocuklarını değil, hayvanların en asillerinden bazıları gibi kendilerine faydalı bazı hayvanları değil, bütün insanları hatta bütün duyguları sevmeye yeteneklidir. Bu yüksek zeka gereği hatta duygudaşlık hissi yönünden olan üstünlüğünden başka bir insan kendisinin bir parçası olduğu insan topluluğu ile kendisi arasında menfaat ortaklığı olduğunu, o suretle ki topluluğun rahatını kaçırarak görünen her hareketin kendi ferdi huzurunu da tehdit ettiğini ve müdafaa için içgüdüsünü (eğer içgüdü varsa) davet ettiğini anlamaya liyakatlidir. Diğer insan cinsinden mahluklarla sevişmek iktidariyle birleşen zeka üstünlüğü, insanı aile, millet, insaniyet gibi kolektif fikirlere bağlanmaya güçlü kılar, o derecede ki topluluğa zararlı her edim sempatik içgüdüyu uyandırır ve savunmaya götürür.²³¹

John Stuart Mill, Immanuel Kant'ı şu şekilde ele alır: "Kant, ahlakın temel ilkesi olmak üzere 'O suretle hareket et ki hareketinin kaidesi bütün akıl sahibi mahluklar için kanun gibi kabul edilebilsin.' dediği zaman bir edimin ahlaklılığını bilinçli bir surette kararlaştırmak isteyen bir failin kolektif bir surette insanın menfaatini yahut hiç olmazsa belirsiz bir surette insanlığın zihnine getirmesi gerektiğini içten tasdik ediyordu. Yoksa Kant bir mana ifade etmeyen kelimeler kullanabilir. Kant'ın prensibine bir mana vermek için onu şu şekle sokmak uygun olur: 'Bütün akıl sahibi mahlukların kolektif menfaatleri lehine olarak kabul edebilecekleri bir kaideye göre hareket etmeliyiz.'²³²

Teleolojik etik anlayışının önemli bir temsilcisi olan John Stuart Mill açısından, bütün insan eylemlerinin son ereği, varılmaya çalışılan en yüksek iyi, hem nicelik hem nitelik bakımından elinden geldiğince acıdan kurtulmak ve sevinç duymaktır. İnsan doğayı gözlemlediği zaman açık bir şekilde bunu da görür, yani deney bunu bize bütün açıklığıyla vermektedir. Bentham'da olduğu gibi Mill'de de

²³⁰ A.g.e, ss. 65, 69, 78.

²³¹ Mill, A.g.e, s.80.

²³² A.g.e, s.82.

“iyi”, acının yokluğu, hazzın varlığı anlamına gelir. Mill *Faydacılık* adlı eserinin hemen girişinde, İlk Çağ ile başlayıp günümüze kadar ahlakın nasıl bir mihenge vurulacağı tartışmasının sürdüğünü ve aynı tartışmaların bugün belki de daha yoğun bir hâl ile devam etmekte olduğunu ifade eder. Düşünüre göre, felsefenin ilk ortaya çıktığı günden beri “en yüksek iyi problemi” kuramsal anlamda tartışmanın odak noktasını oluşturmuş ve bu problem üzerine birçok farklı yaklaşımlar ortaya çıkmıştır. Mill’e göre, her hareketin bir gayesi vardır ve bu hareketler hizmet ettikleri gayeye göre bir vasıf, bir renk alırlar. İnsan eylemlerinin de bir amacı vardır. Bu amaç hem nicelik hem nitelik bakımından elden geldiğince sevinç duymaktır. Çünkü haz, mutluluk için en büyük araçtır. Ancak Mill, “haz ve acı” duyguları arasında nitelik ve nicelik bakımından ayırım yapmaktadır. İnsanların bu duygular arasında ayırım yapabilmesi için farklı değerleri tanıması gerekir. Herhangi bir hazzı tercih etmek için o hazzı bilmek gerekir; o hazzı bilmeyen bir insan böyle bir tercih yapamaz. Şayet bir insan, bedensel hazları biliyor ve düşünsel hazlar konusunda çok fazla malumata sahip değilse, doğal olarak bu kişi bedensel hazları tercih edecektir. Hem bedensel hazları hem düşünsel hazları bilen bir kişi düşünsel hazları tercih edecektir. Mill açısından, “halinden memnun bir domuz olmaktansa, halinden memnun olmayan bir insan olmak, bahtiyar bir budala olmaktansa muzdarip bir Sokrates olmak daha iyidir.”²³³

Bütün etik teorilerin insan yaşamının amacının ne olduğuna yönelik sorgulayıcı bir tavır aldığını düşünen Mill, faydacılığın bu sorguya yönelik cevabının çok açık olduğunu ifade eder. Mutluluk arzu edilen yegâne amaçtır ve eylemler mutluluğu arttırma eğiliminde olmalarıyla orantılı olarak doğru, tersi durumunda da yanlış olarak değerlendirilir. O zaman bir eylemin nihai amacı mutluluğa ulaştırmaktır. Ancak bu noktada şunun ifade edilmesi gerekir. Faydacı düşünürlerin temellendirmeye çalıştıkları etik öğretinin bayağı arzulara yöneldiği eleştirisi, insanların hangi tür hazların peşinden koşacağı sorusunu beraberinde getirmiştir. Bentham amaç olarak kovalanacak haz türlerini insanın dürtülerine indirgerken Mill, yüksek hazların (entelektüel) peşinde koşulması gerektiğini ifade etmiş ancak insanların yüksek hazlar yerine aşağı dereceden hazları tercih ettikleri gerçeğini de göz ardı etmemiştir. Her iki düşünürün de mutluluğu arzu edilen bir erek olarak

²³³ John Stuart Mill, *Faydacılık*, Çev. Nazmi Coşkunlar, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul, 1986, s.15.

konumlaması ve onun biricik bir değer olduğunu söylemesi, diğer bütün şeylerin bu amaca ancak araçsal bir desteğinin olabileceğinin dillendirilmesi anlamına gelir. Sonuç olarak Mill'e göre, belli özellikler ve davranış biçimlerinin değerini, sonuçlarını bir yana bırakarak irdelemek yanlıgı olur. Zaten teleolojik ve deontolojik etik anlayışlarının çatıştıkları en önemli nokta da burada ortaya çıkar. Çünkü deontolojik etik anlayışına göre, davranış biçimlerinin değerini sonuca endekslemek ahlaklılığın doğasına aykırıdır.²³⁴

2.1. FAYDACILIK İLE LIBERAL FEMİNİZM İLİŞKİSİ

Liberal feminizmde, insan ve bireye önem verilmektedir ve kadının da erkek gibi bir insan olmasından yola çıkılmaktadır. Liberal feminizmin anahtar kavramları, eşitlik, özgürlük, bireysellik ve rasyonalitedir. Bu kavramlardan da anlaşılacağı üzere, liberal feminizm, liberal teorinin temel ilkelerinden hareket etmektedir. Mary Wollstonecraft, John Stuart Mill ve Harriet Taylor, liberal feminizmin öncü teorisyenleri olarak kabul edilmektedir.²³⁵ Kadın haklarının ilk ayrıntılı ve sistematik savunusunu yapanlar Mill ve Taylor olarak kabul edilmektedir. İki düşünürün görüşleri daha sonra liberal feminizm içerisinde değerlendirilmiştir. Liberal feminizmi anlamak, bu nedenle, liberalizmi anlamaktan geçer. Bireye önem veren liberalizmden dolayı, liberal feminizm de birey vurgusu yapar ve bireyin bağımsızlığı ön plandadır. İlk feminizm türü olarak gösterilen liberal feminizmin ilk amacı, kadınlara erkeklerle eşit oy hakkının tanınmasıdır. Liberal bir ülke olan ABD'de, liberal toplum içinde, liberal ilkelerin kadınlara da erkeklerle aynı şekilde uygulanması gerektiğini savunur. Muamelede, fırsatta ve statüde kadın erkek eşitliği arayışı vardır. Ayrımcı uygulamalar nedeniyle kadınlar, erkekler dünyasında eşit bir şekilde yer alamamaktadır. Liberal feministler, erkeklerin sahip olduğu tüm haklara, kadınların da sahip olmalarını isterler. Bağımsızlık, evrensellik gibi erkeklere ait görünen değerlerin aynısının kadınlara da ait olması gerektiğini savunurlar. Kadınların eşit haklara sahip olabilmeleri, toplumun dönüşmesiyle gerçekleşebilir. Bu dönüşümü sağlayacak olan ise eğitimidir. Liberaller, kadının özel alanla sınırlı olmasına karşı çıkarlar. Kadın bir birey olarak kendini geliştirecek potansiyele sahip

²³⁴ M.Hanifi Macit, "Teleolojik Etik Anlayışın Deontolojik Eleştirisi", s.87, Kaygı, 2013/9 <http://www.acarindex.com>>dosyalar>makale, erişim tarihi:05.12.2015.

²³⁵ Deniz Altınbaş, "Feminist Tartışmalarda Liberal Feminizm", Kadın Araştırmaları Dergisi, Cilt 0, Sayı 9, (Ocak 2006), s.23.

olmalıdır. Kadının kendi konumunu belirlemesi mümkün kılınmalıdır ve kadının entelektüel gelişimini gerçekleştirebilmesi gerekmektedir; özgürleşmek için kadının bilimsel bilgiye erişimi de sağlanmalıdır. Önce eğitim hakkından eşit bir şekilde yararlanmayı talep eden liberal feministler, piyasada eşit rekabeti talep etmeye başlamışlardır. Çünkü kadınlar serbest piyasaya girebilseler dahi en düşük düzeydeki işler dışında pek şansları olmamaktadır. Yüksek ve üst düzeyde erkekler kadınları yine baskı altına almaktadırlar. Böylece eşit işe eşit ücret talepleri gündeme gelmiştir. Liberal feministler, liberallerin ekonomik görüşlerini benimsemişlerdir. Piyasa ekonomisinin savunulmasının önemli bir nedeni, liberal feminizmde özellikle J.S.Mill'in etkisiyle faydacılık ilkesinin ağırlıklı bir yer edinmesidir. Faydacılık ilkesinde ayrımcılığa yer yoktur. Erkek işveren, kalifiye bir kadın ile daha az kalifiye bir erkek arasında seçim yapacak olsa, kalifiye kadını seçecektir, çünkü bu, onun ekonomik çıkarları doğrultusundadır. Mücadele yöntemleri ılımlı olan liberaller, kadınlar için talep ettikleri eşitlik haklarına kavuşabilmek için statükoyu koruyarak yasal ve sosyal reformlar gerçekleştirilmesi için şiddet içerikli olmayan yollarla mücadele ederler. Bunun için de başta lobi faaliyetleri olmak üzere yasal çerçevede söz konusu reformlar için mücadele edilmesi gerektiğini savunurlar.

Kadınların iş hayatından ya da kamu alanından dışlanmasına son vermeyi amaçlayan, kadınların erkeklerle her alanda eşit haklara sahip olmaları gerektiğini düşünen liberal feministler, kadınların da erkekler gibi orduya girebilme ve hatta savaşa katılabilme gibi haklarının bulunması gerektiğini savunurlar. Liberal feministlerin bu görüşleri diğer feministler tarafından eleştirilmiştir. Çünkü kadınların erkeklerle her alanda ve tam anlamıyla eşit haklara sahip olmaları diğer feministlere göre kabul edilemezdir. Onlara göre erkeksi/maskülen kurumlarda erkeklerle eşit olmaya çalışmak yerine kurumların kadınsılaştırılması (woman friendly) başlıca amaç olmalıdır.

Liberal feminizme getirilen eleştirilerden bir diğeri ise, eşitsizliği ortadan kaldırmak için siyasi, yasal ve eğitim reformlarını gerçekleştirmek için doğrudan ve radikal tedbirler almamaları olmuştur. Çünkü onlara göre reformlar, yasal yollarla ılımlı bir süreç içinde gerçekleştirilmelidir. Kadın ile erkeğin rollerinin kesin çizgilerle ayrılmış olduğu geleneksel düzenin aksine, liberal feministler, çocuklar da dahil olmak üzere ailedeki herkesin birer şahıs olduğundan yola çıkarak, tüm aile

bireylerinin erkeğin sahip olduğu haklara sahip olması gerektiğini savunurken, aile kurumunu fazlasıyla korumaya çalıştığı yönünde eleştirilmiştir. Aile kurumunun desteklenmesi, kapitalizmin etkili bir şekilde işleyebilmesi için ihtiyaç duyulan bir kurum olması nedenine bağlanmaktadır. Liberal feministler, mevcut sosyo-ekonomik durumda yaşanan sorunlara çözüm üretememişler, ayrıca kadınların olumsuz koşullarına etkisi bulunan başka sosyal ve kültürel nedenlere yeterince yer vermemiş olmaktan dolayı da eleştirilmişlerdir.

Siyasi düzeyde fırsat eşitliği, teorik düzeyde ise ayrımcılık savunucuları olan liberal feministlerin asıl çabası erkek dünyasına girebilmek ve bu dünyaya entegre olabilmektir. Bunun için kadınların öncelikle erkeklerin seviyesine çıkabilmeleri ve erkek standartlarını yakalayabilmeleri gerektiğine inanırlar. Bu noktada erkeğin yüceltildiği ve kadının aşağı görüldüğü dikkat çekmektedir. Erkeğin üstünlüğünü baştan kabul eden liberal feministler, amaçlarının bu üstünlüğe erişmek olduğunu savunurlar.

Liberal feministleri eleştiren radikal feministlere göre kadınlık bilinci önemli ve kuvvetlidir. Kadınların erkeklerden farklı ve kendilerine has özellikleri ve yetenekleri olduğundan yola çıkarlar. Kadına özgü değişik fırsatların yaratılması gerektiğini savunurlar. Erkeklerin baskın gücü ve fikirleri altında kalmamaları için sadece kadınlara ayrılmış alanlar olmalıdır. Örneğin kadın çalışmaları farklı bir disiplin olarak daha yaygın hale getirilmelidir.

Mill'in kadın sorununa faydacı bir yaklaşım çerçevesinde çözüm getirmeye çalışması birtakım eleştirilere maruz kalmıştır. Mill'in amacı kadının kurtuluşu değil, toplumun daha mutlu olmasının araçlarından biri olarak kadın haklarının sağlanmasıdır. Yani Mill'in asıl istediği kadının özgürlüğü değil, kendi bulguları çerçevesinde kadının rolünün değiştirilmesidir. İşte bu noktada bir kez daha kadının Mill tarafından manipüle edilecek bir nesne olduğu kanısına varan Jennifer Ring, filozofun kadının özgürleşmesinin topluma sağlayacağı faydaları ve erkeklere getireceği olumlu sonuçları sıralamasını da bakış açısının tek taraflılığı olarak değerlendirir.²³⁶ Ring'in iddiası, aslında Mill'in derdinin kadının durumunu

²³⁶ Jennifer Ring, *Modern Political Theory and Contemporary Feminism A Dialectical Analysis*, State University of New York Press, Albany, 1991, s.59.

düzeltilmek değil, bunu kullanarak bir deney yapmak olduğunu savunmasıdır. Başka bir ifadeyle, Mill feminist değildi; onun tek istediği kadınlara eşit hak ve özgürlükler verilerek toplumun nasıl bir hal alacağını görmektir. Toplumun aldığı bu yeni şekil üzerine, kadınların toplumun tüm alanlarında erkeklerle birlikte varolup olamayacaklarına karar verilecektir. Mill'e göre pratiği bulunmayan teoriye güven olmazdı. Ring'e göre, Mill'in *Kadınların Köleleştirilmesi* adlı eserinde, kadınların çeşitli baskılardan kurtulmaları, her alanda erkeklerle rekabet edebilmelerini ön plana çıkarırken, aslında bunun erkekler tarafından yürütülen bir deneyin bir parçası olduğu gözden kaçırılmaktadır.

2.1.1. İfade-Eylem İlişkisi

Pornografi sadece bir ifade biçimi midir? O, sadece düşüncenin dile getirilişi midir? Pornografi izlemek, insanları eylemlerinde ne derece etkiler? Bu soruların cevaplanabilmesi açısından konuyla ilgili yapılmış araştırmaları incelemenin faydalı olacağını düşünüyorum. Örneğin, California Üniversitesi'nden Neil Malamuth, pornografi ve şiddet arasındaki ilişkiyi araştıran bir deney gerçekleştirdi. 1986 yılında yapılan bu deneyde 42 erkek, rastgele üç sınıfa ayrıldı. İlk gruba, tecavüz ve sadomazoşizm içeren seks sahneleri gösterildi. İkinci gruba şiddet içermeyen pornografik görüntüler verildi. Üçüncü kontrol grubunaysa hiçbir şey verilmedi. Bir hafta sonra, ilgisiz olduğunu sandıkları başka bir deneyde, her erkek bir kadınla yan yana getirildi ve bu kadının onlardan etkilenmediği söylendi. Daha sonra bir tahmin oyunu oynamaları istendi; her yanlış cevap verdiğinde kadına bir ceza verme seçeneği sunuldu. Bunun gibi birçok deney sonunda Malamuth, cinsel saldırganlık eğilimi taşıyan bir erkeğin çok fazla cinsel saldırganlık içeren pornografik ürün izlediğinde, cinsel saldırganlık davranışında bulunma ihtimalinin büyük oranda arttığı sonucuna vardı.²³⁷ Burton Joseph, ifade özgürlüğünden bahsedip, MacKinnon gibi pornografi ile hukuksal yönden mücadele edenlere karşı çıkmıştır ve bu mücadelenin devlet sansürünü besleyeceğini öne sürmüştür. Joseph, ifadeyi eylemden ayırarak, ifadelere değil ama eylemlere karşı olabileceğini söylemiştir. Ancak bazı durumlarda neyin eylem neyin ifade olduğu o kadar da açık olamayabilir. Fakat buna rağmen bu ayırım hala mevcuttur. Joseph, yazısında eylemle ifadenin

²³⁷ http://www.bbc.com/turkce/haberler/2013/06/130626_porno_neden_zararli_olabilir/erişim
tarihi: 11.12.2018.

birbiriyle ne kadar ilgisiz olduğunu tartışmaya devam etmiştir. İfade özgürlüğüne odaklanan tartışmalar çoğunlukla ABD anayasasının birinci ek maddesine (First Amendment) atıfta bulunur. MacKinnon'a göre, ek madde kadınlara uygulanmaz. Ek madde, insanlar arasında sosyal eşitliği ve ifade hakkına eşit ulaşım imkanını varsayar. Cinsiyetler arasındaki eşitsizlik bağlamında bunun doğru olduğu kabul edilemez ona göre. Ek madde ayrıca tamamen özgür bir zihin varsayar, ifade özgür ve açık olmalıdır. Andrea Dworkin'in bir çalışmasına atıfta bulunan MacKinnon pornografinin, kadınların zihinlerini ve bedenlerini köleleştirmeye katkıda bulunduğunu iddia etmektedir. Bir sosyal süreç ve ifade şekli olan pornografi, terörizm anlamına gelmekte ve özgürlüğü değil suskunluğu desteklemektedir. Daha ziyade erkekler için özgürlüğü desteklemekte ve kadınlar için suskunluk ve kölelik getirmektedir.²³⁸ MacKinnon'a göre hiç bir çalışma pornografi ile ilgili doğru soruları henüz sormamıştır. Kimse cinselliğin kendisinin şiddet içerebileceğini ortaya koymamıştır, cinsellik ile şiddeti hep birbirinden ayrı tutmuştur.

MacKinnon'ın, ek maddenin kadınlara uygulanamayacağı yönündeki görüşüne katılıyorum. Erkeklerle kadınlar arasında eşitlik durumu söz konusu olsaydı, o zaman bu maddenin uygulanması adil olurdu. Ancak Burton Joseph'in pornografi ile hukuksal yönden mücadele etmenin devlet sansürünü besleyeceği görüşünün de dikkate alınması gerektiğini düşünüyorum. Çünkü yaşanan bazı durumlarda da görüldüğü üzere bazı mahkeme kararları muhafazakâr bir bakış açısıyla ele alınabilmektedir.

Bu konuyla ilgili olarak David Dyzenhaus'un Mill değerlendirmesi ilgi çekicidir. Dyzenhaus'a göre Mill'in sansür yanlısı feministlere yakınlık duyabilecek olması, *Özgürlük Üstüne*'deki ana argümanlarla çatışma içinde değildir. Dyzenhaus, bu savını Mill'in *Kadınların Köleleştirilmesi* adlı eserine dayanarak temellendirmeye çalışır.²³⁹ Liberaller, pornografinin fiziksel bütünlüğe saldırıya sebep olduğuna dair kesin kanıt olmadığından, pornografinin genelde erkeklerin bazı zararsız tercihlerini tatmin ettiğini düşünürler. Böyle bir durumda, zor kullanmak zarar ilkesiyle gerekçelendirilemez. Erkeklerin talep ettikleri ve elde etmeyi başardıkları şey, bir

²³⁸ MacKinnon, *Feminism Unmodified- Discourses on Life and Law*, sayfa: 130.

²³⁹ David Dyzenhaus, *John Stuart Mill And Harm of Pornography, Ethics*, Volume 102, Issue 3, (April 1992), s. 534.

erkeğe itaat ilişkisinde yer almayı kadınsı bir ideal haline getirecek, aşırı duygusallıkla birleşik bir ahlaktır. Bu amaca ulaşmak için kadınlar, erkeklerinkine tam karşıt bir karakterleri olduğuna inandırılmak üzere eğitilmektedirler. Kadınlara, kendi irade güçlerine sahip olmaları ve kendi iradelerini yönetmeleri yerine itaat etmeleri ve başkalarının kontrolüne karşı uysal olmaları öğretilmektedir. Ahlak onlara, bunun görevleri olduğunu ve başkaları için yaşamanın, kendilerinden tam anlamıyla feragat etmelerinin, kocalarına ve çocuklarına karşı şefkatleri dışında bir yaşamlarının olmamasının onların doğası olduğunu söyler.²⁴⁰ Bu yüzden, Mill açısından kadınların, en azından çoğunun, sosyal konumlarını gönüllü olarak kabullenmeleri, erkeklerle ilişkilerinin zorlayıcı doğasını azaltmaz. Nitekim, içerdiği baskı bir bakıma kölelikten kötüdür çünkü gerçekte zorlayıcı bir eşitsizlikten oluşan ilişki sanki rızaya bağlıymış gibi gösterilir.²⁴¹ Mill için kadınların bağımlılığı en çok özel alanda beliren ve sahte bir rıza görünümüyle doğal gösterilmeye çalışılan eşitsizliğin statükosundan kaynaklanıyor. Ayrıca, eşitsizlik rejimini zararlı yapan şey, kadınların otonom bireyler olarak davranmalarını, iyi bir yaşam hakkında kendi kavramlarını keşfetmelerini ve telaffuz etmelerini engellemesidir. Eğer pornografi eşitsizliği erotize ediyorsa, Mill'in kadınların bağımlılığı olarak tanımladığı koşullar, pornografiyi bir kötülük (zarar) haline getirir. Pornografi özel alanda tüketilir. Eninde sonunda üstün fiziksel güçten kaynaklanan ve fiziksel baskının cinsel olarak çekici görüldüğü bir eşitsizlik yaratır. Pornografi, eşitsizliği erotize ederek eşitsizlik rejiminin desteklenmesinde özel bir rol oynar. Bu, ataerkil kuralların uygun gördüğünün aksine olan iyi yaşam kavramlarından kadınları alıkoyan bir rejimdir. Mill adına en can alıcı nokta, kadınların bağımlılığıyla ilgili düşüncesini sansür yanlısı feministlerin pornografinin zararlarıyla ilgili anlayışlarıyla aynı çizgide buluşturan, rızaya dayalıymış gibi görünen bir şeyi baskıcı olarak kabul etme konusundaki istekliliğidir. Böylece, yanlış bilinç kavramını hayata geçirmektedir. Bu yüzden Mill, eğer sansür yanlısı feministler pornografi hakkında haklılarsa, rızaya dayalı olduğu söylemlerine rağmen pornografinin hem üretilmesine hem de tüketilmesine sıcak bakmayacaktır. Liberaller, pornografinin sansürlenmesine karşı çıkmak için kendi gerekçelendirmelerinin bir parçası olarak buna başvurabilirler çünkü rızaya dayalı gibi görünmesi, pornografiyi birtakım zararsız erkek cinsel

²⁴⁰ A.g.e, s. 539.

²⁴¹ A.g.e, s. 539.

tercihlerini tatmin ediyor gibi göstermektedir. Pornografi üretiminde ve pornografi tüketen erkeklerin fantezilerinde kadınların yer alması, zararın yokluğuna kanıt olarak kabul edilmektedir. Ancak, Mill'in kadınların bağımlılığı görüşüne göre, pornografinin tüketiciler için sunduğu kadın doğası hakkındaki fikirleri gerçeğe dönüştürmesi beklenen kadınların rızası, tümüyle üretilmiş olabilir. Eğer öyleyse pornografi özellikle zararlıdır çünkü son derece zorlayıcı ilişkilere rızaya dayalıymiş gibi bir görünüm verilmektedir. Mill sadece fiziksel saldırılar ya da sadece devletin baskıcı gücüyle ilgilenmez; ayrıca güçlü gruplarca uygulanan "ahlaki baskı" ile de ilgilenir. Kadınların köleleştirilmesi analizi ile Mill'in, erkekler tarafından kadınlara pornografi aracılığıyla uygulanan iktidarı, zararlı bir sosyal ve ahlaki baskı olarak tanımladığı görülmektedir.²⁴²

Robert Skipper ise, David Dyzenhaus'un düşüncelerine karşı çıkarak, Mill'in felsefesinden pornografinin sansürlenmesinin çıkarılamayacağını savunur. Eğer Dyzenhaus haklıysa, eşitsizliğin erotize edildiği pornografinin yanı sıra, eşitsizliğin romantize edildiği, göklere çıkarıldığı, kutlandığı, vatanseverliğe dönüştürüldüğü, totemleştirildiği, kutsallaştırıldığı, din propagandasına dönüştürüldüğü ya da estetize edildiği tüm durumların da sansürlenmesi gerekirdi.²⁴³ O halde, kadınsı boyun eğmenin hazlarını yücelten ve kadınlar tarafından yazılan romanların da yasal sansüre açık olması gerekir. Bu edebiyat (ya da en azından onun bir kısmı) pornografi değildir; böylesi kitaplar erkek dergilerinin yaptığından çok daha fazla kurbanlar arasındaki miti sürekli kılıp duygusallaştırmaktadır. Aynı savla Mill ayrıca, çocukları eşitsiz yetişkin rollerini üstlenmeye hazırlayan ve yönelten edebiyatın ve imajların oldukça büyük bir kısmını da sansürlemeye açık olmalıdır. Sindirella yıllarını prence eş rolü için boyun eğerek ve sorgusuz sualsiz bir şekilde angaryalarla geçirmedir mi? Skipper'a göre, eğer Mill sansürü özerklik değerini²⁴⁴ koruma adına kullansaydı, o zaman onun sadece baskıcı kişiyi

²⁴² A. g. e, s. 546.

²⁴³ Robert Skipper, Mill and Pornography, Ethics, Volume 103, No.4 (July 1993), s. 728.

²⁴⁴ Dyzenhaus, s.549.

teşvik eden edebiyatı değil, ayrıca mazlumları silahsızlandıran tamamlayıcı edebiyatı da sansürlemesi gerekirdi.²⁴⁵

Richard Vernon ise, Mill ve pornografi konusunda birbirlerine karşı görüşler dile getirmiş olan David Dyzenhaus ve Robert Skipper'in yazılarını ele alıp değerlendirir. Vernon'a göre, birbirlerine karşı görüş dile getirmiş olsalar bile iki düşünürün de üç ortak noktası vardır:

1. Mill, ifade özgürlüğüne inanmıştır.
2. Mill, yasamanın temeli olarak zarar ilkesine inanmıştır.
3. Bu iki inanç, pornografi sorunu ortaya çıktığında çatışırlar.²⁴⁶

Bu noktada John Stuart Mill'in ifade özgürlüğü konusundaki görüşlerine, onun bu görüşlerine yöneltilen eleştirilere ve bu eleştirilere yapılan eleştirilere de yer vermek gerekmektedir. Mill'e göre ne kadar ahlak dışı kabul edilirse edilsin herhangi bir öğretiyi, ileri sürmek ve tartışmak konusunda, ahlakî bir inanç sorunu olarak, tam bir özgürlüğün var olması gerekir.²⁴⁷ Ona göre bir düşüncenin susturulmasındaki asıl kötülük, onun insan soyuna, yaşayan nesle olduğu gibi gelecek nesillere karşı da bir haydutluk olması; o düşünceye taraftar olanlardan daha da fazla, o düşünceye katılmayanlara karşı bir soygunculuk olmasıdır. Eğer düşünce doğruysa insanlar yanlış olanı doğru olanla değiştirmek olanağından yoksun bırakılırlar; eğer yanlışsa onlar hemen hemen aynı derecede büyük bir yararı, yani gerçeğin haksızlıkla çarpışması sonucunda onun daha da açık olarak anlaşılmasını ve daha canlı bir etki yaratmasını elden kaçırmış olurlar.²⁴⁸

Ancak şunu da unutmamak gerekir ki, Mill'in vurguladığı nokta düşünce ve tartışma özgürlüğüdür. Pornografinin sadece bir düşünce olup olmadığı tartışmalıdır. Pornografi bir düşünce midir, yoksa düşüncenin dışı vurmuş, somutlaşmış bir hali olarak bir eylem midir? Çünkü eğer pornografi bir eylemse o zaman ona müdahale edip etmemek, bir düşünceye müdahale etmenin hiç de doğru olmadığı yönündeki o

²⁴⁵ Skipper, s.729.

²⁴⁶ Richard Vernon, "John Stuart Mill and Pornography: Beyond the Harm Principle", *Ethics*, Vol.106, No.3 (April 1996), s. 622.

²⁴⁷ John Stuart Mill, *Özgürlük Üstüne ve Seçme Yazılar*, Çev. Alime Ertan, İstanbul, Belge Yayınları, 2014, s. 32.

²⁴⁸ A.g.e, s. 33.

güven duygumuz konusunda bizi biraz duraksatabilecektir. Hukuk felsefesinde de tartışılan bir konu olarak "Söz sözdür, kurşun kurşundur," ifadesinde somutlaşan ifade-eylem ayrılığı, pornografide bu kadar net yapılamayabilir. Kadınların aşağı olduğunu söylemekle, bunu filme almak arasında hiç mi fark yoktur? Bu ifadeler, çok net gösteriyor ki, Mill sansürün gerçeğe ulaşabilme konusunda insanların önünde büyük bir engel teşkil ettiğini ve bu nedenle insanlık için zararlı olduğunu belirtmektedir. Eğer pornografi, özellikle de kadınları aşağılaması açısından karşısında durulan somut bir olguysa Mill'in tercihi, pornografinin sansürlenmesi değil, gerçeğin tartışma yoluyla eninde sonunda ortaya çıkmasına izin verilmesi ve böylelikle tüm insanları ikna edebilecek bir güce kavuşmasıdır. Ya da tartışma yoluyla iddia edildiği şekliyle zararlarının olmadığı da ortaya çıkabilecektir. Ancak biz bu tartışma ortamlarını sağlamadan düşünceyi susturursak doğru ya da yanlış olduğuna dair açık seçik bir fikre sahip olma hakkından men edilmiş oluruz. Mill'e göre, boğmaya kalkıştığımız düşüncenin yanlış bir düşünce olduğundan hiçbir zaman emin olamayız; bundan emin olsaydık bile, onu boğmak gene de kötü olurdu. Çünkü otorite tarafından sindirilmeye çalışılan düşünce, pekala doğru olabilir. Onu ortadan kaldırmak isteyenler, çok doğal olarak, onun doğruluğunu inkar ederler. Ama bu inkâr eden kişiler hiç de yanılmaz değildirler. Bu kişilerin, sorunu bütün insanlık adına kesip atmaya ve diğer herkesi yargılama olanaklarından yoksun bırakmaya hiçbir yetkileri yoktur. Mill'in bu ifadeleri, pornografinin kötü olduğuna kesinlikle inandıkları için onu yasaklamaya çalışan ve aynı zamanda bunu başarıp hukuksal olarak yasa tasarılarını kabul ettiren, böylelikle sansür uygulanmasına neden olan feministlerin, bu sansüre kesinlikle karşı çıkan diğer feministlerin kendi yargılama olanaklarını gasp ettiklerini düşünmeleri anlaşılır bir durumdur. Mill, ayrıca, bir düşüncenin dinlenmesini, diğer kişiler bunun yanlış olduğuna emindirler diye, yasaklamanın, bir şeyin onların gözünde kesin olmasının mutlak kesinlikle aynı olduğunu kabul etmek anlamına geldiğini söyler. Her tartışmayı susturmak bir yanılmazlık taslamadır Mill'e göre. Her birey kendisinin yanılabilir olduğunu pekala bildiği halde, çok az kimse kendi yanılabilirliğine karşı herhangi bir sakınma önlemi almayı gerekli sayar; ya da kendilerinin çok emin oldukları herhangi bir düşüncenin, işlemeye eğilimli bulduklarını kendilerinin de kabul ettikleri hata örneklerinden biri olabileceği olasılığını çok az insan kabul eder.²⁴⁹ Mill, eyleme koymak için

²⁴⁹ A.g.e, s.34.

bizim bir düşüncenin doğru olduğunu varsaymamızı haklı kılan esas koşulun, başkalarının bizim düşüncemizin aksini söylemek ve onun yanlışlığını kanıtlamak bakımlarından tam özgürlüğe sahip bulunmaları olduğunu söyler. Ona göre, insanın yanlışlıklarını tartışma ve deneme yoluyla düzeltmek yeteneği vardır. Salt deneme elvermez. Denemenin nasıl yorumlanacağını göstermek için tartışma da olmalıdır. Yanlış düşünceler, yanlış uygulamalar olgunun ve kanıtın karşısında yavaş yavaş teslim olurlar; fakat aklın üzerinde herhangi bir etki yaratmaları için olguların ve kanıtların, anlayışın önüne serilmesi gereklidir. Eğer izin verilse bir önermenin kesinliğini kabul etmeyecek herhangi biri varken ve ona bu izin verilmezken herhangi önermeye doğrudur demek, bizim kendimizin ya da bizimle aynı görüşte olanların, doğruluğa karar verecek hakimler, hem de diğer tarafı dinlemeden karar verecek hakimler olduğumuzu sanmak olur.²⁵⁰ "Tarih, zulümle susturulmuş gerçek örnekleriyle doludur. Gerçek sonsuza dek yok edilmese de çağlarca geri atılabilir."²⁵¹

Türkiye'deki yasalarda fahişeliğin nasıl yer aldığına baktığımızda karşımıza 5237 Sayılı Türk Ceza Kanunu'nun 227. maddesi çıkmaktadır. Bu maddede fuhuş suçu ve yaptırımları tanımlanmıştır.²⁵² Fuhuş, bu maddede, bir kimsenin mali kazanç saikiyle cinsel ilişkide bulunma eylemi olarak tanımlanmıştır. Fuhuş yapmak suç olmaktan çıkarılmış olmakla birlikte fuhuşa teşvik, suç olarak belirtilmiştir. TCK madde 227'ye göre suçun faili, bir kimseyi fuhuşa teşvik eden, bunun yolunu kolaylaştıran ya da fuhuş için aracılık eden veya yer temin eden kişidir. TCK'ya göre basit nitelikteki suçun cezai yaptırımı iki yıldan dört yıla kadar hapis ve üç bin güne kadar adli para cezasıdır. Mağdurun çocuk olması durumunda cezai yaptırım dört yıldan on yıla kadar hapis ve beş bin güne kadar adli para cezasıdır. Anılan hükmün 5 ve 6. fıkralarındaki nitelikli hallerin varlığında verilecek ceza yarı oranında artırılır.²⁵³ Bahsi geçen yasaya bakıldığında Türkiye'de fuhuşun yasak olmadığı ama fuhuşa teşviğin yasak olması gibi bir durum ortaya çıkıyor.

Ankara Ticaret Odası'nın 2004 tarihli bir raporuna göre Türkiye'de toplam hayat kadını sayısı 100 bin. Faaliyet gösteren 56 genelevdeki 3 bin kayıtlı kadının dışında, toplam tescilli seks işçilerinin sayısı 15 bin, vesika bekleyen hayat kadını

²⁵⁰ A.g.e, s.40.

²⁵¹ A.g.e, s.49.

²⁵² <http://www.feritbarut.av.tr/fuhus-tck-5237-227-madde-html>, erişim tarihi:17/06/2018.

²⁵³ <http://www.feritbarut.av.tr/fuhus-tck-5237-227-madde-html>, erişim tarihi:17/06/2018.

sayısı 30 bin ve hayat kadınlarının yaş ortalaması 15-40 arasında tahmin edilmekte. Ama rakamlar 12 yıl öncesine ait. 2004'ten sonrası için yapılmış ciddi bir çalışma yok. Dünya genelinde, 42 milyonun üzerinde seks işçisi olduğu söyleniyor. Türkiye'de güncel seks çalışanı sayısının 150 bini aşmış olduğu tahmin ediliyor. Göçmenlerin durumunun çok daha kötü olduğu belirtiliyor. Suriyeli göçmenler, içinde buldukları kötü koşullar sebebiyle fuhuşa sürükleniyorlar. Yasaklamalar, genelevlerin yıkılması yaşanan sorunları çözmiyor. Yıkılan genelevlerde çalışanlar artık internetten, sosyal medyadan çalışmak zorunda kalıyor. Neredeyse hepsi kayıtsız, güvencesiz ve risk altında. Genelevler, fuhuş piyasasının yüzde 2'sinden bile az bir oranı temsil ediyor. Genelev kadınları sözüm ona düzenli sağlık kontrollerinden geçiyor. Sokaklarda fuhuş yapanlarla, eskortların, telekızların ve internetten seks satanların, yaşam ve sağlık güvencesi yok.²⁵⁴

Cinsel yolla bulaşan hastalıkların önlenmesi konusunda çalışan, uzmanlık alanı tıp etiği ve tıp tarihi olan Doktor Muhtar Çokar, seks işçileri için bir çatı örgüt işlevi gören Kadın Kapısı Derneği'nin kurucularındandır. Çokar'ın Türkiye'deki AIDS tehlikesi ve fuhuş sektörü hakkında yaptığı açıklamalar dikkat çekicidir. Çokar'ın belirttiğine göre, Türkiye AIDS'le mücadeleye 60 milyon Avro kaynak ayırmıştır ama buna karşın seks işçileriyle ilgili herhangi bir şey yapılmamaktadır.²⁵⁵ Hastalığa yakalanmış seks işçilerinin tedavisi için onların yönlendirilebileceği bir yer bulunmamaktadır. Seks işçilerinin güvenli cinsel ilişki kurabilmesi için kondom konusunda pazarlık edebilmeleri gerekmektedir. Çalışma koşullarının iyi olması ve diğer çalışan insanların hakların yararlanmaları gerekmektedir. Kadın Kapısı Derneği, AIDS'in yayılmasını önlemek için seks işçilerini güvenli seks konusunda bilgilendirmeye çalışmaktadır ve minibüsle haftada dört akşam Beylikdüzü'nden Kartal'a seks işçilerine kondom ve broşür dağıtmaktadır. Dernek fon aradığında şirketler önyargılı davranmaktadır ve verilecek desteğin seks işçiliğini desteklemek anlamına geldiğini düşünmektedir. Çokar, eğer seks işçiliği yasaklanırsa, seks işçilerine yaşam hakkı bırakılmayacağını ve yasalarla ortadan kaldırılmaya çalışılan durumların sadece yeraltına itilmiş olacağını belirtmektedir. Ona göre kadın genç

²⁵⁴ <https://www.google.com.tr/amp/m.milliyet.com.tr/amp/-turkiye-de-seks-iscisi-sayisi-gundem-2327982/>, erişim tarihi:21.06.2018.

²⁵⁵ <https://www.google.com.tr/amp/m.gazetevatan.com/amp/fahiselik-cok-mu-kazancli-bir-is-130078-yasam/>, erişim tarihi:21.06.2018.

yaşta seks işçisi olarak çalışmaya karar verdiyse, belli bir süre çok iyi kazandığını ama çok masrafı olduğunu belirtiyor. Mahallede otururken, eğer tanınıyorsa herkes ekmeği bir liraya alıyorsa, o iki liraya alabiliyor. Bazısının çocukları oluyor ve o çocuklara baktırmak için çok fazla para harcamak zorunda kalıyor. Orta yaşın biraz üzerindeki kadınlar ise çok zor şartlarda yaşıyor ve genelde seks işçileri hayatlarının son yıllarını çok kötü şekilde geçiriyor. Fuhuş yaptığı kayda geçenlerin çocukları askerlik, polislik gibi güvenlik soruşturması gereken işlerde çalışmıyor.²⁵⁶

Türk Ceza Kanunu'nda pornografi ile ilgili hükümlere bakıldığında ise karşımıza 226. madde çıkmaktadır. Müstehcenlik suçu, müstehcen ürünlerin alenileştirilmesi, satılması, kiraya verilmesi, reklamının yapılması, şiddet içeren veya doğal olmayan yollardan cinsel ilişkiyi içeren materyallerin üretilmesi, satılması, bulundurulması, depolanması, kullanıma sunulması vb. seçimlik hareketlerle işlenen bir suçtur.²⁵⁷ Müstehcen ürünlerin üretilmesinde çocukların kullanılması veya çocukların kullanıldığı müstehcen ürünlerin ülkeye sokulması, çoğaltılması, satılması, depolanması, bulundurulması ve kullanıma sunulması gibi hareketlerle işlenen müstehcenlik suçu, genel müstehcenlik suçuna göre daha ağır yaptırım gerektiren bir suç olarak düzenlenmiştir. Müstehcenlik kişiden kişiye, toplumdan topluma değişen veya farklı anlamlar yüklenen bir kavramdır. Örneğin, Yargıtay 2015 yılına kadar eşcinsel veya çoklu cinsel ilişkileri "doğal olmayan yoldan cinsel ilişki" olarak müstehcenlik suçu kapsamında değerlendirip TCK m.226/4 gereği cezalandırırken, sonraki tarihli kararlarında bu görüşünden dönmüştür.²⁵⁸

Yukarıda bahsedilen durumların gerçekleşmesi halinde altı aydan iki yıla kadar hapis, adli para cezası ya da bir yıldan dört yıla kadar hapis ve beş bin güne kadar adli para cezası ya da altı yıldan on yıla kadar hapis cezası verilebilmektedir. Yargıtay, 2016 yılından itibaren, anal ve oral yoldan yapılan, eşcinsel eğilimli ya da çoklu cinsel birleşmelere ait görüntüleri tek başına "doğal olmayan" kavramı içerisinde değerlendirmeyi terk etmiştir. Yargıtay, bu tarz ilişki biçimlerini cinsel yaşam içerisinde yeri olmayan, aşağılayıcı veya bütün toplum tarafından da doğal

²⁵⁶ <https://www.google.com.tr/amp/m.gazetevatan.com/amp/fahiselik-cok-mu-kazancli-bir-is-130078-yasam/>, erişim tarihi:21/06/2018.

²⁵⁷ <https://www.google.com/amp/s/barandogan.av.tr/blog/ceza-hukuku/mustehcenlik-sucu-cezası-nedir-tck-html>, erişim tarihi:21/06/2018.

²⁵⁸ <https://www.google.com/amp/s/barandogan.av.tr/blog/ceza-hukuku/mustehcenlik-sucu-cezası-nedir-tck-html>, erişim tarihi:21/06/2018.

olarak kabul edilmeyen ilişkiler olarak tanımlamaktadır. Bu nedenle, bu tarz ilişkileri içeren yazı, ses veya görüntülerin müstehcenlik suçunun konusu olması halinde TCK m.226/4'te düzenlenen "doğal olmayan yoldan cinsel davranış" hükmü değil, TCK m.226/1 hükümleri uygulanmalıdır. Müstehcenlik kişinin özel alanında kalması kaydıyla suç değildir. Müstehcen ürünlerin izin verilen yerlerde satılması, satışa arz edilmesi veya gösterilmesi suç teşkil etmez. Çocukların kullanıldığı müstehcen görüntü, yazı veya sözleri içeren ürünler hariç olmak üzere ve çocuklara ulaşması engellenmek koşuluyla, sanatsal ve edebi değeri olan eserler hakkında bu madde uygulanmaz. Bilimsel eserler hakkında müstehcenlik suçu hükümleri uygulanmaz.²⁵⁹

Sansür ile ilgili Türk Ceza Kanunu'na baktığımızda ise karşımıza 5651 sayılı "İnternet Ortamında Yapılan Yayınların Düzenlenmesi Ve Bu Yayınlar Yoluyla İşlenen Suçlarla Mücadele Edilmesi Hakkında Kanun" 8. madde çıkmaktadır. Buna göre, internet ortamında yapılan ve içeriği müstehcenlik suçu oluşturduğu hususunda yeterli şüphe sebebi bulunan yayınlarla ilgili olarak erişimin engellenmesine karar verilebildiği görülmektedir.²⁶⁰ Türkiye'de 28/04/2009 tarihli bir yargılamada, AİHM'nin 07/12/1976 tarih ve 25 sıra nolu Handyside-Birleşik Krallık kararından yararlanılmıştır. Bu karara göre, müstehcenlik ve pornografik ifadeler içeren yayın sınırlarının nereye kadar uzanabileceği ve demokratik bir toplumda, genel ahlakın korunmasına, suçların ve düzensizliğin önlenmesine ilişkin meşru bir amaca yönelik olarak yaptırımlarla kısıtlanabileceği ve bu kısıtlamanın AİHS'nin 10. maddesinde öngörülen ifade özgürlüğünün ihlali anlamına gelmeyeceği açıkça belirtilmiştir.²⁶¹

Yukarıda bahsi geçen karara bakıldığında, hukuksal yaptırımların öznellik içerip içermediği konusunda şüphe duyulabileceğini düşünüyorum. Çünkü İngiltere'de verilen kararın, demokratik bir toplumda ahlakı koruma amacı ile verildiğini düşünürsek; "ahlakı koruma" ifadesinin öznellik içerebileceğini de hesaba katmamız gerekir. Ahlak, herkesin üzerinde uzlaştığı bir kavram değilken, acaba ahlakı koruma iddiası hangi somut ölçüte dayanarak temellendirilecektir?

²⁵⁹ <https://www.google.com/amp/s/barandogan.av.tr/blog/ceza-hukuku/mustehcenlik-sucu-cezası-nedir-tck-html/> erişim tarihi:21.06.2018.

²⁶⁰ <https://www.google.com/amp/s/barandogan.av.tr/blog/ceza-hukuku/mustehcenlik-sucu-cezası-nedir-tck-html/> erişim tarihi:21.06.2018.

²⁶¹ <https://www.google.com/amp/s/barandogan.av.tr/blog/ceza-hukuku/mustehcenlik-sucu-cezası-nedir-tck-html/> erişim tarihi:21.06.2018.

Dworkin'e geri dönecek olursak, kitabında kadınların deneyimlerinden örnekler verdiğini görürüz. Küçük Godiva, çok küçük bir kızken, 14 yaşındaki bir erkek tarafından pornodan öğrenmiş olduğu bir "oyun" adı altında tacize maruz kalmıştır. Yetişkin bir genç kız olduğunda, pornografi yapan ve satan bir erkek tarafından uyuşturucuya alıştırılmıştır. O, parlayan ışıkları, bir sahneye doğru sürüklendiğini, iki adam tarafından soyulduğunu ve bir üçüncüsü tarafından tacize uğradığını hatırlıyor. Birileri onun üzerine para atıyor, midesini yumrukluyorlardı. Godiva'nın şu sorusu önemlidir: "Nasıl olur da orada olmak istemediğimi, kendi isteğimle orada olmadığımı göremezler!" Godiva 21 yaşındayken bir erkek arkadaşı olur. Bir gün erkek arkadaşı bir stag parti*ye katılır, orada birçok porno film seyretmiştir; diğer erkekler de filmlerin etkisinde kalarak cinsel ilişki yaşamak istemişler; Godiva'nın erkek arkadaşını bir kız arkadaşına sahip olmaktan dolayı kıskanmışlardır. Erkek arkadaşı eve gidip Godiva'dan oral seks talep etmiş; işini bitirip yeniden partiye geri dönmüştür. Bu yaşantıda da Godiva'nın içine düştüğü bir çaresizlik durumu vardır. Godiva, erkek arkadaşını mutlu etmeye zorunlu olduğunu hissetmiştir. Ayrıca erkek arkadaşını reddetse bu gerçek bir reddediş olarak algılanmayacaktı; henüz gerçek bir "Hayır" diyecek kadar özgür değildi. O, kendini kullanılmış hissetmiştir. Godiva için pornografi bir fantezi değildi; onun yaşamının ta kendisiydi. Erkek arkadaşı bir sanat öğrencisiyken Godiva'nın bedenini model olarak kullanıyordu; ama onu incitiyordu. Evliliklerinde kocası daha fazla pornografi tüketmeye başladı; o, Godiva'yı grup seks yapmaya zorluyordu.²⁶²

Dworkin kitabında, hayatlarında pornografi olan kadınların ne kadar zulme uğramış olduğunu göstermeye çalışmıştır. Yıllarca kadınların hikayelerini dinleyen Dworkin, yasal anlamda boşluktan dolayı çaresiz hissettiğini belirtmiştir. Dworkin, "Onları dinledim, kendi yoluma gittim, hiçbir şey değişmedi," demiştir. O, Catharine MacKinnon'la beraber 1983'te Minneapolis şehrinde sivil haklar kanununda yasa değişikliği üzerinde çalışmalara başlamıştır. Bu yasa değişikliği pornografinin, kadınların sivil haklarını ihlal ettiğini, bir çeşit cinsiyet ayrımcılığı olduğunu ve insan haklarını ihlal ettiğini iddia etmeyi amaçlıyordu. Minneapolis'te 1983 ve 1984'te yasa değişikliği iki kez onaylanmış; İndianapolis'te 1984'te yasa değişikliği

* Sadece erkekler için düzenlenen parti, örneğin evlenmeden önce yapılan bekârlığa veda partisi gibi.

²⁶² Andrea Dworkin, *Pornography: Men Possessing Women*, Penguin Books, 1989, s. 16-18.

gerçekleşmiştir. Pornografiyi, kadınlara karşı yapılan cinsiyet ayrımcılığının bir türü olarak tanımlayan yasa, 30 Aralık 1983'te, altı oya karşı yedi oyla Minneapolis Belediye Meclisince kabul edilmiştir fakat 5 Ocak 1984'te Minneapolis Belediye Başkanı Donald Fraser tarafından veto edilmiştir. 1 Mayıs 1984'te İndianapolis Belediye Başkanı William Hudnut, Minneapolis yasa tasarısına dayanan bir yasayı imzalamıştır. Bir saatten daha az bir süre sonra, 1. Ek Madde (first amendment) yanlıları, federal bölge mahkemesinde İndianapolis yasasına karşı çıkmışlardır. 19 Kasım 1984'te İndianapolis Federal Bölge Mahkemesi, bu yasanın korunmuş söylemin (protected speech), anayasaya aykırı olarak bir kısıtlaması olduğunu beyan etmiştir.²⁶³

Minneapolis yasası, pornografiyi aşağıda yer alan maddelerden birini ya da daha fazlasını gerektiren, kadınların cinsel olarak itaatinin anlatımı olarak tanımlar:

- (i) kadınlar, cinsel objeler, eşyalar ya da maddeler gibi insani niteliklerden yoksun bırakılmış bir şekilde tasvir edilirler; ya da
- (ii) kadınlar, acıdan veya küçük düşmekten hoşlanan cinsel objeler olarak sunulurlar; ya da
- (iii) kadınlar, tecavüze uğramaktan cinsel haz alan objeler olarak sunulurlar; ya da
- (iv) kadınlar, bağlanan, parça parça kesilen, işkence gören ya da fiziksel olarak incitilen cinsel objeler olarak sunulurlar; ya da
- (v) kadınlar, cinsel itaat pozisyonunda sunulurlar; ya da
- (vi) kadınların vücut bölümleri -vajinayla sınırlı kalmayarak göğüsleri ve kalçaları da kapsayan- sanki kadınlar bu bölümlere indirgenmiş gibi sunulurlar; ya da
- (vii) kadınlar doğaları gereği fahişeymiş gibi sunulurlar; ya da
- (viii) kadınlar, eşyalarla ya da hayvanlarla cinsel ilişkiye girmiş bir şekilde sunulurlar; ya da

²⁶³ Winifred Ann Sandler, "The Minneapolis Anti-Pornography Ordinance: a Valid Assertion of Civil Rights?", Fordham Urban Law Journal, Volume 13, Number 4, (1985), s.909-911.

(ix) kadınlar, iğrenç ve aşağı gibi gösterilerek, kanayan, yaralı, incitilmiş durumları cinsel bir bağlama sokarak, alçaltıcı, zarar veren, işkence sahnelerinde sunulurlar.²⁶⁴

Yukarıda bahsi geçen yasaya göre, yasada iddia edilen ihlal bağlamında haksızlığa uğrayan herhangi bir kişi, sakıncalı pornografinin yapımcısına, satıcısına, sergileycisine ya da dağıtımıcısına karşı bir hukuk davası açabilme hakkı kazanıyor. Yasa şunları yasadışı yapıyor: (1) pornografinin ticareti, (2) insanları pornografik performanslarda yer almaya zorlama ve (3) başka insanlar üzerinde pornografiyi zorlama. İlaveten yasa, pornografiden kaynaklanan herhangi bir saldırı ya da fiziksel saldırı kurbanına, buna neden olana ve pornografinin üretiminde ya da dağıtımında yer almış kişilere karşı özel kanun yolları sağlıyor.²⁶⁵

Dworkin'e göre pornografinin yasal olarak tanımı soyut değil, somuttur. Pornografi, resimlerle veya sözlerle kadınların cinsel olarak aşağılandığı, rahatsız edici görüntüler olarak tanımlanır. Ayrıca, kadınları insanlıktan çıkararak onları bir obje, bir eşya gibi sunan, kadınların aşağılanmaktan ve acıdan hoşlanan, tecavüz edilmekten haz alan, bağlanmış, vücudu kesilen, sakatlanan, dövülen, fiziksel olarak zarar verilen hallerinin yansıtılması da pornografinin tanımı içerisine girer. Bu kitapta Dworkin, pornografide insanlıktan çıkarmanın, sadizmin ve gücün nasıl işlediğini araştırmaktadır. Dworkin gerçek bir değişim istediğini söylemektedir. Erkeklerin kadınlar üzerindeki sosyal gücünün sona ermesini istemektedir; daha sert bir şekilde söylenirse erkeklerin botlarını kadınların boğazından çekmesini istemektedir. O, erkek egemenliğini parçalara ayırmak, üzerinde otopsi yapmak istemiştir bu kitapta.²⁶⁶

Erkekler, pornografiyi mental bir şey olarak tanımlarlar; çünkü onların zihinleri, onların düşünceleri, onların hayalleri ve fantezileri, kadınların bedenleri ve yaşamlarından daha gerçektir. Aslında gerçekte bir fantezi olarak kadınları kullanarak ticari olarak yılda 10 milyar dolarlık bir sosyal gücü karakterize etmektedirler. Bazılarına göre pornografi yüzeysel bir hedefdir ama bu doğru değildir; pornografi erkek egemenliğini somutlaştırır. O, erkek egemenliğinin DNA'sıdır.

²⁶⁴ Andrea Dworkin and Catharine A. MacKinnon, *Pornography & Civil Rights A New Day For Women's Equality*, 1989, s. 101.

²⁶⁵ Sandler, a.g.m, ss.913-915.

²⁶⁶ Dworkin and MacKinnon, a.g.e, s: 33.

Cinsel tacizin her bir kuralı, cinsel sadizmin her bir nüansı, cinsel istismarın her türlü yolu, pornografide kodlanmıştır.

Pornografi tartışmalarında ifade-eylem arasındaki ilişki konusunda örnek teşkil edebilecek bir başka düşünür ise Pyotr Kropotkin'dir. Kropotkin, eserinde Marc Guyau'dan örnek vererek, onun düşünce ile eylem arasında bir uçurumun olmadığını söylediğini belirtir. Düşünce, zaten bir eylem başlangıcıdır.²⁶⁷

Pornografinin bir ifade biçimi olduğunu ve bu nedenle de ifade özgürlüğü kapsamında ele alınması gerektiğini savunanlara karşı, Guyau'nun bu düşüncesi bize der ki: "Hayır, pornografi sadece bir ifade değildir; o, aynı zamanda bir eylemdir, eylemin başlangıcıdır." Pornografide bedenlerin aşağılanmasını görüyorsak, bu, gerçekten de bedenlerin aşağılanmasıdır ve bu tarz bir ifadeyle mücadele etmek gerekir; çünkü bu sadece bir ifade değildir. İfade olmakla da kalmaz; ister istemez kişilerin düşüncelerine sızır; kötü bir örnek teşkil eder ve gelecekteki eylemlerin zeminini hazırlar.

İfade-eylem ilişkisi açısından ele alabileceğimiz bir başka kaynak, John Stuart Mill'in *Özgürlük Üstüne* adlı eseridir. Mill'in bu eserinde ifade ile eylem arasındaki ilişkiye dair verdiği bir örnek ilgi çekicidir. Mill'in, tahıl tacirlerinin yoksulların ölmesine neden olduğunu yazan bir gazete makalesi yayınlanmasıyla, aynı şeyi kızgın bir kalabalığa söylemek arasında yaptığı ayrımı düşünelim. Bu ayrım, ifade edilmesinin zorlayıcı bir koruma gerektirdiği çıkarları tehdit ettiği yerde, bir fikrin zararlı bir davranışa dönüşmesini şart koşar. Mill'e göre, eylemlerin de düşünceler kadar özgür olması gerektiğini hiç kimse ileri süremez. Düşünceler, söylendikleri takdirde zararlı bir eyleme kışkırtma niteliği oluşturuyorsa, hoş görülmelerini yitirirler. Mill, tahıl tacirlerinin yoksulları açlıktan öldüren kişiler olduğu düşüncesine, salt basında yayımlandıkları sürece dokunulmaması gerektiğini belirtir. Ancak Mill, bir tahıl tacirinin evinin önünde toplanan galeyana gelmiş bir gruba bu düşüncelerin söylev şeklinde söylenmesi ya da aynı kalabalık içinde bir pankart halinde dolaştırılması durumunda haklı olarak ceza verilebileceğini dile getirir. Sansür yanlısı feministler, bir kere pornografi kadınların eşitsizliği ve boyun

²⁶⁷ Pyotr Kropotkin, *Anarşi/Felsefesi-İdeali*, 2. Baskı, İstanbul, Kaos Yayınları, 2005, s.47.

eğdirilmesi olarak anlaşıldığında, pornografinin eşitsizliğin devam etmesinde özel bir rol oynayan bir davranış türü olarak görüleceğini iddia ederler.²⁶⁸

2.1.2. İfade Özgürlüğü Problemi

Liberal feministler içerisinde yer alan Nadine Strossen, *Pornografiyi Savunma-İfade Özgürlüğü, Seks ve Kadın Hakları Mücadelesi (Defending Pornography-Free Speech, Sex and the Fight for Women's Rights)* adlı eserinde, pornografi karşıtı feministlerin sansür taleplerine karşı çıkmıştır. İfade Özgürlüğü için Kadınlar İnsiyatifi, tarihsel olarak kadınların sansürden hep zarar gördüklerini ifade etmiştir. Seks ve doğum kontrolü gibi konular hakkındaki bilgiler, kadınları koruma bahanesiyle yasaklanmıştır. Böylesi yasaklamalar şiddeti azaltmamıştır. Devletin müdahalesi olmadan, her kadının cinsel materyalleri okuma, seyretme ve üretme hakkı vardır.²⁶⁹

Strossen, pornografi karşıtı ve sansür yanlısı tutumları nedeniyle Catharine MacKinnon ve Andrea Dworkin'in bakış açılarını MacDworkinizm olarak adlandırır. Bu görüşe göre, pornografi baskılanmalıdır çünkü kadına karşı ayrımcılığa ve şiddete yönlendirir. Pornografi, kadınlara karşı somut zararları olduğu gösterilemese bile, sadece varoluşuyla bile kadınları incitir. Strossen, kadınlara karşı yöneltilen ayrımcılık ve şiddet için duyulan öfkeyi paylaşmakla beraber, pornografiyi sansürlemenin kadın karşıtı düşünceleri, şiddeti ve ayrımcılığı azaltmayacağını savunur. Daha da kötüsü, sansürün bu ciddi problemleri daha da ağırlaştıracağını söyler.²⁷⁰ Eğer MacDworkinizm mahkemelerde galip gelseydi, ifade özgürlüğü ilkelerinin hepsini riske atacaktı. Hükümet, bayrak yakmayı ve Marksist doktrini öğretmeyi, sahip olduğumuz kapitalist sistemin ve vatanseverliğin erozyona uğramasına sebebiyet verebileceğini bahane ederek yasaklayabildi. Beyaz üstünlüğü ve siyah ulusal ifadeler ırkçılığa neden olduğu gerekçesiyle suç sayılabildi; kadın hakları, gey hakları ve sivil haklar için barışçıl gösteriler, karşı gösterilere neden olabileceği gerekçesiyle yasaklanabildi. Alkol, tütün ve bir çok diğer ürünün reklamı, sağlığa zararlı olduğu için yasaklanabildi. Aynı şekilde feminist ifade, geleneksel aile

²⁶⁸ A.g.e., s.548

²⁶⁹ Nadine Strossen, *Defending Pornography-Free Speech, Sex and the Fight for Women's Rights*, Great Britain, Abacus, 1996, s.11.

²⁷⁰ Strossen, A.g.e, s.13.

değerlerini ve süregiden ailevi düzen ve sükuneti tehdit edebileceğinden bastırılmaya çalışılabilir. Kürtaj kliniklerinin reklamı ve diğer önseçim ifadeleri potansiyel yaşamın sonlandırmasına neden olduğu gerekçesiyle yasaklanabilir. Eğer kabul edilseydi, feminist sansürcülük, kaçınılmaz olarak, pornografiden çok daha fazlasının sansürlenmesine neden olacaktı.²⁷¹

1979'da New York'ta Pornografiye Karşı Kadınlar (Women Against Pornography-WAP) grubu kurulduğu zaman, pornografiyle mücadelede daha çok eğitim ve protesto araçlarını kullanmaktan yana bir tutum sergileniyordu; onlar sansürü onaylamıyordu. Ancak 1980'lerle beraber, büyüyen feminizm hareketi, pornografi için yasal kısıtlamalar talep etmeye başladı. Seks savaşları olarak adlandırılan tartışma ortamıyla pornografi konusunda feminizm, kutuplara ayrılmaya başladı. 1983'te Andrea Dworkin ve Catharine MacKinnon Minneapolis Şehir Konseyi'nden geçen bir pornografi karşıtı yasa hazırladılar. Pornografiyi cinsel ayrımcılık olarak tanımlamak, hukuka, bazı suçlara çare bulmak için mahkeme yetkisi vermiş oldu. Örneğin, pornografideki kaçakçılık, kişiyi pornografiye zorlama, kişiye pornografi için baskı uygulama, pornografi için fiziksel saldırı suçları gibi. Bu dört suçun hepsi, pornografinin yaygın bir şekilde yapılan 'resim ve/veya sözler yoluyla kadınların aşikâr bir şekilde cinsel olarak aşağılanması' tanımıyla ilişkilendirildi. Pornografinin bu tanımlaması, aşağılama kavramı ile ilgili sekiz ölçüt daha getirmekte ancak pornografi tanımının özünde varolan belirsizlik ve öznelliğiyle bu ölçütler birleştirilmiş durumdadır. Bu ölçütler: 1) Kadınlar, insanlıktan çıkarılmış cinsel objeler ve eşyalar gibi sunulmaktadır. 2) Kadınlar, aşağılanmaktan veya acıdan zevk alan cinsel objeler olarak sunulmaktadır. 3) Kadınlar, tecavüzde, enseste ve diğer cinsel saldırılarda cinsel haz alıyor gibi sunulmaktadır. 4) Kadınlar, bağlanan, parçalanan, sakatlanan, dövülen, hırpalanan veya fiziksel olarak zarar verilen cinsel objeler olarak sunulmaktadır. 5) Kadınlar, cinsel olarak boyun eğmiş, köleleştirilmiş pozisyon ve duruşlarla resmedilmektedir. 6) Kadının beden parçaları -vajina, göğüs ve kalçaları- kadınlar sadece bu parçalardan ibaretmiş gibi sunulmaktadır. 7) Kadınlar, hayvanlar ve objelerle ilişkiye

²⁷¹ A.g.e, s. 40-41.

girerken sunulmaktadır. 8) Kadınlar, iğrenç ve değersiz gibi gösterilen, aşağılama, alçaltma, yaralama, işkence, kanatma, yaralama sahnelerinde sunulmaktadır.²⁷²

Bu model üzerine temellenen yasalar, Amerika Birleşik Devletleri'ndeki bir çok eyalette etkili olduğu gibi, Kanada, Almanya, Filipinler ve İsveç'te de etkili olmuştur. İngiltere ve Yeni Zelanda'daki pornografi karşıtı feministler bu yasalara başvurmuşlardır. Minneapolis'in liberal demokrat belediye başkanı Donald Fraser, 1. Ek Madde'yi (First Amendment) ihlal ettiği gerekçesiyle yasayı veto etmiştir. Fraser, yönetim kariyeri boyunca kadın haklarının savunuculuğunu yapmıştır ve karısı Arvonne Fraser, uluslararası kadın hareketinde uzun süre bulunmuştur. 1984'te Indianapolis'te aynı yasa, muhafazakâr Cumhuriyetçi politikacılar ve her zaman kadın haklarına karşı duran sağ-kanat gruplar tarafından da desteklenerek yasallaştırılmıştır. Örneğin, önde giden destekleyicilerden biri Baftist papaz Greg Dixon'dı. Indianapolis şehir konseyinde cumhuriyetçiler yasa lehine oy kullanırken, konseyin demokratik her bir üyesi, yasaya karşı oy kullanmıştır. Görünüşte feminist olan bu yasa, aslında yerel feminist gruplardan destek görmemiştir. Kadınlar için Ulusal Organizasyon (National Organization for Women-NOW) bu yasaya karşı durmuştur.²⁷³

Yukarıda bahsi geçen pornografi karşıtı yasa, 1983'te Minnesota Üniversitesi Hukuk Profesörü Catherine A. MacKinnon ve feminist yazar Andrea Dworkin tarafından hazırlanmıştır. Pornografiyi, kadınlara karşı yapılan cinsiyet ayrımcılığının bir türü olarak tanımlayan yasa, 30 Aralık 1983'te, altı oya karşı yedi oyla Minneapolis Belediye Meclisi'nce kabul edildi fakat 5 Ocak 1984'te Minneapolis Belediye Başkanı Donald Fraser tarafından veto edildi.²⁷⁴

1 Mayıs 1984'te Indianapolis Belediye Başkanı William Hudnut, Minneapolis yasa tasarısına dayanan bir yasayı imzaladı. Bir saatten daha az bir süre sonra, birinci ek madde yanlıları, federal bölge mahkemesinde Indianapolis yasasına karşı çıktılar. 19 Kasım 1984'te Indianapolis federal bölge mahkemesi, bu yasanın korunmuş söylemin anayasaya aykırı olarak bir kısıtlaması olduğunu beyan etti.

²⁷² Nadine Strossen, A.g.e, ss:73-75.

²⁷³ A.g.e, s.78.

²⁷⁴ Winifred Ann Sandler, The Minneapolis Anti-Pornography Ordinance: A Valid Assertion of Civil Rights?, Fordham Urban Law Journal, Volume 13, Number 4 Article 3

Türkiye'deki pornografi tartışmalarına baktığımızda, bu konuda görüş dile getiren feministlerin genel olarak pornografi karşıtı bir duruşları olduğunu görüyoruz.²⁷⁵ Türkiye'deki feministler, ABD ve İngiltere'de pornografi karşıtlığı için dile getirilmiş olan argümanları savunmuşlar ve özellikle porno endüstrisine odaklanmışlardır. Türkiye'deki feministler, kapitalist sistemin kadınları pornografi yoluyla sömürdüğüne ve ataerkil yapının pornografik materyallerle yeniden üretildiğine dikkat çekmişlerdir.²⁷⁶ Türkiye'de pornografiyi tartışan feministler, özgürlük ve kadının kendi bedeni üzerinde söz söyleme hakkını dile getirirler de pornografi konusunda ifade özgürlüğü tartışması yürütmemektedirler. Ayşe Düzkan, pornografinin erkekler için üretildiğini vurgularken, kadınların da bu materyali tükettiğini göz önünde bulundurmıştır. Pornografi ve doğrudan şiddet arasında kurulan bağlantıyı kabul etmeyen Ayşe Düzkan'a göre, şiddeti ve tecavüzü öven malzemeye sınır getirilmelidir. Ayşe Düzkan, pornografinin tamamen sansür edilmesini istemediği gibi tamamen özgür bırakılmasından da yana değildir. Düzkan'a göre cinayet işlemeyi övmenin yasak olması gibi tecavüz etmeyi övmek de yasak olmalıdır.²⁷⁷ Ayşe Sargın'a göre ise kapitalist ve ataerkil bir sistemde, insani bir içgüdü olan cinsellik endüstrileşmektedir. Kadına yönelik şiddet, ırklar ve sınıflar arası eşitsizlikler, erotik malzemeye dönüşmektedir.²⁷⁸

Ayşe Sargın'ın 'Pornografi Şiddet ve Kapitalizm-3' adlı yazısında liberalleri ve muhafazakârları, pornografi karşısındaki tutumları nedeniyle eleştirdiğini görüyoruz.²⁷⁹ Liberallere göre, her şeyde olduğu gibi, pornografide de bireysel özgürlük ve ahlaki tercihlerdeki çeşitlilik esastır. İstiyorsan izlersin, istemiyorsan izlemezsın. Ancak üretimine ve izlenmesine engel olamazsın. Çünkü 18 yaşını geçen herkes kendi seçimlerinden sorumludur ve bu seçimleri yapabilecek akıl ve hür iradeyle donanımlıdır. Muhafazakârlar ise liberallerin bu bireyci anlayışı yerine dine dayanan muğlak bir genel ahlak anlayışını referans alır. Bu anlayışa göre her türlü cinsel temsil ortadan kalkmalıdır. Sargın'a göre, liberalizmin çizdiği tabloda bir problem vardır. Ona göre biz, liberalizmin resmettiği gibi uzayda yaşamıyoruz. Tercihlerimiz, seçimlerimiz, aile, din, medya gibi çeşitli sosyal yapılar aracılığıyla

²⁷⁵ <http://www.academia.edu/222479/FEM%C4> erişim tarihi:01.07.2018.

²⁷⁶ A.g.e.

²⁷⁷ A.g.e.

²⁷⁸ A.g.e.

²⁷⁹ <http://m.bianet.org/bianet/kadin/95882-pornografi-siddet-ve-kapitalizm-3> erişim tarihi:03.07.2018.

şekilleniyor. Tercihlerimizi belirleyen bir sürü maddi koşul var. Kadınların iş piyasasında ucuza ve sigortasız olarak çalıştırıldığı bir sistemde işsiz olan ya da düşük ücretli bir işte çalışan bir kadının para kazanmak için pornografik içerikli filmlerde oynamayı tercih etmesi ya da bir işçi erkeğin, sosyal ilişkilerin, dayanışmanın, bir arada olmanın sürekli baltalandığı bir toplumda gün boyu 10 saat çalışıp akşam evinde yalnız kaldığında kendisine eğlence diye pazarlanan pornoyu izlemesinin ne ölçüde bireysel, hür iradeyle yapılmış bir tercih olduğu tartışmalıdır. Liberalizm, bu bireysel tercih söylemini insanlara pazarlarken, dayatılan bu tercihler üzerinden milyarlarca dolar kazanan bir endüstrinin ve en temel insani güdüler de dahil olmak üzere her şeyi metalaştıran bir piyasanın varlığını gizlemektedir.²⁸⁰

Türkiye'de müstehcenlik yasaları olmasına rağmen pornografi tüketiminin azaldığına dair ampirik bir veri bulunmamaktadır. 5237 Sayılı Türk Ceza Kanunu'nun 226. maddesi "Müstehcenlik" başlığını taşımaktadır. Bu maddenin dördüncü fıkrasına göre "şiddet kullanılarak, hayvanlarla, ölmüş insan bedeni üzerinde veya doğal olmayan yoldan yapılan cinsel davranışlara ilişkin yazı, ses veya görüntüleri içeren ürünleri üreten, ülkeye sokan, satışa arz eden, satan, nakleden, depolayan, başkalarının kullanımına sunan veya bulunduran kişi, bir yıldan dört yıla kadar hapis ve beş bin güne kadar adli para cezası ile cezalandırılır."²⁸¹

2007 yılında yürürlüğe giren 5651 Sayılı "İnternet Ortamındaki Yayınların Düzenlenmesi ve Bu Yayınlar Yoluyla İşlenen Suçlarla Mücadele Edilmesi Hakkında Kanun" ile devlet, pornografi karşıtı feministlerin talep ettiği gibi bir denetim ve kontrol mekanizması getirmiştir. Ancak getirilen bu sansür mekanizması feministlerin etkin kampanyalar sonucunda elde ettikleri ve kadınların taleplerine duyarlı bir kanun değildir.²⁸²

Türkiye'den pornografiye ilişkin bir başka görüş ise Deniz Ulusoy'a aittir. Ona göre, pornografiyi pornografi yapan cinsel edimi kendisine konu edinmesi değil, bunu sunuş biçimidir.²⁸³ Pornografinin temelinde bakışı tatmin etme vardır.

²⁸⁰ A.g.e.

²⁸¹ Eda Aslı Şeran, Feminist Tartışmalar Işığında Pornografi ve Sansüre "Ayıplar Cenneti" Türkiye'den Bakmak, Türkiye'ye Bakmak, <http://www.academia.edu/222479>.

²⁸² Şeran, A.g.e.

²⁸³ Deniz Ulusoy, Nesneleşen Bedenler: Pornografi ve İmge Üretimi, Feminist Politika, Yaz 2011, s.34.

Dokunmakla, nüfuz etmekle ilgili olan her şey unutulmuştur ya da hiç öğrenilmemiştir. Arka plan yerine ön plan vurgulanır. Görünen şey bilinen şeydir; görmek ve bilmek birbirine eşittir. Bu yüzden porno endüstrisi merak edilmez. Porno endüstrisinde çalışan kadınların neden ve nasıl bu işi yaptıkları, uyuşturucu, tecavüz, istismar hikayeleri bilinmez. Pornoyla ilgili olarak yeni olan, kadın bedeninin aşağılanması değildir. Bu, porno endüstrisinin ortaya çıkışından yüzyıllar öncesinden beri varolan bir durumdur. Yeni olan, pornografiye içkin tüketen, haz verirken felç eden imgelerin kadın erkek farketmeden bütün izleyicilerde, güç ilişkilerinin ezen tarafı erkek bakışını meşrulaştırılmasına, onun içselleştirilmesine hizmet etmesi ve kadının kendine ait bakış açısını keşfetmesinin önünde yeni bir engel oluşturmasıdır.²⁸⁴ Deniz Ulusoy, ayrıca Prof. Dr. Celal Şengör'ü pornografi ile ilgili söylediklerinden dolayı eleştirmiştir. Şengör, pornografinin birçok faydası olduğunu söylemiş ve pornografi izlemeyi tavsiye etmiştir. Ulusoy'a göre, Şengör bu tavrıyla, yükselen muhafazakârlığın cinselliği ayıp sayan anlayışı karşısında, özgürlükçü sandığı pornoyu cinsellik eğitimiyle bir tutmuştur. Ulusoy, Şengör'e, muhafazakârlığa karşı çıkmak istiyorsa Darwin'den şaşmamasını tavsiye eder. Ulusoy ayrıca, pornografi karşısında yaşadıkları kenetlenmenin utancını kadınlara transfer eden muhafazakârların ikiyüzlülüğü ve aynı imgenin verdiği zevkle akıl tutulması yaşayan bilim "adamları"nın özgürlükçülük adına pornoyu kutsayan cehaletleri karşısında feministlerin söyleyecek daha çok sözü olduğunu belirtmektedir.²⁸⁵

Tüm bu düşüncelere baktığımızda görülüyor ki Türkiye'de pornografiye dair yürütülen yoğun bir kampanya bulunmamaktadır. Pornografiye dair dile getirilen düşünceler ise daha çok pornografi karşıtlığı yönündedir. Dile getirilen düşüncelerde ifade özgürlüğü adı altında pornografinin meşrulaştırılmasına karşı bir uyarı bulunmaktadır.

Dworkin-Mackinnon'ın pornografi karşısındaki tutumu, elit birçok hukuk okulunu ve kadın çalışmaları programlarını da içeren akademiye ve kamuyu etkilemiştir. Kadınlara karşı ayrımcılığı ve şiddeti teşvik ettiği iddia edilen görüntü ve sözlerin sansürlenmesi teklifinin yaygın bir kabul görmesi şaşırtıcı değildir. Rahatsızlık veren toplumsal bir konu ile ilgili görselleri ya da sözleri sansürlemeyi

²⁸⁴ A.g.e, s.36.

²⁸⁵ A.g.e, s.34.

teklif etmek her zaman popülerdir. Ayrıca, seçmenlerine ivedi problemlerle ilgili 'bir şeyler yaptığını' söyleyen ama vergi artışlarını gündeme getirmeyen politikacılar arasında da sansürün desteklenmesine şaşmamalı. Pornografiyi bastırmak için feministlerin yaptıkları önerileri birçok muhafazakâr ve ılımlı kişinin desteklemesini bekleyebiliriz ama sansüre karşı direnen bir gelenekten gelenler için, -liberaller, medya ve akademi buna dahil- bu rahatsız edici bir durumdur. Bunun nedeni, bu grupların içindeki bireylerin, kadın haklarının ilerlemesini destekleme arzularından ileri gelir. Ama feministlerin genel olarak sansürü desteklediğine dair yaygın yanlış kanı, bu gruplar arasında çok etkili ve zarar verici olmaktadır. MacDworkin'in medya tarafından büyütülmesi de, tüm feministlerin ya da çoğunun pornografiyi zararlı bulduğu ve sansür talep ettiği şeklindeki yanlış kanının sürdürülmesine neden oldu. New York Times muhabiri bir kadının 1993 tarihli bir makalesindeki bir ifadesi semptomatiktir. Ona göre, aslında bütün feministler pornografinin zararlı olduğunu düşünür. Ancak Strossen kendi kitabında bu ifadenin patentli olarak artık bir yalan olduğunu göstereceğini iddia eder.²⁸⁶

Edim ve zarar illiyet bağının gözetilmemesi pek çok alanda yasakları desteklemeye uygundur. Örneğin pornografinin kadınlara yönelik olumsuz “genel bir kültürel çevre” yaratılmasına katkı sağladığı gerekçesiyle yasaklanması talep ediliyor. Buna göre pornografi, kadınların seks objesi olarak görülmesine ve erkeklerden aşağı varlıklar olduklarının düşünülmesine katkı sağlıyor. Böyle bir zarar anlayışından yola çıkarsanız neredeyse her şeyin yasaklanmasını savunabilir hale gelirsiniz. Örneğin savaş filmleri, şiddet içerikli bilgisayar oyunları, şiddet içerikli şarkılar, resimler ve karikatürlerin vb. şeylerin yasaklanması toplumda suçu ve şiddeti artırıyor veya suç ve şiddet kültürünü besliyor diyerek rahatlıkla savunabilir.²⁸⁷

John Stuart Mill'in *Özgürlük Üstüne* adlı eserinde 'Düşünce ve Tartışma Özgürlüğüne Dair' başlıklı bölümde dile getirmiş olduğu ifadeler, pornografi tartışmalarına ışık tutacak bir çok dayanak noktası sunmaktadır. Ne kadar ahlak dışı kabul edilirse edilsin herhangi bir öğretiyi, ileri sürmek ve tartışmak konusunda,

²⁸⁶ Strossen, A.g.e, s.83-84.

²⁸⁷ Cennet Uslu, Nefret Söylemi Suçu Versus İfade Hürriyeti, Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi – Sayı 38 – Ekim 2013, s.192.

ahlakî bir inanç sorunu olarak, o tam bir özgürlüğün var olması gerektiğini savunur.²⁸⁸ Bu düşüncesinden hareketle diyebiliriz ki Mill, pornografi karşıtı feministlerin sansür talebini hoş karşılamayacaktır. Çünkü sansür varsa tam bir özgürlüğün varlığından söz edemeyiz. Mill'in kitabının ilerleyen kısımlarında söylediklerinin, sansür ile ilgili duruşunu daha da netleştireceği kanaatindeyim:

Bir düşüncenin susturulmasındaki asıl kötülük, onun insan soyuna, yaşayan nesle olduğu gibi gelecek nesillere karşı da bir haydutluk olması; o düşünceye taraftar olanlardan daha da fazla, o düşünceye katılmayanlara karşı bir soygunculuk olmasıdır. Eğer düşünce doğruysa insanlar yanlış olanı doğru olanla değiştirmek olanağından yoksun bırakılırlar; eğer yanlışsa onlar hemen hemen aynı derecede büyük bir yararı, yani gerçeğin haksızlıkla çarpışması sonucunda onun daha da açık olarak anlaşılmasını ve daha canlı bir etki yaratmasını elden kaçırmış olurlar.²⁸⁹

Bu ifadeler, çok net gösteriyor ki, Mill sansürün gerçeğe ulaşabilme konusunda insanların önünde büyük bir engel teşkil ettiğini ve bu nedenle insanlık için zararlı olduğunu belirtmektedir. Eğer pornografi, özellikle de kadınları aşağılaması açısından karşısında durulan somut bir olguysa Mill'in tercihi, pornografinin sansürlenmesi değil, gerçeğin tartışma yoluyla eninde sonunda ortaya çıkmasına izin verilmesi ve böylelikle tüm insanları ikna edebilecek bir güce kavuşmasıdır. Ya da tartışma yoluyla iddia edildiği şekliyle zararlarının olmadığı da ortaya çıkabilecektir. Ancak biz bu tartışma ortamlarını sağlamadan düşüncüyü susturursak doğru ya da yanlış olduğuna dair açık seçik bir fikre sahip olma hakkından men edilmiş oluruz.

2.1.3. Liberal Feminizmin Eleştirisi

Liberal feminizmin ifade özgürlüğüne odaklanması, insan hakları açısından olumlu bir tutum olmakla birlikte; olaylara sadece ifade özgürlüğü açısından yaklaşmanın sorunlu olduğu gözden kaçırılmamalıdır. Ayrıca pornografinin sadece bir ifade türü olup olmadığı da tartışmalıdır. Bir kişinin "Kadınları aşağılık buluyorum." demesi ile kadınları aşağı gösteren bir film çekmesi arasında fark vardır. İki durumu da sadece ifade olarak ele alamayız. Pornografik bir film, ifadeden çok

²⁸⁸ Mill, Özgürlük Üstüne ve Seçme Yazılar, s.32.

²⁸⁹ A.g.e, s. 33.

daha fazlasıdır. Bir üretilimdir; düşüncenin davranışa bürünmüş halidir. Milyonlarca insana ulaşan sosyal bir koddur. Kaldı ki birini veya bir grubu aşağılık bulduğunu söylemenin kendisinde bile sorun yok mudur? Her ifade, özgürlük adına korunmalı mıdır? Nefret söylemi, hakaret suçu kavramları tümüyle anlamsız mıdır? Kişiler hem kullandıkları dile hem her türlü ifade aracına hem de her tür eylemine dikkat etmek zorundadır. Pornografi tartışmalarında liberal feministleri, ifade özgürlüğü hakkında vazgeçmemek adına pornografiyi fazla masum göstermeleri, pornografinin zararlarını küçümsemiş olmaları yönünden eleştiriyorum.

Liberalleri eleştiren David Dyzenhaus'a göre, liberaller genelde pornografinin zararsız erkek tercihlerini tahmin ettiğini düşünürler.²⁹⁰ Liberaller hangi türden olursa olsun sansüre karşı onları düşman eden eksiksiz bir ifade özgürlüğü hakkına kendilerini adarlar. Onlar eylemin zıttı olarak ifadenin bireylere, devleti ya da baskıyı haklı gösterebilecek bir zarar veremeyeceğini ya da ifadeyi düzenlemeye kalkışmanın ifadenin kendisinin yol açabileceği zarardan daha büyük zarara sebep olacağını düşünürler.²⁹¹ Liberaller pornografi tüketiminin kamusal alanın karşıtı olarak özel alana ait bir durum olduğunu iddia ederler. Liberaller kendilerini özel alanı korumaya adanmışlardır çünkü bireysel özerklik hakkına saygı göstermek isterler. Devlet, kendi görüşleri doğrultusunda yaşamaları için bireylere maksimum alan sağlamalıdır. Liberaller için, pornografi tüketimi, Wolfenden Raporu'nun ünlü bir cümlesine göre, en azından özel alanda yetişkin tüketimi için yetişkinlerin rızasıyla üretildiğinde "hukukun işi değildir."²⁹²

2.2. FAYDACILIK İLE PRO-SEKS FEMİNİZM İLİŞKİSİ

Seks-pozitif feminizm olarak da bilenen Pro-seks feminizm, 1980'lerin başlarında, kadının özgürlüğü konusunda temel nokta olarak cinsel özgürlüğe odaklanan bir harekettir. Pro-seks kavramı, Ellen Willis'in 1981 tarihli "Lust Horizons: Is The Women's Movement Pro-Sex?" adlı makalesinden gelmektedir. Willis, "Feminizm, Ahlak ve Porno" adlı yazısında, feminist hareketlerin özgürlükten çıkıp artık tek yönlü ilerlediğini söylemiştir. Gayle Rubin ise pornografi karşıtı

²⁹⁰ David Dyzenhaus, 'John Stuart Mill and Harm of Pornography', Ethics, Volume 102, Issue 3 (April, 1992), s.534.

²⁹¹ A.g.e, s.535.

²⁹² A.g.e, 535.

feministleri, seks muhafazakârlığı ile suçlamış, feministlerin kadın haklarını savunmaktan uzaklaştığını iddia etmiştir. Bu hareket, pornografinin ve seks işçiliğinin kadını aşağıladığına ve sömürdüğüne inanan Catharine MacKinnon ve Andrea Dworkin gibi feministlere tepki olarak ortaya çıkmıştır. Bazıları bu harekete, pornografi karşıtı feministlere cevap vermek için katılmışlardır. 1980'lerin başlarında pro-seks feministler ve pornografi karşıtı feministler arasında devam eden bu yoğun tartışma dönemine feminist seks savaşları adı verilmiştir.²⁹³

Pro-seks feminizm içerisinde sansür karşıtı aktivistler, LGBT aktivistleri, feminist akademisyenler, seks radikalleri, pornografi ve erotika üreticileri bulunmaktaydı. Bu grup üyelerinin hepsinin hem feminist hem de pro-seks olmalarına gerek yoktu. Onlar, patriyarkanın cinsel ifadeyi sınırladığını ve pornografiyi yasaklamaktan çok, tüm toplumsal cinsiyetteki kişilere daha fazla cinsel fırsatlar sunulması gerektiğini tartışmışlardır.²⁹⁴

Pro-seks feministler genellikle cinsel özcülüğü reddederler; seksin sosyal yaşamda öncelikli olan ve kurumları şekillendiren doğal bir güç olduğu fikrinden ziyade, onu, ağırlıklı olarak toplum tarafından etkilenen cinsel oryantasyon ve toplumsal cinsiyet olarak görürler. Pro-seks feminizmin müdahale ettiği sosyal arka plan iyi anlaşılmalıdır. Hristiyan toplumlar genellikle geleneksel cinsel ahlak olarak Hristiyan ahlakından etkilenirler; buna göre cinsel etkinlik sadece evlilikte olmalıdır ve vajinal ilişki olmalıdır; evlilik dışındaki cinsel eylemler ve doğal olmayan (oral, anal, sodomi olarak adlandırılan) ilişkiler yasaklanmıştır. Oysa evlilik içi zora dayalı cinsel ilişkiler pek çok sosyal ve dinî muhafazakâr tarafından ahlak dışı görülmez.²⁹⁵

Pro-seks feminizm içerisinde yer alan Avedon Carol, sansür karşıtı bir düşündürdür. *Bad girls & Dirty pictures* editörlerinden biridir. Carol, çocukların pornografik materyal seyrederek zarar gördüğüne dair herhangi bir kanıt olmadığını söyler. Hatta Carol, cinsel tacizciler üzerinde yapılan araştırmalarda, cinsel suçluların diğer erkeklere göre pornoyla hayatlarının daha geç zamanlarında tanıştıkları ve porno filmleri daha az seyrettikleri, ayrıca cinsellik üzerine konuşulmayan ve bu

²⁹³ Ellen Willis, *Lust Horizons*, <https://minnesota.universitypressscholarship.com/view/> Erişim tarihi: 25.07.2018.

²⁹⁴ A.g.e.

²⁹⁵ A.g.e.

konuda baskıcı ve kısıtlayıcı evlerden geldikleri, cinsellik eğitimlerinin çok az olan ya da hiç olmayan kişiler oldukları sonuçlarına varıldığını söyler. Ona göre, tam tersine, pornografi hakkında baskıcı tavırların daha zarar verici olduğuna ve cinsel saldırı yaratmada rol oynayabileceğine dair birçok örnek mevcuttur. Örneğin, Kaliforniya, Santa Clara'daki (CSATP- The Child Sexual Abuse Treatment Program) Çocukların Cinsel Tacizlerinin Tedavisi Programı, çocuk tacizinin nedenlerine dair oldukça deneyime sahiptir.²⁹⁶ Marcia Pally, CSATP'nin kurucusu Dr. Henry Giaretto'dan şu cümleleri alıntılamıştır: "Bizim programımız pornografi kullanımının bilgilerini toplamayı içermekle şekillenmiyor; çünkü bizim klinik çalışmalarımız çocuk taciziyle cinsel içerikli materyal (sexually explicit material) arasında bir bağlantı göstermedi. Bazı failerin, cinsel içerikli materyal okuyup seyrettiklerini söylemelerine rağmen, diğer bazıları da pornografiyi ahlaki bulmadıklarını söylemişlerdir. Yaygın kanının aksine, kendi çocuklarına cinsel amaçlar için yönelen erkeklerin çoğu gayet dindar kimseler ve yaptıklarının mastürbasyondan daha az günah olduğunu düşünüyorlar. Marcia Pally ayrıca Michigan polisinin soruşturduğu cinsel suçların % 41'inde pornografinin kullanıldığına dair raporu ele alıyor. Aslında bu rapor tamamen yanlış bir iddiaya dönüşüyor; Michigan'dan Dedektif David Minzey ile yapılan bir röportajda Minzey, Michigan'ın, ülkede, cinsel güdülü suçların bilgisinin toplandığı en eski yer olduğunu, 1950'lerde, 70.000 dava kaydedildiğini vurgulamıştır. Minzey'in departmanı cinsel içerikli materyalle cinsel suçlar arasında bir bağlantı, nedensel bir ilişki bulamamıştır. Minzey'in açıklamasına göre, %41 istatistiği, Michigan Üniversitesi'nden Papaz Darrell'in yüksek lisans tezinden ileri geliyor gibi görünmektedir. Papazın çalışmasında çok güçlü bir dinî hava var, diyor Minzey. Papaz, bir nedensellik kurmaya çalışıyor ama bildiğiniz gibi cinsel içerikli materyal ile cinsel suçlar arasında bir nedensellik kuramazsınız. Biz alkol için daha iyi bir nedensellik kurabiliriz. Pornografiden gelen diğer bir "zarar" ise, pornografi izlemekten dolayı insanların sapıklaşabilme ihtimalleridir. Sado-mazoşist materyallere bakan bir kişi, sadomazoşist olabilir ya da çocuk pornosuna bakan bir kişi pedofili olabilir. Benzer bir iddia da, bağımlılık iddiasıdır; buna göre pornografi izleyen biri giderek daha yüksek dozlarda pornoya bakma ihtiyacı duyacaktır; hem

²⁹⁶ Avedon Carol, Nudes, Prudes And Attitudes Pornography and Censorship, Great Britain, New Clarion Press, 1994, s.21.

daha fazla izleme ihtiyacı duyacaktır hem de izlemek istediklerinin dozu giderek sertleşecektir.²⁹⁷ Bu yüzden, bir adamın, kadınların misyoner pozisyonda* seviştikleri filmleri izlemeye başlayarak, örneğin Sado-mazoşist gibi daha sert olan materyallere ihtiyaç duyacağına inanılıyor. Bu kişi Sado-mazoşizme alışabilir ve devamında çocuk pornosuna ihtiyaç duyabilir. Bu inançlar, tekrar ve tekrar çürütüldü ve bunları destekleyecek bir kanıt yok. Bir kişinin daha sert bir şeye ilerlemesinin tek nedeni, yumuşak olanının ona hitap etmemesidir. Ayrıca Avedon Carol, eğer çocuk pornografisi yasaklanırsa bir gün evimizdeki bebeklik fotoğraflarımız nedeniyle çocuk pornosuna sahip olmaktan tutuklanabileceğimizi iddia ediyor.²⁹⁸

Pro-seks feministler, pornografinin yararları olabileceğini de iddia etmiştir. Örneğin Wendy McElroy, *XXX: A Woman's Right to Pornography* adlı eserinin başlangıcında: "Pornografi, kadınlara hem kişisel hem de politik olarak fayda sağlar." demiştir. Wendy McElroy ayrıca, *A Feminist Overview Of Pornography, Ending In A Defense Thereof* adlı yazısında da pornografinin kadınlara hem kişisel hem de politik olarak faydalı olduğunu savunur. Bu görüşe, yüzlerce seks işçisi ile yapmış olduğu görüşmelerden sonra vardığını belirtiyor. Ona göre, pornografi hakkında belli başlı üç görüş vardır. En yaygın olanı akademi dünyasındadır ve pornografinin, erkek kültürünün kadınları istismar eden bir ifadesi olduğunu söyler. Liberal pozisyon ise "kadının bedeni, kadının hakkı" prensibiyle ifade özgürlüğü ilkesini birleştirmeye çalışır ve pornografi konusunda daha çok "desteklemiyorum ama herkesin söz ve görselleri üretip tüketmeye hakkı vardır." demektedir. Pornografinin asıl savunusu, pro-seks olarak adlandırılan ve pornografinin kadınlara faydalı olduğunu savunan feministlerce yapılmıştır.²⁹⁹

Pornografi karşıtlarına göre pro-seks feministler baskıyı ve aşağılanmayı erotize etmektedirler. Bir pornografi karşıtı olan Andrea Dworkin, pornografiyi savunan bir kişinin feminist olamayacağını iddia eder. Catharine MacKinnon *Only Words* adlı eserinde pornografinin bir cinsel şiddet eylemi olduğunu savunur. Liberal feministler ise kişisel olarak pornografiden rahatsızlık duyarlar. Oysa pro-seks

²⁹⁷ Carol, A.ge, s.22.

* Misyoner pozisyon (Missionary-position): Kadının sırt üstü yattığı klasik sevişme pozisyonu

²⁹⁸ A.g.e, s.20.

²⁹⁹ Wendy McElroy, "A Feminist Overview Of Pornography, Ending In A Defense Thereof", <http://www.wendymcelroy.com/freeinq.htm>, erişim tarihi: 19.10.2018.

feministler, kadının pornografiye katılımını veya tüketimini kendi seçimine bırakır. Pornografiyi sansürlemenin tehlikeleri hakkında pro-seks ve liberal feministler hemfikirdir.³⁰⁰

Pornografi karşıtlarına göre, pornografi kadını aşağılar; kadına karşı şiddete yönlendirir; kadınlar fiziksel olarak pornografik filmlerde oynamaya zorlanırlar. Pornografide yer alan kadınlar psikolojik olarak zarar görürler. Wendy McElroy, pornografi karşıtı bu iddiaları sınamaya tâbi tutar. İlk iddia olan, pornografinin kadınları aşağılaması fikrine, aşağılanma kavramının öznel bir terim olduğu şeklinde yanıt verir. Asıl önemli olanın, her kadının, neyin aşağılayıcı, neyin özgürleştirici olduğunu tanımlamaya hakkı olduğudur. Aşağılama iddası sıklıkla nesneleştirme kavramıyla ilişkilendirilir. Buna göre, pornografi, kadınları nesneye dönüştürür. Bu anlamsız bir iddiadır çünkü nesnelerin cinselliği yoktur, sadece canlıların cinselliği vardır. Seks nesnesi terimi genellikle, kadınları beden parçaları olarak göstermek ve onları fiziksel nesnelere indirgemek olarak kullanılır. Bunda yanlış olan nedir? Kadınlar, zihinleriyle ve ruhlarıyla olduğu kadar bedenleriyle de vardır. Kimse, kadınların beyinleriyle veya ruhsal varlıklarıyla sunulduğunda rahatsız olmuyor. Neden kadınların cinselliğine odaklanmak aşağılayıcı olsun ki? Pornografinin kadınlara karşı şiddete yönelttiğine dair iddiaya ise Elroy şöyle yanıt verir: "Yapılan çalışmalar ve uzman görüşleri pornografi ve şiddet arasındaki bağlantı konusunda bu iddia ile aynı fikirde değiller. Hatta sansür yanlısı olan Meese Komisyon raporu bile pornografi ile şiddet bağlantısına dair bilgilerin güvenilir olmadığını belirtmiştir."³⁰¹

Feminist Thelma McCormick tarafından 1983 yılında Kadınlara Karşı Şiddet Üzerine (Metropolitan Toronto Task Force on Violence Against Women) yapılan çalışmada da pornografi ile cinsel suçlar arasında bir bağlantı bulamamıştır. Japonya'ya bakıldığında, pornografinin yasaklandığı İngiltere'ye oranla daha az tecavüz vakası görüldüğü tespit edilmiştir. Kadınların pornografik filmlerde oynaması için zorlandığı iddiasına gelince Elroy, konuştuğu hiçbir kadının böylesi bir zorlamayla karşılaşmadığını söylediğini belirtmiştir. Ancak Elroy şunu da kabul etmektedir ki, her sektör tacizkârdır. Ve kim gücünü kadınları kaçırarak, onlara tecavüz ederek, onları filmlerde oynamaya zorlayarak kullanırsa, yaptığı işlerden

³⁰⁰ A.g.e.

³⁰¹ A.g.e.

dolayı sorumludur ve ona yaptırım uygulanmalıdır; kimsenin böylesi davranışlarda bulunmaya hakkı yoktur. Ancak porno karşıtı feministler, her ne kadar kadınlar pornografide gönüllü yer alıyor gibi görünseler de psikolojik olarak sağlıklı bir kadının pornografinin aşağılamasını kabul edemeyeceğini iddia ederler. Bu, kadının seçim hakkını inkâr etmek demektir.³⁰²

Elroy ise pornografi karşıtı argümanlarla hesaplaştıktan sonra, pro-seks feminizmin savlarına geçerek pornografinin hangi yönleriyle faydalı olduğunu açıklamaya çalışır. Ona göre pornografi en az üç düzeyde cinsel bilgi sağlar. Cinsel olasılıklar dünyası hakkında panoramik bir bakış açısı sunar. Kadınlar için nasıl haz alacaklarına dair bilgiye ulaşmak çok yaygın değildir. Kadınlara güvenli deneyimler sunar; sağlıklı cinsel merak için tatmin sağlar. Dünya tehlikeli bir yerdir. Oysa pornografi bir aydınlanma kaynağı olabilir. Pornografi, kendi yatak odalarında kadınlara mahremiyet içerisinde deneyimler sunar. Yeterli bulduğu vakit, istediği zaman televizyonunu kapatabilir. Pornografi, kültürel ve politik klişeleri yıkabilir. Utançtan kurtarabilir. Kadınların fantezilerinde yalnız olmadıklarını gösterebilir. İyi bir terapi olabilir. Cinsel partneri olmayanlar için faydalı olabilir. Çiftler pornografi izleyerek ilişkilerini zenginleştirebilirler. Pornografi izlemek, kadınlara karşı şiddet eğilimi olan erkekler üzerinde arınma etkisi yaratabilir.³⁰³

Pro-seks düşünce içerisinde ele alabileceğimiz başka bir isim de ödüllü feminist porno yönetmeni Erika Lust'tır. Aralık 2014'te Viyana'da yapılan TEDx konferansında sahneye çıkıp, pornonun değişmesinin vaktinin geldiğini söylemiştir. "Bir porno sahnesi hayal edin." diye başlamıştır konuşmasına; "Ne görüyorsunuz? Bir kadın... Sarışın, daracık bir elbise giymiş, kıpkırmızı dudakları, karpuz kadar göğüsleri var. Bir erkeğe oral seks yapıyor. Niye mi? Çünkü bu kibar adam, otomobili bozulduğu için ona yardım etti. Her şey bitince sahte bir hazla gülümsüyor." Bu abuk 'hikâye' kahkahalarla karşılanıyor salonda. "İşte" diyor sahnedeki kadın, "Buna 'porno' diyoruz." İnternette yüzbinlerce kişinin izlediği konuşmasıyla, bireysel #ChangePorn (Pornoyu Değiştir) kampanyasını başlatan ödüllü feminist porno yönetmeni Erika Lust, türün yeni nesil temsilcilerinden biri. O, iki küçük kızının olduğunu; onların, kendilerine saygılarını ve vücutlarıyla ilgili

³⁰² A.g.e.

³⁰³ A.g.e.

algularını, Photoshop'lu süpermodellerden ya da seksi, o kötü ve cinsiyetçi porno filmlerden öğrenmelerini istemediğini söylemektedir.³⁰⁴

T24'ten Hande Çayır'ın, Lust'la yaptığı söyleşide, filmlerinden Cabaret Desire'ı izlemiş olduğunu ve oral seks sahnesinde kadının boğularak öğürmediğini, kadrajın üç ya da beş -yakın plan çekilmiş- organa indirgenmemiş olduğunu, bir hikâyeye sahip olduğunu, kadınların aktif olup zevk aldıklarını ve kadınların tırnaklarının badanalı olmadığını gözlemlediğini iletir. Lust'ın filminde kadınlar bildiğimiz tırnaklara ve memelere sahiptir.³⁰⁵

Erika Lust'a göre, geleneksel pornoda tekrar eden, rutin sahneler olunca ve sadece mekanik yöntemlerle sonuç almaya odaklanınca bedenler kişiliksizleşiyor. Öyle olunca, bu beynimizi, aklımızı, zekâmızı dahil etmediğimiz bir seks oluyor. Odak noktası cinsel organlar oluyor; fakat seksi asıl güzelleştiren şeyler orada yok. Örneğin dokunmak, öpüşmek, kavramak / tutmak ve yüz ifadeleri yok. Bağlam da yok. Karakterler ve hikâyenin açılımı da önemli. Lust için, porno asla oyun değildir.³⁰⁶

Linda Williams'ın kitabı *Hard Core*'a göre porno cinsellikle ilgili bir söylem yaratır ve kadınların cinsel özgürleşmelerinde bir araç olarak kullanılabilir. Pornoda içimizde olduğunu belki asla bilmediğimiz tutkulara ve şehvete ilham verme imkânı var, ama aynı zamanda eğitime de olanak var; ve kadınların cinselliklerini keşfetmelerine, kucaklamalarına, bundan zevk almalarına, keyfini çıkarmaya alan açıyor. Porno şu an -seks ve toplumsal cinsiyet konularında- gençlerin ana eğitim malzemelerinden biri. Eğer porno kötüyse gençlerin seks eğitiminde edindikleri, ana akım şoven değerlere kayıyor. Eğer porno iyiye, cinsellikteki hazda, eşitliğin önemini öğrenebilirler. Farklı insanları ve başka arzuları da kabul edebilirler. Bu yüzden daha çok kadının pornoda lider roller edinmesi önemli. Yönetmen olarak, yapımcı olarak, senarist olarak. Böylece kadın perspektifinden porno üretmiş oluruz ve bu bizim değerlerimizi, arzularımızı ve zevklerimizi de kucaklamış olur. Sonuç olarak porno yaratıcı, gerçekçi, ilişki kurulabilir ve hepsinden öte eğlenceli ve

³⁰⁴ <https://t24.com.tr/yazarlar/hande-cayir/erika-lust-porno-film-cekme-izlemek-istedigim-gibi-pornolar-olmadigi-icin-basladim,11586> erişim tarihi: 19.10.2018

³⁰⁵ A.g.e.

³⁰⁶ A.g.e.

seksidir! Günümüzde porno, seks ve toplumsal cinsiyet eğitimleri söz konusu olduğunda çok büyük role sahip. O yüzden gerçekçi temsiller çok önemli.³⁰⁷

Kabul edilebilir pornonun sınırının nerede başladığına dair Lust şunları söylüyor: "Kadın bakış açısını, zekâsını dahil eden porno kabul edilebilir olandır. Erkeklerle eşit ve birlikte temsil ediliyorlarsa kadınlar... Cinsellik, alınan haz, taşınan arzu olarak eşitlik varsa... Bir sürü şahane porno yönetmeni var. Madison Young, kinky BDSM sevenler için mesela... Tristan Taormino harika eğitici filmler yapıyor. Jennifer Lyon Bell'in işleri yoğun kuvvetli bir gerçekçilik taşıyor. A Four Chambered Heart'da ise inanılmaz bir detay odaklılık var. Hepsi yeni sınırları yaratıyor ve zorluyor. Heyecanlı, hayal gücü kuvvetli, uyarıcı yollar bunlar... Cinselliği ve toplumsal cinsiyeti anlatmak ve resmetmek için... Bu liste çok uzun ve sonsuz; her yıl büyümeye devam ediyor."³⁰⁸

Lust'a göre geleneksel pornoda kabul edilemeyecek olan, kadının veya erkeğin rızaları alınmadan obje gibi resmedilmesi, aşağılanması, illegal veya rahatsız edici aktivitelere sokulmasıdır. Tekrar edip duran görüntüler varsa, rutinse, hayal gücünden yoksunsa ve sadece erkeğin zevkine odaklanırsa da aynı şey geçerli. Bu örnekler korkunç bir resim çiziyor. Seks sadece plastik memelerden ibaret olabilir mi? Ya da orgazm numarası yapan fuck bunny'lerin yüzüne boşalmakla mı ilgili dersiniz? Mümkün değil.³⁰⁹

Kadın ve erkeklerin porno izleme oranları ve tercihleri için ise Lust, son yıllarda kadınların porno izlemesinde artış gözlemlendiğini, ancak hâlâ erkeklerin çoğunlukta olduğunu söylüyor. Fakat kendi internet sitesini, yani XConfessions ve Lust Sinema'yı ele alınca bu oranın neredeyse yarı yarıya olduğunu belirtiyor. Ancak o noktada da neyi izlemeyi tercih ettikleri farklılaşıyor. Porn Hub'taki istatistiklere göre kadınlar lezbiyen, gay, ebony izlerken erkekler genç kadın, milf, anal ve mature tercihinde bulunuyor. Bazıları örtüşüyor; threesome ve squirting gibi.³¹⁰

³⁰⁷ <https://www.ucpress.edu/book/9780520219434/hard-core> erişim tarihi: 19.10.2018

³⁰⁸ <https://t24.com.tr/yazarlar/hande-cayir/erika-lust-porno-film-cekme-izlemek-istedigim-gibi-pornolar-olmadigi-icin-basladim,11586> erişim tarihi: 19.10.2018

³⁰⁹ A.g.e.

³¹⁰ A.g.e.

Lust, filmlerinin porno algısını değiştireceğini iddia ediyor. Filmlerinin feminist olduğunu, çünkü şoven klişelerden kaçındığını ve bunun yerine kadını merkeze aldığını; kadınların ihtiyaçlarına, tutkularına, arzularına odaklandığını belirtiyor. Hepsinden önemlisi filmlerinin eğlenceli ve seksi olduğunu iddia ediyor. şöyle ekliyor:

"Zekâ var içinde; hayal gücü var; kadın bakış açısına odaklanmışlık var. İlham verme amacı var. Cinsel arzu uyandırma amacı var. Tahrik ediyor. nemli olan yaratıcı olması, ağdaş olması, güzel ortamlarda çekilmiş olması ve gerçeği yansıtması... Sıradan kişiler ve profesyonel oyuncular var. Hepsi kadınların, erkeklerin ve çiftlerin cinsel fantezilerine ilham vermek için... Ana akım pornolar gibi değil. Onları rutin, şoven, gerçekçi olmayan ve sıkıcı buluyorum."³¹¹

Erika Lust'ın yaptığı işlere bir çok feminist hâla negatif yaklaşıyor. Porno konusu feministler arasında epey tartışmalı. Pornografinin kadına karşı şiddet içeren bir pratik olduğu düşünülüyor ama Lust'a göre Seks pozitif feminist hareket de (pro-seks feminizm) an be an büyüyor ve ilerliyor. Lust ile yapılan bir röportajda, İsv'te büyümüş ve siyaset bilimi çalışmış biri olarak feminizm ve pornografi arasındaki diyaloğun farkında olduğunu ve doğal olarak kadın temsilleri ile ilgili tartışmalara ve filmlerdeki g mücadelesine dâhil olduğunu belirtiyor. Her zaman izlediği ana akım porno örnekleriyle hayal kırıklığına uğradığını ve "O zaman 'Neden izlemek istediğim gibi pornolar çekmiyorum?' diye düşündüğünü söylüyor. Bu anlayışla çektiği filmin, online / ücretsiz olarak birkaç ay içinde iki milyonun üzerinde paylaşıldığını, Barcelona Uluslararası Erotik Film Festival'inde en iyi kısa film dln aldığını ve sonra da, kendi yapım şirketini kurmaya karar verdiğini ifade ediyor. Lust, çektiği filmleriyle, kadınların değerlerini pornoda temsil edebilmeyi ve kadınlara ses vermeyi amaçlıyor.³¹²

Lust, sayısı gün geçtikçe artan, açık görüşlü, yeni bir jenerasyonun olduğunu ve bu kitlenin, cinselliği / toplumsal cinsiyet rollerini keşfetmek istediğini belirtiyor. Tabii ki hâla çekilen filmlerin, kadınları zgrleştirip zgrleştirmeyeceği konusunda şüphe ile yaklaşanların da olduğunu; çünkü insanların pornografiyi hâla aşağılayıcı

³¹¹ A.g.e.

³¹² A.g.e.

imajlarla ilişkilendirdiklerini ifade ediyor. Ayrıca Lust bir yönetmen olarak, aynı etik değerlere ve amaçlara sahip değilseler oyuncularla asla çekim yapmayacağını da ekliyor.³¹³

Seks-pozitif feminizm ve pozitif vücut aktivizminin güçlenmesiyle Batı medyasında da görünür hale gelen feminist pornografiyi anlamak üzere, Tempo dergisi Candide Royalle ile bir röportaj gerçekleştirmiştir. Kendisine ‘Porno’ ve ‘feminizm’i bağdaştırmanın çok güç olduğu ve ikisinin nasıl bir araya gelebildiği sorusu yöneltince, ‘feminist porno’ tanımının çoğu kişiye birinin öbürüyle ilgisi olamazmış gibi anlamsız geldiğini belirtiyor. Feminizmin, kendi seçimlerimiz ve gücümüzle ilgili olduğunu, bu alanda çalışmayı kendisinin seçtiğini söylüyor.³¹⁴

Feministlerin pornoyu değiştirme mücadelesi, 1980’lerde ortaya çıktığında kadın hareketini bıçak gibi ikiye bölen tür, aradığı desteği hemen bulamamıştı. “Medya başta yargılayıcıydı” diye anlatıyor feminist pornonun önderi Candida Royalle, "Onlara göre bir pornocudan daha kötü bir şey varsa, o da bir kadın pornocuydu!" Üniversite yıllarında feminist bir aktivist olan Royalle, bohem bir hayat sürerken kendisini bir anda yetişkin filmleri endüstrisinde bulmuş ve ‘pornonun altın çağı’ denilen 1970’lerde tam 25 filmde rol almıştı. Bir iç hesaplaşma döneminden sonra kamera arkasına geçti ve kadınların da izleyebileceği erotik filmler çekmek üzere Femme Productions®’ı kurdu. Royalle günümüzde sözü dinlenir bir feminist porno önderi olarak New York ve Princeton gibi prestijli üniversitelerde, kongrelerde ve konferanslarda konuşmalar yapıyor, CNN ve NBC gibi televizyonlarda görüş bildiriyor, İfade Özgürlüğü İçin Feministler gibi platformlarda rol alıyor.³¹⁵

Porno sektörüne nasıl girdiği sorulduğunda, San Francisco’da son derece bohem bir hayat yaşarken, daha çok para kazanabilmek için çıplak poz vermeye karar verdiğini, o sırada, “Porno filmlerde oynar mısınız?” diye sorulduğunu, hiç bu tür bir film izlememiş olduğunu; öfkeyle çekip gittiğini, ama erkek arkadaşının işi denemeye karar verdiğini, onu ziyarete gittiğinde, setin profesyonelliği ve insanların çekiciliğinden etkilendiğini; verdikleri paranın da, zor durumdaki bir aktris için iyi

³¹³ A.g.e.

³¹⁴ <https://candidaroyalle.org/uploads/2011/11> erişim tarihi: 19.10.2018.

³¹⁵ A.g.e.

olduğunu söyler. O günlerde sekse dair kültürel tutumun da son derece açık olduğunu ve ölümcül hastalıkların olmadığını belirtir.³¹⁶

O dönemde porno filmlerinin çoğunun seks-negatif olduğunu; kadınların bakış açısını ve cinsel olarak hoşlandıkları şeyleri yansıtmadığını, kadınlar için üretilmiş hiçbir şeyin olmadığını söyleyen Royalle, kimsenin önem vermediği yeni bir pazar görüp ve bu boşluğu doldurabileceğini fark ettiğini belirtir. Ona göre erkekler için olduğu düşünülen bir türe kadın sesini dâhil etmek politik açıdan da meydan okuyucuydu. 1984'ten beri feminist porno filmleri yazıp yönetir. Her kadının kalp ve çiçek istemediğini, hatta çoğunun seks fantezileri olduğunu söyler. Bazı kadınların sert ve edepsiz şeyleri, bazılarının yumuşak ve şefkatli olanlarını sevdiğini belirtir. Ama çoğunun, "Kim bu insanlar? Niye birlikteler? Birbirlerine karşı ne hissediyorlar? Niye sevişmek istiyorlar?" gibi bir hikâye aradığını söyler.³¹⁷

Feminist pornoda kırmızı çizgilerin, kabul edilemezlerin olup olmadığı Royalle'e sorulduğunda; filmlerde erkeğin, aktrisin vücuduna, özellikle de yüzüne boşaldığı sahneler olmayacağı konusunda ilk zamanlardaki ortağı Lauren (Neimi) ile anlaştıklarını belirtir. Royalle, filmlerinin yüzde 99'unda böyle sahneler olmadığını söyler. Her kadının görünüşünü değiştirmeye ve kendisini nasıl istiyorsa öyle göstermeye hakkı olduğunu ve bunu önemseymediğini ama daha çok doğal kadınlarla çalışmayı tercih ettiğini çünkü izleyicilere bir kadının sevilebilir ya da arzulanabilir olması için 'belli bir şekilde görünmesi gerektiği' ya da daha kötüsü; 'mükemmel olması gerektiği' mesajını vermek istemediğini belirtiyor.³¹⁸

³¹⁶ A.g.e.

³¹⁷ A.g.e.

³¹⁸ A.g.e.

2.2.1. Feminist Pornografinin Ölçütleri

Bir filmin 'feminist porno' sayılabilmesi için asgari şartlar; kadın cinselliğini seks-pozitif bakış açısıyla ele alması, çeşitli cinsel ifadeleri aktarması ve yapım sürecinde prodüktör, yönetmen ya da kameraman olarak kadınların yer alması. Feminist porno ödülleri veren PorYes'e göre ise, şu kriterler özellikle önemli:

- Kadını aşağılayan, insanlık dışı muamelelere yer verilmemesi,
- Prodüksiyon kalitesi (hikâyeleştirme, ışık, kamera açıları vb.),
- Sevgiyle ilgili ifadelerin kullanılması,
- Farklı vücut tipleri, yaşlar, kökenler, cinsiyetler ve seksüel yönelimlere yer verilmesi,
- Gerçek ses kayıtlarının kullanılması; seslendirmeyeyle orijinal seslerde değişiklik yapılmaması,
- Erkeğin boşalma anının doğrudan gösterilmemesi,
- Orgazmın nihai hedef olarak belirlenmemesi,
- Cinsellikle ilgili yeni bakış açılarına yer verilmesi,
- Oyuncuların etik şartlarda çalışması ve güvenli seks (bazı filmlerde prezervatif kullanılıyor).³¹⁹

* FPA, kurgusal olması kaydıyla sadizm/mazoşizm unsurlarını da feminist porno sınırları içinde kabul ediyor. Rızaya dayalı olması kaydıyla bunu şiddet ya da istismar olarak değerlendirmediklerini söylüyorlar.³²⁰

Yukarıda sayılan bütün kurallar, ayrımcılığa uğramış ve ötekileştirilmişler için ama özellikle de kadınlar için "Biz de varız." demek hakkını veren kurallar. Yukarıdaki her bir kural, pornografik filmlerde günümüze kadar süregelen aksaklıklara karşı yapılan eleştirilerin sonuçları olarak değerlendirilebilir. Kadın

³¹⁹ A.g.e.

³²⁰ A.g.e.

bakış açısını hesaba katan, kadınların şu ana kadar görmek istemediklerini tersine çeviren, görmek istediklerini dillendiren kriterler olması nedeniyle bu kuralların gerekli ve yararlı olduğunu düşünüyorum.

Kadınların cinsel özgürlüğünden, kendilerine dayatılan cinsel ilişki biçimlerini kabullenmeyip kendilerinin keşfedecekleri ve haz alacakları farklı cinsel pratikleri kendi tercihleriyle seçebilmelerini anlıyorum. Dünya genelinde ama daha çok doğu toplumlarında, kadına verilen cinsel roller, erkeğin arzusuna göre hareket etmeyi buyurur. Erkek, cinsel ilişki istediğini belirtir, kadın itiraz etmez; erkek kendi hazzına göre davranır, kadın ayak uydurur; erkek aldığı hazzı dışavurabilir, kadın put gibi durur. Kadınların çoğu, farklı bir cinsellik deneyimi yaşayabileceklerinin sorgulanmadığı bir dünyayla çevrili durumdadır. Bu nedenle özellikle de kadın gözüyle üretilmiş pornografik filmlerin, kadınların dünyalarına ulaşarak, hazza ulaşmak için onların da arzuları olduğu ve farklı cinsel pratikler arayabilecekleri farkındalığını yaratmada ve dolayısıyla cinsel özgürlüğü elde etmede önemli bir araç olabileceğini düşünüyorum.

Kadınların cinsel özgürlüğü, kadınların tümünden özgürlüğünü sağlar mı? Kadın hakları açısından yapılacak reformlar ve olumlu dönüşümler, ileri adımlar, hiçbir değişimin yaşanmamasından çok daha iyidir ancak liberal kapitalist sistem devam ettiği sürece, cinsellik kâr getiren bir meta olmaya devam edecektir. Yönetim sistemi ve üretim ilişkilerinde bir değişiklik yapılmadıkça özgürlük sorunu kökünden çözülmeyecektir. Kadın ve çocuk sömürüsü başta olmak üzere tüm sömürü sistemleriyle ancak eşitlikçi bir yönetim anlayışı mücadele edebilecek güce sahiptir.

Pornografi tartışmalarında görüldüğü üzere, kadının aşağılanması ve bir nesne durumuna indirgenmesi iddialarıyla pornografi karşıtı tutumun daha çok Kantçı bir ahlak felsefesine yakın durduğunu söyleyebiliriz; diğer yandan Liberal feministlerin düşünce özgürlüğüne odaklanmaları John Stuart Mill'in Liberal Faydacı ahlakına yakın durdukları şeklinde yorumlanabilir. Ve en son pro-seks feminizmin, pornografiyi faydalı bulmalarını, Jeremy Bentham'ın ve yine John Stuart Mill'in Faydacı Etik yaklaşımlarıyla ilişkilendirebiliriz.

Feminizmin değişik fraksiyonlarının, pornografi sorunsalına nasıl baktığını genel hatlarıyla vermeye çalıştıktan sonra şimdi de Feminizme genel olarak getirilen

birkaç eleştiriyi ele almaya çalışacağım. Bir insan hakları aktivisti ve feminist bir yazar olan Natasha Walters, feminizmin kişisel alana fazla müdahale ettiğini, "giyinme ve pornografinin, feminizm eleştirisinden hariç tutulması gereken kişisel alana dahil olduğunu" söylemektedir.³²¹ Karen Lehrman'a göreyse, feministler, artık, "bir zamanlar erkek baskısının objeleri olarak görülen provokatif kıyafetleri giyebilmekte, yüzlerini ve tırnaklarını boyayabilmektedir".³²² Bir psikolog olan Nancy Etcoff da, güzellik isteğinin kaçınılmaz ve evrensel bir "temel içgüdü" olduğunu öne sürmektedir.³²³ Liz Frost'a göre, feministler eleştirel yaklaşımlarıyla kadınları makyaj gibi güzellik pratiklerinden uzaklaştırmakta ve kadınların kendilerini suçlu hissetmelerine neden olmaktadır. Hatta Frost'a göre makyaj, bir karşı çıkış olarak, hem kadınların kendilerini iyi hissetmelerini sağlamakta, hem de kadınların, sessizliklerini aktif bir şekilde sona erdirmektedir. Böylece, Frost'a göre, "güzel görünmek, kadınlar için merkezi bir kimlikleşme süreci" olmaktadır.³²⁴ Ancak Sheila Jeffreys'in de dediği gibi, dikkat edilmesi gereken durum şudur ki; "Popüler kültür tarafından dolaşıma sokulanlar dahil, güzellik ve moda ideolojileri, kadınlar, bu ideolojilere ne kadar tutkuyla bağlı olsa bile, kadınları ezmektedir." Zira, feminenlik, Jeffreys'in de değindiği gibi, kadınların kendilerini ezilen sınıf olarak tescillemeleri olarak okunmalıdır.³²⁵ Bu konuda Can Başkent:

"Bütün bu 'güzellik savaşlarının' altında, kapitalizmin yarattığı rekabetçi iktidar mücadelesi yatmaktadır. Ezilen kadınların, kapitalizmin onlara sunduğu para, güzellik ve kariyer silahlarıyla, erkekler üzerinde intikamvari bir iktidar mücadelesine girişmeleri, toplumcu feminist mücadelenin özenle sakındığı ve kapsamlıca çözümlendiği bir vakadır. Seksi mini etekleri ve ıslanınca çıkmayan rujlarıyla erkekleri parmaklarında oynatan kadınlar, değindiğim intikamvari duygulanımın bir tecellisi olarak okunabilir rahatlıkla."³²⁶

³²¹ Can Başkent, Anarşistin Yatağı, <http://www.canbaskent.net/cinsellik/27.html> erişim tarihi: 25.07.2018

³²² Başkent, A.g.e.

³²³ A.g.e.

³²⁴ A.g.e.

³²⁵ A.g.e.

³²⁶ A.g.e.

2.2.2. Pro-Seks Feminizmin Eleştirisi

Liberaller gibi pro-seks feministler de sansüre karşı çıkarlar ve pornografi karşıtı feministlerin düşünceleriyle mücadele ederler. Pro-seks feministleri liberallerden farklı kılan, onların pornografinin özellikle iyi olduğunu, hatta sadece erkeklere değil kadınlara da iyi geleceğini iddia etmeleri ve feminist bir pornografi için ölçütler önermeleridir. Bu tavırları, insanın ufkunu açması yönünden önemlidir; hem de sadece eleştirmeyip öneriler de getirmişlerdir. Ancak pro-seks feminizmin tüm bu önerilerinin, pornografinin büyük bir sektör olması ve bu sektörün sömürüsü karşısında güçlü durabileceğini düşünmüyorum. Pornografi söz konusu olduğunda eleştirel bir tavır takınmak zorunludur. Pornografiyi olumladığımızda, her ne kadar karşısında olursak olalım var olan sömürüyü de olumlamış oluruz. Pro-seks feminizmin –pornografiye yeni bakış açıları getirdiğini iddia etmesine rağmen- güçlü bir pornografi eleştirisinde bulunduğunu düşünmüyorum. Onların bu tavrı, pornografi sektörünü elinde tutanların işlerine gelecektir. Pro-seks feminizmin, -belli ölçütler önermesine rağmen- eğer pornografiye bu derece olumlu yaklaşırsa, pornografiden kaynaklanan birçok olumsuzluğa göz yumması muhtemeldir.

DEĞERLENDİRME VE SONUÇ

Pornografinin ahlaki olup olmadığı sorusunun yanıtlanabilmesi için, pornografiden ne anlaşıldığını net bir şekilde ortaya koymak gerekmektedir. Eğer pornografiyi kadının aşağılanması ile eş tutuyorsak, o halde pornografi ahlaki değildir. Bu noktada Kantçı bakış açısı ile yakınlık kurduğumu söyleyebilirim. Geleneksel pornografi, içerdiği kadın karşıtı tutumuyla cinsiyetçiliği yansıtmakta, kadını öncelikli olarak bir insan değil, bir kadın olarak görmektedir. Kadının, erkek cinselliğinin tatmin edilmesi için bir araç olarak kullanılması, insanlık onurunu alçaltması bakımından Kant'ın asla kabul edemeyeceği bir tutumdur. Öte yandan başka bir pornografinin mümkün olacağını hesaba katmak gerektiğini düşünüyorum. Pornografi, eşitlikçi bir bakış açısıyla yeniden ele alınabilir. Bunun olanaklılığını feminist yönetmenlerin ürettiği filmlerde görebilmekteyiz. Her ne kadar kadını aşağılayan yönü nedeniyle pornografi karşıtı tutumda Kant'ın yanında yer alsam da düşünce özgürlüğü çerçevesinde yeni olanakların yaratılması, cinselliğin tabu olmaktan çıkarılması ve kadına, eşcinsellere, biseksüellere ve tabii ki erkeklere yeni bakış açıları ve özgürlükler getirebilmesi adına faydacı etik yaklaşımın da bizlere çok şey katabileceği kanaatindeyim. Örneğin *Özgürlük Üstüne* adlı eserinde Mill, istenmeyen düşüncelerle mücadele edebilmek için onları yasaklamaktansa, özgürce tartışma ortamları yaratmak gerektiğini savunmuştur. Her ne kadar bu öneri, günümüz için bir ütopya gibi görünse de bunun için adım atmak bile değerlidir. Mill, öyle bir portre çiziyor ki; mantıklı, seviyeli ve hoşgörülü tartışmalar yapılabilecek ortamlara sahipmişiz gibi konuşuyor. Ancak bugün sahip olduğumuz ortam, ne yazık ki Mill'in tasavvur ettiğinin çok gerisinde bulunuyor. Ayrıca unutmamalıyız ki pornografi sadece düşünce özgürlüğü ile ele alınabilecek bir konu değildir. Pornografinin, büyük paraların döndüğü bir sektör, çok büyük bir endüstri olduğu hesaba katılacak olursa, düşünce özgürlüğü savına takılıp kalmanın, bu endüstride yer almak zorunda bırakılan oyuncuların sömürüye uğradıkları gerçeğinin gözden kaçırılmasına neden olacağını düşünmekteyim. Kâr hırsı nedeniyle, insan hakları görmezden gelinmektedir. Liberal söylemler altında, para getiren her ne ise o konunun işlemeye devam edeceği aşikârdır. Çocuk pornosu para getiriyorsa, -ki getiriyor-, bunun ahlaki olup olmadığı gözlerden uzak tutulacak ve nice çocuk bu endüstride sömürülmeye devam edecektir. Kadının aşağılandığı, ona tecavüz edildiği

sahneler, birer talep olarak devam ettikçe bu tarz filmler çekilecektir. Alıcısı oldukça, bu ürünler üretilecektir. Alıcısı olması için insanlar özendirilecektir. Çünkü pornografi para getiren bir sektördür. Her ne kadar feminist porno yönetmenlerinin etkisiyle kadının aşağılanan temsillerine bir karşı çıkış görünse de ve bu çok değerli bir adım olsa da kapitalist bir iktisadi yönetimde kâr getirmesi nedeniyle pornografi ahlaki olmayan yönünden tam olarak törpülenemeyecektir.

Peki pornografiye karşı tutum ne olmalıdır? Pornografiden kaynaklandığı düşünülen sorunlar için nasıl bir tavır sergilenmelidir? Şu anda süregiden düzen içerisinde yapılabilecek değişiklikler ve reformlar neler olabilir? Örneğin, pornografik filmlerin incelenmesi için, -pornografiden en çok zarar görenin kadınlar olduğu gerçeğinden dolayı- üyelerinin çoğunluğu kadın olan bir kurul oluşturulabilir. Bu inceleme kuruluna üye olmanın şartı, kadın hakları savunucusu olmak olmalıdır. Bu kurulun amacı, kadını aşağılayan, onu küçük düşüren, fiziksel veya psikolojik olarak zarar gördüğü film sahneleri üzerine kararlar almaktır. Kadının, erkeğin hazzı uğruna metalaştırıldığına kanaat edilen filmler, henüz gösterime girmeden yapımcıları ve oyuncularını ile görüşülerek değerlendirmeye alınmalıdır. İnsan hakları ve özelinde de kadın ve çocuk hakları çerçevesinde filmler değerlendirmeli; bu hakları ihlal eden filmlerin bileşenleri, yapılan eleştirilere rağmen düzeltmelerini yapmamak ve filmin gösterime girmesi konusunda ısrar ederlerse, zorunlu seminerlere alınmalıdır. Bu seminerlerin içeriği, pornografinin zararları, kadın ve çocuk hakları olmalıdır. Bu seminerlerden sonra filmlerin gösterime girmesinde ısrar edilirse, filmlerin gösterildiği sinemaların önünde protestolar ve bilgilendirme çalışmaları yapılmalıdır. Bunun yanı sıra internet siteleri takip edilmeli, yasa dışı olarak çekilen böylesi filmler için sıkı bir takip sistemi kurulmalıdır.

Yukarıda bahsettiğim önlemlere ek olarak, küçük çocuklara onların yaşlarına uygun, nitelikli, bilimsel bir cinsel eğitimin verilmesi gerektiğini düşünüyorum. Bu eğitimin yaş gruplarına uygun olarak, ailelere ve eğitimcilere de verilmesi elzemdir. Çünkü cinselliği bilmeyen, ailelerinden veya öğretmenlerinden öğrenemedikleri için yanlış da olabilecek şekilde farklı kaynaklardan öğrenen nesiller, hem yanlış bilgilenmekten hem de cinselliğin bir tabu olması, üzerine konuşulamamasından dolayı tatminsiz ve mutsuz bir şekilde sağlıklı bir toplumu oluşturmaktadır. Sağlıklı bir şekilde cinsellik yaşayamayanlar ve insan haklarına dayalı bir eğitimden

geçmeyenler, sırf kendi cinsel tatminleri için başkalarına zarar vermekte, onlara tecavüz etmekte, onları taciz ve istismar etmektedirler; bu tatminsizlikleri ve yetersiz ahlaki gelişimleri nedeniyle insan (veya hayvan) katledebilmektedirler.

Cinsel eğitimin yanı sıra bütün bir eğitim sisteminin eşitlikçi bir bakış açısıyla yeniden ele alınması ve dönüştürülmesi gerekmektedir. Katı cinsiyet rollerini sorgulatan bir eğitim modeli geliştirilmesinin, pornografide dile getirilen, kadını aşağılayan bakış açısının daha oluşmadan önlenmesi anlamında katkı sağlayacağını düşünüyorum.

KAYNAKÇA

- Adorno, Theodor W., (Yaz 2003). "Kültür Endüstrisini Yeniden Düşünürken"(Çev. Bülent O. Doğan). Cogito Dergi, sayı 36, ss:76-83.
- Adorno, Theodor W., Max Horkheimer (1995). Aydınlanmanın Diyalektiği (Çev. Oğuz Özügül). İstanbul: Kabalcı Yayınevi.
- Akarsu, Bedia (1999). Immanuel Kant'ın Ahlak Felsefesi. İstanbul: İnkılap Kitabevi Yayınları.
- Aksan, Yücel (2017). "Ortaçağ Avrupa'sında Fahşelik". Dokuz Eylül Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi, cilt 4, sayı 2, ss:95-109.
- Altınbaş, Deniz (2006). "Feminist Tartışmalarda Liberal Feminizm". Kadın Araştırmaları Dergisi, cilt 0, sayı 9, ss:21-52.
- Aurelius, Marcus (2011). Kendime (Çev. Semiha Cemal). İstanbul: Devlet Matbaası.
- Aristoteles (2011). Nikomakhos'a Etik. (Çev. Saffet Babür). Ankara: BilgeSu Yayıncılık.
- Başkent, Can, "Anarşistin Yatağı". <http://www.canbaskent.net/cinsellik/27.html> / erişim tarihi: 25.07.2018.
- Bentham, Jeremy (2008). "Ahlak ve Yasama İlkelerine Giriş". (Çev. Aysel Doğan). Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, cilt 57, sayı 4, ss:381-390.
- Berktaş, Fatmagül (1995). Tek Tanrılı Dinler Karşısında Kadın. İstanbul: Metis Yayınları.
- Boyle, Karen (2010). Everyday Pornography. New York: Routledge.
- Brito, José de Sousa (2010). "Right, Duty And Utility: From Bentham To Kant And From Mill To Aristotle". Τεῖλοσ Revista Iberoamericana de Estudios Utilitaristas-2010, XVII/2: ISSN 1132-0877, ss: 91-105.

- Carol, Avedon (1994). *Nudes, Prudes And Attitudes Pornography and Censorship*. Great Britain: New Clarion Press.
- Cevizci, Ahmet (1999). *Ortaçağ Felsefesi Tarihi*. Bursa: Asa Kitabevi.
- Cicero (2011). *Yükümlülükler Üzerine* (Çev. C.Cengiz Çevik). İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Çakmak, E.Efe (Kış 2005). "Kant, Etik ve Ahlak Üzerine- Ioanna Kuçuradi İle Söyleşi". *Cogito*, sayı:41-42, ss: 235-239.
- Devlin, Patrick (1975). *The Enforcement of Morals*. United States of America: Oxford University Press.
- Dialmy, Abdessamad (2010). "Sexuality and Islam". *The European Journal of Contraception & Reproductive Health Care*, volume 15, - issue 3 <http://www.tandfonline.com/doi/abs/10.3109> erişim tarihi:04.03.2018.
- Donnerstein, Edward, Leonard Berkowitz (December 2003). "The Influence of Media Violence on Youth". *Psychological Science in the Public Interest*, vol. 4, no.3, ss: 81-110.
- Dworkin, Andrea, Catharine A MacKinnon (1989). *Pornography & Civil Rights A New Day For Women's Equality*.
- Dworkin, Andrea (1989). *Pornography: Men Possessing Women*, Penguin Books.
- Dyzenhaus, David (April 1992). "John Stuart Mill and Harm of Pornography". *Ethics*, volume 102, issue 3, ss:534-551.
- Epiktetos (1994). *Düşünceler ve Sohbetler* (Çev: Burhan Toprak). İstanbul : İnkılap Kitabevi.
- Frederick, Danny (December 2011). "Pornography and Freedom". *Kritike: An Online Journal of Philosophy*, volume 5 number 2, ss:84-95.
- Freeman, Tvzi, "What's Wrong With Pornography?", <http://www.chabad.org/library/article>, Erişim tarihi: 27.02.2107.
- Hodsdon, Rosie, <http://www.indy100.com/article/porn-stars-dead-august-amest-olivia-lua-nova-yuri-luv-shyla-stylez-working-conditions-safety-8222626>, erişim tarihi: 05.03.2018.

- Horkheimer, Max, T.W. Adorno (1995). Aydınlanmanın Diyalektiği (Çev. Oğuz Özügöl). İstanbul: Kabcacı Yayınevi.
- Hume, David, Dialogues Concerning Natural Religion, <http://www.pdfbooksworld.com/> erişim tarihi:22.06.2018.
- Kant, Immanuel (1981). Ahlak Metafiziğinin Temellendirilmesi (Çev. İonna Kuçuradi). Ankara: Hacettepe Üniversitesi Yayınları.
- Kant, Immanuel (2007). Etik Üzerine Dersler (Çev. Oğuz Özügöl). İstanbul: Pencere Yayınları.
- Karapehlivan Şenel, Funda (Temmuz-Ağustos 2012). "Tarihsel ve Toplumsal Süreçte Kadın ve Toplum". Toplum ve Hekim Dergisi, cilt 27, sayı 4, ss:246-255.
- Kovanlıkaya, Aliye (Şubat 2012). "Kant'ta Cinsiyet Farklılığı", "Cinsiyetli Olmak-Sosyal Bilimlere Feminist Bakışlar" içinde, Derleyen: Zeynep Direk, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, ss: 9-24.
- Kropotkin, Pyotr (2005). Anarşi/Felsefesi-İdeali (Çev. Işık Ergüden). İstanbul: Kaos Yayınları.
- Langton, Rae (2009). Sexual Solipsism Philosophical Essays on Pornography and Objectification. New York: Oxford University Press.
- Macit, M.Hanifi, "Teleolojik Etik Anlayışın Deontolojik Eleştirisi". <http://www.acarindex.com>dosyalar>makale/> erişim tarihi:05.12.2015.
- MacKinnon, Catharine A. (1983). "Not a Moral Issue", Yale Law&Policy Review 2, ss: 321-345.
- MacKinnon, Catharine A. (1987). Feminism Unmodified- Discourses on Life and Law. Harvard University Press.
- Marx, Karl – Friedrich Engels (2010). Alman İdeolojisi (Feuerbach) (Çev. Sevim Belli). Ankara: Sol Yayınları.
- Marx, Karl (1979). Ekonomi Politğin Eleştirisine Katkı (Çev. Sevim Belli). Ankara: Sol Yayınları.

- McElroy, Wendy, "A Feminist Overview Of Pornography, Ending In A Defense Thereof", <http://www.wendymcelroy.com/freeinq.htm/> erişim tarihi: 19.10.2018.
- Mill, John Stuart (1986). Faydacılık (Çev. Nazmi Coşkunlar). Ankara: Milli Eğitim Basımevi.
- Mill, John Stuart (2014). Özgürlük Üstüne ve Seçme Yazılar (Çev. Alime Ertan). İstanbul: Belge Yayınları.
- Mujahid, Abdul Malik, "Islam on Pornography: A Definite No No", <http://www.soundvision.com/article>, erişim Tarihi: 27.02.2017.
- Öztürk, Yaşar Nuri (2003). Cevap Veriyorum. İstanbul: Yeni Boyut Yayınevi.
- Platon (2011). Gorgias (Çev. Furkan Akderin). İstanbul: Say Yayınları.
- Ring, Jennifer (1991). Modern Political Theory and Contemporary Feminism A Dialectical Analysis, Albany: State University of New York Press.
- Sandler, Winifred Ann (1985). "The Minneapolis Anti-Pornography Ordinance: a Valid Assertion of Civil Rights?". Fordham Urban Law Journal, volume 13, number 4, ss:909-946.
- Schauer, Frederick- Walter Sinnott-Armstrong. The Philosophy of Law-Classic and Contemporary Readings with Commentary, Harcourt Brace College Publishers.
- Seneca, Lucius Annaeus (1999). Ruh Dinginliği Üzerine (Çev. Bedia Demiriş). İstanbul: YKY.
- Seneca, Lucius Annaeus (1992). Ahlaki Mektuplar (Çev. Türkan Uzel). Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.
- Serhat Koç-Selva Kaynak (10-12 Şubat 2010). "Bilişim Suçları Bağlamında Yeni Medya Olarak İnternet ve Kişisel Güvenlik". Akademik Bilişim'10 – XII. Akademik Bilişim Konferansı Bildirileri, Muğla Üniversitesi, ss:71-78.
- Skipper, Robert (July 1993). "Mill and Pornography". Ethics, volume 103, no 4, ss:726-730.
- Slick, Matt, "What Does The Bible Say About Pornography? Is It Wrong?" <http://carm.org/bible-pornography>, Erişim tarihi: 26.02.2017

- Soysal, Soner (Ocak 2016). "David Hume'un Kozmolojik Argüman Eleştirisi". Ethos: Felsefe ve Toplumsal Bilimlerde Diyaloglar, 9 (1), ss:77-96.
- Strossen, Nadine (1996). Defending Pornography-Free Speech, Sex and the Fight for Women's Rights. Great Britain: Abacus.
- Şan, Mustafa Kemal- İsmail Hira. "Frankfurt Okulu ve Kültür Endüstrisi Eleştirisi". <http://www.politikadergisi.com>f/> erişim tarihi: 12.05.2016.
- Şeran, Eda Aslı, "Feminist Tartışmalar Işığında Pornografi ve Sansüre "Ayıplar Cenneti" Türkiye'den Bakmak, Türkiye'ye Bakmak". s.15. <http://www.academia.edu/222479/FEM%C4/> erişim tarihi:01/07/2018.
- Ulusoy, Deniz (Yaz 2011). "Nesneleşen Bedenler: Pornografi ve İmge Üretimi". Feminist Politika, sayı 11, ss:34-36.
- Uslu, Cennet (Ekim 2013). "Nefret Söylemi Suçu Versus İfade Hürriyeti". Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, sayı 38, ss:185-202.
- Uzun, Ertuğrul (2017). "Ahlaksızlığın Cezalandırılması: Devlin - Hart Tartışması". H.L.A. Hart ve Hukuk - Ahlak Ayırımı içinde, Editör Sercan Gürler, 2. Baskı, İstanbul: Tekin Yayınevi, 65-99.
- Vernon, Richard (April, 1996). "John Stuart Mill and Pornography: Beyond the Harm Principle". Ethics, vol 106, no 3, ss:621-632.
- Williams, Linda (2004). Porn Studies. North Carolina, United States: Duke University Press.
- Willis, Ellen, "Lust Horizons", <https://minnesota.universitypressscholarship.com/view/erişim tarihi: 25.07.2018>.
- Yaman Öztürk, Melda (Temmuz-Ağustos 2012). "Ataerkil Kapitalist Toplumda Kadının Bedeni". Toplum ve Hekim Dergisi, cilt 27, sayı 4, ss:243-245.
- Zengin, Hüseyin (Ocak 2017). "İktisadi Gelişme Farklılıklarının Devlet Ve Birey Düzeyinde Analizi: İngiltere Ve Osmanlı Devleti Örnekleri". Marmara Üniversitesi Öneri Dergisi, cilt 12, sayı 4, ss:31-48.

https://journals.lww.com/stdjournal/Fulltext/2012/12000/Sexually_Transmitted_Infection_Testing_of_Adult.17.aspx/erişim tarihi:05.03.2018.

<http://www.mumcu.com/klamidya/&ved=2ahUKEwiEqKf0oLaAh/> erişim tarihi: 23.03.2018.

<http://www.mavilab.com.tr/klamidya-testi.html&ved=2ahUKEwjv-5371/>erişim tarihi:23.03.2018.

<https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC1892037/> erişim tarihi:05.03.2018.

http://blog.clinicalcareconsultants.com/wpcontent/uploads/2013/12/porn_stats_2013_covenant_eyes.pdf/erişim tarihi:05.03.2018

<http://www.academia.edu/11500473/> erişim tarihi:24.03.2018.

<http://www.feritbarut.av.tr/fuhus-tck-5237-227-madde-html>, erişim tarihi:17.06.2018.

<https://www.google.com.tr/amp/m.milliyet.com.tr/amp/-turkiye-de-seks-iscisi-sayisi-gundem-2327982/> erişim tarihi:21.06.2018.

<https://www.google.com.tr/amp/m.gazetevatan.com/amp/fahiselik-cok-mu-kazancli-bir-is-130078-yasam/> erişim tarihi:21.06.2018.

<https://www.google.com/amp/s/barandogan.av.tr/blog/ceza-hukuku/mustehcenlik-sucu-cezası-nedir-tck-html>/erişim tarihi:21.06.2018.

<http://atashukuk.com/2011/07/iskence/> erişim tarihi: 22.06.2018.

<http://m.bianet.org/bianet/kadin/95882-pornografi-siddet-ve-kapitalizm-3/>erişim tarihi:03.07.2018.

http://www.bbc.com/turkce/haberler/2013/06/130626_porno_neden_zararli_olabilir /erişim tarihi:11.12.2018.

<http://wol.jw.org/tr/wol/d/r22/lp-tk/102003523/> erişim tarihi:12.12.2018.

<http://m.bianet.org/cocuk/cocuk/99027-pornografik-goruntu-eyleme-tesvik-ediyor/> erişim tarihi:12.12.2018.

<http://www.metiskitap.com/catalog/text/57145/> erişim tarihi:12.12.2018.

http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts&guid=TDK.GTS.57330c2d81a090.62206748/erişim tarihi:11.05.2016.

<http://www.gazetebilkent.com/2013/10/31/porno-filmlerin-tarihcesi/erişim>
tarihi:12.05.2016.

https://www.unicef.org/turkey/udhr/_gi17.html /erişim tarihi:16.12.2018.

<https://iindabaezothusayo.wordpress.com/2014/11/12/feinbergs-offense-principle-and-the-harm-principle> /erişim tarihi: 16.07.2017.

<https://www.ucpress.edu/book/9780520219434/hard-core/> erişim tarihi: 19.10.2018.

<https://t24.com.tr/yazarlar/hande-cayir/erika-lust-porno-film-cekme-izlemek-istedigim-gibi-pornolar-olmadigi-icin-basladim,11586> erişim tarihi: 19.10.2018

<https://candidaroyalle.org/uploads/2011/11/> erişim tarihi: 19.10.2018.

<http://www.paparty.co.uk> > viral / erişim tarihi:12.05.2015. University of Minnesota,
Research on pornograpy, s. 9.